PETRE SĂLCUDEANU

UMBRE

Roman

EDITURA MILITARĂ,
BUCUREŞTI. 1990

Coperta; FL. CREANGĂ

1

Nu-mi rămâne altceva de făcut decât să accept ideea prietenului meu, să merg în sat la el.

Pe vremea aceea mi se spunea Bunicul; mai mult în bătaie de joc. Apelativul a prins rădăcini cu mult mai târziu după înfiinţarea Miliţiei. La vremea însă când începe această povestire eram doar un simplu civil, scos din cadrul unui

organism doritor şi el de înnoiri. Motivul îl prevăzusem. Poate tocmai de aceea, când Alexiu mi-a întins hârtia, cu ochii lui mari aplecaţi spre pământ, am priceput că temerile mele reprezentau de asemenea o realitate. Căpitanul mi-a dat asigurări că măsura de prevedere era *trecătoare*, că nu peste multă vreme un om cu experienţa şi loialitatea mea faţă de legi avea să fie readus în acelaşi post ocupat ani la rând în poliţia judiciară. Acest *trecătoare* a durat destul de mult. N-are rost ca în aceste încercări de memorii să dau timpului ceea ce el nu-mi mai poate înapoia. La ce bun! Anii pierduţi s-au dus, n-au să se mai întoarcă niciodată.

Cineva din anturajul fostei mele soţii mi-a propus s-o şterg peste graniţă, altul să mă reciclez. Îmi găsise, amicul un post de diacon la o biserică de cartier. Voce aveam, smerenia puteam să mi-o educ. La urma urmei, banii n-aveau miros. Am refuzat categoric. O viaţă de om închinată criminalisticii nu putea face din mine altceva decât eram. Deci am acceptat, cu uşurinţa omului aflat la mare înghesuială, sfatul lui Purcărete, de a-mi petrece vacanţa în aşezarea din care el plecase pe vremea liceului şi în care îşi făcuse iar apariţia în urma unei decizii la fel de categorice ca şi aceea luate în privinţa mea. Eram doi epuraţi de evenimente. Nu doream să le judec, nici să mă las supus amărăciunii lor.

Mă întorsesem acasă după o audienţă fără niciun rezultat în privinţa viitorului, cu gândul să-mi anunţ pensionarii, patru la număr, că din ziua respectivă cazarea, hrana şi toate celelalte drepturi cu care îi învrednicisem încetau. Nu mai aveam un ban. Apartamentul era însă mai mult decât întors cu susul în jos. Ce putea fi socotit de preţ luase calea celor patru zări, împreună cu pruncii mei adoptivi. Îi culesesem de pe drumuri în timpul războiului. Drept recompensă că îi lăsasem să-mi acorde titulatura de bunic grijuliu vreme de patru

ani, mă furaseră ca pe un ingrat. Mi-au lăsat şi un bilet, plin de regrete. Prevedeau „concedierea”. Înţeleseseră că eram pus pe liber. Între un internat oarecare, cu reguli greu de suportat, preferaseră să mă fure şi să-şi caute în altă parte un nou protectorat, de vreme ce eu nu mai eram în stare să-i subvenţionez. L-am rugat pe Panaitescu să facă el ordine în cele două camere lăsate vraişte de amicii mei.

Cu o simplă valijoară în care îmi vârâsem în mare grabă şi cu obidă câteva amărâte de obiecte de primă necesitate, mi-am cumpărat, cu un modest împrumut pecuniar de la căpitanul Alexiu, un bilet via Ciceu, spre satul în care Purcărete îmi zisese că, în orice caz, de lapte şi pâine n-am să duc lipsă. Eram trist. Trist peste măsură. Niciodată nu mi-a plăcut să fiu lovit de două rele dintr-o dată. Acum eram nu numai lovit, dar, într-un fel, sufleteşte, de-a dreptul măcelărit. Nerecunoscătorii mei copii adoptivi îmi dăduseră cu tifla. Vârsta pensionării era încă departe, iar refuzul reciclării îmi spulberase siguranţa unui salariu. Plecarea era binevenită şi pentru altceva. Nu voiam sub niciun chip să-l fac pe Alexiu să creadă că am rămas materialiceşte în custodia lui. Le avea şi el pe ale sale. Lucrase cu mine doi ani în vechea poliţie, fără să ştiu, bine-înţeles, că el era membru de partid. În această postură vremile noi nu numai că-i legaseră destinul de noua ideologie, dar din primele zile făcuseră din el unul din cadrele ei de bază, Până când? Se anunţau reverificări, Alexiu avea propriile lui temeri.

— Bine-ai venit, Bunicule, mă întâmpină în gara modestă, dintre dealurile ciudate, Purcărete, salutându-mă milităreşte, cu toate că era îmbrăcat civil, cu nişte haine ce numai de împrumut puteau fi. Pantalonii aveau manşetele desfăcute, ca să poată acoperi ciorapii vizibili din pantofi, iar mânecile de la haina albastră, deşi ajustate, erau tot prea scurte ca să ascundă oasele firâve de la

încheieturi. Slăbise Purcărete. Privirea lui scruta preocupată, hăituită – aceasta a fost prima mea remarcă.

— Ce zici de satul meu, se interesă Purcărete, întrebare pe care o repeta ori de câte ori se nimerea să treacă cineva pe lângă noi.

— Cum o duci? l-am întrebat eu.

— N-aş putea să spun că mă înghesuie binele. Trăim o epocă, Bunicule, complicată. Eu nu pot să prind criminali în mod planificat. Şi pe urmă n-am putut să agăţ niciodată un individ care avea în capul lui idei apropiate de ale mele. Poţi să mă omori, n-am să fiu în stare să-ţi explic de ce.

Am ajuns la marginea satului. Eram pe cale să mă întorc spre gară, plictisit, când ceva îmi atrase luarea-aminte.

Undeva spre dreapta se vedea apa şerpuitoare a unui râu, un şarpe aflat în convulsii, cu malurile când depărtate nefiresc, când apropiate. Apele purtau urmele revărsării, malurile erau rupte, casele din preajmă răsucite pe-o rână. Altceva era însă curios. Un deal din apropiere, nu aveam niciun dubiu, îşi schimbase înfăţişarea. Înaltul se prăvălise la poale, iar adânciturile viiturilor erau acoperite cu ridicături de pământ. Cu toată intervenţia brutală, relieful nu putuse fi întru totul schimbat.

— Te rog, Purcărete, scuipă-mă, se aude o voce din apropiere. Am înmărmuriţ. Ridicat pe o grămadă de bălegar ce emana aburi pestilenţiali, un om între două vârste, acoperit pe obraji cu scuipături, cerşea din partea fostului meu coleg şi din partea mea să fie scuipat.

Purcărete îl depăşi cu pasul egal, în timp ce eu, cu toată greaţa, aş fi vrut să zăbovesc.

— Hai, Bunicule, nu merită niciun scuipat, dădu verdictul Purcărete.

Cu brutalitate, mă târa înainte, ca pe un copil răsfăţat, ce nu vrea să părăsească o jucărie sechestrată într-o vitrină.

— Bunicule, ştiu că bani n-ai. Îţi pot împrumuta câteva miare. Nu mă întreba de unde-i am, cum i-am câştigat. Dacă se vorbeşte atâtă de exploatatori, să ştii, eu n-am fost decât exploatat. Priveşte spre deal!

Dincolo de apa aflată în acel loc într-o molcomă scurgere zărese un fost castel. Din el au mai rămas zidurile şi acoperişul.

— Nu fi curios să afli de ce i-au dat foc, nici de ce n-au scos din el mobila şi tablourile, butoaiele cu vin şi ţuică.

Am sentimentul intim că am făcut drumul de pomană. Ceva sufleteşte, e vorba de sufletul meu, nu era în ordine. Amărâta de geantă pe care o duc în mână, schimbând-o la intervale regulate, ca un perceptor dornic să-şi afişeze importanţa, mă face cretin în propriii mei ochi. Ce caut în satul eu pricina şi, mai ales, de ce-am dat atât de iute curs invitaţiei lui Purcărete?

— În om zace o necurmată stare de răutate, Bunicule, se lansează Purcărete, şi cu unghia ascuţită a degetului mic îşi sfredeleşte urechea cu osârdie. Se şterge apoi pe un crac al pantalonilor cu indiferenţa trecătorului grăbit, pentru care nu există nimic în jur.

— Nu, Purcărete, bani mai am, n-aş putea să spun că mulţi, dar, cu toate că nu mai lucrez într-o obşte unde legea este suverană, mă pune pe gânduri sursa ghemotoacelor de sutare cu care îţi sunt burduşite buzunarele.

— Bunicule, matale ai auzit de Varga Bela? Sunt sigur că ba. Nu mai fă efortul să-ţi omori mintea. Un pictor. Avea la castel, pe un perete, prins, într-o ramă uriaşă, un nud. Pe asta a vrut-o un, bişniţar, nu pânza care, după mine, are a valoare inestimabilă. Tipul, dat dracului, din gară, cu un binoclu, se uita spre castel. Urmărea cine urca acolo şi mai ales cine cobora. Aşa mi-a aţinut calea. Rama era superbă, dar nici pânza nu era de dat la gunoi Omul a vrut lemnul. Spre pânză a

scuipat cu decenţă, zicând că lumea asta nouă bine face că distruge lipsa de morală a lumii vechi.

— Dar cel ce se voia scuipat cine-i? întreb, contrariat de schimbarea uluitoare prin care a trecut fostul meu subaltern.

Purcărete se uită la mine încruntând din sprâncene, de parcă în clipa aceea i-aş fi descoperit trăsăturile cu adevărat.

— Parcă eu ştiu? Aşa l-am găsit acum câteva zile, că doar nu-ţi închipui cumva că ana făcut pureci pe-aici şi că am de gând să-i înmulţesc în continuare.

— Bine, dar în cazul ăsta mă uimeşti! De ce m-ai chemat?! Am înţeles că o să mergem la pescuit, că o să respirăm aerul curat şi înmiresmat ai acestor locuri, mint eu şi trag pe nări cu putere parfumul amărui al zădufului umed.

— Aiurea, răspunse Purcărete, şi îşi îndesă pumnii în buzunarele mici ale hainei.

Realizam că numai o inconştienţă prostească m-a putut pune pe drumuri. Pentru prima dată mă lăsam dus de voia întâmplării. Uitasem cu desăvârşire că Purcărete era un „agăţat'', aşa li se spunea în poliţie celor care îşi primiseră graţierea în urma dorinţei liber consimţite de a coopera cu organul de represiune. Până şi asta uitasem. Plecasem grăbit, ce mai! Neliniştea şi nemulţumirea mă puseseră pe drumuri şi o revoltă sinceră, nemărturisită, se păstra cu sfinţenie, ca un secret, în inima mea rănită. Aş fi dorit să înţeleg de la Alexiu dacă plecarea mea fusese impusă sau nu. Alexiu mi-a strecurat banii cu o jenă prost mascată, iar eu n-am mai avut altceva de făcut decât să-mi iau bilet de tren. În faţa ghişeului mi-am adus aminte de Purcărete şi de rândurile lui scrise la maşină. Totdeauna îi plăcuse să scrie la maşină, chiar şi atunci când, simplu, voia să-i spună unui amic la revedere sau adio. Şi acum, la sosire, voise să-mi înmâneze un bilet asemănător, cu urări de bun venit. Renunţase la gest dintr-o

lene de care, altădată, colaboratorul meu nu prea ştiuse să dea dovadă.

2

— Domnule, eu am facultatea făcută la Viena, adică nu chiar toată. Ştii cum sunt marile oraşe. Te ademenesc, îţi sucesc minţile, eram pe atunci prea tânără ca să-mi dau seama.

Sunt uluit. Purcărete m-a lăsat ca pe o desagă în faţa unei porţi mari, sculptată cu migală, m-a rugat să aştept şi, neavând ce face, am aşteptat aproape o oră, până ce poarta s-a eliberat de lacătul greu, cu două închizători. În lama abia întredeschisă a uşii s-a ivit jumătatea unui chip; singurul ochi şi o porţiune din buzele groase, puternic rujate, mă judecară în tăcere doar câteva clipe, ca şi cum femeia m-ar fi aşteptat de mult.

—Orban mă cheamă, dar nu sunt unguroaică, aşa cum s-ar părea după nume, sunt nemţoaică după mamă şi în curând am să părăsesc ţara.

Aceasta fusese introducerea făcută de doamna Orban înainte de a deschide uşa dublă a unei case cândva arătoasă după încăperea mare în care mă aflam, cu tavanul înalt, cu o sobă de teracotă din cahle albe, închipuind o madonă cu mâinile ridicate în sus. Iar acolo sus, deasupra părului împletit într-un coc spart în câteva locuri, se odihnea un vas, cândva parte componentă din întreg, acum o simplă salatieră vopsită în roşu.

— Doamnă, nu înţeleg, eu, eu, mă bâlbâi, dar femeia nu luă aminte la nedumerirea mea; se duse la soba de tuci, cu patru cărămizi fixate sub piciorul lipsă şi mestecă fredonând un cântec, până

ce cafeaua şi ce-o mai fi fost în ea dădu de-a binelea în foc.

—De ce să înghit eu zaţul, eu am fost şi am rămas o doamnă, dragul meu Bunic, aşa mi-a spus Grigoropol că te cheamă… Mie poţi să-mi spui Oti, nu-i aşa că sună şic? De la Otilia!

Şi, trecând peste uluirea mea vădită, Oti continuă pe acelaşi ton, neuitând să toarne în ceşti minuscule, transparente în lumina palidă lichidul tulbure.

— Nu cunosc niciun Grigoropol, stimată doamnă Orban.

— Oti, dragul meu, sună mai apropiat, mai intim, sper că nu e cazul să-ţi explic încă o dată că nu sunt altceva decât gazda dumitale, atâta tot. Uite banii lăsaţi de Pol, să ştii, n-am abuzat niciodată de bunul altcuiva, iar el, dacă şi-a îngăduit uneori, motivul este unul singur: nevoia. Cât stai aici gătesc eu, doar seara; la amiază, din principiu, nu mănânc. Îţi dai seama, la anii mei, cum aş arăta, iar dimineaţa, Gherghina, ne aduce câte un litru de lapte de bivoliţă. Mi-e scârbă de el, dar de copilă am adorat bivoliţele.

Şi Oti îmi arată atârnat strâmb pe perete un tablou, din rama căruia, prin paspartuul îngălbenit, împung coamele strâmbe şi negre ale unui cap de bivol.

— Domnule, să nu te strădui să-mi explici cine eşti şi ce suferinţe ai. Suferim cu toţii, omul pentru asta a şi fost creat, o simplă alternativă vie a unei alte realităţi a suferinţei materiale. Crezi că eu n-am suferit? Puţin îmi pasă că ai lucrat la poliţie şi că acum ai venit la pescuit sau dracu mai ştie la ce. Aici, în acest cot al râului, nu s-a prins vreun peşte de când mă ştiu.

— Doamnă Oti, vă rog să-mi permiteţi, totuşi, mă simt….

— Simte-te, Bunicule, un om cu trăsăturile dumitale, cu manierele elegante…, parcă n-am văzut cum te-ai şters pe picioare, cu toate că în

interior podeaua e mai neagră decât a fost vreodată la crescătoriile de porci ale lui Eszterházi! Am observat, am acest simţ şi nu mi-a scăpat nici felul savant cum ţi-ai pieptănat cu trei degete puţinul păr aflat sub pălăria ridicată în semn de respect pentru o doamnă. Căci, domnule, eu am fost şi voi rămâne o mare doamnă, frigidă la regimurile foste sau viitoare. Numai sentimentul adânc al cunoaşterii de sine contează, restul, iluzii trecătoare, indiferent în ce politică le încifrezi…

— Bine, dar în cazul ăsta nu pot rămâne aici, singură aţi spus că bunul simţ…

— Nicio grijă, Bunicule… Dar stai, după mine numele ăsta nu merge, dumneata eşti mai tânăr ca mine cu un deceniu. Să nu crezi că-mi fac probleme în privinţa anilor sau că m-am oprit cu ei, cum fac femeile de rând, la o anumită cifră, crezând că bărbaţii sunt atât de proşti şi nu sunt în stare să ghicească vârsta unui rid. De exemplu, ridul acesta de pe frunte câţi ani are, Nic? Te rog să fii cinstit, îţi spun Nic de la Bunic, e mai scurt şi mai agreabil. Hai, nu te mai gândi atât!

Ca să fiu sincer, în deruta de moment, supus asaltului vorbelor acelei femei, stranie în felul ei, nici nu sunt în stare să mă gândesc. Curiozitatea din mine învinge raţiunea, mereu la pândă, gata să sară la atac la cel mai mic semnal. Înregistrez, pur şi simplu, tot ce observ în jur, dorind să ghicesc şi ceea ce nu am siguranţa că se poate vedea. Ceva lăuntric mă încredinţează că Oti, ca să folosesc numele dorit de ea, e altceva decât pare la prima vedere, că limbuţia nu e decât o mască, ce-i drept, bine aşezată pe chip, confecţionată din sentimente la fel de bine disimulate. N-o deranjează nici gura ştirbă. În maxilarul superior doar doi premolari se lasă vederii, în timp ce maxilarul de jos străpunge cu dinţii sănătoşi spaţiul negru al gingiilor de sus. Cine e această Oti? Ce amestesc are în viaţa lui Purcărete sau, mă rog, a lui Pol, cum îl numeşte ea, cu o precară duioşie. Oti îşi face de lucru cu

ceşcuţa de porţelan, ţinută într-un echilibru nesigur, deoarece un picior se încăpăţânează să lunece din pantoful decupat, cu tocul gros şi ros inegal.

Avusese cândva picioare frumoase Oti, cum frumoasă fusese şi ea. Gura, acum vulgară, la o cercetare atentă dădea de înţeles că fusese supusă unui alt decupaj. Pe sub rujul de proastă calitate se desenau contururile altor buze, tăiate fin, mai ales cea de deasupra, umbrită de o tremurare stăpânită, greu de ghicit de un om fără experienţă. Nu mă mai întreb de ce mă aflu acolo, de ce Purcărete şi-a bătut joc de mine, intrând pe o poartă şi ieşind, probabil, prin fundul grădinii, ca să-şi piardă urma.

Trupul încă mlădios al femeii, îmbrăcată într-o rochie croită şi răscroită de câteva ori – urmele vechilor cusături se observă uşor –, intra din când în când într-o altă stare, parcă vioiciunea de moment dispărea pentru câteva secunde, în locul ei făcându-şi loc o oboseală adâncă. Apoi oboseala se desprindea de trup, lăsându-l să-şi revină la o nepăsare a mişcării, la o exaltare a membrelor superioare, intrată în obişnuinţă.

— Mă observi, aşa-i? întreba Oti şi după ce bău restul de fiertură, dându-şi capul pe spate, cum ar fi băut un beţiv un pahar de ţuică, spălă ceaşca într-un lighean cu smalţul sărit.

Privi ceaşca în lumina blândă, tremurată prin fereastra mare şi, bucuroasă de ceva numai de ea ştiut, o şterse cu o grijă deosebită, apoi o prinse neglijent într-un cui, lângă lighean.

— Vă observ, doamnă, răspund prompt şi îmi aprind o jumătate de ţigară, nu înainte de a-mi cere respectuos permisiunea.

— Te rog, cândva am fumat şi eu, dimineaţa la cafea aprindeam chiar câte două o dată să mă satur de fum şi de narcoticul din el. Mi-a plăcut viaţa, Nic, eu totdeauna am luat lucrurile aşa cum au fost, nu le-am oferit judecata mea, m-am lăsat judecată de ele. Prin asta m-am ridicat deasupra lor

şi nu m-am lăsat doborâtă. Pun pariu că ai da mult să ai aceleaşi principii. Dacă le-ai avea, acum n-ai mai fi atât de trist, nu ţi-ai mai pune atâtea întrebări, una de exemplu, total nesemnificativă: unde e Pol? Ce-ţi pasă unde s-a dus, de vreme ce a avut curajul să te cheme și să te abandoneze în casa mea. Mai e încă a mea. Nici nu te-ar mai hărţui sufleteşte preocupări neroade; ce-ai să faci, unde o să dormi, cu ce o să-ţi plăteşti mâncarea şi toate celelalte. Ți-am zis: Pol mi-a lăsat bani. De dormit ai să dormi în camera alăturată, e cam dezordine acolo, mii de lucruri, aparent inutile.

Oti se îndreptă spre peretele din dreapta şi, sub covorul atârnat pe perete pe care îl dădu la o parte fără niciun fel de precauţie, se zări o uşă mascată, confecţionată din acelaşi lemn cu care încăperea, prea mare fiind iniţial fusese împărţită în două.

— Nu ţi-o arăt încă. Nu vreau să te socoţi la tine acasă până ce nu vei da o raită pe la sediul miliţiei. Nu pentru că aş avea ceva cu ei, doamne fereşte, băieţi de treabă, cu toate că într-o zi, când comandantul şi cu subalternul lui îşi încercau armele la ţintă fixă, le-am arătat cum mânuieşte pistolul un trăgător de elită. Am intrat în respectul lor de atunci, Nic. Nici eu nu vreau să le creez probleme. A, era să uit, peste două ore intru în slujbă. În apropiere s-a deschis un şantier. Servesc la cantină. Reapar după masa de prânz, a lor, nu a mea, şi mai oficiez seara, nu mai mult de o oră, spălarea podelelor. Uite ce genunchi am, şi Oti îşi arătă genunchii bombaţi, cu urme roşii şi vinete din pricina târşâitului cu ei pe podele. Asta până îmi vine paşaportul. Cererea am scris-o acum un an. Oti e răbdătoare. De ce nu bei cafeaua? E cu zaharină, ştiu că ai zahărul crescut în sânge, te dă de gol… Of doamne, nu-mi stă gura o clipă. Voiam doar să-ţi spun că la lopată lucrează şi câteva farmaciste cu care m-am împrietenit. Ele îmi fac rost de ea. Biata Oti, are şi ea beteşugurile ei.

3

Clădirea în eare se afla sediul miliţiei era o casă oarecare. Aparţinuse unui chiabur urcat cu întreaga familie la pădure, la recalificare. Vreo douăzeci de familii din sat fuseseră mutate într-un cătun. Se ocupau cu tăiatul lemnelor pentru mangal, după cum îmi mărturisise un tinerel blond, cu mustaţa rară, lăsată pe oală, ca să pară mai matur decât era.

Nu înţeleg nici acum de ce-am dat curs rugăminţii lui Oti de a mă duce la miliţie. În fond n-aveam de gând să zăbovesc prea mult în satul în care Purcărete mă lăsase orfan. Spiritul de disciplină ori curiozitatea să fi fost de vină? Sau, tot ce se poate, niciuna dintre ele. Faptul că Oti îmi spusese că se dovedise mai pricepută la trageri decât oamenii ordinii îmi aţâţase instinctul, voiam să-i cunosc şi în acelaşi timp s-o clasez mai exact în minte pe femeia al cărei destin începea să mă intereseze.

— Nu noi suntem de vină, ne-au spus tovarăşii să ne ocupăm, pentru puţin timp, de ordine. Suntem muncitori amândoi, el, Achim, e chiar de-aici din sat, eu, de pe lângă Galaţi, îşi declină identitatea plutonierul. Am uitat să vă spun, pe mine Leru mă cheamă. Mi-a spus Purcărete că veţi veni, ştim ceva despre dumneavoastră şi vă raportăm că nu noi i-am dus pe oameni la pădure şi nici n-am rechiziţionat casa în care vă aflaţi acum şi dumneavoastră.

— Eu chiar m-am ridicat împotrivă, intră în vorbă Achim, tânărul brunet, cu ochii incomparabil mai vii decât ai colegului său, superior în grad. L-am cunoscut pe şeful de post de aici, el şi cu doi subordonaţi n-au vrut să cedeze în legătură cu ceea ce s-a hotărât la Viena. Au murit pe linia ferată ucişi de glonţ duşman; cu toate astea, la câţiva ani,

ai lui, rămaşi în viaţă, au fost duşi în cătunul de care v-a amintit Leru, la ars de cărbuni. Omul îşi dă viaţa pentru ţară, iar tu-i arunci familia în surghiun, că, hai, Lerule, să recunoaştem, surghiun se cheamă!

Stau şi mă uit la cei doi flăcăi, nu le pot spune altfel, unul blond, celălalt brunet, îi ascult vorbind, când pe unul, când pe celălalt şi mă întreb care e relaţia lor cu Purcărete, de ce ei îl numesc aşa, în timp ce doamna Oti mi-a mărturisit că adevăratul lui nume e Grigoropol. Dintr-o mai veche experienţă ştiu că nu-i bine să pui întrebări mai multe decât se cuvin. Când ai de-a face cu oameni care simt nevoia să se spovedească, trebuie să-i laşi în plata domnului. Timp aveam, încă nu ştiam précis unde avea să mă ducă a doua zi trenul cu care venisem. Prin comună trecea zilnic doar o garnitură cu câteva vagoane, podurile de pe râu nefiind consolidate încă.

— Dar dumneata acte ai, îl întrerupse Achim pe Leru, Leru fiind şeful, după cele două trese prinse de epoleţii vestonului.

Mă uit la Achim şi în sinea mea îl felicit pentru spiritul de vigilenţă, dar înţeleg în acelaşi timp că nu vigilenţa e cea care-i dă ghes să-mi vadă actele. Cu totul altceva. Îşi trage cureaua de la veston cu mâna dreaptă ca, la nevoie, tot cu ea, să poată pune mâna pe coada de lemn a naganului. E înarmat cu un pistol masiv, cu teacă de lemn, mai mult ca sigur o captură de război şi când îi văd preocuparea pentru arme, pe care, în sinea lui, crede că n-am băgat-o în seamă, zâmbesc trist. Am avut întotdeauna capacitatea să citesc viitorul indivizilor, fie ei prieteni sau duşmani, în ochi, şi văd în privirile lui Achim o dragoste mai mult decât pătimaşă faţă de armă; ea e cea care l-a impulsionat să mă întrebe de acte.

Nu mă grăbesc să-i satisfac dorinţa. Mă foiesc pe scaun, de parcă aş avea ceva de ascuns, ca un pungaş obişnuit care încearcă să câştige timp şi

Achim se fâstâceşte, pricepe că ceva nu-i în ordine, sau în cererea lui sau în întârzierea cu care m-a obligat să i-o satisfac. Ochii i se micşorează, genele tremură ca nişte aripioare de albine şi înţeleg că e capabil să scoată pistolul. Îmi pipăi buzunarele. Leru rămâne perplex, nu ştie ce să întreprindă, în fond el e superiorul, el ar fi trebuit să aibă iniţiativa. N-a avut-o şi, probabil, îi pare rău. Buzele subţiri ale lui Achim devin şi mai subţiri, o simplă tăietură de lamă, atât a mai rămas, vânată din cauza maxilarelor prea încordate.

— Deci aşa, n-ai identitate, se bucură Achim când mă vede dezorientat şi neputincios în faţa propriilor mele căutări.

— Achime, Purcărete a spus…

— Dă-l unde ştiu eu şi pe Purcărete, se iţeşte Achim, neştiind ce să mai spună, şi trece în spatele meu.

Aud cum scoate pistolul din teacă, vrea să-l armeze, dar nu poate.

— Piedica e în stânga, domnule Achim, îi spun eu fără să întorc capul.

În neputinţa lui, ar fi luat mişcarea drept o încercare de atac din parte-mi sau, tot atât de bine, de fugă. Numai când piedica este împinsă uşor, dar nu atât de fin ca urechile mele să nu simtă lunecarea metalului, scot din buzunar legitimaţia eliberată de…

Achim se uită la ea; încremeneşte. Se duce la masă, îşi aşază pistolul lângă chipiu şi spune ca un copil prins asupra unei fapte nepermise.

— Ţi-am spus eu, Lerule, că nu-s bun de aşa ceva, se adresează el colegului, şi Leru se bucură şi nu prea, nici lui nu-i e la îndemână că a vorbit cum a vorbit, cu un maior.

—Domnule Achim, pune-ţi pistolul la loc… Altădată să pui mâna pe el numai când ai deplina siguranţă că trebuie s-o faci. În caz contrar, arma va deveni adevăratul dumitale îndrumător şi ea n-are, din păcate, decât un creier, mic şi foarte puţin

gânditor: glontele. Şi glontele, de cele mai multe ori, nu numai răneşte, ci şi ucide, şi cel ce ucide fără temei e un ucigaş.

Îmi pare rău că în vorbele mele, rostite calm, fără emfază, lipsite de intenţia de a da lecţii cuiva s-a strecurat şi un reproş necalculat. Achim e roşu ca focul, urechile i s-au îngălbenit ca şi vârful nasului, iar mâinile îi tremură în căutarea unei ţigări pe care n-o găseşte.

— Vă rog să ne iertaţi, tovarăşe maior, spune încet Leru şi îi aprinde el lui Achim o ţigară, după ce o scoate din buzunarul de la piept al acestuia.

— Ştiţi, noi ne-am întâlnit la Galaţi, Achim şi cu mine lucram într-un atelier de sculărie… Ne-a vizitat cineva, în căutare de cadre pentru miliţie. Ce-mi trebuia mie să devin altceva decât ce eram? Ca meseriaş eram bine plătit, bine văzut, Achim abia ieşise muncitor, eu i-am fost moaşă la piesa de probă. Ce-ai avut la examen, Achime? Mi se pare că un triunghi. Să nu credeţi, Bunicule, că e uşor să faci doar din ciocan şi pilă un triunghi, care trebuia, dacă voiai să treci examenul, să intre perfect într-un lăcaş-mamă, cum îi ziceam noi. Toleranţa nu putea fi mai mare de o zecime de milimetru. Muncă grea şi de pricepere. Ar fi căzut Achim, depăşise toleranţa de care am vorbit, dar era băiat tare bun. Rugăminţile lui de a veni în sat mi-au schimbat destinul. Mai ales că ştiam şi eu câte ceva despre satul lui, pentru că, Bunicule, o dată intrat în moara asta, cu greu se mai iese din ea; cel mult cu un şut în spate. Aşa mi-a spus la Centru un colonel când am încercat terenul, dorind să mă întorc de unde-am plecat.

— Îmi cer scuze, tovarăşe maior, se aude vocea stinsă a lui Achim, m-am grăbit, aflasem de la Purcărete că veniţi, dar tocmai pentru că bănuiam cine sunteţi, am vrut să-mi arăt…

Achim şi-a revenit din stânjeneală. Aş fi vrut să aflu ce anume îl îndemnase pe Leru să accepte propunerea colegului de atelier, ce-l rugase Achim

pe acesta de îşi lăsase brăţara de aur pentru o centură cu pistol. Că era la mijloc ceva deosebit nu era nicio îndoială.

— Mă rog, întreb eu, luându-mi carnetul albastru de pe masă, la care Achim se uitase fascinat, diferenţa dintre gradul lui şi al meu părându-i-se, desigur, un munte uriaş, peste care n-avea cum să treacă. Adică ce l-ai rugat, Achime, care era motivul dumitale acceptat de…

— Leru Prodan, aşa mă cheamă, tovarăşe maior, iar pe el Achim Purcărete, aici în sat jumătate sunt Purcăreţi, iar cealaltă jumătate amestecătură.

Achim îl priveşte pe Prodan într-un fel aparte, nu-i convine că este prezentat de celălalt într-un fel atât de glumeţ, nicio clipă zâmbetul nu dispăruse de pe faţa lui Leru în timp ce povestise despre prietenul său. Că erau prieteni se vedea şi după tonul cu care vorbeau unul despre celălalt, cât şi din lipsa de subordonare a lui Achim în faţa superiorului său. În acelaşi timp am mai înţeles ceva. Prodan era incomparabil mai intelligent ; schimbarea discuţiei şi povestea cu trecerea examenului de la ucenic la calfă fusese calculată tocmai pentru a-i da timp lui Achim să-şi revină, iar mie, posibilitatea să-i iert graba şi lipsa de stimă.

Achim nu fumează. Mănâncă, cum se zice, tutunul, frage fum după fum. Şi fumul intră în el albastru şi iese negru, aruncat pe nări, ca prin ceaţa lui înecăcioasă să nu se vadă ochii împăienjeniţi de ciudă. Peste câţiva ani n-aş vrea să ajung pe mâinile acestui Achim Purcărete, îmi zic, zâmbind.

— Are impresia că tatăl lui n-a murit de glonte duşman, asta mi-a spus, tovarăşe maior, să ştiţi că pentru mine sunteţi tot maior, indiferent că temporar v-au pus pe liber, mă gratulează Leru, arătându-şi dinţii negri şi măcinaţi de carii netratate.

— Lasă, Lerule, lasă-l pe tata să-şi doarmă somnul de veci, în pace, o merită, săracu!

— De ce să-l las, atunci de ce-ai mai insistat să primesc funcţia pe care o am! Ca tu să ai dreptul să superi nişte oameni care au făcut pentru ţara asta…

— Mi-am cerut o dată scuze, ce vrei, să mă aşez în genunchi? Poftim, mă aşez dacă vrei, se răţoieşte Achim, dar nu se aşază în genunchi şi simt în vocea lui un început de ură împotriva mea. Şi pe urmă, dacă a lucrat în vechea poliţie şi a fost scos, pentru mine e un cetăţean de rând, asta-i. De ce să-i spun de ce-am venit şi de ce să-l bag pe săracul tata în discuţii..

Nu mă deranjează ieşirea lui Achim, e sinceră şi nu a numai copilărească, aşa cum crede prietenul său; are conştiinţa forţei meseriei lui actuale adânc intrată în fiinţa lui şi într-un fel mă declar de acord cu el, dar numai într-un fel…

Pe uşă intră un ţăran între două vârste. Cu căciula ţinută cuviincios într-o mână, în timp ce pumnul celeilalte e strâns şi plin de ameninţare.

— Eu te omor, mă Purcărete… Adică tu de ce-mi baţi, mă, copilul, că n-a vrut să-l scuipe pe ăla, da ce, fiecare, e obligat să creadă şi să facă ce faci tu, nimuricule? Vă rog a mă ierta, domnule, că nu vă cunosc şi nu vă ştiu, că smintitul ăsta numa că nu i-a scos lui Ionel urechea din cap că n-a ascultat ordinul… Da’ tu ai fost la mine la vaci, mă Achime, după ce-au murit ai tăi şi ai avut vreme şi putinţa de a câştiga un ban cinstit, că nu-i ruşine ca omul să muncească… Da am dat eu vreodată în tine, am îndrăznit să te ating cu ceva, cu toate că aş fi avut pentru ce, că doar tu ai lăsat vaca în zăcătoare şi o fătat şi viţelul mi-o murit… Nici n-am avut pretenţii de la taică-to, băgate-aş în mumă-ta să te bag, cu toate că ea m-a învăţat să citesc!

— Tovarăşe, tovarăşe, sare Achim şi din nou îşi trage centura în faţă, dar spusele mele probabil i-au prins bine. După ce mă caută din ochi îşi revine, strânge doar din dinţi… Bade Anton, eu nu mai sunt copil. Dacă l-am tras pe Nelu de urechi că nu

l-a scuipat pe duşmanul ăla, este ca să nu uite că e de-al satului şi că durerile mele se cuvin a fi şi ale lui, cu toate că el aceste dureri nu le-a trăit. Şi, dacă vrei să ştii, l-am tras mai mult pentru că a pus mâna pe tocul pistolului. Cu toate că i-am zis că nu e voie, a vrut să mi-l scoată din teacă şi să se joace cu el. Apăi de la zece ani e cam devreme să pui mâna pe pistol.

— Adică asta o făcut?

— Vezi, Nelu nu ţi-a spus motivul principal, ţi l-a spus numai pe cel pe care l-a vrut el, şi eu ţi-o declar deschis, primul motiv a fost pentru mine cel de seamă. Şi pentru cât m-ai înjurat de mamă nu-ţi zic acum nimic, că eşti ajutor de podar şi nu vreau să te faci că plouă când vreau să trec apa, dar de uitat nu te uit, măcar că după moartea tatii şi a mamii ne-ai ajutat, că în vremea foametei o bucată de mămăligă a făcut cât o bucată de aur. Numa că pe mine să nu mă mai sudui, că o dată îţi pun în piept, mama cui te-o făcut, jucăria cu care a vrut să se joace Nelu. Şi să ştii că eu, dacă o scot din teacă, nu mă joc eu ea.

— Achime, îl apostrofă Leru calm, mai mult voind să-şi stăpânească prietenul decât să oprească, discuţia, ce se vedea cât de colo că îl interesa şi pe el.

4

Cerul e înnourat, nori învrăjbiţi deasupa dealurilor se învârt în rotocoale, purtând în golurile albe dintre învârtecuşuri ameninţări. Niciodată n-am văzut nori atât de perfect alcătuiţi: parcă urmează o ordine stabilită de o lege ce mie îmi scapă. De când am coborât în gară am observat aceasta curiozitate a naturii. Am crezut la început că norii aceştia, ca nişte galaxii minuscule, au să se destrame din învârtirea lor continuă. M-am înşelat.

S-au statornicit ca nişte cununi, acolo sus, pe dealul cu vârful teşit, voind să domine nu prea marea înălţime într-un fel triumfal.

Am plecat din sediul miliţiei fără prea multă ceremonie, discuţia dintre cei trei fiind încă în toi; am acuzat nevoia de aer curat şi am ieşit afară. Aş fi vrut să mă reîntorc, dar plecarea ar fi părut atunci în ochii miliţienilor cel puţin curioasă. Culmea e că nu ţin deloc să rămân în conştiinţa lor altfel decât am socotit în acel moment când, într-adevăr, îmi apăsa pieptul ceva într-un fel nou, necunoscut. De vină sunt neînţelegerea mea în privinţa viitorului sau poate multele stări-limită pe care le-am trăit şi pe care organismul le resimte doar acum, aflat într-o stare de aparentă relaxare. Nici nu ştiu dacă urc sau cobor uliţa satului, nu mi-am luat la intrarea în aşezare un reper după care să mă conduc. De fapt, îmi este indiferent, merg spre locul unde se vede din drum şerpuirea apei, poate lucrul ei să mă scoată din starea în care mă aflu.

Pe partea dreaptă a drumului cele mai multe case arătoase au ferestrele bătute în scânduri, semn că sunt goale. Poate or fi casele celor trimişi la reciclare, îmi zic şi, vrând nevrând, fac o asociere între ei şi mine. Diferenţa nu este doar de formă. De exilat, datorită lui Purcărete, m-am exilat singur, nu bănuiesc pentru cât timp; Alexiu ştie însă unde mă aflu, mă poate chema oricând, fie pentru ştiri bune, fie pentru altele.

Am înţeles că am intrat într-o lume unde totul se macină mai întâi, abia apoi se pun întrebări în legătură cu ce s-a măcinat. Mulţi colegi de-ai mei au suportat rigori drastice imediat ce au fost scoşi, alţii trimişi, cu domiciliu forţat, în afara capitalei. Doar câţiva, printre care şi eu, am fost lăsaţi să ne bucurăm de această libertate, ce, iată, mă stânjeneşte acum, ca orice libertate nedefinită până la capăt.

Aşezarea de case pare pustie, nu se vede ţipenie de om pe drum. Deduc cu întârziere că e primăvară

şi că oamenii sunt la treburile câmpului. Zăresc câteva pluguri arând unul în urma altuia, iar pe o colină, un tractor îşi face auzit glasul vesel. Parcă ţâpureşte din eşapament. Într-o curte, cu porţile larg desfăcute, deasupra căreia stă scrisă cu roşu denumirea noii unităţi agricole, abia înfiripate, se aud împuşcături. Privese mai atent. Spre fundul ogrăzii întinse pe câteva hectare stau oamenii la rând, ţinându-şi caii de căpăstru. Mă îndepărtez neînţelegând ce se petrece. Vreau să ajung cât mai repede la malul apei; simt nevoia de linişte interioară şi reculegere. Un galop nebunesc se aude în spatele meu. Nu reuşesc nici măcar să mă întorc. Pe lângă mine trec în goană cal şi călăreţ. Călăreţul e dezbrăcat. În curând îi pierd din vedere. Văd în fuga aceea o eliberare, o simt eu toată fiinţa, cu toate că nu ştiu cine e omul gol şi ce l-a determinat să omoare animalul într-o fugă atât de nebună. Privesc din nou, ca să-mi liniştesc ochii, spre dealul din dreapta, de peste râu. Observ în amănunt mutarea de teren, mai bine zis îngroparea văilor ce delimitau dealul. Mă gândese că oamenii, în dorinţa de a mări suprafaţa agricolă, au tuns muchea colinei şi i-au acoperit trecătorile, pentru a face din deal un loc arabil. Sunt nedumerit totuşi. De ce n-au procedat aşa şi cu celelalte ridicături de teren, doar coama de care am amintit nu e singura. Toată configuraţia geografică de dincolo de râu e ea o fâşie întinsă oblic spre cer, ruptă din loc în loc de văi adânci, prin care torentele repezi şi-au făcut vad spre albia întortocheată a râului. Deci scopul a fost, îmi repet, mărirea terenului, încercarea de a-l scăpa de noi eroziuni Lucru ciudat, însă, tocmai acea suprafaţă e nelucrată şi, de unde mă găsesc, între două case, observ că panta nearată de pluguri e strict delimitată. Niciun plug nu s-a atins de înălţimea văduvită, parcă, aşa cum mi se arată vederii, de cap şi de văile cândva răsucite, ca două mâini, în spatele trupului îndesat al colinei. Dealul

pare a fi altceva. Şi deasupra acestui altceva, norii nemişcaţi se învârt în cercul lor strâmt, dându-mi senzaţia că tot cerul se răsuceşte cu mine. Sunt obosit. Numai acesta poate fi motivul aparentei halucinaţii. Mă şterg la ochi. Acum sunt convins, o dată ce mi-am limpezit privirile, că urc uliţa, în loc s-o cobor. Acolo unde l-am văzut pe ţăranul cu cuşma, îndesată pe cap, plin de scuipatul drumeţilor, zace doar grămada de gunoi. Mă apropii tulburat. În locul osânditului este înfiptă o plăcuţă, pe care un scris şugubăţ a însăilat cu catran câteva cuvinte, al căror conţinut nu mă face deloc să râd: „Duşmanul e la arat. Se întoarce înainte de apus."

Cine o fi înfipt tăbliţa, prinsă de un pociumb cu două sârme, în gunoiul pe care stătuse cu câteva ceasuri înainte ţăranul mânjit pe faţă cu flegme, în jurul cărora muşte mari şi verzi dădeau târcoale? În loc să mă simt deprimat, cum aş fi crezut, curiozitatea îmi inoculează în sistemul nervos o doză sporită de vitalitate şi, o dată cu ea, simt cum durerea de la piept dispare treptat. Se pare că nu mă simt bine decât atunci când creierul se află mereu în acţiune, supus unor bombardamente metodice cu fapte nedezlegate încă. Mă bucur dinainte pentru un interes capabil să-l omoare în mine pe celălalt, legat de propria mea stare sufletească

O piatră îmi şuieră pe lângă obraz. A fost aruncată dintr-o curte. Nu ştiu însă din care. N-am realizat zborul ei decât în clipa când frica mi-a întunecat privirile. Poate a fost propulsată de pe dreapta uliţei, poate de pe stânga, în niciun caz din turnul bisericii. Zăresc printre ostreţele unui gard o cuşmă alergând spre coteţele din fundul grădinii. Înfuriat că puteam fi lovit fără niciun motiv, alerg spre poarta întredeschisă. Uşa de la intrare a casei e şi ea bătută în scânduri, deci infractorul n-a putut pătrunde înăuntru. Aud un schelălăit, apoi o şoaptă. Nu-mi trebuie mult să mă dumiresc că e

vocea neformată a unui copil. Dar unde să fie copilul? Câinele scânceşte din nou, undeva, în spatele casei. Grajdul e gol, cu uşa smulsă din ţâţâni. Dar ieslea mare, la care se puteau hrăni o jumătate de duzină de vaci, îmi atrage atenţia. Ceva se mişcă în ea. E cuşma zărită de mine prin gard. Schelălăitul se repetă, apoi o lătrătură ciuntită de efort mă îndreaptă exact spre cel ce voise să mă agreseze. Rămân cu cuşma în mână. De sub ea se ridică încet şi ferit căpăţâna unui băieţandru, tuns chilug, cu urme de bube dulci pe creştet. Faţa îi e plină de praf de cărbune, iar mâinile, ca de bărbat, muncite, sunt la fel de negre ca şi faţa, în plus, presărate şi ele cu plăgi. Numai căutătura copilului e curată şi întrebătoare, fără spaime deosebite în ea. Puştiul se ridică din iesle, apoi coboară pe pragul de lemn al podelii şi se uită la mine cu fruntea încreţită şi privirile aplecate. Din iesle câinele ar vrea să-şi apere stăpânul. Orice încercare pe care o face ca să se ridice peste parapetul de lemn, e dureroasă şi el lunecă înapoi. E un câine ciobănesc, un pui, cu părul lăţos şi cu ochii ascunşi sub părul încâlcit şi paiele umede cu miros de scârnă veche.

— El e Burcuş, îmi spune arătând spre patrupedul paralizat, cu picioarele din spate atârnând în urma trupului ca o zdreanţă. Nu l-am putut lua cu noi. Tata a zis să mă duc să-l înec. I-am zis că am să-i îndeplinesc porunca, dar nu m-am dus. Viu la două zile şi-i aduc de mâncare. N-am vrut să vă lovesc, domnule. Am tras cu praştia într-o cioară, era pe partea cealaltă a drumului. Lui Burcuş i-ar fi prins bine o bucată de carne… I-am mai dat... Acolo, la munte, nu prea avem ce mânca nici noi. Vă rog a nu vă supăra.

Din buzunarul hainei ponosite şi cârpite grosolan atârnă lăcaşul pietrei prins de cele două elastice roşii, tăiate, mai mult ca sigur, dintr-o fostă cameră de maşină. Mânia mi-a dispărut. Poate s-a topit o dată cu revenirea în amintire,

pentru câteva secunde, a propriei mele ridicări spre adolescenţă.

— Cât faci de la munte până aici? întreb, şi băiatul, după ce se şterge cu mâna neagră la nas, se uită întrebător spre mine.

O dată teama dispărută, devine morocănos şi suspicios, nu m-a mai văzut prin sat şi nu ştie dacă e bine sau nu să-mi spună cât durează drumul lui de la munte până în…

Nu mi-e greu să deduc şi singur, îi propun şi privesc spre coama de munte ce se decupează stins sub pâcla unei amiezi ceţoase:

— Cred că ai coborât azi-noapte şi tot la noapte vei ajunge dacă ai să pleci spre amiază…

— Cam aşa, îşi dă cu părerea, de parcă eu aş fi cel care a făcut drumul, nu el.

A uitat de mine. Mângâie capul câinelui între urechi, apoi îl scarpină copios la rădăcina lor. Aş vrea să-l sfătuiesc să nu-l chinuie, e mai bine să cheme pe cineva să-l… Mă abţin, eu n-aş fi în stare să trag într-un câine și nici ideea că un animal, atât de apropiat omului, poate fi sfârşit de mână omenească nu-mi intră în cap. Aud o plesnitură ca de bici. Văd cum din mâna copilului iese o pală de fum albăstrui. Capul lui Burcuş se apleacă pe-o parte, în timp ce în ochii deschişi se mai citeşte licărul de mulţumire pentru suferinţa curmată.

— Mi l-a făcut unchiul Gligor.

E o ţeavă obişnuită, nu mai mare de o jumătate de palmă. Probabil că în interior are un arc puternic, cu un închizător rudimentar, iar la capăt este introdusă, în ţeava obişnuită, alta, lăcaş pentru glonte. Ar vrea să-mi dea mie acel instrument al morţii. Mă uit doar la el. Îl iau în mână. E aproape ceea ce crezusem. Cu singura deosebire că pistolul improvizat e făcut de o mână dibace.

— De ce să sufere, aud vocea copilului şi, pentru că nu-i revendic jucăria care poate omorî, o

vâră la locul ei, lângă praştia cu gumele atârnând pe lângă buzunar.

— Cum te cheamă?

— Ca pe tata.

— Şi pe taică-tău cum îl cheamă?

— Blid Pătru. Mie Petrică-mi zice.

Blid Petrică iese din grajd şi reapare cu un hârleţ cu partea metalică ruginită. Se uită în curte. Îşi mută privirile roată, căutând ceva. Nu-i place nici umbra scoruşului, cu frunzele ca nişte copăi abia ieşite din mugure, nici rariştea mărului de lângă casă. Îşi aşază cuşma la rădăcina unui brad verde doar pe o parte şi se apucă să sape. Petrică nu mai are în mişcările lui nimic de copil. Hârleţul se înfige adânc şi metodic, rar şi gospodăreşte, respiraţiile dintre apăsările fierului în pământ cu piciorul stâng sunt egale, bărbăteşti. Până şi sudoarea apărută pe fruntea înnegrită e bărbătească.

— Ai făcut mai bine, Petrică. Tot ar fi murit, dar s-ar fi chinuit groaznic, arunc eu câteva cuvinte de liniştire, cu toate că nu m-aş fi aşteptat pentru nimic în lume la gestul pe care Petrică l-a făcut.

Se opreşte din săpat. Se aşază pe marginea gropii şi începe să plângă încet, numai din ochi. Aş vrea să-l ajut cu ceva, să-i spun o vorbă bună, dar îmi dau seama că cel mai bine ar fi să plec şi să-l las pe Blid Petrică singur cu marea lui amărăciune. Strâng din dinţi şi fără nicio vorbă ies în drum şi-mi văd de ale mele. Calc apăsat şi grăbit, cu teamă parcă să nu mă ajungă cineva din urmă. Încetinesc pasul, şi abia atunci realizez că gâfâi. Dinspre partea gării, unde se află şoseaua principală, nepietruită, se aud zgomote de motoare încinse, supuse unor manevre brutale. Se îndreaptă spre şantierul ce-şi trădează prezenţa la câţiva kilometri, sub o altă muche de deal.

Ultimele case rămân în urmă, sunt case de ţigani, făcute din chirpici şi vopsite în culori ţipătoare. N-au uşi, nici ferestre, iar focurile din

curte, cu cărbunii stinşi pe vetrele moarte amintesc de o zarvă uitată. Mă domină un sentiment de tristeţe adâncă, pe care nu mi-l pot stăpâni. Dacă aş avea puterea să plâng aş face-o fără jenă, sunt singur, în jurul meu nu se mai vede decât verdele crud al păşunii întinse până în apropiere de râu. „Sunt cu nervii în puşculiţă'', îmi repet de fiecare dată când stările de suprasolicitare şi nemulţumire îmi dau credinţa inutilităţii vieţuirii.

Îmi aduc aminte de Alsacianul lăsat în grija lui Panaitescu şi mă liniştesc: câinele e în siguranţă, Panaitescu şi-a cumpărat în Dămăroaia o casă gospodărească.

„Bunicule, când ai proprietate personală şi un nuc cu umbră în grădină, altfel judeci durerea, cu mult mai optimist.'' Sunt cuvintele cu care m-a eliberat pe mine de grija ce-o mai aveam şi pentru soarta lui. Am lucrat împreună mai bine de douăzeci de ani. Faptul că Alsacianul e în grija lui mă linişteşte într-un fel.

Nici nu-mi dau seama cum am trecut de pe pajiştea verde pe o arătură. Inconştient am simţit îndemnul să scurtez poteca spre apă şi tot inconştient am părăsit drumul bătătorit, cu insule grase de verdeaţă prin făgaşurile dintre roţile carelor şi căruţelor. Aş vrea să mă întorc, pământul e proaspăt arat. Cred că omul pământului a pus în el şi sămânţa: secară. Văd câteva boabe neîngropate. Între drumul bătătorit şi malul râului distanţa e cam aceeaşi. Trec pe răzor şi, ca un circar pe sârmă, încerc să-mi ţin echilibrul pe dunga verde ce desparte cele două loturi. Undeva, în dreapta, paşte o vacă, ţinând în urma ei un plug, dar omul de la cormană nu e nicăieri. E treaba lui îmi zic, o dată scăpat de spaima că aş fi putut fi înjurat de trecerea peste arătură. Respir eliberat de o caznă când ajung într-un alt drumeag, ce şerpuieşte, luând forma întortocheată a râului. Cu toate că sunt la marginea apei, nu zăresc decât într-un târziu, printre nişte flori de rostopască,

încremenirea lucioasă, ca o apă stătută. Malul e mai jos în latura în care mă aflu şi cu mult mai ridicat în partea cealaltă, din care pământul începe să se înalţe uşor, până se transformă în deal. Exact în dreptul meu zăresc coama la care m-am uitat până acum de câteva ori, nu atât pentru forma ei, cât pentru norii rotitori, bătuți parcă în chingi nevăzute şi înghimpaţi de o forţă malefică pe albastrul de necuprins al cerului. Nici acum, cu toate că au trecut mai bine de trei ceasuri de când mă aflu în comună, forma lor nu s-a schimbat. Vârtecuşurile au rămas identice, cu singura deosebire că săpăturile din caierele albe par şi mai adânci. Un ochi de furtună ciclonică, mă hazardez, dar repede îmi revin, comparaţia e inutilă, în jur nu adie urmă de vânt, iar deasupra dealului, amestecându-se parcă cu norii, rândunele în stoluri mari îşi încearcă glasul şi zborul. Sunt rândunici de un fel necunoscut mie, cu toate că am citit undeva despre obiceiurile lor. Îşi fac cuiburile în malurile apei, în lăcaşuri ce nu pot fi atinse de mâna omului, cuib lângă cuib. Observ ghemurile de pământ cu o gaură mică în partea stângă, sunt clocitori din anul trecut. Lângă ele au început noile construcţii. Malul din faţă mă înspăimântă prin râpa abruptă, intrată în apă, şi poate nu cei patru, cinci metri mă sperie atât, cât culoarea pământului aşezat în straturi suprapuse. Cernoziomul are doar douăzeci de centimetri şi e aşezat deasupra unei turbării negre, dense. Am văzut femei spălând în timpul războiului rufele cu pământ asemănător. Nu-mi trebuie mult să înţeleg de ce arătura semănată, peste care am călcat, e atât de puţin adâncă. Dedesubtul scoarţei de mâl adus în vremea inundaţiilor de apele revărsate se află celălalt pământ, neroditor, ca o slănină aţoasă, întinsă în valuri groase sub prima falie de ţărână roditoare. Mă intrigă cei câţiva corbi care se rotesc în sens contrar norilor fixaţi pe coama din faţă. Din când în când, unul coboară şi se pierde câtva timp într-o

adâncitură. Reapare târziu purtând ceva în cioc. Malul are o crevasă, deduc, după ce al doilea corb repetă zborul şi căderea în adânc a primului. Vreo mortăciune, altceva n-are ce fi, concluzionez şi, neavând ce face, arunc cu pietricele în apa ce pluteşte atât de lin, încât, dacă n-ar fi musculiţele ce se rotesc deasupra ei şi care îmi dau reperul scurgerii, aş crede că între maluri bălteşte o apă stătută. Musculiţele plutesc însă la vale, în cercuri abia perceptibile, de ajuns însă să-mi schimbe impresia despre nemişcare. Râul e adânc. Piatra aruncată de mine face un zgomot prelung, bolborosit. Îi trebuie mult până ce se duce la fund.

Aud un plescăit în apropiere. Am crezut la început că o pasăre de baltă se bălăceşte simţindu-se nestânjenită, dar, spre surprinderea mea, în locul păsării zăresc un om care se scaldă. Înoată voiniceşte până la mijlocul apei, apoi, speriat parcă, se întoarce aruncându-şi braţele înainte. Pe chipul său observ o grimasă şi pricep că picioarele au dat de stratul rece şi că înotătorul s-a fâstâcit.

A ajuns la ţărm. Îl cercetez prin păpuriş cum se îmbracă şi mă mir că i-am descoperit prezenţa atât de târziu. Pesemne că era acolo înainte de a ajunge eu. M-a pândit sau m-a privit cu indiferenţă, ca apoi să-şi vadă liniştit de ale lui. Apare pe ţărm legându-şi cioarecii murdari cu o curea arsă, răsucită de căldură şi când îşi şterge mustaţă rămân trăsnit. Omul nu e altul decât cel care se rugase de Purcărete şi de mine, cu câteva ore în urmă, să-l scuipăm.

5

—Blid Gligor mă cheamă, spune omul după ce s-a apropiat de mine şi m-a cântărit din priviri, ca pe-o marfă oarecare.

Îmi întinde mâna sigur de sine, aşa cum nu fac ţăranii îndeobşte. Nereţinerea, siguranţa cu care mi-a arătat palmă lată, fără prea mari asperităţi, îmi dă de ştire că Blid Gligor a mai avut sau mai are şi alte îndeletniciri pe lângă cele de plugar. Se aşază alături, după ce s-a convins că vaca nu s-a apropiat prea mult de malul râpos. Scoate din buzunarul cămăşii un pachet cu ţigări. Aprinde şi pufăie, în timp ce ochii măsoară dealul din faţă într-o tăcere plictisită. S-ar părea că Achim sau Leru, nu mai ţin minte care din ei, n-au împărţit bine satul în privinţa numelor. Până acum am cunoscut doi Blidari şi doi Purcăreţi, dintre care unul nici nu e sigur că se numeşte aşa: îl am în vedere pe Purcărete al meu. Stau şi mă întreb de ce Gligor nu e şi el la pădure, la reciclare, dacă e cumva rudă cu puştiul care şi-a împuşcat câinele în grajdul părăsit. S-ar putea ca între ei să nu fie nicio legătură. Sau legătura există, dar de altă natură. Blid cel aflat lângă mine îşi face reciclarea în sat, pe grămada de gunoi, cine ştie din voia şi porunca cui.

— Nu sunteţi din partea locului? mă întreabă Blid.

Dau din cap, prefer să-l las pe el să vorbească, destăinuirea lui ar fi mai interesantă decât ştiutele lucruri despre mine şi care, pentru el, s-ar putea să nu aibă nicio valoare. Îl cercetez pe furiş. Ţigara e strânsă puternic între buzele subţiri, în câteva locuri arse parcă de jar, iar petele roşii de pe faţă îmi vorbesc de la sine de insistentele spălări ale urmelor de murdării primite direct pe chip.

— V-am văzut de dimineaţă. N-aţi vrut să mă scuipaţi şi vă sunt recunoscător.

Cuvântul recunoscător îmi întăreşte presupunerea că Blid Gligor nu e un simplu ţăran, ori înţelegerea mea despre bagajul lor de cuvinte a rămas cu mult în urmă, într-o epocă pe care timpul altfel şi-a pus amprenta. Mă cercetează şi el prin ceaţa fumului albăstrui şi negru.

— Am văzut-o pe doamna Orban, începe el un gând. Era teafără la faţă. Înseamnă că astăzi nu s-au păruit între ele.

Nu-mi spune cine sunt ele şi de ce se bat sau nu s-au bătut de când mă aflu eu acolo. Nu întreb. Nu vreau să devin depozitarul unor fapte primejdioase ce m-ar putea atrage în plasa lor, făcându-mă să uit că pe linia ferată ce leagă aşezarea în care mă aflu de cel mai apropiat oraş nu circulă decât un singur tren pe zi. Sigur că aş dori să-l întreb pe Blid de păruielile abia amintite, cu toate că interesul meu e legat în primul rând de el, de şederea lui pe bălegar, de insultele pe care şi le cerşeşte singur. Aştept să-i văd pe obraz, în afara urmelor ştiute, o încrâncenare şi o nemulţumire particulară pentru ceea ce face din proprie iniţiativă; ori poate obligat. Nu, faţa îi e senină. Numai ochii verzi, cu pleoapele lăsate parcă mai mult decât s-ar cuveni, ascund adumbriri, alteori sclipiri de nemulţumire.

— Înapoi Joiană, spune el calm, ca şi cum nu s-ar fi adresat vacii, ci mie.

Animalul l-a auzit. Se întoarce din locul primejdios unde şi târăşte plugul spre arătură.

— Acolo iarba e mai grasă şi mai puţin aţoasă. E bine, Joiană; e bine, adaugă el şi vaca se aşază gospodăreşte pe mâncat, uniform, cu aceleaşi mişcări ritmice din cap, scuturându-şi la intervale egale urechile pe care nişte muşte rele se căznesc să le ciupească până la sânge. Eu aş zice să te duci, domnule, de unde ai venit. E mai bine şi pentru dumneata şi pentru noi, adaugă Blid Gligor şi dă să se ridice.

Ceva îl ţintuieşte pe loc. Mă uit şi eu spre celălalt mal. Văd cum unul din corbi a ieşit din gaura râpei, purtând în cioc ceva greu, altfel aripile n-ar fâlfâi grăbite, fără însă ca trupul negru să prindă înălţime. Corbul scapă greutatea din cioc şi observ în cădere că bocancul, în interior, nu e gol. De el atârnă nişte aţe vineţii, ca nişte sfori despletite. Sunt înmărmurit de ce-am înregistrat.

Nu mai puţin de cearta dintre cei trei corbi, transformată repede în gâlceavă în toată legea. Croncănitul lor strigat înlătură rândunelele din îndeletnicirea paşnică şi, deasupra locului cu pricina, văd coada stufoasă a unei vulpi, iar pe cer îşi fac apariţia alţi patru corbi lopătând aerul greoi, umed.

— Ce crezi c-a fost, întreb eu mai mult ca să mi se confirme ceea ce singur zărisem.

— Ce să fie, un hoit. Cine dumnezeu i-a putut îngropa creştineşte pe toţi. Da dumneata să nu te iei după alde Purcărete, cel care te-a adus aici. Să ştii, dreptate nu poate face nimeni, pentru că nimeni nu ştie adevărul cel adevărat. Şi pentru că nu-l ştie ne învrăjbim în continuare, ne lovim noaptea cu bâtele, ne facem din viaţă un chin. Apa asta, care altădată era plină de vietăţi, e moartă de împuţiciune, s-a stricat de atâtea trupuri putrezite pe fundul ei. Până la moara lui Bucur nimeni n-a mai prins un clean de ani şi ani, doar somnii mai urcă şi coboară, lor, ca şi corbilor, le plac mortăciunile. Purcărete ăsta de te-a invitat e un şmecher mare, l-am văzut cum a trecut prin fundul grădinii, cum a luat-o peste uliţa mare. Prin altă grădină s-a îndreptat spre şosea. Te-a adus şi te-a lăsat. Poate nici nu ştii de ce. Nici eu n-aş putea să zic că bănui, dar gândul lui nu-i curat, că nici spiţa lui nu e curată şi nici conştiinţa nu îi e neîntinată. S-ar zice că ar fi băiatul lui Grigoropol, dar mai poţi pune preţ pe ce zice lumea? Dacă ai întreba-o despre mine v-ar povesti vrute şi nevrute, parcă eu am împins oamenii la război, eu am tăiat şi spintecat, eu am ucis, nu glonţul.

Ţigara lui Blid Gligor dă să se stingă. Jarul a sfârtecat-o într-o parte şi o rădăcină de tutun a explodat sub foiţă, rupând-o. Gligor se uită la ţigară, nu vrea s-o arunce. Lipeşte spărtura cu salivă, răbdător, apoi, cu pufăituri zgomotoase, trage din nou din ea, să nu se stingă. Ţigară şi-a revenit, acum capătul arde uniform şi omul,

bucuros, ca şi cum ar fi pus un rămăşag cu sine însuşi, trage cu nesaţ în piept fumul acriu.

— Se duc proştii şi pun flori, de unde să ştie că dedesubt nu mai e nimic.

Nu am idee la cine se referă şi pentru că înţelege că nu pricep arată cu degetul spre podul plutitor aflat undeva în dreapta mea, după cotul apei, deci ascuns privirilor. Numai după ce mă ridic şi mă uit la copiii ce ţin în mâini buchete colorate, din hârtie creponată, presupun că şcolarii se îndreaptă spre un loc de cinstire. E vorba de o oficiere, probabil, pentru o sărbătoare; cei aleşi n-au mai mult de şapte, opt ani, câteva zeci de elevi din clasele mici, îmi zic. Mă uit mai atent spre malul celălalt. După nişte brazi, ce nu-şi prea află locul în acel spaţiu plin de ulmi şi arini prăfuiţi, zăresc câteva pietre şi, în fruntea lor, ca la şcoală, dascălul pietrelor, mai înalt, stând pe o catedră de piatră şi ea.

— Un monument, domnule, făcut în grabă şi cu mijloace sărace. L-a ridicat popa Andronic cu puţine ajutoare din afară, în locul unuia de lemn, cu mult mai frumos. O vreme nici nu i-au dat voie să-l ridice, că de monument e vorba. Dar sub el nu se mai află nimic, sau aproape nimic. Morţii fug la vale, aşa cum fuge şi pământul ăsta care numai pe deasupra e pământ. Înăuntru, *mealul* e ca grăsimea, după ploi dese cleiul se scurge spre râu, apoi de la stânga la dreapta, până ce malul se rupe şi cade în apă. În postaţa asta pământul e mai gras; nici nu-i de mirare. Acum câteva luni, când au vrut să rânduiască cimitirul şi au săpat după oseminte, n-au găsit nimic. Poate aşa, nişte urme, oase de-acum înfipte în stratul de dedesubtul *mealului*, alea s-au păstrat. Că acolo au fost gropi comune, domnule.

Înţeleg că vorbeşte de urmările războiului; am auzit şi eu că prin aceste părţi s-au dus lupte grele, dar amănuntele povestite de Blid mă deconcertează, par neverosimile. În acelaşi timp n-am niciun motiv să nu-l cred.

— Dacă eşti la curent că Purcărete m-a adus aici, înseamnă că nu-ţi sunt chiar aşa de străin…

— Poţi să-mi spui bade, nu mă deranjează, ţăran am fost şi eu; ţăran am rămas şi n-am să-mi iert niciodată că m-am luat după vremuri şi după muiere, care m-a vrut mai mare decât îmi era mintea. Că nu-i bine, domnule, să se înalţe omul mai sus decât i se ridică colopul, înseamnă că până acolo e în stare să fie el, şi nu altul. Eu după ce m-am săltat am devenit altul, că nimeni n-a pus streaşină pornirilor şi nici n-a tras cineva cu linia ca să priceapă tot prostul până unde se cade să urce şi unde să se oprească, nu numai cu funcţia, ci cu pornirile la care ea îţi dă dreptul.

Vreau să-i canalizez gândirea, s-o apropii de ceea ce doresc eu, nu accept şi n-am acceptat niciodată să fiu un receptacol deschis la înşiruiri cu rost sau fără de rost, ce nu fac altceva decât să-mi răpească timpul.

— Am cunoşcut înainte de a ajunge aici un copil. Tot Blid îl chema, prenumele l-am uitat, mint intenţionat ca să-l oblig pe el să-l destăinuiască în cazul căl1 ştie.

— Păi nu poate decât Petrică să fie, el vine de la munte să-şi hrănească câinele. Domnule, în sat sunt peste o sută de familii cu acest nume. Cândva a fost pe meleagurile astea un cătun de români, fugiţi de dincolo de linia de demarcaţie, cu toţi s-au pripăşit aici, aproape de fostul lor sat, că doar apa era graniţa pe-atunci. Blidarii au trecut râul, Purcăreţii avuţi au rămas mai departe în comuna lor, că Purcăreţi se chemă pe-atunci comuna aia, aflată peste dealul care se vede, că nici nu prea e deal acum. Mai târziu au trecut şi dintre Purcăreţi apa, nemaiputând răbda, ori din alte pricini, nu ştiu. Numai că după cele întâmplate toţi Blidarii au fost duşi la munte, unii cu voie, alţii fără voia lor. S-au dus cu voie cei care n-au putut îndura să-şi pună pământurile laolaltă cu sărăcimea, au preferat şă se facă cărbunari. Alţii au fost obligaţi în

douăzeci şi patru de ore să spele putina, ca nişte chiaburi înrăiţi ce erau. Sigur că nu numai puterea lui Achim şi-a spus cuvântuţ de i-au dus acolo; cât ar fi el de Achim, n-ar fi putut face nelegiuirea pe care a făcut-o, dacă n-ar fi avut aprobare de sus, şi Gligor ridică fruntea spre norii prinşi de cerul albastru cu un clei vâscos parcă, supunându-i la chin şi nemişcare, cu toate că vântul suflă binişor.

Nu cerul e de vină şi nici norii pentru felul cum şi-a înălţat privirile Gligor Blid: altceva e la mijloc. Nu e greu să ghicesc că umezeala nu e de la sclipirea soarelui.

— Poţi să-mi spui bade, m-ai bucura! repetă el.

Nu înţeleg de ce ţine atât de mult la acest apelativ, Gligor nu e cu mult mai bătrân ca mine. Meseria m-a învăţat de toate, inclusiv să apreciez cu exactitate vârsta unui om.

— Nu te superi că te întreb, dar mi s-a părut foarte curios că te-am văzut de dimineaţă pe grămada de gunoi cerşind să fii.. Nu-i un obicei românesc, în niciun caz, aşa ceva n-am mai pomenit.

— Nu pot să-ţi spun nimic, domnule… N-am voie, zice Gligor şi se caută din nou după ţigări.

Nu vrea să se lase doborât de un sentimentalism, ce s-ar putea traduce în înţelegerea mea drept o slăbiciune. Renunţă, nu fără părere de rău.

— Achim nu-mi dă voie să povestesc, sub prestare de jurământ nu-mi dă voie. Numai pe mine m-a lăsat dintre Blidari în sat, pe mine mă chinuie şi nu numai în numele lor, în numele meu. Poate are în felul lui dreptate. Dar numai într-un fel. Au trecut apa numai cei săraci şi truditori; şi cei din neamul nostru erau. De unde să ştie ei că vremurile se vor schimba împotriva celor care au ştiut şi ştiu încă să pună osul la treabă. Că cine crezi că sunt fruntaşi pe ramură acolo la munte, la făcut de cărbuni dacă nu cei care-mi poartă numele ori şi-l poartă dacă nu-mi sunt neamuri? Tot ei. Că omul harnic e harnic prin născare şi prin ceea ce

vede de la ai săi. Purcăreţii bogaţi au rămas dincolo, n-aveau de ce să se teamă, că bogătaşii şi dacă-s duşmani se înţeleg între ei.

— Cum, Achim te obligă să stai în fiecare zi pe gunoi? insist eu crezând că Gligor, la necaz, îşi uită făgăduiala dată.

Nu, Blid, n-a uitat-o. Mă priveşte de sus, apoi dintr-o parte. Nemulţumit de sine, dă din cap, îşi scoate pălăria albită pe la marginea panglicii de transpiraţie sărată, apoi dă să se ridice.

— Poate eşti şi dumneata din cei care trag cu urechea. La urma urmii poţi fi, n-am spus nimic. M-a mai încercat Achim de câteva ori. Într-o seară l-a trimis pe un prost din comuna vecină să se plângă de putere, mai ales de miliţie, taman la mine şi-a găsit să se plângă, eu care am fost cu puterea şi m-am bucurat de dulceaţa ei. Păi din prima clipă am înţeles că era un provocator, mama cui l-o făcut… Păi eu îs mai comunist decât Achim, că pe mine nici din partid nu m-au dat afară, ca să mă dea se cade să ai motive, ori vreau să-l văd găsind acele motive şi mai ales dovedind că sunt împotriva mea. Nu-i dă mâna să întindă coarda. Uite la ei cum pun flori, micuţii, schimbă vorba Gligor, trist, şi se ridică fără să mă mai privească.

Parcă nici n-aş fi stat de vorbă cu el. Îşi bagă capul în jug, lângă vacă, apoi cu ajutorul unei frânghii groase îndreaptă cormana plugului. Abia atunci observ că ruda are în cele două părţi rotiţe de cauciuc, poate roţile unui landou de copil. Plugul, intrat în pământ şi ţinut de cormană cu frânghia, nu poate aluneca nici în dreapta, nici în stânga, se afundă oblu, nu prea mult, atât cât îi e dat de fierul prins doar la o palmă de tăiş.

— Hai Joiană, spune încet Gligor şi vaca trage, iar alături de ea se smuceşte şi Blid, vârtos, nu se preface, îi zăresc grumazul umflat şi tălpile bocancilor cum se afundă din cauza efortului în pământul afânat.

6

Doamna Orban sau Oti, cum îşi spune, cum de altfel am început să-i spun şi eu, nu s-a întors; uşa dublă de la intrare e închisă cu trei lacăte, prinse în belciuge rudimentare, făcute de fierar. Mă miră cele trei închizători, una sus, alta jos şi lacătul cel mai mare de la mijloc, cu două încuietori, lucru vechi, meşterit manual, de pe vremea Mariei Tereza. Curtea e pustie. În spate grajdul e căzut pe-o rână, iar coteţele sunt jumulite pe jumătate de lemnăria din care au fost construite. Doamna Orban face focul cu scânduri, în ogradă nu se văd „metre“ de lemne, cum am băgat de seamă prin alte curţi: lemne de pădure tăiate egal, aranjate sub şoproane, parte în bătaia soarelui, parte în umbra deasă a acoperişurilor de şindrilă.

Este adevărat, n-am avut nicio înţelegere cu Oti. Când am plecat nu i-am amintit ora la care am să mă întorc, iar dacă îmi aduc bine aminte nici măcar nu mi-am mărturisit dorinţa de a mă întoarce. Mă aşez pe treapta de beton, una din cele trei, deasupra cărora începe pragul casei. Mă bucur de soarele molcom şi de adierea caldă de primăvară. Roiesc albinele, florile de păpădie îşi scot nasturii galbeni prin iarba de un verde zvăpăiat. Totdeauna mi-a plăcut iarba primăvara. Iarba, după mine, este cea miai frumoasă floare din câte mi-a fost dat să văd, mai ales atunci când abia îşi mijeşte colţul străpungând scoarţă groasă a pământului. Am stat de multe ori ceasuri întregi, când eram copil, să-i surprind creşterea, dorinţă nebunească, desigur; mai apoi, în anii maturităţii, am reuşit, totuşi, să descopăr această avântare spre înalt. Închideam ochii şi mă gândeam cu un calm adânc la firul ce trebuia să se ridice spre soare şi, în dosul pleoapelor, realizăm ceea ce cu privirile

nu eram capabil. Mintea are capacitatea de a fi mai puţin vulnerabilă decât supuşii ei, organele de simţ. Mintea pătrunde unde nici ochiul nu-şi permite şi nici urechea nu aude; creierul are senzori aparte şi cu ei îmi hrănesc şi acum închipuirea.

O albină îmi dă târcoale. Apoi mi se aşază cuminte pe obraz. A atras-o sudoarea sau mirosul străin de sat. Nu fac nicio mişcare, nu din teamă, pe mine nu m-a muşcat niciodată o albină, ştiu că le sunt prieten, între mine şi ele există o comunicare ocultă. Îi simt trompa minusculă cum îmi palpează pielea nu prea netedă şi deodată aripile i se întind, mai întâi pe jumătate, apoi încep să vibreze și gâza îşi ia zborul, nu înainte de a-mi mai ocoli de două ori fruntea. Mă acuz de dezinteres. Altădată n-aş fi stat pe gânduri, aş fi trecut râul să cercetez ce anume au descoperit corbii sau m-aş fi deplasat la cimitir să mă conving cu ochii mei cum fug trupurile înmormântate de sub cruci, o dată cu pământul săpunos de dedesubt. M-aş fi dus, după discuţia cu Blid Gligor, la Achim, să-l iau la întrebări, în numele unei morale la care am dreptul, chiar dacă gradul meu nu mai contează în ochii săi. Fiecare dintre noi avem obligaţii de suflet, eu le zic cetăţeneşti. În numele acestei obligaţii l-aş fi chestionat în legătură cu hotărârea arbitrară de a ţine un om în fiecare zi pe o grămadă de gunoi ca să fie scuipat de concetăţeni. Nu pentru că asta, ar fi fost voinţa lor, ci tot a lui, a lui Achim. N-am întreprins nimic şi nici n-am de gând. Îmi spun cu un fel de revoltă în care intuiesc, de fapt, reproşul împotriva mea. Pesemne meseria nu mi-a intrat pe deplin în sânge dg vreme ce interesul mi-a scăzut o dată cu funcţia pierdută, pentru lucruri ce ţin nu numai de organele judiciare, ci de fiecare individ, indiferent de meserie.

Bănuiesc, din cele auzite de la Blid, că pe aceste meleaguri s-au dat lupte crâncene, sutele de

morminte fără o datare precisă numai din vremea războiului pot fi; am văzut din tren cimitire cu pietre tăiate uniform, cu cruci din acelaşi material, aşezate ca la paradă, regimente de cruci se odihneau parcă pentru marele marş ce abia de acum încolo avea să urmeze.

Simt în propria mea fiinţă că războiul, în acest sat, a creat zvârcoliri deosebite, că vrajbă dintre oameni ascunde lucruri ce n-ar trebui să-mi scape, dacă tot mă aflu aici. Tristeţea abandonării mă domină şi singurătatea fără rost îmi biciuieşte nervii, şi aşa slăbiţi.

Aş vrea să mă ridic şi să ies din curte. N-am forţă, şi nici nu vreau. Am în stomac un gol ce-ar trebui împlinit cu ceva de-ale gurii, dar mâncare n-am şi nici chef să-mi fac rost. Din spusele doamnei Orban, ea trece peste masa de prânz, din motive de estetică. Eu n-am de ce-o ocoli. Am ajuns la nici şaizeci de kilograme şi, la înălţimea mea, mi se pare cam puţin. Dacă i-aş fi dat ascultare fostei mele soţii poate că acum nu ajungeam unde mă aflu. Poate n-o pierdeam nici pe ea. M-a sfătuit să plec cu Izbăşescu. Nu ne costa nimic să-l însoţim. El fusese chestor, mi-am zis, avea de ce să se teamă, în schimb eu nu mi-am făcut decât datoria faţă de lege şi ţară, n-aveam de ce tremura pentru vremurile ce aveau să vină. Uite că tremur. N-am ştiut atunci că legătura cu soţia mea, pe care o socoteam pentru o viaţă, devenise în ochii lumii penibilă; avea alte relaţii cu Izbăşescu, şi nici nu m-a dus mintea să pun dorinţa ei de a pleca din ţară pe seama unei tainice înţelegeri de a fi cu el. Izbăşescu n-a reuşit să fugă. Jumătatea mea se odihneşte lângă el. Se pare că în timp ce trăia cu mine îl iubea, altfel n-ar fi cumpărat un loc de veci în care, fără să ştie că va muri, şi-a păstrat doi metri pătraţi.

Vreau să-mi înlătur din minte imaginea ei şi nu pot. Avea în mers ceva din doamna Orban, un mers legănat ce-i scotea şi mai mult în evidenţă talia

îngustă şi torsul după care m-am întors nu o dată, chiar şi după ce norocul meu a fost să mă ia de bărbat. Nu regret nimic. Viaţa e făcută din toate, şi între aceste toate nimeni nu poate trage linii pentru oprelişti. Morala noastră, legiferată mai mult de credinţă decât de instinct, este până la urmă, îngustă și primitivă. Omul trebuie lăsat să zboare, în limitele înţelegerii lui despre libertate, în galopul impus doar de trăpaşii sufletului său.

— A zis mama să veniţi la noi, doamna Orban nu se-ntoarce decât pe seară, îmi spune un flăcăiandru, în timp ce mâinile se joacă cu o pompă de bicicletă.

— Da' cine eşti tu, bătrâne, întreb într-o doară, fără să mă mai mir că cineva îmi recunoaşte prezenţa, interesându-se de soarta ei.

Mă iau după copil şi trec uliţa mare. La câteva case, pe dreapta, poarta e deschisă şi copilul intră în curte. Mă ţin după el. Sunt abandonat în faţa intrării.

Băiatul îşi reia, probabil, îndeletnicirea de la care fusese sustras. Pompa umplută cu apă îşi are maţul vârât într-un orificiu osos. Abia când trompa de cauciuc suge lichidul din găleată observ ce spală cu ea; un craniu omenesc. Mă apropii zguduit. Da, e un craniu, maxilarele sunt la locul lor şi dinţii strălucesc în bătaia soarelui. Probabil mortul a fost tânăr, îmi zic, şi simt cum mâinile încep să-mi tremure...

— Şi tu ce faci cu el?

— Îl spăl. M-ă rugat vară-mea, e la Cluj. Se face doctoriţă. A zis că-mi dă o sută de lei pe el…

— De unde l-ai luat?

Copilul râde, îl miră întrebarea.

— De pe deal. Dar numai eu şi Petrică al lui Blid ştim locurile pe unde se poate umbla, mai sunt încă mine şi ghiulele neexplodate… Badea Toma îmi dă zece lei pe o ghiulea. Ştie cum să deşurubeze focosul, apoi bagă în locul lui un fitil şi

după ce-i dă foc îl aruncă de pe râpă în apă. Uite-aşa plutesc peştii, cu carul îi aduce acasă.

Privesc craniul albit de spălatul cu sodă, negru încă în cavităţile profunde unde apa şi solventul n-au putut pătrunde cum trebuie.

Deodată tresar. Observ în partea din spate o gaură. Nu-i nicio îndoială. Glontele a pătruns în cap pe la ceafă, un glonte de calibru neobişnuit.

— Cum te cheamă, mă interesez, ca să-mi ascund emoţia şi, mai ales, să nu se împotrivească pentru că mi-am permis să ridic tigva de la pământ.

— Sofronea Vasile, al Rusului, aşa-mi zice la şcoală, dar în catalog sunt trecut Sofronov, cum o cheamă pe mama, că pe mama Sofronov Gherghina o cheamă. Mai am de spălat pe dinăuntru. Că eu am metoda mea, nu de la început îl spăl.

— Înseamnă că ai mai căutat capete din astea.

— Am mai căutat, sunt destule pe coamă. După ploi răsar din pământ, ies aşa şi se uită cu găvanele în sus. Mie nu mi-e frică de ele. Am fost într-o zi trimişi de domnul învăţător Hircan, m-am dus cu Petrică pe deal. Am găsit multe şi le-am îngropat creştineşte în cimitir; alea care erau întregi, oase, aşa, le-am lăsat acolo, se sfătoşeşte Sofronea fără să-i pese de uluiala mea.

Încerc să urmez cu privirile traiectoria glontelui. Nu văd nicio spărtură în faţă şi nici golurile de la nări n-au suferit vreo stricăciune, orificiul din ceafă e singurul. Mişc craniul şi aud în interior un zgomot.

— Vasile, eu cred că glontele e în interior, auzi cum sună.

Vasile ascultă atent, dar spusele mele nu-l impresionează, lui îi e totuna. Îi aţâţ curiozitatea apropiindu-i craniul de ureche. Repet mişcarea de la stânga la dreapta, apoi invers. E glontele, îmi spun şi încerc să aduc proiectilul în dreptul golurilor de la ochi. Îl văd. Mai mişc de câteva ori

şi plumbul îmi cade în palmă. Verzitura cămăşii îmi dă de înţeles că alama a fost măcinată de vreme, în timp ce metalul din interior, plumbul, s-a înnegrit în partea ce se lasă vederii.

— Mi-l dai mie, Vasile? întreb şi Sofronea ridică din umeri, îi e indiferent.

Glontele a intrat în apropierea marelui nerv occipital Arnold. Nu-mi vine să cred. Înseamnă că a fost tras de la distanţă. Dar ce fel de distanţă? Distanţele sunt şi din spate şi din faţă. E limpede pentru mine. Cartuşul a venit din spate. Moartea a survenit prin sfârtecarea nervului mastoidian. Dacă l-aş avea pe Gogu lângă mine. El mi-ar putea explica de ce proiectilul n-a spart faţa, mi-ar putea da indicii exacte de la câţi paşi a fost percutat şi din ce armă a fost tras. Nu mă am decât pe mine. Specialitatea mea e de a stabili, prin deducţii logice, crimele. Dar, fără ajutoare, în criminalistică eşti mort: Iar eu sunt un dublu mort. Gogu Pomişor îmi spunea că epoca marilor investigaţii a apus. Acum se omoară legal. Nu mai e nevoie de date etc…. Înainte de a primi un ultim avertisment pentru un caz în care el credea că deţine adevărul, i s-a povestit că dreptatea, este politică, depinde cui îi oferi serviciul. Gogu n-are decât un singur serviciu. Grogul şi bisturiul. Asta este politica lui. Am învăţat multe de la el. Gogu e generos. A fost devotat şi el cauzei. Cineva i-a spus, după o autopsie, că raportul lui corespunde exact punctelor de vedere ale altor medici. S-a simţit flatat. Pe urmă a înţeles că datele buletinului medical au fost modificate. A vrut să-şi dea demisia. Alexiu l-a oprit.

Nu m-a dus mintea că glontele a putut fi tras dintr-o poziţie culcată. În acest caz proiectilul ar fi trebuit să iasă prin nervul supraclavicular. Mă trec sudorile. Cei trei ani de medicină, la care s-au adăugat lecţiile lui Gogu Pomişor, m-au deprins să fiu precaut. E limpede însă, craniul a fost lovit din spate. Dar cine era în spate, şi cine era în faţă? Mă

simt prins. De ce îmi pun întrebări care nu mă privesc sau, dacă mă privesc, pornind de la logica dată fiecărui muritor de rând, de ce simt că ar fi cazul să mă implic?

— Mama mulge bivoliţa, n-a avut vreme de dimineaţă, e săpătoare pe şantier, cu toate că după mine asta-i muncă de bărbat, intră în detalii Vasile. Nu mă ajutaţi să-l tai? mă întreabă şi îmi arată un ferăstrău de mână. A zis verişoară-mea ca să-i retez partea asta ca să se poată vedea ce are înăuntru; la facultate e obligată să ştie cum se cheamă fiecare găurică.

Ne ducem lângă şoprul de lemne şi Vasile prinde craniul într-o menghină de lemn. Strânge, dar nu prea tare, să nu deterioreze alcătuirea osoasă. Nu mi-ar fi trecut niciodată prin minte că am să-i fur meseria lui Gogu. Aşez ferăstrăul cu dinţii ascuţiţi în dreptul fosei temporale. Vasile mă priveşte recunoscător.

— Că data trecută l-am tăiat prea de sus şi n-a fost bine, zice el, fără să-mi spună cui a mai vândut un craniu, deoarece despre vânzare vroia el să vorbească.

Ferăstrăul cu dinţii mărunţi îşi face loc, mai întâi cu greutate, apoi, după ce lama a intrat câţiva milimetri, înaintează mai uşor.

— Înainte de a-l curăţa, cum am făcut cu ăsta, ţin tigva în pământ, într-un muşuroi de furnici. Da, furnicile, neapărat, trebuie să fie roşii. Îl las trei zile. Trei sferturi din muncă mi-o fac furnicile. Că de cele mai multe ori găurile astea mici sunt umplute cu fel şi fel de rămăşiţe de la mort şi furnicile destupă fiecare locşor. Eu cu pompa mea n-aş putea. Adică la găurile mari mă descurc, dar la cele mici nu.

Ascult explicaţia lui Vasile cu interes. Nu e deloc emoţionat de ce spune, nici nu-l deranjează ocupaţia ce mie-mi se pare lugubră. S-a învăţat cu morţii, cum m-am învăţat eu cu viii, diferenţă este doar…

Tresar. După înlăturarea calotei observ în interior o Mică ruptură în apropierea fosei pterigodiene. Deci cartuşul a lovit de sus în jos, altfel unghiul n-ar fi înclinat cu douăzeci de grade de la linia dreaptă. Probabil omul a putut la fel de bine să fugă, îmi zic, şi duşmanul l-a surprins din urmă. Dar dacă n-a fugit şi a… În ce scop şi de ce? Poate a fost un gradat urât de trupă şi unul dintr-ai lui i-a făcut felul, alunec pe supoziţii ce pot fi adevărate, cum la fel de bine pot fi şi false.

— Mă, Vasile, nu ţi-e ruşine să-l pui pe dumnealui la treburile tale? Că nu se duce la şcoală, domnule, numai când vrea el, cu toate că aş minţi dacă aş zice că vine acasă cu note proaste. Învăţătorul Hircan ne este neam de departe şi e îngăduitor, măcar că n-ar trebui, că ce nu învaţă acuma o să fie musai să înveţe mai târziu, numai că la anii tinereţii altfel înveţi şi la bătrâneţe pierzi de două ori mai mult vremea cu înţelesul.

— Da matale de unde ştii, mamă? întreabă obraznic Vasile, dar nu se clinteşte de la locul şi îndeletnicirea lui, când o palmă umedă de lapte îşi lasă urmele roşii pe obrazul neted, cu un pufuşor auriu spre pomeţi.

— Pe mine n-a avut cine să mă îndemne să învăţ, la vremea aia, c-aş fi învăţat, îl apostrofează femeia.

O observ mai bine acum. Uşa s-a deschis larg, bătută de vânt. Îşi are fusta prinsă în brâu sub o cingătoare neagră şi dedesubt se ghicesc poalele albe, iar sub ele alte poale, de data asta strâmte, din pânză de in. Gherghina şi-a luat suştarul de jos. Din grajdul învecinat bivoliţa boncăluieşte supărată că nu i s-a dat de mâncare în timp ce era mulsă.

— Mă duc eu, mamă, ghiceşte intenţia femeii Vasile şi aleargă la stogul din apropiere; cu un cârlig de lemn trage un braţ de fân pe care cu aceeaşi grabă îl duce în grajd.

7

— Nu-i chiar aşa cum zice ea, domnule, n-a fost nici general, nici mare mahăr la nemţi. Minte de îngheaţă apa, toată viaţa ei a minţit. Cine n-o ştie?

Stau pe un scaun lângă fereastră, soba duduie, laptele a fost pus la fiert, iar într-o cratiţă bolboroseşte varza, ultima varză acră din spusele gazdei.

Am băut un pahar de lapte crud, Gherghina a zis că aşa e sănătos, să nu mă iau după doamna Oti, numai ea îl bea fiert şi lăsat să se prindă smântâna pe el; Gherghina îmi arată cu palma cam cât de groasă se clădeşte smântâna pe lapte.

Casa e curată. Mă aflu în camera din mijloc, camera de lângă tindă, adică în bucătăria de iarnă. Soba e din tuci negru, cu un coş ramificat sub acoperiş ca să nu se piardă nimic din căldură. Prin geamul uşii, ce dă în încăperea din faţă, zăresc turnul de perne cusute cu motive naţionale. Nu le observ decât pe cele din partea dreaptă, dar sunt sigur că şi patul din stânga e împodobit la fel. Casa e podită. De ambele părţi ale mesei podeaua e acoperită de preşuri ţesute de mână, în culori dense, resturi de cârpe legate una de alta, apoi folosite ca urzeală la războiul montat în casa mare, în dreptul icoanei atârnate pe peretele ce dă spre răsărit.

— Noi ne batem, noi ne împăcăm, domnule, spune Gherghina şi după culoarea scânteietoare a ochilor şi, mai ales după cutele mărunte ce-i împresoară, nu mi-e greu să deduc că femeia s-a obişnuit cu paharul. Parcă-mi simte reproşul şi nu se sfieşte să-mi spună.

— Trăim printre bărbaţi, te dai la apucăturile lor, unul te îmbie cu o răchie, altul cu bere ori cu vin; îmi dau crezând spurcaţii că mă pot prinde la

înghesuială, dar se înşeală amarnic. Nu-i Gherghina femeie din aia. M-aş încurca cu unul, om sunt şi eu. Nu mă lasă inima, toată lumea ştie că tatăl acestui prunc a fost împuşcat, pe urmă cu sufletul ce să fac, de fiecare dată îl văd în somn cum s-a uitat la mine. Că înainte de a se duce pe lumea cealaltă a tras cu coada ochiului spre locul unde mă aflam şi mi-a râs. Dacă nu era râsul ăla, poate viaţa mea s-ar fi schimbat, dar aşa nu se schimbă. De fiecare dată când a fost să fie n-am putut, m-am ridicat şi ca o leoaică am lovit în stânga şi-n dreapta; oamenii mă cred acum nebună. Nimeni nu mai îndrăzneşte să mă atingă nici în glumă peste fund şi, crede-mă, domnule, că acum îmi pare rău.

— Soţul dumitale a fost împuşcat?

— Da, se zice c-ar fi trădat, dumnezeu ştie pe cine, şi cu ce. El a făcut tot frontul în Rusia, şi pe urmă a venit la noi, adică de ce să te mint, nu-mi era bărbat, m-am încurcat cu el, tot de la lapte de bivoliţă, pe atunci aveam patru şi eram singură cuc, tata a murit şi el de glonte, mama s-a sfârşit de tifos, eu aveam nouăsprezece ani, el era tânăr, ofiţer şi blond şi ştia româneşte de parcă ar fi fost de la noi. Că el aşa şi zicea, că e român, numai că acum graniţele s-au schimbat şi se cădea că era rus. Dar rus nu era. Ne-am drăgostit, Bunicule, ori Nic, că doamna Orban aşa mi-a zis că te cheamă, ea la toţi le pune nume, pe urmă încearcă cu fiecare, dacă-i merge îi merge, dacă nu… Zice că dacă ea le pune nume înseamnă că se apropie de om altfel, mai cu sufletul decât dacă i-ar zice domn ori cum stă scris acolo pe buletinul lui. O apucată, ce mai. Şi-a depus actele, vrea să plece, dar eu nu cred că Wagner s-a căsătorit cu ea. Adică n-am crezut. Într-o zi mi-a arătat hârtiile şi era scris negru pe alb că o cheamă Orban, că pe el aşa îl chema.

— Dumneata l-ai cunoscut pe acest Orban?

— Cine nu l-a cunoscut. În sat la noi numai câinii latră într-o singură limbă, aici au trăit în pace bună şi unguri, şi saşi, şi români. Războiul ne-a stricat înţelegerea, şi răutatea din oameni; că aşa-i făcută răutatea, zace ea cât zace, pe urmă, când se iveşte ocazia, îşi dă drumul. Uite, ocazia a fost războiul. După cedare, ungurii au rămas în Purcăreţii Vechi, saşii au venit cu noi aici, nu toţi, pe malul ăsta, în Purcăreţii Noi, oameni gospodari şi avuţi, nu s-au sfiit să ne urmeze. Pe urmă nemţii ne ştiau limba, greu îi deosebeai de unul de-al nostru când vorbeai, cu toate că îşi aveau lumea lor zăvorâtă cu şapte lacăte; nu s-ar fi însurat unul de-al lor cu una de-a noastră pentru nimic în lume, invers mai da, flăcăii noştri se mai încurcau cu iepele lor, că erau ca nişte iepe, cu fundul mare şi înalte, cu nasul pe sus, de nu ajungeai nici cu prăjina la el. Orban a trecut şi el dealul şi apa, pentru o vreme, a cumpărat casa unde stă doamna Oti, pe-atunci un depozit ori o fabrică de spirt, nu ştiu. Orban a făcut din ea casă, doamna Oti nu ştie decât de sulemeneli. Pe urmă au venit nemţii şi Orban, dintr-o dată, s-a dat cu ei, dar primar n-a vrut să se facă, cu toate că oamenii l-ar fi ales, merita omul: gospodar şi de-al satului, cu toate că zicea că e boier. Nici n-a vrut să adune câştig pentru că era nemţălău, cum or făcut alţii, avea strânsură destulă, că s-or pus pe cumpărat și vândut căpătuiţii, iar cui nu i-a plăcut comerţul s-a îmbrăcat în fel și fel de uniforme, li s-au dat grade şi de toate. Orban stătea şi-şi vedea de casă şi de doamna Oti, că la vremea aia era frumoasă şi băgăreaţă, învăţase la conac să bea numai băuturi bune. Trai pe mălai a fost viaţa ei. Că aşa-i dumnezeu, la unii dă cu carul, altora cu…

— Dar asta înseamnă, stimată doamnă Gherghina, că tatăl lui Vasile a stat prin aceste locuri mai mult, or, din câte ştiu eu, frontul a trecut…

Vreau să continui, să-mi expun punctul de vedere, deşi datele mele despre ce s-a petrecut atunci, în acest loc, sunt mai mult decât sumare, dar privirile Gherghinei mă opresc din începutul de sporovăială. Crede că-mi bat joc de ea sau cine ştie ce e în capul ei, altfel nu s-ar uita îngăduitor şi aproape cu milă.

— Păi dumneata de unde să ştii ce-a fost şi cum a fost? Ruşii erau de partea ailaltă a liniei ferate, sub coama de se vede de aici, din uşă, acolo îşi aveau ei cvartira, iar ai noştri erau în sat, adică pe malul apei ăsteia, că numai ea ştie câte suflete a înghiţit. Pe Ivan îl chema de fapt Ion, Ion Sofronea, cu toate că soldaţii îi ziceau Sofronov. Era din Cernăuţi, dumnezeu mai ştie pe unde vine şi oraşul ăsta, undeva prin Moldova de Sus, că şi vorba îi era dulce, cântată, nu aspră ca pe la noi. Mi-a zis că dacă se termină războiul are să se întoarcă, o să mă ia de nevastă, dar eu încă de pe-atunci ştiam că astea-s vorbe de dinainte, ca bărbatul să-şi potolească poftele. Eu i le-am potolit şi-i ziceam că n-am pretenţii, că mie îmi plăcea de el, şi că aş vrea să am un prunc să-i semene. Că dumneata zici că frontul a trecut iute. N-a trecut, domnule dragă, şi mie să nu-mi spui stimată doamnă, că te aude Vasile, o să râdă de mine, crezând că şuguieşti pe seama mea. Şi a mai zis Ion că dacă se întâmplă să nu vină înapoi să-i scriu mamei şi sorei lui, are o soră doctoriţă la Odessa, iar mamă-sa pe vremea aia era în Chişinău, o mai fi şi acum, dacă o trăi. Că ea, adică mamă-sa, o fost învăţătoare. Mi-a lăsat adresa lor, nici nu mai ştiu pe unde am pus-o. La ce bun, după moartea lui, să răscolesc nişte oameni cu necazurile mele. Că necazuri am avut destule şi de la neamuri şi de la străini.

— Bine, dar nu înţeleg…

— Zi-mi Gheorghino, nu te sfii, Bunicule, uite că eu îţi spun aşa cum te numesc ăi de te cunosc,

că Purcărete, care a trecut pe aici, o zis să-ţi duc lapte şi de altele.

Rămân uluit. Deci Purcărete a avut grijă de toate, şi de cazare, şi de bani, şi de masă. Care i-o fi motivul pentru care m-a lăsat ca pe un orfan, mă întreb şi câtva timp simt că mă trec sudorile, nu-mi vine să cred că Purcărete s-a dedat la vechea lui îndeletnicire: furtul. Aş vrea s-o întreb pe Gherghina în legătură cu fostul meu coleg de anchetări, dar nu vreau s-o alung de la povestea ei. Chiar aşa amestecată, cum o spune, îmi e de folos, dacă nu pentru altceva, pentru câştigarea unui timp preţios. Până la trenul de a doua zi mai sunt aproape douăzeci şi patru de ore, timp pe care la început, după ce am înţeles că Purcărete a plecat din sat, m-am întrebat cum am să mi-l petrec. Presimt legături tainice şi interesante între tot ce-am văzut şi auzit până acum. Nu sunt istoric, ar fi de domeniul istoricilor aceste investigaţii, dar în acelaşi timp, de vreme ce mă preocupă şi pe mine, înseamnă că zonele de interes se intersectează şi, poate, experienţa mea ar avea un cuvânt de spus, mai ales că glontele din buzunar mă arde la palmă, de când l-am scos din craniu nu încetez să mă joc cu el. Degetele, în impact cu alama, mi s-au înverzit, miros a cocleală, o simt fără să duc mâna la nas. Nici această frecare inconştientă a metalului cu pielea moale a buricelor degetelor nu este întâmplătoare; vreau să privesc peste un anume timp cămaşa în care e îmbrăcat plumbul. Altfel vreau s-o privesc. Simt că glontele nu poate fi o probă, deşi, în acest moment, sunt incapabil să-mi dau seama. La ce mi-ar folosi?

— Spuneaţi că au stat mult în spatele dealului.

— Mie mi s-a părut mult, asta şi pentru că mă vedeam cu el dincolo de linie aproape în fiecare seară, la început a dorit el, apoi am dorit eu. Era atât de fin. Că la noi femeile, chiar de vârsta pe care o aveam eu, îşi mai fac veacul prin râpi ori prin cucuruze, altele chiar în apă, e un prundiş al

fetelor, aşa se cheamă, acolo se drăgostesc, ca să nu le vadă nimeni, ziua în amiaza mare. Că şi ziua se iubesc spurcatele fără ruşine. Numai că Ion nu era din ăia.

Gherghina îşi face de lucru prin bucătărie, îi simt mâinile neliniştite, de fapt sufletul îi e neliniştit; n-a luat însă o hotărâre dacă să şi-l dezvăluie sau nu. Sunt un străin, unui străin poţi să-i spui mai mult, mai amănunţit decât unuia de-al tău, cum tot atit de bine ai dreptul să-ţi zăvorăşti inima faţă de el. Focul de dinlăuntru e vechi, Gherghina nu şi-a desfăcut baierele colţului de taină, simte nevoia şi în acelaşi timp se teme.

A găsit ciurul de nisip şi cerne într-un lighean siliciul mărunt şi strălucitor.

— Că la început nici n-a putut, continuă ea.

Eu n-o privesc direct, nu doresc să mă creadă iscoditor şi interesat de ce-mi povesteşte.

— Prea mulţi morţi a văzut, dar nu ăsta era baiul, că doar el nu ştia pe câţi ucisese, glontele zboară şi din alte puşti. Numai că lui i-a fost dat să omoare cu mâna lui, aşa mi-a zis: un neamţ, mai mult un copil, i-a sărit dintr-un tufiş în spate, el a crezut că a sărit să-l omoare, dar neamţul plângea, stătea cu mâinile ridicate şi Ion s-a pierdut, n-a înţeles că omul nu voia să-l atace decât după ce-a tras cu pistolul. Moartea aia, anume, nu şi-o putea ierta, şi de multe ori mânca şi pe urmă se ducea în spatele grajdului şi dădea afară tot ce avea în el. Eu nu bănuiam că iar îl are în cap pe copilul acela neamţ. Şi copilul ăla neamţ era din Purcăreţii Vechi, voise să se dea legat, crezând, prostul, că are să ajungă la ai săi; uite, a ajuns în pământ. Că ăilalţi saşi care nu s-au dus pe front, până la urmă au fost luaţi. De aici din gară au plecat trei trenuri, înapoi nu s-a mai întors decât doamna Orban.

— Doamna Orban a fost luată?…

— A stat patru ani într-o mină, după mine mai bine ar fi murit acolo, să n-o mai fi văzut, că Orban al ei l-a dus pe Ion la moarte, cu toate că ea

se bate cu pumnul în piept, spune că nu-i aşa, că Orban a fost aproape un comunist. Îi umblă un şirof prin cap, ca şi ăla cu generalul, că parcă eu nu ştiu ce grad avea Wagner al ei, că nici nu era bun de luptă, avea un beteşug la mână. Da să nu-l uit pe bietul meu Sofronea, am vrut să-l las deoparte; mi-a apărut în faţa ochilor şi îmi zice să-i spun povestea, atât cât o ştiu, că cea neştiută a dus-o cu el în mormânt.

Eram acolo lângă linia ferată, ştiam eu un loc unde mergeam cu vacile şi bivoliţele la păşune, îmi făcusem un culcuş pentru vremea rea. Pentru că eram copilă şi îmi plăcea să mă joc de-a casa, am săltat-o mai frumos decât şi-ar face coliba un pepenar, am lutuit-o şi i-am pus înăuntru străjac de paie. Aveam şi o pătură de lână, mama săraca ştia să facă miţe ca puţine altele. Mi-am adus aminte de colibă când l-am văzut şi juruit să fie al meu…

De sus de pe deal trăgeau cu tunurile şi mitralierele, şi ei, adică Ion şi ai lui, se aflau pe malul apei, unii trecuseră râul cu podul plutitor, Ion ca ofiţer trecuse cu primul, pluton. Acolo la pod l-am văzut, vaca noastră, singura care ne mai rămăsese, era dincolo, la marginea dealului, unde se vede păduricea sub care sunt îngropaţi eroii. Vai de mama lor, că i-or băgat de-a valma, şi pe unii şi pe alţii, că în faţa lui dumnezeu românul are grijă şi de duşman, cum ar avea de-ai lui. Şi nemţi sunt acolo cu duiumul, unguri, ca să nu mai vorbim de ruşi. Şi l-am văzut pe Ion la pod. Îi era frică, am înţeles după pistolul ce-i tremura în mână. Şi mie nu-mi era frică, râdeam; că eram proastă şi-mi ziceam că dacă nu văd glonţul el nu mă poate omorî, cum să mă omoare ceva ce nu se vede! Pe urmă ei au fost respinşi. S-au ascuns sub cealaltă coamă, dincolo de linie, şi seara, după ce m-am îngrijit de vacă, i-am dus lapte şi n-am dat laptele altcuiva până ce nu l-am găsit. Aşa mi-a fost scris, numai el să fie al meu. Cred că am moştenit-o pe mama. Ea s-a luat cu tata de la prima vedere, tata

era din alt sat. A furat-o şi furată a fost, cu toate că ai ei, părinţii, au trimis vorbă că dacă nu se întoarce o omoară.

L-am luat din prima seară de mână şi ne-am îndreptat paşii spre colibă. Eu am vrut, ca şi fetele din sat, să fac ce mi-e scris să fac în fugă, şi tot în grabă să mă întorc înapoi, dar el nu, s-a uitat la mine, mi-a pus palma blândă peste faţă, vai doamne, parcă şi acum mă arde mâna aia care trecea ca o adiere peste obrazul ars de soare.

La început m-am bucurat că nu poate. Am pus neputinţa pe seama dorului de a mă cerceta cu mâna într-un fel care mi-a tăiat răsuflarea. Unii cred că femeile îs mai ruşinoase ca bărbaţii, că nu povestesc, că ce ştiu ţin în ele până la moarte; o fi aşa, dar prin alte părţi, nu la noi. La clăci, alea mai bătrâne ne spuneau câte în lună şi în stele, dar ca o mână de bărbat să se preumble pe trupul unei femei, ca o durere blândă şi dragă, n-am auzit, şi, neauzind, nu m-am aşteptat nici de la el. Din ziua aia, când n-a putut, m-am îndrăgostit, dar tare de tot. Acum nu mă mai interesau nici gloanţele ce porneau de sus, nici grija că soldaţii din armata lui au să-mi facă felul. Că erau acolo peste linie, în gropile şi în adăposturile pe care şi le făcuseră, oameni de toate felurile şi naţiile, unii urâţi şi ciupiţi de vărsat, cum n-am mai văzut în viaţa mea. Alţii, cu ochii ca o tăietură de cuţit, că nu vedeai nimic din ei. Râdeau tot timpul, cu gurile lor mari şi dinţii albi, şi se înclinau în faţa mea de parcă aş fi fost o regină. Alţii tăbărau ca dulăii şi de vreo două ori cu greu am fost scăpată de Ion. Mi-au zis că ăia de s-au năpustit erau tătari, după ce-şi umpleau burţile cu tărie nu mai ştiau ce fac. Unul s-a dat la fata popii, cam de vârsta mea era, dar înşcolită. Netruda a făcut din ea un pumn de fată. Alţi trei trăgeau hainele de pe, mamă-sa. Preoteasa a ţinut la tăvăleală, de, era mai ştiută, fata nu, a murit la câteva săptămâni, s-a spânzurat de funia de la clopotul bisericii. Pe unul din cei patru l-au

împuşcat să le fie învăţătură de minte, dar ce s-a întâmplat cu ceilalţi n-am de unde şti. Poate sunt îngropaţi şi ei pe undeva, pe aici sau poate i-au pedepsit după legile lor de-atunci, ale războiului, n-am de unde cunoaşte. Ruşii n-au putut lua dealul, nemţii îi împroşcau de sus cu mitralierele, aruncau grenade învelite în cârpe care ardeau. Se rostogoleau grenadele în jos, ca nişte mere cuprinse de flăcări; când ajungeau spre apă se spărgeau în mijlocul oamenilor. Ion mi-a spus că ăia alături de care se bătea nici nu erau dintr-o armată adevărată, erau o adunătură de prin alte regimente. N-am să uit niciodată, au venit călări pe cai deşeuaţi şi prima lor, grijă a fost să-şi găsească femei, iar alţii au cărat de prin case tot ce-au găsit…

Îmi vine să întreb cum de-a nimerit Sofronea în mijlocul acelor oameni, el, care, din spusele ei, era atât de diferit de ceilalţi. Gherghina parcă-mi prinde gândul din zbor.

— Că Ion a fost pedepsit, făcea parte dintr-un batalion de sacrificiu, cum făceau parte şi ceilalţi, puşcăriaşi, cei mai mulţi dintre ei, înainte de război. Ion s-a dus la un gradat de-al lui, când s-a apropiat frontul de noi și i-a zis că ar dori să fie mutat în altă parte, el nu putea trage în fraţi de-ai săi. A scăpat cu greu de plutonul de execuţie. Numai norocul l-a scăpat. L-au trimis în prima linie, cu adunătura aia de care v-am vorbit. După ce-au înţeles că eu aveam ce aveam cu Sofronovul lor, soldaţii m-au lăsat în ale mele, dar giumbuşlucuri tot mai făceau când treceam printre ei. Unul, zise Gherghina fără să-şi poată înfrâna surâsul, s-a ţinut după mine în genunchi, mergea şi cânta din armonică. Din loc în loc săruta pământul călcat de tălpile mele desculţe şi eu îl vedeam şi îmi tresărea inima de bucurie.

— Gherghino, întreb eu, spunându-i de data asta pe nume, dar Orbanul doamnei Oti unde era în timpul ăsta? Înţeleg că s-a întâlnit cu Ion al

dumitale sau poate relaţiile lor au fost de altă natură? Oricum, dacă o urăşti atât pentru el, şi doamna Orban îl apără cu atâta înverşunare, ceva s-a petrecut între ei.

Gherghina tace, ascultă un timp la fluieratul lui Vasile, de afară, apoi la scârţâitul fântânii. Nu-i place că am întrerupt-o, ea ar fi vrut să meargă cu povestea în altă parte, unde o purtaseră aducerile aminte, ele îi erau dragi, nu întrebările mele pornite din interesul unei meserii ce nu se voia uitată, cu toate că aş fi avut tot dreptul să mă bucur de odihna care mi se impusese.

— Păi el era sus pe deal, cu ai lui, cu nemţii şi cu ungurii, de multe ori am văzut-o pe Orbănoaia cum trecea apa pe la prundiş; mai la vale apa face un cot mare şi se lăţeşte de vreo patru ori faţă de cum e aici, la marginea satului; pe acolo trecea cu fustele ridicate până la ţâţe. Neruşinata n-avea nimic pe dedesubt, în afară de picioarele ei frumoase. Purta mâncarea deasupra capului ca o ţărancă din pustă, că s-au pripăşit în Purcăreţii Noi şi din alea, jucau cu clondirul pe creştet şi clondirul era plin. Ţuica nici că se clătina, atât de pricepute erau. Aşa ducea şi ea traista cu mâncare, pe cap, iar cu mâinile îşi ţinea rochia subţire. Că am întrebat-o odată, după ce-am văzut-o, unde se duce; ea mi-a răspuns că la Wagner al ei, lui îi e dor de mâncare bună, iar ei îi e dor de… Că şi acum se laudă cu bărbăţia lui Orban, zice că aşa ceva se întâmplă rar la un bărbat, că ea a avut de-a face cu mulţi, o vreme i-a numărat şi i-a scris într-un caiet, pe urmă le-a pierdut şirul, iar acolo unde a fost dusă o dată cu toţi saşii din sat a rămas întreagă şi vie. Pentru că şi-a pus fundul la bătaie, că a vrut să mă înveţe şi pe mine mişmaşuri şi eu am scuipat-o în obraz.

— Nu înţeleg, Gherghino, dar aici în sat sau dincolo de râu, nu existau soldaţi, adică să mă înţelegi bine, doamna Orban putea trece apa, aşa, ca Vodă prin lobodă?

Gherghina din nou are aerul plictisit al unei femei puse cuminte la punct şi obligată să răspundă la întrebări, nu să-şi urmeze povestitul cum îi plăcea.

— Acum şi dumneata, parcă asta e important, dacă erau sau nu... Ce-a fost a fost de mult, viu e numai ce-a rămas din ce-a fost, adică faptele astea ale noastre muiereşti, din pricina cărora ne certăm, iar când bem câte un pahar ne luăm la sfadă. Nu era nimeni, Bunicule. După ce oamenii lui Sofronea au înţeles că nu-i chip sa ajungă pe deal şi să-i bată pe nemţii lui Wagner, s-au retras, cum am zis, sub coama de dincolo de linia ferată. Satul şi apa erau între noi şi ei, între ruşi şi nemţi, nişte companii de recruţi români. Aşa că Oti n-avea să se ferească decât de nemţii lui Wagner, nu de alţii. Într-o zi era s-o păţească: cei de sus îşi aveau şi ei fricile lor. Văzând cum se mişcă cucuruzul pe unde urca Oti, traseră cu sete, temători să nu urce duşmanul la ei.

Oti se întâlnea cu Wagner în porumbişti. Stăteau acolo atât cât el să-şi ia mâncarea şi cât ea să facă dragoste, apoi Oti alerga la vale, trecea prin apă fără să-şi mai ridice fustele în cap, îi era totuna, fericirea o făcea să nu-i mai pese că trebuia să treacă prin sat udă, ca una de-a noastră care a ieşit de la topitul cânepii. L-am văzut şi pe Wagner pitulându-se din casa ei, noaptea, când luna era ascunsă. A coborât în sat şi atunci când au intrat în poziţie ai noştri, la mine în casă a fost încvartiruit colonelul Golgoţiu.

8

Achim spală duşumelele, le spală cu sârg. Leru Prodan a fost chemat la centru, pentru dispoziţii. Explicaţia mi-o dă Achim, stând în genunchi, Sub stofa pantalonilor şi-a aşezat o zdreanţă de sac, iar

în mână ţine spălătoarea ruptă din acelaşi sac de cânepă. Nu e murdară duşumeaua, putea să stea foarte bine şi pe mai departe aşa cum am găsit-o cu o zi înainte, dar sergentul spală altceva, nu lemnul, bombat între locurile unde se unesc scândurile, spală un necaz ori vrea să-şi consume energia ce dă afară din el cu grămada. Naganul e pe masă. Când mă vede, şi-l aşază grijuliu la cingătoare, pentru el sunt şi eu un presupus duşman, se vede cât de colo.

— Aţi venit să-mi spuneţi că ieri m-am purtat cum nu se cuvenea? mă întreabă.

Ridic din umeri, dacă recunoaşte că s-a purtat necuviincios e treaba lui, eu pentru altceva i-am trecut pragul. Mi-ar fi convenit să dau de Prodan, calmul acestuia şi înţelegerea superioară a lucrurilor, în comparaţie cu Achim, mi-ar fi făcut vizita mai uşoară.

— S-a plâns cumva Blid Gligor că l-am pus să stea pe gunoi şi să se roage de oameni să-l scuipe? Pun pariu că nu v-a spus de ce şi nici n-o să vă spună!

— Dacă l-ai oprit, bineînţeles că n-are să-mi spună, dar trebuie să-ţi mărturisesc că nu i-am citit pe chip supărarea aia pe care ai vrea-o dumneata, domnule Achim. Să fiu sincer, motivul pentru care am vrut să te deranjez este altul. De ce-l urăşti?! Un om care are puterea de partea lui nu trebuie să abuzeze de ea. Cel mult poate să facă un raport, să-l dea în judecată sau să-l supună judecăţii altora, dacă motivele lui nu sunt suficient de întemeiate.

Se uită la mine, ştie încotro bat. Dacă l-a obligat pe Gligor să se umilească înseamnă că aşteaptă mărturisirea din partea umilitului, el, Achim, nefiind în stare s-o formuleze.

Achim n-are mai mult de… ; deci în vremea războiului abia se pregătea să treacă la vârsta când lucrurile se întipăresc altfel pe retină, adânc şi pentru multă vreme. Achim ştie ceva, dar nu ştie nimic precis, de asta sunt sigur, altfel Gligor n-ar

afişa o linişte aparentă şi Achim o ură la fel de puţin explicată.

— Eu, Bunicule, pe vremea aia n-aveam decât… nici nu erau, cred, împliniţi. Sunt fiu de învăţători. Meseria asta mi-a fost hărăzită şi mie de părinţii mei, amândoi dascăli în sat. După ce-am fost luat de nemţi şi de unguri după 23 August şi mânat împreună cu alţi tineri şi copii la săpat de tranşee, acasă au mai rămas Silviuţ şi mama, tata era pe front, făcea parte dintr-un regiment dobrogean, dacă e drept ce ziceau pe atunci oamenii. Noi l-am crezut dus dintre cei vii undeva pe la Bug, ne-am luat rămas bun de la el. Venise o hârtie că a fost dat dispărut. Adevărul este că tata căzuse prizonier şi a reuşit să fugă şi să se întoarcă la compania lui. Era rezervist. Dar despre tragedia vieţii lui vă voi spune mai încolo, o ştiu şi pe ea din spusele altora, iar la timpul cuvenit o să vă zic şi de la cine o ştiu. Am fost luat în locul mamei, adică pe ea au vrut s-o ridice pentru săpat tranşee şi atunci m-am oferit eu. Frontul a ţinut aici mult; treceau apa când unii, când alţii, dealul de sus era salvarea pentru toţi. Cei care îl stăpâneau ştiau că de acolo cu greu puteau fi scoşi. Într-o dimineaţă ne-am trezit cu trupele străine în sat, era exact în perioada când ai noştri nu ajunseseră în dispozitiv, iar ruşii se aflau încă pe la Bucureşti. Ţin minte că primele lor eşaloane au ajuns în zona asta pe la sfârşitul lui septembrie. Am săpat tranşee pe urmă, cu Toma, cu frate-său Nicanor şi cu alţii, până aproape de Debreţin; eram vreo patru sute de copii, adică ce copii, tineri eram. După necazurile îndurate, unii dintre noi erau chiar oameni bătrâni. Nu vă supăraţi că în vreme ce vorbesc spăl pe jos, spăl aşa, dintr-o meteahnă, nu ştiu ce să fac cu mâinile. Şi de ieri, de când mi-aţi zis că prea des mă uit la pistol, am înţeles că s-ar cuveni să fiu mai atent cu el, că nimeni în neamul nostru n-a avut în sânge plăcerea de a ucide, dar uite că eu o am, o simt, poate şi am motive să fiu mai altfel

decât Leru. El e bun ca pâinea, numai că noi trăim acum alte vremi, nu din cele care fac din sufletul omului pancovă.

— Deci dumneata, domnule Achim, nici n-ai fost în sat când a murit tatăl dumitale, asta am înţeles. Dacă te-au purtat până la Debreţin, înseamnă că ai lipsit câteva luni bune şi tragediile pe care încep să le intuiesc ca petrecute aici s-au derulat în acest răstimp.

— Aşa e, Bunicule, aşa e, eu vremea aceea de câteva luni o ştiu din povestite. Tata a avut un caiet, în el şi-a însemnat tot ce-a fost mai important atunci, mama l-a păstrat. Pentru caietul ăsta cred că a fost până la urmă răpusă şi ea. Nu înţeleg însă un lucru: de ce v-a adus Purcărete aici, ce amestec are el în toată vânzoleala în care ne aflăm noi, de ce vrea să-l apere pe Blid Gligor şi ai lui, de ce se uită de sus la mine? E adevărat că a fost câţiva ani la pârnaie, tovarăşe maior?

Stau pe gânduri, nu ştiu dacă să-i relatez lui Achim ce ştiu despre Purcărete, despre Pol cum îi spune doamna Orban, şi cum îşi zicea şi el înainte, când trecea de un pahar de vin… Fu sunt Pol, tov. maior, eu nu sunt un oarecine, se scăpa adeseori, dar niciodată n-am vrut să intru în amănunte. Dacă el nu voia să spună mai mult însemna că se bizuia pe bunul meu simţ că n-am să-l întreb. Achim aşteaptă, crede că la sinceritatea cu care şi-a început povestea s-ar cuveni să răspund la fel, dar nu știu dacă fac bine. Până la urmă îmi zic că n-are ce mă costa. Achim, dacă doreşte foarte mult, poate afla trecutul lui, aşa cum e. Se află înscris la dosar. E om al ordinii, are dreptul să ştie prin ce lume s-ău vânturaţ concetăţenii săi. Asta în cazul că Purcărete e un concetăţean! îmi zic grăbit, neştiind nici eu cât să avansez din presupunerile mele.

— A fost închis înainte de război, apoi folosit după terminarea lui. Câţiva ani am lucrat împreună.

Aş vrea să-i spun mai multe, sunt tentat sa-mi reamintesc anii aceia zbuciumaţi, în care nu o dată eram să ne trecem dintre cei vii, dar Achim parcă a uitat de întrebare, ori poate nu-l interesează în măsura în care îl preocupă propria lui viaţă.

— Nu vreţi caietul tatii? mă întreabă el circumspect, cu gând ascuns şi mă mir când îi văd chipul din nou plin, de venin.

Iau caietul din mâna lui umedă şi încerc să-l răsfoiesc, dar spre surprinderea mea caietul e gol, filele-s curate, doar îngălbenite pe la margini de vreme.

— Bine, încerc eu să-mi bâlbâi mirarea, dar Achim râde, are un râs de copil, un amestec de voce neîmplinită şi alta în curs de formare.

— Vă miraţi aşa-i? Şi eu mă mir… Mama s-a dus cu el scris şi a fost găsită, moartă între linii cu el aşa cum îl vedeţi acum. Blid Gligor era primar pe-atunci…

Tac şi încerc să leg lucrurile atât cât se pot ele lega, dar firele sunt prea subţiri, n-am ce înnoda, n-am ce ţese din nimic.

—Domnule maior, nu vă mai bateţi mintea, mi-am bătut-o eu destul, n-am ajuns niciunde. Cum o să ajungeţi dumneavoastră, care sunteţi oricum străin şi fără suflet pentru aceste vieţi ce mie mi-au fost scumpe şi mi-au rămas la fel?

— Nu înţeleg, cine a putut s-o omoare pe mama dumitale?

— Asta mă frământă şi pe mine. De fapt, n-a fost omorâtă, nu vreau să-mi încarc inima cu păcat, a fost călcată de tren, dar cum a ajuns sub roţile, lui? Asta e întrebarea! Că la haltă s-a urcat în tren, asta e limpede, mi-a spus-o şi ceferistul de acolo, om din sat de la noi, trecut şi el ca mulţi alţii dintre vii. Deci s-a urcat în tren, Bunicule, iar în tren cineva i-a luat însemnările tatii şi ei i-a făcut vânt sub roţi. Ancheta, atâta câtă a fost, puţină, pe atunci importante erau alte treburi, a stabilit doar că a căzut şi că izbitura la cap i-a venit de la cele

două scoabe de fier care legau vagoanele între ele. Hai să zicem că e aşa cum spune ancheta, dar de ce în buzunarul de la paltonul mamei n-a fost găsit caietul tatii, ci ăstalalt, aflat în mâna dumneavoastră? Acum înţelegeţi de ce uneori îmi vine să omor! N-am să uit însă niciodată ce mi-aţi spus ieri. Şi n-am să uit, deoarece din primul moment am înţeles că aveţi dreptate.

Relatarea lui Achim m-a surprins. Îi intuiesc acum altfel pornirile rele. Aş vrea să-l consolez, dar ştiu tot atât de bine că n-are rost, dacă anii ce-au trecut n-au fost în stare să atenueze în el urmele durerii, cum aş fi în stare eu? Încep să-l suspectez pe Purcărete. Se vede treaba că nu m-a adus în satul lui de pomană, a urmărit sau urmăreşte ceva, de asta sunt acum sigur, eu nefiind decât pionul cu care a făcut prima mişcare, urmând, în concepţia lui, ca eu să le fac pe celelalte. Într-un fel această supoziţie nu mă deranjează. Am cu ce-mi ocupa creierul, insatisfacţia că s-au debarasat de mine cu atâta uşurinţă se poate în felul acesta da încet uitării, deşi nu sunt eu omul să uit aşa de iute.

— Şi despre moartea tatălui dumitale când şi cum ai aflat? încerc să schimb subiectul, deoarece simt că tragica întâmplare a mamei îi e lui Achim mai la suflet, mai dureroasă decât cealaltă, a tatălui său.

— Cantonierul de la haltă i-a spus mamei că tata a fost împuşcat între linii, el şi aproape întreaga companie, dar că, lucru ciudat, împuşcăturile au venit din spatele clădirii, nu din faţă, ori nemţii erau pe deal.

Pipăi cartuşul din buzunar, mă arde din nou la degete, dar nu-i dau prezenţa în vileag, n-ar avea fost, numai o cercetare atentă mi-ar putea spune cu certitudine din ce puşcă s-a tras şi, mai ales, de la ce distanţă. Nu vreau să-i sugerez lui Achim că nemţii i-au putut împuşca la fel de bine şi din spate dacă ei au fugit din faţa duşmanului cu intenţia de a se retrage ori replia pe cealaltă coamă a dealului.

Nu doresc însă să-i schimb părerea, cred că nici n-aş putea, eu însumi n-am siguranţa necesară pentru o opinie în acest sens.

— Interesant, interesant, mă mărginesc să spun ca pentru mine. Dar dumneata, domnule Achim, n-ai citit nimic din caietul cu pricina? Şi cine crezi că a fost interesat să-i fure mamei dumitale acel document şi s-o sortească morţii? Dacă este aşa cum zici, înseamnă că mama dumitale voia să dovedească ceva cu înscrisul din caiet şi altcineva, dintr-un motiv contrar, a vrut s-o oprească.

Achim aruncă spălătoarea în găleata de tablă. Lichidul plescăie şi sergentul se şterge de măruntele pete care i-au pistruiat obrajii.

— Dacă aş şti… Dar asta-i, nu ştiu. Alte griji aveam atunci în cap. Blid Gligor ne dădea să mâncăm, l-a ajutat şi pe Silviuţ, frate-meu, dar eu nu mă, puteam împăca cu soarta asta. Se zicea că vin noile vremi, cu dreptatea în urma lor şi eu eram pentru ele, nu-mi ardea de şcoală, aşa cum a dorit mama de la bun început. Mi-a zis doar atât, în ziua plecării, că hârtiile ei pot fi adeverite de un militar aflat, undeva, închis. Dar ce trebuia să-i adeverească acel militar şi, mai ales, pe cine intenţiona ea să învinuiaseă cu acele hârtii mi-e tare greu să spun. Am o mare vină, tovarăşe maior. Când am văzut că mama se duce prea des la popă, ceva nu mi-a plăcut, poate între ei să nu fi fost decât bănuiala mea, prostia mea, prea marea mea dragoste faţă de tata, nepriceperea în cele lumeşti. Ori poate toate la un loc. I-am spus lui Silviuţ că am de gând să plec de acasă în lume, să fiu mai aproape de revoluţie.

Mama a făcut câtva timp pe sora de caritate într-un spital de campanie din satul învecinat. Prodan era rănit la un picior. Mama l-a salvat, zice el. După ce ea a murit, m-am trezit cu o scrisoare de la el. Aşa am ajuns la Galaţi. La noi au fost lupte afurisite, Bunicule. N-am să uit că în ziua când nemţii ne-au strâns din sat am trecut râul peste un

pod de cadavre; se îngrămădiseră morţii în nişte sălcii retezate de obuze. Cele câteva căruţe care voiau să ne urce pe deal, au trecut peste trupurile umflate, ţineau apa sub ele ca nişte bărci. N-au să-mi iasă niciodată din cap chipurile alea cu ochii deschişi, mutilate de putreziciune şi schije. Cu toate astea, aş minţi dacă v-aş spune că mi-a fost frică. Nu-mi era deloc. Mă obişnuisem cu moartea altora. A mea nici prin cap nu-mi trecea, eram prea tânăr ca să mă gândesc la ea când era vorba de mine. Le povestesc învălmăşit, îmi dau seama, unele date nici nu le mai ţin minte cu exactitate – alteori îmi vine să cred că am plecat la Prodan înainte ca mama să moară, pe urmă stau şi mă gândesc şi mă sudui pentru slaba mea ţinere de minte. Caietul tatii, oricum, l-am văzut, a fost în mâinile mele, semăna leit cu ăsta, numai că ăsta n-are în el nimic din viaţa şi adevărurile celuilalt.

9

Camera în care mă odihnesc e un depozit de boarfe de toţ felul. În mijlocul lor tronează singurul obiect îngrijit: patul. Nu e un pat obişnuit şi nici dormeză, ca aceea pe care se odihneşte Oti, în sufrageria-bucătărie-dormitor, toate laolaltă, aşa cum le-am văzut în prima zi de găzduire. E un alt fel de pat, cu stâlpi înalţi din lemn de nuc masiv, meşteşugit sculptaţi, iar de sus, de pe acoperiş, porneşte strânsă într-o plasă o fâşie din fostul baldachin. În acest pat am dormit şi aş minţi dacă n-aş recunoaşte că, după primele minute de nelinişte şi o oarecare sârbă faţă de toată amestecătura de lucruri, m-am simţit admirabil. Încăperea îmi devenise familiară, iar salteaua

groasă de lână a contribuit din plin, la fel ca şi pilota din puf de gâscă, la estomparea acelor stări de tristeţe de care sufletul meu, în acele clipe, nu prea avea nevoie.

Clădirea în care mă aflu a avut mai multe încăperi. Oti a fost obligată să se restrângă în cele două, una în care se află ea, cealaltă în care m-a încvartiruit pe mine. Fac în minte planul casei şi nu-mi trebuie mult timp să ajung la concluzia că în afara altor două camere, pornite din cea de-a treia, cu uşa zidită din dormitorul unde mă aflu eu, casa n-a avut şi nu are alte despărţituri. Strânsura nu poate fi decât de la castel, îmi zic, uitându-mă cu groază cum într-un tablou de mărimi neobişnuite se săvârşeşte un măcel uman. Nu poate fi decât Noaptea Sfântului Bartolomeu, îmi spun făgăduindu-mi să acopăr culorile închegate parcă din sânge. Ochii mei nu s-au obişnuit niciodată cu roşul, chiar şi atunci când el era pictat, cu toate că în meseria mea sângele face parte din obişnuit, desigur, până la un anumit punct al cercetărilor.

Mă salt de câteva ori, încercând sa stabilesc rezistenţa tăbliei de dedesubt, peste care se află salteaua. Trag concluzia că este aşezată pe un suport metalic: arcurile, prin scrâşnetul lor, întăresc deducţia.

O aud alături pe Oti trebăluind şi intuiesc, dincolo de paşii ei grăbiţi, salturile jucăuşe ale fundului cam prea sus pentru simţul meu estetic dedicat cândva proporţiilor. Ea m-a obligat să mă odihnesc de prânz, în concepţia ei odihna însemnând pentru sănătate mai mult decât o mâncare, pe care, sunt convins, vrea s-o scoată şi azi din program. Dacă-mi pun problema mesei, înseamnă că nu mă interesează trenul de ora două ce va trece prin gara Purcăreţi şi n-aş fi drept cu mine însumi dacă n-aş recunoaşte că puţinele fapte, dar de o sfâşietoare încrâncenare, aflate în sat, au reuşit să-mi reţină atenţia cel puţin cât o masă gustoasă la una din crâşmele de popas, de

unde ar fi urmat să schimb trenul, cu destinaţia finală Bucureşti.

Pe un perete, învelit într-un sac de celofan transparent, plin însă de praf şi pe alocuri găurit, mă priveşte un costum de general neamţ. Costumul e aproape nou, cel puţin epoleţii, ei îmi atrag privirile şi tot ei mă fac să observ, cu întârziere, gaura de la piept, conturată cu negru în jur, semn al unui glonte trecut prin ţesătură.

M-am înşelat, Oti mă scoate din regimul pe care şi l-a impus şi intră, aplecată de spate, cu o tavă de lemn pe care abureşte, în două farfurii, o tocană de oaie. Nu mi-e greu să ghicesc, mirosul acesta iute întotdeauna mi-a întors maţele pe dos, dar nu şi de data asta mi-e o foame de lup.

— Nic, amândouă porţiile sunt pentru tine, eu nu vreau să abdic de la silueta de care voi avea nevoie o dată ajunsă dincolo. Cu ce mai pot proba în faţa nemţălăilor că aici am fost ţinută în cea mai cumplită mizerie, inclusiv într-o permanentă foame.

Discută cu mine de parcă aş fi unul de-al ei, un acolit verificat, un prieten a cărui înţelegere crede că o are pe deplin. Mă aflu într-o situaţie delicată. Oti o intuieşte, îmi întoarce spatele, după ce a aşezat tava pe un ţucal din cel mai fin porţelan; abia acum îi observ prezenţa lângă patul meu. Trandafirii de un roz pal, pictaţi cu mâna, mă duc cu gândul spre ce-ar fi trebuit să fac noaptea în vasul, la o simplă evaluare, o avere în cazul că… Profit de întoarcerea ei cu spatele şi sar din pat aruncat parcă de un arc. Nu mai ţin minte, din armată, să fi intrat vreodată atât de rapid în pantaloni. Mi-am temperat graba doar în momentul când mi-am simţit cravată strânsă corespunzător la gât.

— Îţi mulţumesc, doamnă Orban, îngăim, şi numai într-un târziu zăresc în apropierea oalei de noapte, pe un piedestal din alamă, un vas din acelaşi porţelan; un lighean atât de subţire, încât în

interior se disting cu claritate florile pictate pe dinafară.

Mă spăl pe mâini şi mă uit la mâncarea de culoare incertă, lângă care se odihnesc câteva felii de pâine tăiate grosolan, altfel pufoase şi ademenitoare.

— De câte ori te-am rugat să-mi spui Oti, ce te costă să-mi faci o plăcere, Nic? mă ceartă ea cum ai certa o păpuşă; şi pentru că, se pare, pentru ea fiecare obiect îşi are în cameră o întrebuinţare precisă, se aşază în faţa mea pe un trepied de vânătoare,a cărui piele se afundă uşor sub greutatea lăsată pe ea cu o graţie ce mă uimeşte.

— Asta au consumat constructorii mei la prânzul de ieri. Te rog, mănâncă, ştiu că ţi-e foame, mi-a spus nenorocita de Gherghina cu câtă poftă ai băut laptele la ea. Mi-a aruncat în obraz că numai o desfrânată ca mine poate ţine un om de calitatea dumitale flămând atâta timp. Termenii şi topica îmi aparţin, adevărul este însă al ei.

Nu mă las îndemnat. Mănânc cu grijă, carnea tare totdeauna a dat de furcă dinţilor mei şubrezi, dar n-am de ce să mă tem, de data asta e moale şi nespus de gustoasă. Uitând de bunele maniere, las cuţitul la o parte şi lucrez vârtos cu furculiţa, în care nu prididesc să înfig miez moale, după miez moale, lăsând coaja pentru ştersul sosului, la urmă. Am credinţa că dacă nu voi fi suficient de atent am să mănânc şi smalţul farfuriilor, şi ele de o calitate deosebită, de care însă nu prea am vreme să ţin seama.

— Este foarte gustoasă, Oti, îi zic eu pe nume, încercând s-o îndemn spre o conversaţie banală, deşi aş fi mâncat de o mie de ori mai în voie dacă m-ar fi lăsat singur.

— Mi-au mai dat fetele de la bucătărie câteva costiţe, am să le fac grătar deseară, cum ţi-am spus eu numai seara mănânc. Asta am învăţat-o acolo, la ei, şi arată cu mâna spre Est, până atunci nici n-am prea ştiut ce e carnea de oaie. Acest animal

exista în conştiinţa mea doar pentru lână şi brânză. Când am aflat că se şi mănâncă, am plâns. Auzi, să mănânci un miel chiar dacă între timp s-a transformat în oaie!

Am crezut că vorbele ei sună a glumă. Nu, Oti nu glumeşte, vorbeşte serios şi o adumbrire, ce atrage după ea zeci de cute mărunte în jurul ochilor, mă face să înţeleg că e cu gândul undeva, departe.

— Am lucrat la nişte mine de aur, în apropierea Cercului polar, Nic. Când m-au luat aş fi putut să mă justific, eram nemţoaică doar după Wolf, doar pentru că purtam…

— Bine Oti, dar parcă ziceai că-l cheamă altfel, Wagner, sau cam aşa ceva…

— Niciodată nu mi-a plăcut numele de Wagner, Wolf suna mai şic, şi eu aşa i-am zis totdeauna. Puteam să scap uşor, se întoarce ea la subiectul preferat, de felul meu sunt unguroaică sadea, poate un amestec, lumea se mai amestecă, Nic. M-am căsătorit cu el în grabă, actele le-am făcut după moartea lui. Dacă tovarăşii ar fi fost mai atenţi ar fi observat că certificatul de căsătorie era semnat de un popă greco-catolic, or, cu religia asta nemţii n-au nici în clin, nici în mânecă; nici eu. Parafa de pe certificat era a părintelui Andronic, de aici din sat; cel catolic, Gaşpar, se ascunsese după ce nemţii şi ungurii au fost aruncaţi de pe coastă… Ambiţia, orgoliul şi dragostea, Nic, ele m-au dus în surghiun, din cauza lor n-am renunţat la noua naţionalitate şi nici n-am protestat. A strigat cineva în gară, cred că Blid Gligor, să-mi dea drumul că sunt o Eszterházi. Cu groful am avut relaţii întâmplătoare, ca şi cu alţii de altfel. Între acest nimic din care venim pe lume şi celălalt, în care intrăm, mi-am zis că o femeie trebuie să se bucure de puţina viaţă ce-i este hărăzită şi eu, nu mă pot plânge, m-am bucurat. Desigur că strigătul celui de pe peron n-a fost luat în seamă, spre bucuria mea. Retrasă într-un colţ a bouvagonului, în care eram

înghesuite ca nişte vite, claie peste grămadă, cam o sută de suflete, am început să fac planuri. Am pus repede stăpânire pe vagon, am fost de totdeauna o voluntară, capabilă să rezist oricărei situaţii. M-am declarat, ceea ce şi eram de fapt, nevasta unui general neamţ, Wolf Orbán, şi m-am apucat să fac ordine. Din vagonul meu, până la prima oprire, undeva aproape de graniţă, au murit cei mai puţini. Duceam lipsă de apă şi apă nu ne dădeau, cu toate rugăminţile noastre. Atunci am început, să colectăm urina de la copii, în căni, iar patru femei, cu ţânci la sân au fost obligate, de cuţitul meu, să se lase supte de fiecare om din vagon. Şi s-au lăsat. Până la urmă s-au obişnuit. În schimb ele primeau parte din urina mai puţin acidă şi din laptele pe care, cu mâna mea, îl mulgeam din sânii lor urgisiţi, după ce eu îi hrăneam, pe rând, pe toţi pasagerii. Am ştiut să fac din durere o plăcere, dragă Nic. Am fost prima care m-am oferit în văzul tuturor, am aruncat ruşinea de pe mine ca pe o zdreanţă şi, aşezată într-un colţ, pe nişte paie, m-am dat şi ochilor hulpavi şi celor care mai aveau în ei puteri pentru altceva. Exemplul mi-a fost urmat. O nevastă de general neamţ nu poate să nu fie urmată de nişte nemţi obişnuiţi, cum erau ortacii de drum şi de suferinţă. Le-am susţinut moralul cât am putut, dar n-aveau suficientă forţă în ei, n-aveau metal preţios, altfel dintre ei s-ar fi întors măcar unul înapoi. Nimeni, în afară de mine. Undeva, în Siberia, am fost despărţiţi, adică triaţi. Nic, văd că ai mâncat totul, îmi pare rău că n-am luat mai mult, fetele sunt galante cu mine, le învăţ ba una, ba alta, până şi reţeta pentru tocana asta le-am dat-o eu; fleacuri, câteva mirodenii în plus, la care se cuvine să adaugi neapărat puţin gust, dar nu orice fel de gust, gustul acela pe care mâncarea îl capătă doar atunci când femeia găteşte pentru bărbatul iubit. Eu îi iubesc pe constructorii de pe şantier, n-am nimic cu ei, de ce să nu le faci din nişte alimente proaste o mâncare gustoasă dacă

poţi; e spre binele lor şi al bucătăreselor, nişte hoaţe cumsecade de altfel, pentru care muncitorii sunt buni doar de… Să le vezi cât sunt de grase şi cum pleacă seara, după ce apune soarele, spre case cu desagele pline; porţii de mâncare din tainul necăjiţilor, care toată ziua zbiară lozinci şi se bat cu pumnul în piept pentru viaţa asta, ce de pe-acum li se pare raiul pe pământ.

De mult stau cu furculiţa în mână şi mă uit la Oti. Stă picior peste picior; probabil că întreg corpul îi este foarte flexibil, altfel nu pricep cum de poate sta atât de împletită pe scăunelul cu echilibrul precar. Vreau prin uluiala de moment să ascund uluiala în urma celor auzite de la ea. Hotărât, Oti este o extravagantă, dar judecata mea ar fi mai mult decât simplistă dacă aş reduce părerea despre ea doar la o asemenea formulă. Suntem deseori tentaţi să etichetăm rapid pe interlocutor, nu totdeauna din superficialitate, ci pentru a-l putea plasa cât mai iute în ordinatorul nostru mintal cel mai comod. Asta am încercat şi eu cu femeia aflată în faţa mea şi graţie căreia am mâncat ca un spart. Tot ce mi-a spus a rostit cu degajarea omului rupt de mult de lumea din care a făcut parte cândva şi, cu toate că aş dori să continue, înţeleg că mintea ei, din motive necunoscute mie, s-a mutat în altă parte. Dacă acum i-aş solicita-o, în sensul dorit de mine, Oti m-ar refuza categoric.

— Gata, Nic, ţi-am spus pentru ziua de azi destule, cred că nici n-ar fi trebuit să încep de aici. Doamne, câte am pe suflet. Dar am dorit de la început să afli cu cine ai de-a face, la nevoie, să te fereşti. Achim nu mă iubeşte, dar nici eu pe el. Am observat că din ziua când a văzut că trag mai bine, cu propriul lui pistol, m-a fixat cu nişte priviri rele, poate nu din invidie, ci pentru că puteam, în ochii lui, să devin un duşman primejdios. Am văzut atâţia oameni omorâţi cu naganul. Nu e un pistol de precizie, e greu să nimereşti ceva cu exactitate

la o distanţă mai mare de douăzeci de paşi; armă de o calitate obosită, împrumutată cândva de la… Eram uneori de-a dreptul revoltată. Cum dumnezeu de ai mei se lăsau omorâţi ca nişte oi când aveau un armament ultramodern… Glontele naganului, revine ea la obsesia pistolului, are însă o forţă nemaipomenită. Mi-am dat seama când au împuşcat-o pe una de n-a vrut în ruptul capului să se lase siluită, cu toate că ăia stăteau cuminţi la coadă, aşa cum i-am văzut în gările lor aşteptând la fel de cuminţi, în şir indian, să poată aduna în cănile de aluminiu puţin chipiatoc. Ştii ce-i chipiatocul? Apă fierbinte. În fiecare gară, iarna, vara, există un robinet cu apă fierbinte. Puţin ceai, un sfert de cub de zahăr sub limbă, o bucată de pâine neagră şi eventual un peşte uscat, şi gata masa de prânz. Nic, m-am plictisit. Mă duc la tovarăşii mei, am să vorbesc cu fetele să te bage în porţie, nu e greu, e acolo un registru. Ce înseamnă un nume în plus? Din acest punct de vedere regimul ăsta este de o largheţe care o să-l ducă la sapă de lemn. Mi-a spus Blid Gligor că ai văzut un corb cum purta în cioc şi gheare un bocanc omenesc. Canalie, Blid ăsta, şi încă ce canalie!

10

Canalia stă pe bălegar, e desculţă, tăbliţa pe care scrie *Sunt plecaţ la arat* este rezemată de peretele casei coşcovite, la fel şi bocancii. Nu vrea Gligor să-i murdărească cineva încălţările, faţa, da, e altceva; sunt nişte bocanci grosolani, din piele de

bizon, ţintuiţi pe tălpi şi cu catarame mai sus de ultimele găuri ale şireturilor.

Satul a fost mai darnic cu Gligor în acel ceas de după- masă. Oamenii s-au întors de la treburi istoviţi şi flămânzi, or, flămândul şi istovitul altfel scuipă, cu mai multă plăcere. Faţa lui Gligor e gravă, aşa cum i-am remarcat-o şi prima dată. La râu era în largul său, un om liber să facă ce doreşte, aici, stând drepţi pe grămada de bălegar, parcă se află în front, supus altei discipline. Cei mai mulţi l-au scuipat nu pe obraz, ci pe frunte şi în creştet. Cu greu ai măi pot vedea părul argintiu.

Mă observă de departe şi se poartă de parcă nu m-ar cunoaşte. Atunci mă opresc şi eu în spatele unui roşcovar, cu crăcile şi cu ţepii lungi lăsaţi până aproape de pământ. Am sentimentul că l-aş stânjeni apropiindu-mă de el. N-o fac şi pentru altceva. O subită stimă s-a implantat în mine, stimă la adresa lui, datorită supliciului la care este supus şi la care, cred, se supune. Deoarece Gligor nu se lasă numai pedepsit; în concepţia mea, născută dintr-o fulguire de gând, se autopedepseşte, iar motivele autopenitenţei aş vrea să le ştiu şi eu. Dacă Achim nu-i dă voie să dea în vileag nimic, în schimb, Blid n-are nicio oprelişte să se descotorosească de ce ştie, de ceea ce îi aparţine numai lui, iar eu aş fi un ascultător nemaipomenit.

Apare de pe o ulicioară un ţăran în vârstă, în urma lui cu vreo patru copii. Mai mult ca sigur nepoţi, între bărbat şi însoţitorii săi diferenţa de vârstă e prea mare.

— Să trăieşti. Gligore, zice ţăranul şi, oprit cât să-şi adune răsuflarea, îi trage un scuipat drept peste ochiul stâng.

Copiii n-au forţa bătrânului, se apropie de Gligor la un pas, scuipă mai mult în joacă, udeala lor nu face altceva decât să murdărească pantalonii osânditului. Ultimul dintre copii îşi vâră două degete în gură, lasă umezeala dintre buze pe ele, apoi, cu degetele, ca o praştie, aruncă băşicuţele

albe şi lipsite de consistenţă pe celălalt ochi. Numai atunci Gligor se, şterge de fuiorul subţire şi spre mirarea mea, răspunde la vorbele săteanului.

— Mulţam, Antoane, şi să fie cu iertare.

— Eu nici nu ştiu de ce trebuie să fii iertat, Gligore, ai păcătuit şi tu ca orice om, că doar ce-ai făcut n-ai făcut din porunca ta, erau alţii peste tine.

— Asta aşa-i, Antoane, aşa-i. Da cum te descurci cu ăştia micii? Păcat de Rozalia, era o femeie şi jumătate, spune Gligor şi cred că o are în vedere pe nevasta lui Anton, altfel acesta n-ar răspunde trecându-şi dosul mâinii pe la ochii ascunşi sub sprâncenele groase şi negre.

— Asta i-o fost soarta, Gligore, şi a mea să mă lase cu ăştia patru, că nici să scuipe ca lumea nu-s în stare, ai văzut şi tu.

— Cu un ochi am văzut, replică Gligor, nevoind să-l cureţe pe celălalt deşi o clipă mâna dreaptă a intrat în buzunar şi a scos o batistă. Numai o clipă. O putere mai presus de el îi spune să şi-o vâre la loc şi Blid îşi ascunde pătratul albastru, boţit, în buzunar. Poate mâine îmi împrumuţi boul tău, Antoane, şi la vremea când vrei tu să ari îţi dau vaca mea. Eu toate trebuie să le fac între slujbe.

Blid vrea să râdă, dar nu-i vine sau nu poate.

— Că amărâtul ăla de Achim mi-a zis că şi după-masă să fiu la post, adică aici, iar trebile gospodăreşti să le fac între şi între. Pentru asta m-am apucat de arat mai devreme, cu toate că în luncă n-ar fi încă vremea.

— Ţi-l dau, Gligore, tot am de gând să-l vând. Dacă mă obligă ăştia cu colectiva lor, mai bine să-l beleaască alţii decât să-l văd dat pe mâna unora ca vai de capul lor. Că n-au cu ce ara pământul, dar ieri au împuşcat patruzeci de cai. După ce le-au luat pielea i-au aruncat în râu, că nu-i săraca apă şi aşa destul de putredă de atâtea mortăciuni ce-au curs pe ea.

— Puterea, puterea, Antoane, eu ştiu ce-i aia, ştiu cum te făloşeşte şi te face să-ţi pierzi mintea,

mi-am pierdut-o şi eu. Credeam că nu-i nimeni ca mine, mai falnic şi mai osos; când ai puterea în mână ţi se pare că tot ce-ţi iese pe gură e modru, de parcă în locul tău ar vorbi şi hotărî Cel de Sus, nu tu, biet suflet trecător prin lumea asta puţină în bucurii.

— Căci nici acum nu te lasă făloşenia, răspunde aspru Anton, şi mai bine şterge-te şi la ochiul ălălalt, ţi se vede lacrima de dedesubt, vrea să iasă prin stupit şi nu poate.

— Adică ai observat şi tu ce e în sufletul meu, şopteşte Gligor şi se şterge la ochiul acuzat de prea multă slăbiciune.

Anton îşi vede de-ale lui, urmat la distanţă de copii, după mărime, cel mai mic, ultimul, mereu îşi bagă degetele în gură; face repetiţii împroşcând saliva; vrea să-şi perfecţioneze stilul.

Ies de sub roşcovar, de fapt, dacă n-aş fi avut aparatul minuscul în ureche n-aş fi auzit nimic din discuţia amicală a celor doi; jucăria am luat-o cu mine mai mult din obişnuinţă, ca pe o avere personală; trag cu ajutorul ei cu urechea, cum s-ar zice. Ascund în buzunarul de la piept aparatul, nu vreau să se consume bateria, se găsesc greu. Iar de-acum înainte, nemaiavând dreptul oficial la ele, n-am să le mai pot cumpăra deloc.

Mă apropii de Gligor. Îi citesc pe chip dorinţa să procedez şi eu ca Anton. N-o fac, nu mă amestec în treburile lor, eu n-am faţă de Blid nicio obligaţie şi nicio datorie de plătit.

— Te-ai oprit aşa de departe ca să nu-ţi cer ce ţi-am cerut şi ieri. Porunca sună să mă rog de fiecare trecător, am făcut-o o dată, acum n-o mai fac, mai ales că Achim nici nu e la post. Mi-a zis să-i spun tovarăşului Leru, când se întoarce, că el a plecat cu treburi dincolo de apă. Copiii care au dus ieri flori la monument au găsit într-o groapă vreo douăzeci de obuze şi o grămadă de tigve. S-a dus cu Gherghina, cu un cearceaf alb, să bage osemintele în osuar, au făcut acolo deasupra cimitirului o

groapă din beton, acoperită cu sticlă, să se vadă ce e înăuntru, şi înăuntru sunt numai capete şi resturi de… Cu carele le-au cărat atunci, să tot fi fost vreo zece care. Aseară când a trecut spre casă, doamna Oti s-a oprit pe la poarta noastră, am băut un pahar de horincă. Mi-a zis că eşti o iubire din tinereţe de-a dumneaiei, că ai venit să-ţi aduci aminte de dragostea de altădată. O fi adevărat, o fi o minciună, n-am de unde să ştiu, numai că după vârstă, cu oareşcare indulgenţie, ea ţi-ar putea fi mamă. Minte doamna Oti, dar minte frumos, tot timpul este între adevăr şi minciună, şi minciunile ei mi se par mai adevărate decât adevărurile, pentru că o parte din ele le ştiu, s-au născut sub ochii mei.

Se aude de peste apă o detunătură, apoi alta şi alta, un ghemotoc de fum se înalţă spre cercurile albastre, găurile norilor cenuşii, aflaţi într-o nemişcare rotundă. Acum norii sunt mai albi, soarele bate dinspre apus, iar golurile din mijlocul lor par mai adânci.

— Se zice că ar fi sufletele morţilor, mii de suflete, nu vor să părăsească locurile, aşteaptă şi ele ceva, o dezlegare, să-şi ia zborul spre cel înalt, dar eu nu cred şi nu am crezut-o niciodată. Aşa a zis Achim, el se pare că pe toate le ştie şi le judecă, în toate crede că are dreptate şi, dacă stau şi mă gândesc, îmi zic că şi pe mine are să mă ţină pe bălegarul ăsta până în ziua când norii se vor vălătuci. Că ceva adevăr tot este, norii ăştia-s şi pe vreme senină, au încremenit aşa de pe timpul acela, iar când sunt nori de ploaie ei tot se văd, nu se lasă întunecaţi, pentru asta dealul e sterp, nu creşte nimic pe el, că n-are pic de udătură.

Mă dumiresc şi tresar, n-am ştiut că pe porţiunea nivelată nu plouă. Încerc să-i dau dreptate lui Blid Gligor, dar nu pot, este aproape imposibil ca pe o porţiune, delimitată strict, să nu cadă ploaia, numai aşa, c-a spus Achim că, în golurile albastre, se află sufletele celor morţi.

— Azi după-masă am vândut râme de zece lei, schimbă Blid vorba şi-mi arată în bălegar, după ce l-a stârnit cu vârful degetelor de la piciorul drept, cum colcăie râmele roşii, nu prea mari, nici prea grase, numai bune de pus în undiţă şi de dat cu ele la crap. Trec spre vărsare cu motocicletele; azi e sâmbătă, se întorc luni, vin de pe la industrii, coboară râul aici, în zona noastră, e plin de raci, numai că oamenilor le e scârbă să-i mănânce. Atunci când m-ai văzut ieşind din apă m-am speriat, racii m-au scos la mal, s-au prins de picioare cu zecile, până ce au simţit că sub piele e cald, curge sânge, atunci mi-au dat drumul, lor nu le plac viii. Doamna Oti îi mănâncă. Îi face cu maioneză, şi maioneza o fandoseşte cu sare acră, apoi pune verdeţuri şi freacă un sos pe care-l toarnă peste racii fierţi. Raci cu cleştele vârtoase, au de lucru aici, ori or fi avut. S-au prăsit mari precum le-au fost strămoşii. Acu, cu caii aruncaţi în vale, din nou or să se înmulţească, o să aibă doamna Orban ce să mănânce duminecile, că ea numai de sărbători găteşte, şi numai finometuri, altfel nu vrea să-şi strice mâinile, zice ea, care freacă la podele câte patru ceasuri pe zi.

Îşi face loc pe lângă mine un ţăran cu sapa aşezată pe umăr. De lemnul ei atârnă o traistă din care se văd smocuri de iarbă. Îşi ridică pălăria de două ori, şi pentru mine, şi pentru Blid. Când o ridică pentru Gligor îi aruncă în obraz, un stupit verde.

— Zâua bună, Gligore, zice el şi-şi vede de ale lui, tuşind şi hârâind din pieptul supt.

— Mai du-te la doctor, mă Laurenţiule, şi nu mai băga în tine atâta usturoi, usturoiul nu vindecă de sfrenţie. Un căcăcios, feciorul ăsta al lui Traian, în vremea războiului; ca să nu fie luaţi pe front, şi el şi taică-său au băut zeamă de tutun, au băut în fiecare zi până şi-au vărsat din ei şi sufletul, ficatul şi plămânii. Taică-său a ţinut, feciorul nu, în plus s-a îmbolnăvit şi de o boală ruşinoasă. Ce folos că

e viu dacă umblă ca un mort, concluzionează Gligor, compătimitor, şi nu rabdă murdăria lui Laurenţiu; şi-o şterge grăbit, apoi aruncă batista în buzunarul drept, nu în cel stâng, de unde o scosese.

Aş vrea să-l întreb pe Gligor despre doamna Oti; este şi asta o metodă de-a afla faptele şi destinul unui om, prin simpla relatare detaşată a altcuiva. Adun de la fiecare şi îndes în memorie, apoi, la scadenţă, după ce-mi verific datele, trasez câteva piste fără de care cu greu m-aş descurca în meseria mea, o meserie în care armele principale sunt intuiţia şi faptele aparent nesemnificative. Parcă-mi ghiceşte gândurile.

— Ţi-am vorbit despre altceva ca să văd, domnule, ce răspunzi la vorbele ei despre traiul dumitale de altădată cu ea. N-ai zis nici că-i minciună, nici că-i adevărat. Poate o fi adevărat, vremea şi necazurile au îmbătrânit-o înainte de vreme. Când eram flăcău, aşa un şcoleandru de băiat şi câinii se opreau din lătrat când trecea pe drum, atât era de frumoasă. Nimeni nu ştie nici azi cine e, de unde a venit, cum s-a pripăşit pe aici. Lumea zice că a văzut-o într-o zi călare pe un cal alb. Şi ea era goală, cum era gol flăcăul de ieri care a fugit cu murgul pe lângă noi. Veniseră acasă să-i ia calul, să-l împuşte. A încălecat armăsarul neînşeuat şi au plecat amândoi pe deal. Ieri l-am văzut stand ca o statuie acolo unde nimeni nu mai calcă de frică. Nu s-a deminat ca lumea partea aia de deasupra. Şi uite aşa umblă gura lumii, c-a văzut-o atunci pe doamna Oti mergând pe malul apei.

În vremea aia era aici un berc mare, plin cu stejari, după el se deschidea o pajişte de câteva zeci de hectare, o păşune cu iarba mustoasă. Ea ieşise cu calul la păscut, şi calul păştea şi ea, goală, îl batea, pe coama albă ce-i atârna împletită. Unii zic că îi atârnau cozile răsucite diin coamă până la greabăn, iar acolo se amestecau cu părul ei galben-roşcat, şi din împletitura asta se făcea un fuior şi

mai lung, de nu ştiai de e coada calului ori a ei. Vorbe, Bunicule, că Achim mi-a zis, când a plecat acolo unde, ai auzit bufniturile, să-ţi zic aşa, că nici el nu ştie exact cum te cheamă. Se pricepe Achim la deminat şi la scos focoasele din proiectile; cine crezi că arunca mine în râu să prindă peşte dacă nu el cu Anton şi cu Leru ăsta, care e venetic, că pe timpul războiului s-a pripăşit, rănit, pe la noi. Prindeau peşte şi apoi mergeau cu barca până în oraşul din vale, îl vindeau şi se întorceau trăgând luntrea de pe mal cu funia. Cu asta se îndeletnicea Achim cu ani în urmă, iar acum îmi dă mie canoane, ca un duşman, că el a devenit duşmanul tuturor, şi al lui Andronic.

Îl las pe Gligor să-şi verse obida, îi va trece, sunt sigur, sub toate povestirile lui se află una singură, adâncă şi apropiată inimii, cea legată de Achim şi de viaţa pe care nu vrea să şi-o povestească încă. Cum e vorba de el se încruntă, cum e vorba de Achim o gata să tune, cum îşi aduce aminte de altcineva, corzile gâtului se destind ca scoase din ştreang; îşi dă drumul la gură aproape cu uşurare nemaifiind nevoit să amintească de sine.

— Alţii zic că a fost o simplă servitoare, că Eszterházi a adus-o de la Budapesta. A adus-o pe post de slujnică, să adoarmă mintea şi ochii mereu trezi ai grofoaiei, dar Oti trăia cu groful, oricine ce-ar zice, eu cred că de trăit au trăit împreună. Cum am mai zis, adevărul adevărat nimeni nu-l ştie; uneori poveştile inventate despre om sunt mai gustate decât adevărata lui viată. Altfel eu de ce-aş fi zis că am băut aseară cu Orbănoaia câte un pahar de horincă, când în casă la mine nu mai aveam în sticlă decât un deget pe fundul glajei.

— Dar de băut aţi intenţionat să beţi, ăsta-i esenţialul, iar din povestea ei, ceva tot trebuie să fie real, domnule Gligor, vorba proverbului…

— De unde nu-i foc nu iese fum, adaugă grăbit, dându-mi dreptate. Aşa-i cum spui, numai că ţuica

am băut-o eu cu ea, adică eram de faţa, dar nimeni din sat n-a văzut-o goală pe cal cu ochii lui, au văzut-o numai din auzite ori au luat-o pe ea drept fata lui Eszterházi. Asta-i diferenţa, replică el, satisfăcut de amestecul vorbelor.

11

Aud pufăitul trenului, e încă departe, cele două poduri de lemn îi încetinesc mersul. Ştiu de ieri; de la primul pod până la gară am făcut mai bine de trei sferturi de oră. Timp destul să-mi adun puţinul bagaj şi să mă întorc de unde am venit. La ce bun să mai rămân în sat? Fiecare aşezare îşi are poveştile ei, unele mai interesante decât altele, nu-i căderea mea să le ascult pe toate, nici nu pot fi justiţiarul lor, în caz că cineva ar avea nevoie de părerea mea. Vremurile tulburi, de fiecare dată, scot la lumină aduceri-aminte la fel de întunecate. A te reîntoarce în timp şi a retrăi ceea ce a fost trăit, este aproape o imposibilitate. Reconstituirea, chiar în termenii cei mai exacţi, n-ar fi decât forţată şi, în parte, falsă. Cine nu adaugă celor văzute sau auzite câte ceva de la el? Cine nu se osteneşte să fie, cât de cât, mai interesant în faţa unui interlocutor pripăşit pentru puţin timp în viaţa lor? Dacă n-aş fi fost personal într-o situaţie fără ieşire, aş mai zăbovi; căscătura de pe malul din faţă al râului, cu cei trei corbi coborâtori şi suitori din prăpastie, cu resturi de stârv în gheare, îmi stăruie şi acum în minte. Altădată aş fi început investigaţiile de acolo. Poate ele ar fi avut darul să mă ducă pe un drum mai puţin ocolit spre adevăr. Spre care adevăr? Victorioşii au avut de totdeauna adevărul de partea lor; morţii au parte numai de odihnă, nici ea dusă până la capăt, ca dovadă că trupurile lunecă sub pământul untos, mişcător, şi ies din când în când la lumină, ca nişte fantome ale

trecutului, ce te obligă, îţi impun chiar să iei aminte. Mă încearcă jena, în timp ce-mi pun peria de dinţi în servietă şi sticluţa cu praf anticarie. Amestecul inventat de Gogu Pomişor se dovedeşte eficient şi mai ales plăcut la miros, cu toate că din spusele aceluiaşi Gogu, el nu a întrebuinţat originala descoperire niciodată. Nici nu prea are la ce. Ţigara, coniacul şi hrana anapoda i-au măcinat dantura, gingiile s-au făcut de mămăligă. Praful anticarie a fost brevetat pentru prieteni, îmi zicea el. Oare unde o fi Gogu? Ultima dată ne-am întâlnit pe malul Gârlei, se ducea să facă o autopsie la rugămintea lui Alexiu. Era criţă Gogu. Un fel personal de a fi beat. Nimeni în afară de mine nu era în stare, să-i stabilească gradul de turmentare. Călca drept, vorbea logic, argumentat. Colţul lăsat în jos al buzei drepte era pentru mine indiciul. Se scuza făcându-mi timid cu ochiul. În fond, era viaţa lui. Dacă l-aş fi avut acum lângă mine, nu mi-ar fi fost greu să trec apa şi să investigăm descoperirea corbilor. El m-ar fi putut lămuri şi în privinţa glontelui cu care mă joc, atras nu numai de greutatea lui. A devenit, tot frecându-l cu degetele mele, lucios. Vârful îi este uşor teşit, din pricina rezistenţei osului prin care a intrat.

N-am cum, să-i mai spun doamnei Orban că-mi iau valea. Se află pe şantier. Poate că deseară, la întoarcere, are să tragă o înjurătură de mamă când o să citească cele câteva rânduri pe care i le las pe perna unde am dormit o singură noapte și m-am odihnit un ceas după prânz. Ciudat cum această femeie, până în clipa de faţă, mi-a fost complet străină, ca acum, o dată hotărât să plec, să-i simt dinainte ahsenţa. O viaţă interesantă, îmi zic şi cu geanta jerpelită în mână, ca un funcţionar de poştă ce pleacă la lucru, închid lacătele şi las cheia sub ştergătorul de la intrare. Mă uit la curtea goală, la obloanele ce atârnă ca nişte aripi obosite pe lângă ferestre. Se simte lipsa unui bărbat, colţarii şi balamalele n-au mai fost ajustate de mult. Nu sunt

un gospodar, departe de mine aşa ceva, doar observaţiile îmi sunt gospodăreşti şi atâta tot. Panaitescu ar fi făcut în câteva zile minuni. Eu? De mic nu m-au interesat decât relaţiile dintre oameni, mai ales cele nedate în vileag.

Am asistat odată la o discuţie. Eram la masă. Tata îşi chemase nişte prieteni. Bătrânul a fost avocat, iar invitaţii lui erau, pesemne, din aceeaşi breaslă. Nu mă interesau zisele lor, eram atent la ce se fereau să-şi spună. Atunci mi-am descoperit vocaţia, fără să-mi dau seama. Minţea fiecare sau mistifica adevărul într-atât, încât ceilalţi să nu priceapă mare lucru, dorind chiar să se încurce. N-am să uit ce ochi au făcut când, ridicându-mă înaintea desertului, le-am spus ca pe o poezie ce gândeam despre ei şi, mai ales, ce parte din subiect ocoliseră. Am crezut că tata se va supăra amarnic pe mine. Nu s-a supărat. Dimpotrivă. M-a luat pc genunchii lui osoşi şi mi-a zis că din mine are să iasă un mare avocat, de vreme ce de la o vârstă fragedă eram în stare să intuiesc ce ascund şobolanii unii de alţii. Şi iată ce-am ajuns! Cred că mi-a lipsit fermitatea sau n-am ştiut să-mi evaluez la adevărata lui valoare talentul. Proaspăt absolvent de facultate, m-am lăsat atras de Izbăşescu spre criminalistică. Tot el mi-a găsit şi nevasta. Tot el a trăit cu ea şi tot împreună vieţuiesc în lumea celor ce nu cuvântă, în cimitirul Sfânta Vineri.

Trenul îşi arată coloana de fum despletită înaintea celui de-al doilea pod. M-am grăbit de pomană. Aş fi vrut să trec pe la Gherghina. Am impresia că ştie multe femeia asta şi că ascunde şi mai multe. Ce colonel s-a mutat la ea? Şi, dacă s-a mutat, mai mult ca sigur că, între Sofronov al ei şi colonelul Golgoţiu, da, aşa-l chema, au avut loc discuţii. De ce fel? Pe urmă de unde atâta ură din partea ei împotriva lui Oti, când tot ea, zi de zi, îi duce laptele de bivoliţă şi, din câte am înţeles, refuză să primească bani pe el. N-are de unde să

ştie că în seara venirii mele, la câteva ceasuri după ce-am băut laptele spumos, m-am întors la casa ei împins de un resort pe care rareori mi-l explic. Ceva interior îmi dă sugestii cum să mă comport, şi eu, fără să judec, mă las direcţionat ca un copil, aşa cum m-am luat şi după spusele lui Izbăşescu, ratându-mi cariera sau poate împlinindu-mi-o, fără să recunosc.

Vasile dormea pe un pătuc din bucătărie, cu capul strâns la piept, în timp ce în camera mare vreo şase femei, cam de aceeaşi vârstă, cu Gherghina în capul mesei, priveau cu ochii căscaţi cât cepele la… paharele ce umblau pe masă fără să le mişte nimeni, femeile stând cu mâinile împreunate pe creştet. Numai Gherghina le avea lăsate în jos, fereastra cu unghiul ei ascuns nedându-mi posibilitatea să văd ce făeea cu ele. Am privit ca un hoţ de rând şi, cu aparatul la ureche, cu urechea apropiată de geam, am ascultat spusele Gherghinei. Stătea de vorbă cu morţii, cu sufletele celor plecaţi de lângă ele.

— Ce-i Rozalie, întreabă Gherghina şi rămân surprins – până atunci nu amintise decât de nume bărbăteşti –, de ce-ai venit?

… Paharul cu flori pe două părţi se mişcă tremurând, făcându-şi loc printre celelalte.

— Auzi, tu, zice că să-i spun lui Anton că ea îl iubeşte şi-i pare rău că l-a lăsat cu patru copii, că n-a fost primită în rai pentru că…!

— Tu Rozalie, nu ţi-e ruşine? Auzi, zice că nu-i e… Dar ce-ai făcut, cu cine… Cu bărbatul Dochiei, copilul cel mare e al lui…

— Of, săraca Dochie, bine că s-a stins şi ea, zice una dintre femei…

— Tu Gherghină, dar al meu m-a înşelat?, întreabă o alta pe care n-o văd decât din spate, aşa cum e aşezată cu ceafa spre mine.

Gherghina o lasă pe Rozalia să se mişte în voia soartei şi alt pahar este chemat la întrebări. E un

pahar mai mic, de ţuică, cu fundul gros şi butucănos. Îşi face loc cu uşurinţă spre Gherghina.

— Tu Elviră, zice să nu-l mai plângi, că el cât a fost slugă la preotul Andronic a trăit cu preoteasa, pe urmă, până la tine, a mai avut de lucru şi cu altele şi că te roagă să te măriţi şi să-l dai uitării; a fost un curvar şi un hămesit la muieri.

Elvira nu plânge, îşi îndreaptă doar spatele şi, cu ură şi în acelaşi timp cu o mare uşurare, zice:

— Apăi s-o creadă el că eu am fost numa' a lui.

Elvira s-a ridicat şi teama că are să dea peste mine m-a dus în drum. La niciun minut femeia iese furioasă, înjurându-şi bărbatul cu un potop de cuvinte atât de colorat cum n-am auzit în viaţa mea.

Iată câte neştiute şi neaflate pierd plecând. Ca să nu mai zic de Blid Gligor, de Petrică Bliduţ, care şi-a omorât, câinele, apoi i-a pus pe mormânt o cruce meşterită pe loc din două crenguţe de stejar.

Când dau să ies pe o ulicioară, ca să scurtez drumul spre gară, văd în mijlocul uliţei un om deşirat, îmbrăcat în negru, cu mânecile largi de la anteriu înălţate ca diagonala unei cruci. La început mă sperii. Părul alb şi barba lungă, până aproape de brâu, crucea de argint de mărime neobişnuită, ce-i atârnă legată cu un lănţug pe piept, mă ţintuiesc locului. Nu poate fi decât părintele Andronic. Între el şi biserică se află cimitirul, iar mai la dreapta, casa. În spate, întinzându-se până spre calea ferată, grădina Iclejiei. Nu-i ghicesc culoarea ochilor din pricina unor ochelari cu dioptrii multe. Când mă apropii am senzaţia că lentilele îi micşorează orbitele. Irisul abia se zăreşte, ca un punct sub grosimea sticlei pline de zgârieturi, semn pentru mine că preotul nu are ochelari de schimb sau cei pe care îi are îi scapă ori îi aşază în locuri nepotrivite.

— Pe tine te-a trimis Domnul să ne dezlegi şi tu fugi ca un laş ce eşti!

Îi văd la colţurile buzelor spume albe, băşicuţe ce se sparg sub presiunea ameninţărilor ce roiesc în el. Primul impuls a fost să-l ocolesc şi să-mi văd de ale mele, dar mâna îndreptată spre curtea lui, urmând parcă mişcarea unui agent de circulaţie, îmi indică intrarea spre ograda unde se zăreşte, printre pomi, casa arătoasă, cu o verandă largă la primul cat.

— Semnul, dragul meu, semnul, el mi-a spus că ziua a sosit şi numai când am aflat că eşti în sat am înţeles că acest semn eşti tu şi că cel ce te-a trimis nu putea fi decât El, care ne-a uitat şi pe noi, şi pe antihrişti. Dacă fugi iadul are să te înghită, mă ameninţă, când vede că intenţia mea nu este deloc aceea de a-i da ascultare.

— Părinte, eu nu prea cred în iad, nici în antipodul lui. Trenul depăşeşte acum cel de-al doilea pod şi dacă intru la dumneata mi-e teamă c-am să-l pierd.

— Atunci du-te şi câştigă-l pe el şi lasă-ne pe noi în pierzania întunericului. Hai, fugi, du-te, dar nici această poruncă a lui, rostită aproape cu ură, n-o ascult. Parcă sunt ţintuit de picioare, aş vrea să le mişc şi nu pot, aş vrea să fac un pas înainte şi mi-e imposibil. Numai când târăsc piciorul spre dreapta, adică spre poarta deschisă, laba mă ascultă şi tremurul din muşchi îmi dispare împrăştiindu-mi o spaimă cu greu reţinută. Câteva clipe am crezut că sunt paralizat.

— De ce n-ai mers, înainte? Îţi spun eu: nu te-ai dus pentru că te-a oprit icoana Preacuratei. Ea ţi-a amorţit pornirea din suflet şi apoi din trup. Ea a fost aceea care ţi-a arătat încotro să-ţi îndrepţi paşii.

Nu sunt uluit de cele pe care mi le dezvăluie sensul spuselor sale; bănuiesc că se poate uşor citi pe chipul meu scăldat în sudoare, în tremurul genţii pe care mâna dreaptă o duce cu greu că sunt speriat.

Intru în casă urcând cele patru trepte de lemn, apoi, trecând prin veranda largă, pătrund într-o sufragerie cu patru uşi laterale. O deschid pe cea din stânga. Un perete este gol, se văd doar urmele unui tablou ce nu mai e. Privesc în jos şi observ la marginea peretelui icoana ce a fost desprinsă din cui. Rama s-a rupt, trei părţi din ca se află pe podea, iar sticla cu pictura Preacuratei îndreptată spre mine reazemă întreg peretele, fără ca din geamul fragil să se fi clintit măcar o aşchie. Mă întreb cum de-am ajuns atât de repede în faţa icoanei şi cum de m-am orientat în căsoiul cu atâtea uşi, doar Andronic se află în spatele meu şi n-a scos o vorbă de îndrumare.

N-am timp să dezleg întrebările. Pictura de pe sticla turnată cu vălurele e vie parcă, şi ghicesc că mâinile care ţin pruncul se mişcă unduitor, iar din gura prea blândului, deschisă pentru o clipă în faţa privirilor mele uluite, aud un plânset venit de undeva, de la mare adâncime. Se pare că nu sunt în toate minţile. Rar mi-a fost dat să fiu scos din făgaşul meu ca acum şi nu ţin minte ca nervii mei educaţi, calmi la întâmplări tragice, să-şi fi ieşit vreodată din echilibru, cum au făcut-o în acest moment inexplicabil. Preasfânta pictată în două culori, negru şi cafeniu, cu câteva dungi albe doar în jurul ochilor, şi gurii, stă de vorbă cu mine, de data asta nu mă îndoiesc. Buzele i se mişcă, ochii aşijderea… iar copilul legănat a încetat să scâncească: suge de la pieptul dezgolit al Madonei ca de la o femeie de rând ce îşi alăptează în văzul lumii odrasla.

Sunt buimăcit de-a binelea. Picioarele îmi tremură, iar pulsul mi-l simt în urechi, lovind în timpane. Nu mi-am auzit inima până acum. Eram doar conştient de valoarea ei de unicat, dar existenţa se integra prea perfect în întreg, încât să ţin cont de ceea ce îi revine în organism numai ei. O durere surdă în piept îmi dă de ştire că vasele

sunt prea înguste pentru jetul de sânge volburos ce le asaltează.

— Nu lua aminte la ceea ce ţi se pare, soarele, intrând pe fereastră, se loveşte de oglindă şi aruncă în sticla neuniformă a icoanei umbre ce fac desenul să pară animat, mă lămureşte preotul Andronic.

Explicaţia mă linişteşte cu greu şi numai refacerea în imagine a cuvintelor rostite, numai trecerea luminii prin ochii mei în sens invers, până la locul de pătrundere a razelor prin fereastră mă conving de adevărurile rostite de el. Cum de nu mi-am dat seama de la început? Îmi vine să-l înjur pe Andronic birjăreşte, cu toate că înjurăturile nu mi-au intrat niciodată în obicei. Gândurile îmi sunt ghicite cu uşurinţă. Ridicând un deget în sus, preotul mă apostrofează cu unghia vopsită în roşu. Mă uit mai atent la mână şi văd că fiecare unghie e mâzgălită cu altă culoare. Spaima începe din nou să-mi dea târcoale. Preotul nu e normal… Simt că acele unghii prelungi şi ascuţite, ca la femei, vopsite diferit, au să-mi străpungă în încleştarea lor gâtul fragil. Fără să vreau mă apuc cu palma liberă de grumazul subţire; mimez un gest reflex de apărare.

— Nu huli, nici nu preamări minuni ce nu se află. Singura minune ce se merită a fi luată în seamă este căderea icoanei, ruperea ramei în trei şi rămânerea intactă a sticlei, aici e semnul, dragul meu, el m-a pus pe gânduri şi tot el mi-a îndemnat paşii să-ţi ies în cale, neştiind că ai de gând să pleci. Adâncul înţeles al acestui semn vine de dincolo, el nu e omenesc, aşa cum ai vrut să interpretezi în dauna firii vânzoleală pruncului la pieptul preacuratei şi legănatul braţelor ei. De la început am înţeles rostul luminii în acest joc, şi nu întâmplător am bătut cuiul exact aici. Tocmai spentru a mă bucura de această vedenie ce-mi sublinia de fiecare dată legătura subţire dintre om

şi natura care l-a zămislit, prin marea putere a lui dumnezeu.

Tresar. Fraza mi se pare mult prea materialistă în concepţie.

— Deci, cum am zis, nu mă laşă el să gândesc mai departe, impunându-mi cu obstinaţie modul lui de a înţelege semnul, sticla rămasă întreagă m-a speriat pe mine cel mai tare şi din spaima ei am dedus ce trebuie să fac. Uită-te, îmi zice el, şi ia de pe perete o altă icoană mai mică în dimenisuni.

De la înălţimea sforii de care este prinsă o lasă să cadă pe podea. Icoana se sparge, rama rămânând însă intactă.

— Semnul e semn. Şi pe urmă te întreb, cu toate că te-ai întrebat tu înainte, fiule, cum de-ai nimerit taman aici, doar camera are patru uşi, de ce-ai deschis-o de la început pe asta? Îţi spun eu. Din aceleaşi motive ascunse ce ţi-au tăiat mai întâi picioarele şi voinţa de a-ţi urma drumul spre gară.

— Părinte, mă simt tulburat, bâigui eu, ca să mă liniştesc.

— Simte-te. Nici nu-i rău, ăsta-i tot un semn.

— Dar cu ce-ţi pot fi eu de folos, preasfinţia ta, sunt un biet criminalist dat afara din slujbă, aflat, cum se zice, în verificări ce-ar putea dura de acum înainte toată viaţa M-a adus Purcărete în sat, un vechi colaborator. Din lipsă de altceva mi-am zis că n-ar fi rău să-i urmez sfatul să viu la un pescuit, uitând de ale mele şi de neliniştea şi nemulţumirea ce zace în mine.

— Hoţul ăla, spune Andronic, referindu-se la Purcărete. Mi-a fost elev înainte de război. Cum poate ştii, pe vremea aceea, în şcoală, se preda şi religia, şi mucosului i-am băgat în cap cucernicia şi bunacuviinţă, că să nu mai vorbesc de respectul pentru cele sfinte şi de neîntinat. Am vrut să fac din el credinţier. Minte scăpărătoare, inimă de aur, dar înclinaţii născute, cine ştie din ce moşi-strămoşi, în el strâmb. La început mi-a furat mierea de albine, apoi mi-a vândut în târg

cădelniţă adusă de pe Athos, unde am slujit şi eu vreo paisprezece ani. L-am îndrumat spiritual mai departe, la şcoli, dar după învăţat căutăturile lui erau tot spre însuşirea avutului străin. De două ori l-am scăpat de furia directorului căruia îi luase ceasul din jiletcă şi banii dintr-un dulăpior ferecat în fier. Mi-am luat mâinile de pe el şi l-am dat uitării şi vieţii, şi el din viaţă şi-a făcut un constant obicei de-a fura. Dar nu pentru a vorbi de Purcărete s-a zămislit semnul, ci pentru a dezlega pentru lume, nu pentru mine, pentru mine taina e dezlegată de mult, cum necuratul, prin antihriştii lui, a omorât floarea tinereţii române. Uite aici, mă somează el, şi eu mă învârt ca în perioada de instrucţie făcând stânga împrejur.

Mişcarea a fost prea lungă. N-am reuşit decât să observ ceea ce trebuia să văd cu luare-aminte. Pe peretele opus icoanei e desenată o hartă cu linii în diferite culori. Jos stă scrisă scara hărţii, fără însă să pot citi undeva ce porţiune de ţară reprezintă acel desen, migălit, trebuie să recunosc, cu măiestrie, în culori vii, strălucitoare, pe fundalul de var. Un deget cu unghia albastră se opreşte pe o linie, albastră şi ea. Andronic mă duce cu degetul de la un capăt al liniei la altul, urmând multele întortochieri şi şerpuiri, întoarceri şi înaintări şinuoase, din care până la urmă deduc adevărul. Degetul lui Andronic n-a făcut altceva decât să urmărească traiectoria râului, în zona în care mă aflu, de asta sunt sigur, deoarece cotul pe care îl văzusem în dimineaţa aceea, locul unde mă întâlnisem cu Blid Gligor, era şi el marcat; era primul la intrarea în sat şi Andronic, parcă voind să-mi întărească presupunerile, îşi mută degetul brusc spre punctul imaginat de mine.

— Aici ai stat fiule ieri, aici te-ai întâlnit cu spurcatul de Blid, putrezi-i-ar carnea în neliniştile iadului. Dar ce-aţi discutat voi are mai puţina importanţă, măcelul s-a petrecut în altă parte, şi degetul i se mişcă mai spre dreapta, marcând albia

râului într-un punct pe care eu n-am avut cum să-l văd.

Aud un şuierat de tren, scurt, apoi altele mai lungi.

— Lasă-l să se ducă. De când antihriştii au venit la putere nici trenul nu e altceva decât un vierme ce trece o dată pe zi printre viermii cu două picioare.

Cuvintele preotului sunt scuipate. Punguţele de salivă de la colţul buzelor se transformă în balonaşe vinete.

— Fiule, Oti este o sfântă!

12

Mă reîntorc deci la Oti. N-are cum să fie acasă, ora ei de întoarcere de pe şantier este cu mult mai târzie. Din precauţie, distrug biletul lăsat pe pernă, prin care îmi anunţam plecarea şi-mi ceream scuzele de rigoare, şi ascund, ca un şcolar temător fiţuicile, resturile de hârtie în buzunarul vestei, acolo unde îmi păstrez, cu teamă că aş putea fi furat, şi aparatul cu auzul mult mai fin ca al omului. Boţesc perna, şifonez voit pilota şi cu nu mai puţină grabă îmi aşez deasupra lavoarului de faianţă ustensilele modeste de bărbierit. Observ că praful primit în dar de la Gogu e pe terminate. Îmi propun să fiu mai zgârcit cu el, deoarece simt că am să stau în acest sat mai mult decât mi-am propus. Nu mai văd niciun motiv să mă cărăbănesc. Opreliştea pusă de Andronic răspundea de fapt dorinţei mele, de asta sunt sigur, altfel nu m-aş învârti acum prin cameră cu o linişte profesională. Înseamnă că de la bun început, mai bine zis de la fuga lui Pol, am bănuit că ceva se interpune între mine şi… N-aveam de unde să ştiu

că Andronic are să fie motivul imediat care să mă întoarcă acolo de unde, ca să fiu sincer, n-aş fi vrut să plec. Poate am vrut să-mi verific tăria de caracter, în intenţia de a nu ignora acest capitol cu multele lui neajunsuri. M-am lăsat în voia sorţii şi soarta m-a întors din drum spre liniştirea mea interioară. Deoarece sunt dator să mărturisesc în aceste confesiuni că, aşa cum stau aşezat pe patul lui Oti, mă simt incomparabil mai liniştit. Ce m-aş fi făcut la acest ceas în marea metropolă, plină de zgomote, de întâmplări mărunte, în comparaţie cu episoadele dramatice destinate de soartă să le limpezesc eu? Simt orgoliul cum îmi năvăleşte prin toate fibrele în tainiţa unde îmi ţin ferecate baierele pasiunii. O aud cum năvăleşte prin artere şi se cuibăreşte, din spaţiul adormit, unde o ţinusem pâna atunci, în creierul avid de activitate şi combinaţii neprevăzute, pe care numai o meserie ca a mea este capabilă să îl implice total. Sunt ca un copil. O ştiu, dar poate tocmai acesta este semnul vitalităţii, al neîmbătrânirii mele morale; despre cea fizică nu discut, deoarece, dacă mă iau după anii pe care îi arată trupul, ar trebui să fiu mai modest. Până şi „Noaptea Sfântului Bartholomeu“ mi se pare agreabilă. Ca atare, scot cârpa care acoperă culoarea sângerie aruncată din belşug peste pânza pictată de un copist de geniu, zic copist pentru că altfel ar trebui să accept ideea originalului şi nu mă încumet. Nu mă mai deranjează nici oala de noapte, nu văd în ea sensul umilirii din clipa când am observat-o ascunsă pe jumătate sub patul cu baldachin. Camera s-a descărcat de prea multele obiecte şi, cu toate că nimic nu s-a schimbat între timp, vraiştea în care se află o socot ca făcând parte din ordinea lucrurilor. Eliberat de ideea de a pleca, mă organizez pentru ideea de a rămâne. Dar, pentru a-mi măguli capacitatea, îmi dau seama că nu sunt suficient numai eu. Părăsit de Purcărete, simt nevoia unui ochi obiectiv. El nu poate fi decât

Gogu Pomişor. Însăilez câteva cuvinte pe o hârtie ruptă din acelaşi carnet în care îmi fac zilnic însemnările şi pornesc spre gară. Ştiu că în sat nu există poştă. La miliţie nu vreau să apelez. De ce plec spre gară nu-i greu de ghicit. Am convingerea că sunt dator să-mi fac prieteni în aşezarea de la marginea râului. Pe duşmani nu-i pun la socoteală, pentru că ei îmi sunt încă necunoscuţi. După chipul şefului de gară, zărit la sosire, ştiu că în el aş putea avea un ajutor. Cu toate că îi cer un serviciu ce nu intră în atribuţiile sale mă serveşte prompt. Are să trimită colegului din oraşul apropiat un mesaj, iar băiatul acestuia n-are decât să se ducă cu el la poştă să-l expedieze direct lui Gogu Pomişor. Am imperioasă nevoie de el.

Aşa se şi întâmplă precum am gândit. Tânărul ceferist înn refuză banii pentru telegrama ce urmează să fie expediată şi, sub ochii mei, bate la aparat, cu o acurateţe demnă de toată lauda, mesajul solicitat! Am fost şi eu un bun radiotelegrafist, cunosc meseria.

— Deci nu mai plecaţi? mă întreabă Macarie, ceferistul înalt, cu ochii verzi şi râzători, cu un inel mare de argint pe degetul mic al mâinii stângi.

Aşa s-a gândit şi el, că voi rămâne. Pare fericit, ca un soldat ce înţelege din atitudinea mea decisă hotărârea de a sta pe baricade.

— Dacă aveţi nevoie de niscai transporturi pun drezina pe linie, o mai întrebuinţăm şi noi din când în când la căratul lemnelor din berc: până mâine pe aici nu mai trece niciun tren.

— Fii te rog sincer şi răspunde-mi, de ce te bucuri că nu plec? Am înţeles satisfacţia din graba cu care m-ai servit şi, mai ales, din siguranţa referitoare la rămânerea mea, pe care singur ai ghicit-o.

Îşi mijeşte ochii şi devine circumspect,

— Ştiţi, Purcărete sau Pol, cum îi zice doamna Oti, mi-a fost un fel de mentor spiritual, cred că fără el n-aş fi urmat niciodată şcoala de impiegaţi,

aş fi rămas un plugar, aşa cum au fost şi au rămas toţi ai mei. Păşteam oile în curmătura dintre râu şi berc, cam asta făceam în vara aceea când el a scăpat de la puşcărie. Nu s-a sfiit să spună de unde vine şi pe urmă nici n-avea rost. Tot satul ştia că făcuse câţiva ani de închisoare. Ciudat, Pol ăsta, Bunicule. De fiecare dată, înainte de a intra la ananghie şi tot de atâtea ori când scăpa din ea, simţea nevoia să vină acasă, cu toate că părinţi n-are, sau nu-i ştiu eu. Dacă i-ar fi avut i-aş fi cunoscut, de asta sunt sigur, ce nu se ştie într-o aşezare ca asta? Vă pot spune şi câţi pui a fătat căţeaua lui Anton: unul singur, e bătrână şi dacă pruncii lui Anton ar fi fost grijiulii cu ea….

L-am găsit pe Pol la marginea râului prăjindu-se la soare. Lângă el avea o bocceluţă cu câteva haine şi câteva pachete de ţigări puse la uscat. Fuma ţigară de la ţigară. Pe mine mă cheamă tot Purcărete, cu toate că nu sunt neam nici cu Pol, nid cu alţi Purcăreţi cu care te-ai întâlnit sau ai să te întâlneşti. Eram curios să văd cum arată un om întors de la pârnaie. În mintea mea asemenea indivizi trebuiau neapărat să fie aparte, să poarte un însemn, credeam că însemnul se afla undeva pe trup, nicidecum în suflet. Mi-a mărturisit că era o meteahnă din naştere, semăna cu cineva din familie, numai că acel cineva fura la alt nivel, cu mult mai jos, un nivel derizoriu, ţin minte termenul, mi-a rămas în cap. Dar cine era tatăl lui nu mi-a zis. Pe vremea aceea chiar că nu mă interesau asemenea amănunte. M-a povăţuit să nu fur în viaţa mea, nici măcar o prună sau un măr. Când îi plăcea ceva străin, îl mâncau palmele, aşa mi-a zis. Şi când începeau să-l mănânce nu mai era chip să dea înapoi. Era un hoţ prin vocaţie, şi numai marele lui orgoliu că în materie de furt e un geniu l-a făcut, până la urmă, să comită o greşeală copilărească. L-au luat ca din oală.

După întoarcere îl găseam în fiecare zi pe malul apei. Nu ştiam unde dormea nopţile şi mai ales

unde mânca. De câteva ori am furat de acasă bucate ca să i le aduc. Am fost refuzat categoric şi obligat să le înapoiez, în plus să-i mărturisesc mamii că n-am să mai iau nimic din casă fără ştirea ei. Mi-a adus câteva cărţi şi, pentru că n-avea ce face, mi-a dirijat înclinaţiile, spre supărarea tatii, care dorea să facă din mine altceva. Când s-a uitat odată la chipul meu şi mi-a citit plăcerea cu care ascult sosirea trenului, s-a încruntat şi mi-a zis cu o siguranţă ce m-a uimit că halta are să se transforme în gară şi că eu voi fi şeful acelei gări existente atunci doar în capul lui. Şi uite că am ajuns şeful gării. Am în subordine un acar şi un îngrijitor, eu Macarie Purcărete, care am prins dragostea cărţii de la… Cum de-a ştiut c-am să ajung ceferist?

— Mi-e greu să spun, dragul meu, zic uşor plictisit de povestirea lui Macarie Purcărete, şi asta pentru că ştiam incomparabil mai multe despre infracţiunile celuilalt Purcărete.

Nu ştiam însă nimic despre viaţa personală a lui Pol, nici despre trecutul său. Cred că unul din motivele pentru care miliţia s-a lipsit de talentele lui a fost tocmai incapacitatea noilor servicii ale personalului de a-i întocmi un dosar. Purcărete era singurul din miliţie, atât cât a lucrat în ea, care n-avea trecut, ci numai prezent, iar prezentul purta data ieşirii lui din închisoare şi intrarea în Siguranţa Statului.

Îl cercetez din nou pe şeful de gară. Pare un copil la cei treizeci de ani ai săi. După cum îi este călcată cămaşa la guler şi pe piept deduc că-i neînsurat şi el mi adevereşte, arătând spre cele două ferestre de deasupra biroului de comandă, de unde mi-a trimis mesajul;

— Vreau să rămân aici cât pot mai mult. La toamnă am să mă căsătoresc, am două camere şi bucătărie, ce-şi mai poate dori un om ca mine?

— Cred că mult mai multe, răspund, stârnindu-i ambiţii.

— Credeţi că aş putea mai mult?

— Averescu a fost fiu de ţăran şi a ajuns general. E timpul acestei lumi noi, cu oameni noi, doritori să se afirme spre binele naţiei, politizez nemăsurat, dar vorbele mele nu sunt folosite nici în glumă, nici în bătaie de joc, de altfel nici n-au fost rostite aşa. Macarie Purcărete devine mai serios, mai important, are fruntea mai gânditoare, ochii incomparabil mai adumbriţi.

— M-a întrebat şi Pol când aţi venit – trenul a avut o jumătate de oră întârziere – care-i următoarea etapă? N-am ştiut ce să-i răspund. Deci înseamnă că pentru mine mai poate fi o etapă în sus, în afară de funcţia asta, de şef de gară, în care mă aflu?

— Sunt gări şi gări, dragul meu.

Privesc spre norii rotunzi de deasupra dealului de dincolo de râu, scopul de altfel al zăbovirii mele în dreptul clădirii.

— Totdeauna au fost norii ăştia aşa de nemişcaţi? Vreau să verific spusele lui Gligor.

— De la război încoace, cu toate că eu am observat cu mult mai târziu ciudăţenia despre care vorbea tot satul. Pe aici s-au dat lupte îngrozitoare, Bunicule, chiar în porţiunea aceea de deal. La început n-a arătat dealul aşa. La câţiva ani după război au venit nişte buldozere mari şi nu numai că au nivelat coama, dar cele două trecători care-o îmbrăţişau, din stânga şi din dreapta, au fost astupate cu pământul luat de deasupra. De ce, n-aş putea să spun. Pe acolo curgeau altădată două pâraie. Vara secau. Pe urmă n-au mai curs decât în vremea viiturilor. Acum apa se scurge prin alte părţi.

— Şi de ce-au închis trecătorile? mă hazardez, schimbând voit cuvântul, dar Macarie ridică din umeri, nu ştie nici el, sau nu e sigur pe ceea ce ştie.

— Pe vremea aia s-au format norii. Adică după ce a explodat un buldozer. Dealul a fost minat de nemţi de sus până jos. De plouat, nu plouă în

partea aia şi nici oamenii nu se omoară să urce panta. Copiii, când şi când; unul al lui Blid, Petrică îi zice, – ai lui sunt la munte, la cărbuni – a venit într-o zi cu patru ceasuri şi cu niscai lănţuge de aur; le-a găsit printre oasele dezgropate de ploi. La început, când găseau dte un mort chemau Procuratura şi Miliţia din oraş, acum nu mai vine nimeni. Morţii sunt îngropaţi în cimitirul eroilor, avem unul foarte mare, pe aici şi-au găsit sfârşitul mai bine de douăsprezece mii de oameni, şi asta numai dintre ai noştri. Deşi unii zic că cifra e exagerată, iar alţii ridică numărul lor la cu mult mai mulţi. Eram copcii pe-atunci. Ca, să scăpăm de vâltoarea evenimentelor mama m-a dus în satul de unde era tata, dincoace de râu, pe lângă Căptălani. Tata de acolo a venit în Purcăreţi. În orice caz, sunt multe umbre privind acea perioadă. Iar întrebările n-an murit nici acum printre oameni. De ce-au fost seceraţi atâţia?! Sigur, se spune că actul de bravură a fost nemăsurat, dar şi sacrificiul la fe. Şi un sacrificiu de care nu era nevoie, glăsuiesc bătrânii. Duşmanul putea fi altfel învins, nu atacându-l în valuri, direct pe coamă. Păi uită-te şi dumneata, Bunicule. Acolo sus erau nemţii şi ungurii, o poziţie ideală, am făcut şi eu armata şi mă pricep puţin la lucruri de-alde astea, amplasament, tactică, atacuri prin învăluire, ca să nu mai zic de altele. De ce-a trebuit să urcăm de-a dreptul? Nimeni nu-şi poate explica. Are popa Andronic o hartă, cred că el ascunde în el cu mult mai multe. Pentru patriotismul lui a făcut câţiva ani de puşcărie şi-i văd viitorul din nou ameninţat. Bate prea mult din gură. Fereşte-te din calea lui. Are darul de-a convinge. Numai Achim l-a salvat cu autoritatea lui de câteva ori, dar Achim e prea mic pentru lucrurile mari pe care le spune popa, ca să-l poată apăra în continuare. Achim e de partea popii, cu toate că pe deasupra e împotriva lui. Ceva îi leagă. Ce, nu înţeleg nici eu, şi cred că nu înţelege nici Achim. Mă mai văd cu el şi cu

învăţătorul, mai stăm de vorbă la câte un pahar de pălincă. Achim e cel care face rost.

În timp ce Macarie Purcărete vorbeşte, privesc cele trei cercuri albe ale norilor, aflaţi ca şi ieri şi, din spusele oamenilor, de mult în nemişcare. Nu atât rotocoalele lor albe mă impresionează, ci tunelurile din mijlocul lor, găuri albastre, fără fund, ca nişte ochi omeneşti deschişi, încremeniţi într-o tăcere întrebătoare.

13

De mai bine de o jumătate de oră mă învârt printr-o fostă cancelarie, acum muzeu, în şcoala veche a satului. Ghid nu-mi este altul decât învăţătorul Ion Hirean, după nume, venetic în sat. El m-a agăţat, cum se zice, pe drumul de reîntoarcere de la gară spre casa doamnei Orban.

Aş fi vrut să zăbovesc prin încăperea lui Oti, poate aş fi dat de un coltuc de pâine, foamea îmi agresează nemilos stomacul. Aşa se întâmplă de fiecare dată când n-am siguranţa celor trei mese zilnice; numai ordinea lor militărească îmi mătură gândurile de la ele.

Hirean e un tânăr şters, nici nu mi-ar fi trecut prin minte că poate fi învăţător. E îmbrăcat amestecat, fără o grijă deosebită, aşa cum s-ar fi cuvenit unui intelectual, chiar dacă trăieşte la ţară.

— Cu mine trebuia să începi, mă tutuieşte el după ce-mi întinde mâna firavă, ca de copil.

Numai la câtva timp înţeleg, după ce o cercetez, că Hirean a făcut eforturi s-o ridice de lângă trup, cum face şi acum, în timp ce-mi arată eâteva exponate atârnate pe perete. O veche poliomielită, îmi zic, pc care omul şi-o ascunde cu dificultate. Devin mai concesiv, tânărul nu mi-a plăcut de la început, nu atât din cauza lăudăroşeniei cu care m-a invitat, să-i văd realizarea de seamă, cât pentru

aroganţa cu care crede că tot ce spune este de necontestat.

— Ştiu că erau de făcut în sat altele înaintea acestui micromuzeu, Bunicule, dar n-am vrut să se rătăcească obiectele, care precis vor căpăta cu vremea o importanţă istorică. Eu cu copiii am făcut totul. Răspund de clasele mici, cele mari funcţionează în celălalt local, acolo unde înainte erau depozitele de grâne ale grofului. Am preferrat să rămân aici, clădirea are peste o sută de ani, pe bârna din grindă scrie că a fost ridicată, în anul însemnat al lui patruzeci şi opt. Iancu ar fi poposit, în drumul lui de la oraş spre Abrud, aici, la Onişor. Onişorii au casa dincolo de drum. Îţi amintesc doar dumitale de Sancu al nostru, inspectoratul ne-a atras atenţia să vorbim mai puţin de el. S-a dat cu împăratul împotriva revoluţiei lui Kossuth. Înainte de război şi de cedare a existat o plăcuţă pe casa lui Onişor; a fost scoasă. Am reuşit să fac rost de ea, dacă vreţi v-o arăt, şi Hirean deschide capacul unei lăzi de zestre, frumos sculptată în cercuri.

Pentru o clipă mă mir, cercurile seamănă leit cu cele de deasupra dealului. Privesc placa de ardezie în care e gravat numele lui Iancu şi data când a fost la locuinţa lui Onişor. Din nou privirile îmi fug pe lada de zestre şi tresar la învârtecuşurile sculptate în lemnul moale de paltin.

— O să vină vremea s-o pun la loc, Bunicule, nu se poate ca un patriot ca Iancu să fie scos din cărţile de istorie numai pentru că… Dar nu vreau să fac istorie, cu toate că specialitatea mea este asta. Predau de toate, de la muzică la matematică; nu-mi este greu, cerinţele sunt mici şi nimeni nu mă obligă la mai mult. Pe urmă, dacă îngreunez copiii cu prea multe teme, o dată nu mai dau pe la şcoală. La clasele cele mari limba română este predată de un maghiar din oraşul din apropiere; aşa se înţelege aici marea noastră prietenie… Dar să nu sar peste cal, nu mai vreau să fiu apostrofat şi pentru asta…

— Înseamnă că te-au apostrofat şi pentru altceva, spun, ca să nu tac tot timpul, deşi lucrurile pe care le văd încep să mă intereseze…

Prin fereastra scundă observ în curte un tun de patruzeci, e tot trofeul învăţătorului, îmi zic, şi el, citindu-mi uimirea, îmi povesteşte cum l-a adus din râu, unde se dusese la fund cu căruţă şi cu atelaje cu tot.

Câteva haine militare, cu grade diferite, unele rupte de schije, altele găurite de gloanţe, câteva puşti şi baionete, o mitralieră rusească şi obuze de Katiuşă, benzi de mitralieră, o şa, bocanci, cizme ruseşti cu pânză cauciucată, câteva căşti nemţeşti şi ruseşti, un schelet cu încheieturile oaselor prinse cu sârmă, pe care se odihneşte kakiul hainelor unui militar român, toate acestea întregesc adunătura de lucruri pe care Ion Hirean le numeşte muzeu.

— Eu nu sunt de pe aici din sat, am terminat pedagogica la Sibiu. Am venit din proprie iniţiativă, cu toate că aş fi putut să rămân în oraş. Învăţătorii, cei care au fost, au murit pe front; se risca să rămână copiii din sat sub totala influenţă a bisericii. De altfel, când am ajuns aici, părintele Andronic era singurul care îi învăţa pe copii carte. Om instruit altfel, vorbeşte vreo patru limbi, are o bibliotecă cum rar am văzut, în acelaşi timp e un reacţionar de primă mână. N-a vrut să treacă la ortodoxism, deşi l-au ameninţat. Numai el e de vină că biserica distrusă în timpul bătăliei de pe deal n-a fost refăcută. Oamenii se duc la slujbă în satul vecin, dar cei mai mulţi, seara, pe întuneric, îl vizitează pe Andronic; la el se spovedesc, la el îşi iau cuminecătura. Mulţi morţi sunt băgaţi în groapă fără slujbă, Andronic refuză să-i însoţească pe ultimul drum pe cei care au trecut de partea ortodocşilor. Muzeul acesta a prins contur ca o ripostă la harta lui desenată pe perete. Antihriştii reprezintă pentru el noua orânduire, deşi, atunci când vrea să demonstreze cum s-a tras din spate în trupele române, îi are în vedere pe alţii: armata

care a dus tot greul luptelor de eliberare în toată Europa. A îndemat părinţii să nu-şi trimită copiii la şcoala mea pentru că sunt comunist. Nu m-am supărat pe el, e dreptul lui să creadă despre mine ce vrea. Dar nu pot înghiţi nemestecat balivernele privind luptele care s-au dat aici, nici nu pot fi de acord că din cauza armatei roşii au murit atâţia dintre ai noştri. E un antisovietic înrăit.

Când spune înrăit văd pe chipul lui Hirean o convingere sinceră.

— Dar de ce crezi, dumneata, domnule învăţăţor, că ţine cu tot dinadinsul să falsifice nişte fapte despre care dumneata susţii că nici n-au existat. Adică aş vrea să înţeleg, ai asistat personal la lupte?

— Cum să asist, aveam doar nouă ani şi nici nu eram din partea locului! Dar documentele care există mi-au trecut prin mână; pe urmă, cele mai bune dovezi sunt oamenii cu care am stat de vorbă. El, preotul, e vinovat şi pentru felul cum se poartă Achim cu Blid Gligor, Achim numai pe faţă e comunist. La şedinţe, ştiţi, eu sunt secretar, deseori mă ciocnesc cu el, nici nu vrea să-şi plătească cotizaţia. Pe ascuns e de partea popii, iar atunci când am dovedit forurilor superioare că Andronic este un anticomunist, un reacţionar, sugerând că ar fi bine să fie liniştii, Achim a fost împotrivă. Numai datorită mie a putut fi închis câţiva ani. Nu mi-e ruşine să recunosc. Trăim într-o lume, Bunicule, în care ni se cer opţiuni clare, directe, nu putem construi nimic cu jumătăţi de măsură. Tata a fost împuşcat împreună cu mama numai pentru că în timpul războiului au ajutat, împreună cu alţii, prizonierii ruşi să fugă… Mii de prizonieri lucrau pe pământurile saşilor. Nu mi-e jenă să spun că sunt mândru de părinţii mei. Tata a făcut parte din *Ajutorul roşu*. Atunci cum pot eu să ascult minciunile preotului, care, dacă ar putea, m-ar arunca în focurile iadului numai să scape de mine. Îl înţeleg şi pe el. Nu toate trupele care s-au scurs

pe aici s-au purtat la înălţime. Ştiu cum a murit fiica lui şi ce i-au făcut soldaţii preotesei. Dar războiul e război. De ce nu vrea să recunoască şi faptul că nici soldaţii noştri, adică unii dintre ei, n-au fost, pe acolo pe unde i-au dus valurile războiului, nişte sfinţi? Procesul lui Antonescu a arătat clar ce s-a petrecut prin Crimeea. Îmi pare rău pentru Andronic, pentru tragedia familiei sale, dar nici nu pot face din ea lecţie generală de istorie pentru rest. Am cerut să-mi arate harta, dar n-a vrut, l-am rugat să conlucrăm, să scoatem la lumină adevărul, dacă există alt adevăr decât cel pe care îl ştiu eu. M-a refuzat categoric, a zis că nu discută cu un antihrist. Pentru el toţi comuniştii sunt nişte antihrişti. Mă şi mir că v-a oprit în drum şi v-a obligat să intraţi la el în casă, ca şi cum dumneavoastră n-aţi fi comunist. Parcă mai e cineva azi în Miliţie fără să fie comunist?

Tac, nu vreau să-i spun adevărul. S-ar întrista sau mi-ar cere să-mi limitez vizita pe care singur m-a obligat s-o fac. Nu sunt comunist în accepţiunea pe care o acordă el termenului. Meseria mea, prin natura ei, trebuie să reprezinte chintesenţa obieclivităţii, ori apartenenţa la un statut politic, vrând, nevrând, poate influenţa o judecată ce se cuvine a fi permanent stăpână pe sine. Aşa cred eu. N-am făcut politică nici înainte de eliberare, nici după, politica mea a fost şi a rămas adevărul neinfluenţat de nicio dogmă, cât de pozitivă sau progresistă ar fi ea.

Nu-i mărturisesc lui Ion Hirean nimic din toate astea, deoarece nu vreau ca, de la început, între noi să se işte ostilităţi ce mi-ar îngreuna şederea, mai ales cercetările din sat. O dată hotărât să rămân, sunt la fel de hotărât să nu-mi pierd timpul de pomană. Adversităţile între oameni, punctele de vedere diferite asupra aceluiaşi eveniment mă incită şi, de ce să nu recunosc, îmi redau statura morală în înţelesul atribuit de mine termenului; *Adevărul înainte de toate*.

Hirean Ion mă judecă, adică îmi pune în cumpănă tăcerea. Acopăr această tăcere printr-o curiozitate deosebită faţă de ceea ce văd atârnat pe perete. Scheletul mă atrage în primul rând. Tigva pe care stă o cască, mult prea mare acum, găurită chiar în dreptul frunţii, mă determină să ridic acoperământul de metal şi să cercetez osul frontal. Nu se vede nicio zgârâietură, deci obiectul care o acoperă a aparţinut altcuiva. Lovitura mortală a venit însă tot din spate, după cum lesne îmi pot da seama. Şira spinării este găurită la îmbinarea vertebrei a treia cu a patra. Fără să-mi dau seama mă joc cu cartuşul din buzunar, devenit un fel de talisman. Sunt dezarmat din punct de vedere teoretic. Nu numai faţă de învăţător, dar chiar în comparaţie cu ultimul ţăran din sat. Nu ştiu nimic despre întâmplările petrecute pe aceste locuri, deşi noutatea informaţiei într-o anchetă nu poate fi decât de bun augur. Când totul este luat de la zero, faptele capătă transparenţă, globalitatea lor nepermiţând, aşa cum se întâmplă uneori, să intri într-un vârtej subiectiv, din care cu greu eşti în stare să ieşi. Important pentru mine rămâne faptul că în aceste locuri s-au dat bătălii crâncene, că au murit mii de soldaţi români, că există în capul unora certitudinea că la dispariţia lor a contribuit nu numai duşmanul. Mă gândesc la Gogu Pomişor, sunt sigur că n-are să mă refuze. N-a făcut-o niciodată. Acum, în situaţia de neinvidiat în care mă aflu, cu atât mai puţin. El şi-a făcut din istorie a doua vocaţie, în faza iniţială cred că a fost prima, numai patima lui pentru băutură l-a determinat să urmeze o a doua facultate, iar, după terminarea ei, să se ascundă de oameni şi de lume în camerele adânci şi reci ale morgăi. Acolo şi-a găsit liniştea. Lângă cadavre şi coniac. Sunt dator, din acest ultim punct de vedere, să mă asigur de cele trebuincioase sosirii sale, dacă va veni.

Mă mai rotesc de câteva ori prin încăpere. Ion Hirean mă urmăreşte avid de aprecieri, purtând

cartea de onoare sub braţ.

— Recunosc, Bunicule, sunt pete neclare în ceea ce s-a petrecut pe dealul la care te-ai uitat nu o dată. Dar de aici până la a incrimina armata…

Simt că îmi pierd răbdarea, eu care am ştiut de totdeauna s-o ţin în frâu.

— Dragul meu, cine a incriminat-o, sper că nu te referi la mine? Pe urmă, aşa cum dumneata susţii un punct de vedere, este dreptul fiecărui om din acest sat să şi-l aibă şi să şi-l susţină pe al său. Nu se poate ajunge la adevăr decât prin confruntarea opiniilor, nici într-un caz prin anularea a ceea ce, uneori, sufleteşte, nu ne convine.

— Am fost atent cum v-aţi uitat la osul fracturat. Să ştiţi, m-am gândit şi eu la acelaşi lucru. De ce a fost lovit pe la spate? Doar soldatul primeşte totdeauna focul luptei în faţă.

— Nu totdeauna, dragul meu, îl contrazic. Depinde de soldat.

— Bunicule, primele eşaloane ruseşti ajunse aici au fost repede date peste cap. Erau, cum scrie în câteva documente, resturi de regimente aflate în refacere. Au crezut că vor cuceri cota cu uşurinţă. N-au putut. S-au retras şi au intrat în foc trupele noastre, formate mai mult din recruţi, instruiţi insuficient, fără o practică a luptelor, fără o pregătire bine pusă la punct. Mulţi n-au rezistat tirului încrucişat pornit de pe deal. Cei care au scăpat cu viaţă au fugit spre râu, aşa că gloanţele primite din spate au venit tot de sus. Asta este varianta mea, pe care o accept cu greu, dar datele pe care le-am cules m-au împins singure spre o asemenea concluzie. Până la instalarea în primele linii a unei divizii dobrogene încercate, tinerii recruţi au ţinut frontul, cu toate că poziţiile lor erau total nefavorabile faţă de duşmani. Dar de ce au trebuit să moară atâţia din unităţile noastre călite în luptă, uite asta mi-e greu să spun, şi nimeni în sat nu deţine o informaţie plauzibilă în acest sens.

— Adică cum o informaţie plauzibilă?

— Nu trebuie să uităm, Bunicule, în ce perioadă istorică ne aflăm. Cine ne este prieten şi cine duşman. Dacă dezgropăm morţii în defavoarea acestei prietenii, abia înfiripate, este ca şi cum ne-am dezbina din marele lagăr ideologic, singurul viabil până la urmă. A fost lupta, până la urmă, o mare victorie a armatei noastre asupra fascismului, aici, la această cotă mereu aflată în discuţie? A fost! De ce să nu lăsăm generaţiilor ce vor veni după noi lumina acestui curaj şi a victoriei, la ce bun să punem sub semnul întrebării onoarea prietenilor noştri şi, mai ales, bravura soldatului român?

Îmi dau seama că modul de a judeca al învăţătorului îşi are şi el partea sa de adevăr. Adevăr interesat însă. Într-o cercetare, adevărul se cere dezbărat de orice interes.

— Nu-i totuna ce vom lăsa generaţiilor ce vor urma după noi din cele ce ştim despre unele evenimente, dacă nu vom fi în stare să recunoaştem exact cum s-au petrecut lucrurile. Altfel nu numai că îi vom minţi pe urmaşi, dar ar însemna să nu fim loiali cu propria noastră înţelegere despre lume.

— Văd eu, Bunicule, că dumneavoastră sunteţi de partea lui Andronic, adică. Simt în dumneavoastră un opozant al căutărilor şi concluziilor mele.

— Nu te grăbi, dragul meu, nu te grăbi! Dacă am hotărât să rămân aici, atunci dă-mi şi posibilitatea să cercetez şi să mă conving singur.

— Nu vă supăraţi că vă întreb, dar aveţi vreo hârtie care să vă asigure dreptul de a face asemenea cercetări?

— Dar dumneata ai avut vreo hârtie care să-ţi dea dreptul la o concluzie pe care vrei s-o legiferezi ca singura reală?

14

S-a înserat mai devreme decât mi-aş fi dorit. Nu-mi plac serile şi cu atât mai puţin nopţile. Întotdeauna am avut spaima de întuneric. În sat nu e lumină electrică. Lampa cu petrol din bucătăria Gherghinei mă atrage ca pe un fluture şi, pentru că Oti n-a venit încă, mă invit, din lipsă de altceva, la femeia de la care sunt sigur că am să primesc o cană de lapte proaspăt şi un coltuc de pâine. Când dau să intru în ogradă, se furişează pe lângă mine câteva umbre. Abia ajunse în uliţă, se pornesc pe sporovăit, probabil au fost la o şedinţă de spiritism, îmi zic. Lovesc placa de beton de la intrare cu tălpile pantofilor, ca să mi se facă auzită sosirea. Câinele din curte latră furios. Perdeaua de la fereastră se dă de-un lat de palmă la o parte. Văd faţa nemulţumită a Gherghinei.

Am o fire curioasă. Normal ar fi fost s-o aştept să-mi deschidă, să mă poftească înăuntru, dar, cum sunt sigur că n-are să se întâmple aşa, intru radios în camera ce ţine loc şi de bucătărie, ca la mine acasă.

Masa e plină cu ouă, câteva bucăţi de slănină bine afumată, o bucată de cârnat şi săpun de rufe tăiat grosolan, în pătrate mari. Gherghina tocmai se grăbea să dosească produsele într-un coş de nuiele când apariţia mea o face să rămână împietrită pentru o clipă. Îşi revine la fel de rapid.

— Mi le-au adus femeile, nu mă lasă de izbelişte. Vasile e la plug, n-a venit încă, îmi spune, când, urmărind privirile mele, observă uşa de la casa mare deschisă.

Prin ea, lumina lumânării, aşezată într-un suport, îşi aruncă flacăra tremurândă şi gălbuie pe paharele desperecheate, aflate pe masă. Nu bănuie Gherghina că taina ei nu mai e un secret pentru mine. Nici nu vreau să afle că sunt la curent cu îndeletnicirile ei.

— Ţi-a fost urât singur, aşa-i? mă întreabă cu o voce caldă şi, dintr-o cană de lut, aşezată sub fereastră, acoperită cu un fund de lemn, îmi toarnă într-un pahar mult râvnitul lapte.

Nu întârzie să apară şi pâinea, alta la culoare decât cea primită cu o seară înainte, de unde trag concluzia că Gherghina aduce pâinea sau de pe şantier, sau a primit-o în dar de la vreo consăteancă dornică să stea de vorbă prin intermediul ei cu sufletul celor plecaţi dintre vii.

— Am crezut că v-aţi dus, minte ea, la noi totul se află în grabă. Şeful de gară, când a venit pe şantier, mi-a spus că v-aţi întors din drum. Îţi fi dat de vreo drăguţă şi v-a încurcat mersul, ciripeşte şi îşi arată dinţii mari, laţi şi sănătoşi.

Zâmbesc. O las să creadă ce vrea.

— Dar dumneata de ce n-ai intrat în colectivă, doamnă Gherghina, o întreb ca să nu fiu nevoit să-i dau un răspuns în doi peri.

— Bunicule, se cade că lucrând pe şantier, şi eu nu lucrez ca scârba aia de Oti la cantină, ci la sapă, ca bărbaţii, sunt clasă muncitoare. Clasa muncitoare nu e obligată să se înscrie. Orbănoaia m-a învăţat la şmecheria asta, sunt datoare să recunosc. Aşa mi-am scăpat cele câteva iugâre de pământ, acolo, pe deal, pământ nu tocmai bun, dar altul nu-i. Cel de pe luncă e tare scump şi pe vremea când iugărele însemnau pentru ţăran tot atât cât viaţa lui, n-am avut bani să ne înavuţim aici, lângă râu. Cât porumb ne trebuie scoatem, iar secara nu-i mai rea decât grâul, face pâinea dulce, iar când mă înfurii pe lume o descânt în secărică… Din câteva litre îmi iau pâinea pe o lună. Dintr-un obuz, din ăla mare, de alamă, Ioşca ţiganul mi-a făcut un cazan, ştiu singură cum să umblu cu el. Ţuica mea e mai bună decât aia care se vinde la bufet, la sticlă.

— Şi eu aş fi, draga mea, amator de câteva sticle, în câteva zile trebuie să sosească un prieten. Obişnuinţa lui în ale băuturii mă obligă la anumite

îndatoriri, încurc eu fraza ca să nu-i dau direct de înţeles Gherghiniei că prietenul meu e un beţiv sadea.

— Vă dau, de ce să nu vă dau, doar banii sunt aceiaşi, de oriunde i-aş lua. Am apucat să-l cinstesc şi pe Sofronea din secărica mea. Îl omeneam când venea la mine sau luam eu sticla sub şorţ când mergeam la el. Mai des mergeam eu la el, mai ales după ce colonelul Golgoţiu s-a încvartiruit la noi. Dar să-l lăsăm să se odihnească acolo unde i-or zăcea osemintele. Am auzit că azi aţi stat de vorbă cu învăţătorul, cu alde Hirean. El e cu colectiva. Tot el ne-a obligat să dăm bani ca să ridicăm lângă fosta biserică un monument al ostaşilor lui Cumal, căzuţi pentru eliberarea ţării. Mare comunist, mare. Vrea să-l dea în gât pe Achim de la postul de Miliţie. Asta pentru că-l bănuie de partea popii. Afurisit şi Andronic ăsta, după mine. După ce s-o terminat războiul, colonelul care a condus luptele de aici de la noi, nu Golgoţiu, altul, Burtea, lumea îi zicea general, a fost dus la puşcărie, apoi în Deltă, acolo unde apele sunt fără margini; ne-a spus învăţătoarea Leonora, mama lui Achim. Ea a fost în Deltă de câteva ori înainte de-a muri călcată de tren. Andronic o trimitea, cu de-ale gurii, cu scrisori, ea aducea de-acolo alte scrisori, ori ce-i dădea ăla pentru Andronic. Vedeţi, Bunicule, eu sunt femeie simplă, dar proastă nu-s, să ştiţi. Cineva vrea să ascundă un oarece lucru, iar alţii se spetesc să arate lumii altceva decât a fost. De ce? Asta nu pot să pricep. Că morţii îs morţi, nu-i mai putem ajuta cu nimic, iar cei vii de ce să mai pătimească pentru ce s-a întâmplat? Bărbatul Leonorei, Tavi, a învăţat copiii în sat, iar în armată avea grad de locotenent. Lumea, şi chiar Achim, zice, că taică-său a murit între linii cu toată compania, dar eu, care am auzit de la oameni, pot să-ţi spun că n-a fost aşa. Acolo, în curte la Onişor, unde a înnoptat o dată Iancu, era un stog mare cu grâu, netreierat încă. Batoza era în

curtea grofului, acolo începuse treierişul şi oamenii n-aveau încotro, trebuiau să aştepte. Onişor urma la rând chiar în ziua când antihriştii lui Andronic au intrat în sat. Unul s-a dus la treierătoarea care se îndrepta spre casa lui Onişor. A oprit-o în drum şi a vrut să ia cei doi murgi. Tatăl lui Achim era în sat, pare-se în permisie, pe deal erau recruţii de la Târnăveni. El o companie de recruţi ducea în luptă. Numai că, atunci când s-a opus ca tătarul să fure caii lui Onişor, ăla n-a stat pe gânduri. L-a împuşcat pe Octavian. Tătarul s-a dus cu caii, dar pe unul din ei a aruncat ca pe un sac şi trupul lui Tavi. După lupta de-a doua zi, l-au găsit pe tatăl lui Achim între linii cu toată compania. Niciunul n-a scăpat viu. De pe deal nemţii i-au luat la ochi uşor şi le-or făcut felul. Era o seară ca asta, numai cu lună parcă acum o văd, o lună înconjurată de un cerc roşcat. Le-au strălucit baionetele soldaţilor în lumina aia şi nemţii de sus au îndreptat un reflector pe ei. Bag samă că Tavi o fost aruncat de pe cal între morţi ca să se creadă că a răposat în luptă, dar eu am auzit de la martori cum s-a întâmplat. I-am spus lui Sofronea ce-am auzit. Tătarul care a luat caii de la batoză a fost împuşcat lângă gară, chiar în dreptul vagonului de marfă din care îşi făcuse locuinţă şi unde au fost găsiţi alţi cai furaţi. Ce vrei, tătaru', tătar, mare iubitor de cai, priceput la ei. Toţi aveau în coamă panglici roşii, de deochi. Erau ţesălaţi şi daţi pe păr cu ulei de nucă mirositor, luase tătarul uleiul de la piua lui Eszterházi, el avea presă de ulei de nucă, pe la noi, aţi văzut, e plin satul de nuci. Achim mi-a zis să-mi ţin pliscul, chiar aşa m-a ameninţat. Eu care sunt mai mare ca el cu… E fără ruşine Achim ăsta. Dar el s-a răstit la mine pentru că l-a ameninţat Hirean că dacă mai face propagandă antisovietică îl mătură de nu se vede, o să ajungă în Deltă, cum au ajuns atâţia. Pe urmă, Achim e un mândru, ar vrea ca lumea să ştie că taică-său a murit ca un erou, nu în curtea lui Onişor. Parcă

acolo n-ar fi murit tot ca un erou? Ca un erou a murit, după socoteala mea. Pe urmă s-a legat prietenia dintre Andronic şi învăţătoare, după ce-a murit Tavi, dacă-mi aduc bine aminte.

Încerc să leg cele auzite de la Gherghina cu cele aflate până atunci. Lucrurile încep să se încâlcească. Nu mă las derutat. De fiecare dată la începutul unei anchete trăiesc dinainte eşecul aflării adevărului. Panica mă cuprinde treptat. Nu o dată am fost la un pas de a mă lăsa păgubaş. Aici n-am de ce să mă las, nu mă planifică nimeni. În afară de câţiva oameni din sat şi de mine, niciun suflet nu e interesat de ce-a fost. E normal. Uitarea face parte din viaţă. Oamenii, uitând, cred că trăiesc mai bine neameninţaţi de umbrele trecutului.

Las la o parte propriile mele îndoieli şi nemulţumiri. Mă aflu unde mă aflu nu numai pentru paharul de lapte; laptele poate fi cel mult un pretext pentru ce nu ştiu încă, or, de la Gherghina, sunt sigur, voi afla încă multe. Ar trebui să-i incit pe oameni. Să le pun întrebări. Să le curm ocolişurile din amintirile lor, dar ceva ce ţine de profesie, de un orgoliu ce aparţine numai stării mele. Mă îndeamnă să nu mă grăbesc. N-am de ce. Nici pentru cine.

— Sunt lucruri pe care nu le înţeleg, atac eu cu un gând ascuns. Cum putea Oti să urce la Wagner sau la Wolf al ei. Dacă într-adevăr relatarea dumitale e adevărată, mă întreb, de ce nu cobora el la ea, era mai bărbăteşte. Nu crezi?

Gherghina îşi încruntă sprâncenele. Se vede cât de colo că şi le pensează. Dacă înainte cu o seară aş fi fost mai atent, aş fi observat lângă oglinda toaletei un fel de cleştişor. Cu el cred că Gherghina îşi arcuieşte podoaba sprâncenată, după opinia ei, se vede, prea stufoasă pentru frumoşii ei ochi.

— Păi credeţi că nu venea? Venea. Într-o seară a dat buzna cu el la mine. Nu m-am mirat, nici nu

m-am supărat. Eram doar speriată. În seara aia mă înţelesesem cu Sofronea să treacă pe la noi.

Gătisem o ciorbă de fasole cu ciolan afumat. Ion mi-a zis că-i e dor. Nu mai mâncase de mult o ciorbă cum ştim numai noi ardelenii s-o gătim. Au intrat la mine pentru că după colţul casei lor apăruse o patrulă. Wolf numai asta nu dorea, să cadă în mâna duşmanului. Wolf îi zice doamna Oti, dar pe el îl chema Wagner, doar era din sat de la noi. După ocuparea Ardealului, aşa cum am zis, jumătate din oameni au rămas în satul vechi. Orban acolo îşi avea parte din căsoaiele lui. N-a vrut să le lase. Era mai tânăr ca doamna Oti, tânăr bine pe lângă ea. Da' fudul… Ca să nu împartă averea cu oricine a vrut să se căsătorească cu o unguroaică. Gândurile lui zburau spre conac, acolo ar fi vrut să puiască. Avea groful o fată. Sisi. Dusă cu mintea pe râu, ieşea seara şi se uita la lună dintr-o barcă meşterită la Budapesta şi vopsită în auriu. Stătea ceasuri întregi în barcă şi vorbea cu luna. Uitându-se la vârcolaci a găsit-o Orban într-o noapte. Lumea şuşotea că barca aurită s-a legănat cam mult pe apă, cu toate că nu era nici urmă de vânt. La câteva zile, Orban s-a dus la grof şi vorbindu-i limba i-a cerut fata de nevastă. Eszterházi a pus dulăii de vânătoare pe urmele lui. Tot lumea zice că de atunci Orban n-a mai vorbit ungureşte, iar la începutul războiului, când nemţii au venit la noi, s-a dat drept cel mai mare neamţ. A vrut să se răzbune pe Eszterházi. Tot ce-a putut face, după ce groful i-a rănit mâna a fost să ucidă toţi câinii de vânătoare. S-a îmbătat apoi cu administratorul Grigoropol şi a plâns de părere de rău că omorâse asemenea frumuseţi de animale.

— Oricum, doamnă Gherghină…

— Dacă-mi mai ziceţi aşa… Ce doamnă-s eu?

— Te rog să mă ierţi.

— Pe urmă mă faceţi prea bătrână, Bunicule, şi n-aveţi de ce. Mai vreau să trăiesc şi să-i fac şi eu pe alţii să trăiască.

— Voiam să spun, Gherghină, că ai primit în casă un duşman, cred că Orban, de acolo de unde se afla, a împuşcat o groază dintre ai noştri… Aşa zice şi Hirean, aşa zic şi alţii în sat.

— Nu-i aşa, Bunicule. Sau chiar dacă o fi fost aşa, nu o dată el i-a prevenit pe cei din sat ce se petrece sus. Eu nu-s om de armată, dar tata a fost militar. L-am văzut pe Orban stând de vorbă şi cu Sofronea. La început Ion a vrut să-l împuşte. Oti s-a aşezat între ei. A zis că mai bine să moară ea decât unul dintre ei. Ivan al meu, că lumea îl lua ce era după îmbrăcăminte, a fost văzut intrând în curtea lui Oti. Atunci a crezut că are de-a face cu un duşman. S-a luat după el. L-a pândit la fereastră. Când îi era lui Orban mai bine, Ion a intrat peste el. Ce s-a petrecut în seara aia n-am de unde să ştiu. Ion mi-a povestit după o zi întâmplarea. M-a avertizat că s-ar putea ca Orban să-i dea prin mine niscai hârtii pentru el. Am rămas trăsnită şi nu prea. Orban era de-al locului. Adică de-al nostru. Nu putea să tragă în consătenii lui. Pe urmă, încă de la începutul retragerii nemţilor, a înţeles că războiul era pierdut. Îi erau dragi meleagurile astea. Nu voia să-şi piardă agoniseala, trudită cu mâinile lui şi ale părinţilor săi. Îl durea inima pentru nemţoi, dar i se rupea sufletul pentru avere, mai ales când a înţeles că, dacă nu face ceva pentru ruşi, n-are de ce să mai rămână. Oamenii nu l-ar fi iertat în vecii vecilor. Voia, Bunicule, să împace şi capra şi varza, vorba poveştii, şi prin asta să-şi câştige după război dreptul de a sta printre ai săi. Într-o seară a venit ud leoarcă să stea de vorbă cu Sofronea. Eu întâlnire n-aveam atunci cu el. Mi-a zis să mă duc şi să-i zic lui Sofronov că de sus s-a băgat de seamă cum la podul umblător, peste râu, s-au adunat sute de soldaţi ruşi; că pe coamă n-aveau tunuri, iar cu mitralierele nu-i puteau ajunge. Numai că a doua zi comandantul nemţilor şi ungurilor a cerut să fie aduse două tunuri şi un avion. Voiau să distrugă adunătura de

oameni ascunsă de arini; i-ai văzut, avem din belşug pe malul apei. Fără înţelegere cu el îmi era peste mână să mă duc la Sofronea. Nu voiam să fiu văzută des, asta şi ceruse de la mine, să mă ascund cât pot. Ai lui începuseră să-l bănuiască că întâlnirile dintre noi nu erau ca între soldaţi şi muieri dornice să petreacă lumeşte cu cineva. Erau altfel de întâlniri. Orban însă mă îndemna să mă duc. Era păcat să moară atâta omenire de pomană, dintr-o prostie, zicea el, că numai un prost adună la poarta duşmanului atâţia soldaţi pe o margine de apă, pe deasupra şi cu retragerea tăiată, pentru că acolo râul face două coturi. Soldaţii erau strânşi între cele două şerpuiri. Ca să scape de acolo ar fi trebuit sau să treacă cel de-al doilea cot prin vad, sau să facă doi kilometri şi să fugă din pungă! I-am zis că mă duc.

Orban, după ce i-a lăsat lui Oti o ciocolată, mie nişte bomboane, a ieşit prin spatele curţii. După pantalonii uzi am înţeles că trecuse râul. Tot pe acolo avea de gând să se întoarcă. De când nu mai fusesem dincolo de linia ferată, se schimbaseră multe prin porumbişti şi prin bercul de stejari. Erau săpate tranşee şi adăposturi îngropate în pământ. Am fost strigată, să mă opresc. M-am oprit. Nu m-am dus cu mâna goală. Aveam câteva glăji de lapte de bivoliţă şi Anton îmi dăduse, cu împrumut, o jumătate de secărică; pe vremea aia el se pricepea cel mai bine la fiertul ei. Cu toate că mai fusesem văzută de soldăţoiul ăla cu faţa parcă bătută de podea, numai pometi, fără nas, fără buze parcă, de data asta n-a mai vrut să mă recunoască. M-a dus la mai-marele… Ce era să spun? Ce ştiam. Am zis de Sofronov Ivan, cum îl numeau ei, şi am arătat spre traistă. M-au căutat cu osârdie, pe sub bluză şi fuste, aşa cum căutam noi din când în când păduchii. Mă gâdilam şi mă răsuceam pe călcâie, ca să mă ascund de mâinile umblătoare şi în alte părţi. N-au găsit nimic. Dar felul cum s-au purtat cu mine, după ce nu de puţine ori am trecut

ca printre prieteni, mi-a dat de gândit. Ceva se întâmplase. Ce anume nu ştiam!

A venit într-un târziu Sofronov, întunecat la chip, nemulţumit că a dat cu ochii de mine. Ne înţelesesem că era mai înţelept să mă caute el. Nici n-a vruţ să vorbească româneşte. Îi ziceam pe limba-mea, el îi spunea şefului pe limba rusească ce ziceam eu. Apoi n-a mai tradus nimic. A luat poziţie de drepţi. Nu mi-a fost greu să pricep că-l muştruluia pe Ivan al meu, săracul, şi nu oricum. De două ori gradatul a scos pistolul la el. Sticlele de lapte le lăsasem pe masă. La fel şi pâinea proaspătă. Lângă ea, glaja de secărică. Cred că asta de pe urmă a fost salvarea lui Sofronov şi a mea. Ion a gustat el întâi, apoi a întins sticla lui Cumal, căpitanul care-l certase. Acesta nu s-a oprit din băut până ce nu i s-au făcut ochii lucioşi. Secărica era trasă, ca pe la noi, de două ori. Anton n-avea obiceiul s-o lungească, doar o făcea pentru el, nu pentru străini. Mie-mi dăduse că simţisem, încă înainte de moartea Rozaliei, că nu i-ar fi părut rău să ne vedem din când în când. Acum el are patru copii, eu unul, s-ar bucura să aibă cine să-i aşeze masa şi să-i facă patul. Ca să fiu dreaptă, ar fi vremea să-l uit pe Sofronea şi marea noastră iubire, mai ales că la masa întâlnirii cu Rozalia ea a zis că pe ultimul copil l-ar fi făcut cu bărbatul Dochiei.

Îmi alung din minte jocul fără subtilităţi al Gherghinei de la masa de taifas a morţilor. De fapt a înţeles ceva din felul cum o privesc. Chipul i se înroşeşte şi ochii mari, de un verde ca iarba broaştei, se apleacă spre adâncul din ea.

— După ce-a băut jumătate din secărică, omul ăla cu ochi de chinez, Cumal, s-a mai liniştit. Sofronea m-a condus până la marginea berculuí. Supărarea că încălcasem înţelegerea îi trecuse. Mi-a mărturisit însă de Cumal, căpitanul cu care vorbise, că era un amestec de tătar şi ucrainean, că soldaţii care trebuiau să treacă apa erau cercetaţi la

documente; le era teamă să nu se amestece tătarii de la noi din Dobrogea cu ai lor, mai ales că o dată cu venirea grosului armatei noastre am văzut cum îi trimiteau în spatele frontului pe tătarii ruşi. Mie nu-mi păsa de ce-o să se întâmple. Dar Sofronea era îngândurat.

„Doamne, ce prostie, doamne ce prostie'', astea au fost vorbele lui.

Mi-a zis că tătarii, în Crimeea, trăiau sub bănuială, iar cercetarea documentelor, înainte ca soldaţii lor să intre în prima linie, pornea tot de la neîncrederea faţă de ei. Or, dumnezeu ştie. Ion m-a rugat să-i mulţumesc lui Orban, dar de ajutat să nu-l mai ajute. Ai lui, ruşii, au pus ochii pe el, adică pe Sofronea. Faptul că îmi înţelegea limba atât de uşor a stârnit în ei neîncredere.

— Gherghino, am întrerupt-o, când anume s-a întâmplat strângerea aceea a soldaţilor la marginea râului?

— Păi, imediat ce recruţii noştri au fost măturaţi de nemţi, adică la o lună după 23 August. Pe urmă au venit ruşii. Ce vă povestesc eu s-a petrecut însă prin octombrie, dar în ce zi nu mai ţin minte. Da'are vreo însemnătate.?

— Are, Gherghină, chiar foarte mare, pentru mine.

— Păi eu credeam că măcar oleacă de însemnătate pentru dumneata am eu, spune ea şi mă priveşte direct în ochi, fără jenă, dându-mi de înţeles că, în competiţie cu Anton, chiar pentru câteva nopţi, prioritate, din toate punctele de vedere, aş avea eu.

Pe uşă intră Vasile. Am auzit eu zgomote prin curte, dar n-am ştiut că e el. Pesemne a dus vitele în grajd, plugul la locul lui, lângă carul dintre fânare. Abia apoi a intrat în casă.

— Eşti ostenit, dragu' mamii?

— Un pic, mamă, dar am întârziat pentru că învăţătorul Hirean mi-a poruncit să-i fac şi lui rost de un cap de om, numai că bine curăţat şi fără

găuri la ceafă, că vrea să-l pună în muzeu. A spus că dacă-i aduc vorbeşte el cu ălălalt învăţător, de la şcoala mare, şi că ăla are să-mi motiveze absenţele. Că uiţi şi dumneata, mamă, că sunt elev şi că nimeni nu poate învăţa în locul meu.

— Nu poate învăţa, Vasile mamă, dar nici eu n-am putere să le fac pe toate. Ce-ar zice lumea dacă m-ar vedea la arat pe deal? „Uite la ea, s-a dat clasă muncitoare, dar în sufletul ei a făcut-o ca să nu-și dea pământul la colectivă'', cu toate că pământurile de pe deal colectiva nu le ară, n-are cu ce, vitele sunt puţine şi pentru pământul din luncă.

— L-am văzut pe Onorie călare pe cal, mamă, a zis că mai bine se duce în munţi…

— Vedeţi, Bunicule? Şi dumneavoastră vă interesaţi de război ca şi cum războiul ăsta împotriva sufletului ţăranului n-ar fi tot război. Este, ascultaţi-mă ce vă spun. Că s-au pus pe capul oamenilor cu fel de fel de dări şi juguri, care n-au fost asupra noastră de când ne ştim, nici sub grofi. Apăi cum să nu lupte Andronic împotriva antihriştilor şi să-i blastăme din amvon, că o dată pe lună, pe ascunselea. Popa catolic, ungurul Gáşpár, îi împrumută biserica şi românii se duc buluc în lăcaşul de unde în timpul ocupaţiei ungureşti am fost împroşcaţi cu toate scârnăviile din lume. Acu îi împroaşcă Andronic. Ce popă-i şi ăla, învrednicit de cel de sus să mântuiască amărâtele de suflete, dacă în loc să împace, învrăjbeşte?

— Interesant, interesant, scap eu, fără să vreau, utilizând formula mea mai veche, binevenită întotdeauna când sunt incapabil să am o părere clară.

— Adică ce-i interesant? întreabă Gherghina. Nu-i nimic interesant încă, o să vedeţi că interesantul o să vină de-acum încolo, zice ea şi nu ştiu la ce se referă, la cercetările melc, la povestea ei cu oamenii şi cu satul, cu antihriştii ori la prietenia dintre Andronic şi papistaşul ungur.

Afară bate un vânt cald. Nori deşi s-au adunat, pe cerul luminat de lună. Numai în dreptul dealului, cele trei cercuri de nori stau nemişcate într-o tăcere şi o încrâncenare ce-mi sporesc neliniştea.

13

Simt nevoia de aer curat, nu-mi arde să intru în camera cu zecile de obiecte inutile strânse de Oti cine ştie pentru ce, cine ştie de unde. Poate motivul să nu fie numai aerul, ceasul nu e trecut de opt, iar doamna Orban nu se întoarce înainte de zece. Ce să fac singur? Poate n-ar strica să-mi elaborez un plan de bătaie, să-l aşez metodic pe hârtie şi să încerc, în funcţie de lucrurile aflate, să elimin şi să adun, pornind de la un scop generos: adevărul, fie şi adevărul în sine. Intenţia, pusă în aplicare de atâtea ori, mi se pare acum hazardată, nu e vorba de o crimă oarecare, ci de un complex de întâmplări, din care, sincer să fiu, nici nu ştiu ce vreau să dau la iveală. Niciodată n-am avut de-a face cu cazuri care depăşeau un număr restrâns de persoane. Iată, mă aflu în faţa unei pagini de istorie interpretată oficial doar într-un singur fel, în particular, în fel şi chip. Numai timpul liber pe care-l am la dispoziţie şi o curiozitate strict personală mă determină să intru mai adânc în filele de istorie de care am amintit. Pe urmă, fără Gogu Pomişor mi-e greu să mă descurc. El a fost de totdeauna laboratorul de pe urma căruia analizele îmi veneau prompt, mie rămânându-mi doar selectă plăcere de a le da semnificaţia cuvenită. Diagnosticul? În criminalistică diagnosticul se pune totdeauna la urmă, drumul spre cauza care l-a determinat făcându-se pe pipăite, ca să nu spun orbeşte.

Nici nu mi-am dat seama cum am părăsit ultima casă, o dărăpănătură de chirpici, din care întreg se mai vede, în lumina stinsă a lunii, doar un horn de cărămidă. La nici cincizeci de metri de el, spre albia râului, zăresc o flăcăruie ce se înalţă şi coboară, înfruntând vânticelul cald de primăvară târzie. În lumina galbenă se conturează pe negrul nopţii o statură de om. Cum tot n-am ce face îmi propun să urmăresc ce caută individul la un asemenea ceas, cu o lumânare aprinsă pe câmp. Cred că din naştere am fost lipsit de simţul fricii faţă de oameni.! M-am mişcat printre ei, chiar şi atunci când era vorba de criminali, cu o dezinvoltură deseori etichetata de colegi ca o prostie. I-am lăsat cu judecăţile lor şi eu mi-am văzut de ale mele. N-am umblat înarmat niciodată, cu toate că era de datoria mea să port, în exerciţiul funcţiunii, un pistol. Fiind acum doar singur cu hârtia, mă simt dator să mărturisesc că nici nu ştiu prea bine cum se trage cu arma, calităţile mele în acest domeniu fiind nule. Întunericul în sine îmi poate provoca spaime incomparabil mai mari decât un duşman declarat. Dar când întunecimea este descompusă de o mişcare omenească, nu mi-e frică nici de negrul de tuci al nopţii.

Lumina lumânării s-a oprit, feştila arde mai drept, semn că şi omul care poartă flacăra cu el stă locului. Mă apropii. Luna iese dintr-o pânză de ceaţă şi se fixează într-un gol al norului rotund aflat pe deal. Obligat să-şi arunce razele ca printr-o lupă, galbenul lunar pare şi mai aprins, iar proiecţia lui pe omul aflat la câţiva paşi de mine este incomparabil mai puternică. Sub razele calde mi se restituie văzului, până atunci atent doar la flăcăruia mişcătoare, statura strâmbă a unei cruci. Lumânarea se apleacă spre pământ şi de acolo, unde mâna omului a răsădit-o în iarbă, luminează lemnul strâmb şi o movilă cândva mormânt, năpădită de iarba păşunii. După tusea adâncă şi cunoscută, îmi dau seama că e Anton, bărbatul

Rozaliei cea dusă dintre vii, iar tusea este o copie fidelă a celei de ieri, în urma căreia ochiul lui Blid Gligor a primit direct în adâncitura lui scuipatul.

Nu-i pasă de prezenţa mea la numai câţiva paşi de el. De văzut, m-a văzut. Doar la fluieratul meu avertisment a întors de două ori capul, Poate nu-i convine tovărăşia. Îmi trece prin minte că mormântul ar putea fi al nevestei lui, dar tot eu elimin presupunerea. De ce să fie îngropată Rozalia la o margine de păşune, lângă drum? Deşi spusele Gherghinei, prin vocea paharului şi dincolo de el a spiritului moartei, nu sunt altceva decât o credinţă deşartă, simt pentru defuncta lui Anton o doză de antipatie. Minciuna Gherghinei a dat colţ şi în sufletul meu şi, deşi n-a accept, răposata s-a cuibărit nu la locul unde îmi adun simpatiile.

— Am ieşit să mă plimb, intru în vorbă, dorind să sparg într-un fel tăcerea, n-aveam ce face şi urmărind lumânarea asta cum umblă singură pe drum mi-am zis să văd despre ce-i…

— Acum chiar singur n-ai fost, îmi reproşează Anton, cu o voce puţin prietenoasă. Ai mers la Gherghina, te-am observat când ai intrat şi nu eram prea departe ca să văd şi când ai ieşit.

Deci Anton m-a urmărit, îmi zic, sau mai bine zis m-a păzit tot timpul când mă aflam în casă.

— Am zăbovit mai mult, mă scuz, Gherghina mi-a dat să beau nişte lapte. Trebuie să recunosc că pâinea proaspătă cu lapte de bivoliţă, puţin sărat, ca să-ţi dispară greaţa, e un aliment…

— Da, da, replică gângav Anton şi mai aprinde, lângă lumânarea vie, alte patru.

— Astea-s, mă Nicanor, de la pruncii mei şi de la Rozalia. Poate acolo unde eşti, dacă e să-i dau crezare lui Andronic, te vezi cu ea şi sporovăiţi câte în lună şi stele. Păi ce vă pasă, voi nu mai aveţi grijă, nu trebuie să daţi cote, nici să vă înscrieţi în colectivă, nici să-l scuipaţi pe Blid

Gligor. Nicanor e frate-meu, domnule dragă, şopteşte blând Anton şi se descoperă.

La fel fac şi eu. Pălăria mi-o ţin sub braţ, iar capul mi-l aplec în semn de respect pentru cel despre care Anton zice că i-a fost frate.

— Dar de ce l-ai îngropat aici, domnule Anton? întreb.

— Aici a fost omorât, domnule dragă, şi pentru că îmi dau seama că orice i-aş spune el n-are să mă scoată din acel „domnule dragă”, nu-i mai amendez apelativul. Nici n-ar avea rost. Oamenii de prin aceste părţi sunt căpoşi, mi-am dat singur seama.

— După cruce şi după cum arată mormântul, bag seama că a murit de mult.

— Pentru mine parei a fost ieri, domnule dragă, cu toate că sunt atâţia ani de atunci… Poate mă judeci cu dojană că nu am avut vreme să mă ocup de cruce, care, uite, e gata să cadă pe-o parte, şi de gărduleţul lăsat în paragină, din care văcarii, mai pe urmă, şi-au făcut lemne de foc, că parcă le-ar fi fost greu să meargă câteva sute de metri până la berc.

— Cine l-a omorât, că dacă a murit aici înseamnă că a fost omorât?

— Omorât da, de acolo de pe deal s-a tras în el, Orban, el avea puşcă cu lunetă, el l-a ucis, şi doamna Oti ştie.

Simt că transpir, cu toate că afară nu e cald. Personajul Orban îşi adaugă chipului o nouă înfăţişare. Până atunci eram tentat, din cele auzite, să trag concluzii favorabile lui, ca, dintr-o dată, vaga simpatie să fie pusă în cumpăna altei judecăţi.

— El era cel mai mic dintre noi, adică am fost doi fraţi şi o soră, sora trăieşte în satul vecin, iar Nicanor s-a dus, cu toate că de dus ar fi trebuit să mă duc eu în locul lui.

Anton îşi aprinde o ţigară. Împrăştie fumul peste mormânt de parcă ar vrea să-l cădelniţeze într-un

fel ştiut numai de el. Tuşeşte, scuipă în lături. Pentru că fumul îi face rău înfige ţigara cu partea neaprinsă lângă lumânări şi îşi îmbracă haina atârnată doar pe umeri.

— Chiar a doua zi după 23 August s-a zvonit că nemţii şi ungurii vin peste noi. N-am dat la început crezare, până când n-am văzut dealul ăsta sterp acoperit de soldaţi şi tunuri. Eu nu împlinisem optsprezece ani, Nicanor n-avea cincisprezece. De noi îi era grijă tatii, că se zicea că dacă ne prinde duşmanul, pe cei mai mari îi omoară, iar pe cei în stare să ţină un hârleţ în mână îi ridică pentru săpat tranşee. Creşteam cai pe-atunci, vreo şase, tatii îi plăceau caii, măcar că păşunea pe care o aveam nu era îndestulătoare pentru ei şi pentru cele două vaci de lapte. Mândria era însă mai mare, cine avea cai se cădea că are şi sufletul în cele patru zări; tata îl cam avea. Îi plăcea să bată satele şi, din spusele mamei, să calce mândrele. Ca să scape caii tata ne-a dat fiecăruia în grijă câte trei: lui Nicanor, iepele, mie murgii. Cu dobitoacele neînşeuate am plecat spre Turdaş. Acolo ne-am dat întâlnire cu bătrânii, care urmau să aducă cu ei ce puteau, mai ales de-ale gurii şi, însoţind carul, să pornim în bejanie. Nu ne aveau dragi cei din Purcăreţii Vechi, aşa-i ziceau satului de peste deal de unde plecasem şi unde rămăseseră cei care nu erau supăraţi pe administraţia ungurească. N-am ieşit bine la vedere şi mitralierele au început să secere pământul înurma noastră. După cum cădeau gloanţele am înţeles că nu ne mai puteau face niciun rău: ieşisem de sub moartea lor. Chiar vrei, domnule dragă, să-mi pierd vremea şi să te ţintuiesc locului cu ce-a fost?

— Domnule Anton, dacă tot ai venit la mormântul lui Nicanor, cred că cea mai bună plecăciune în faţa memoriei lui ar fi tocmai povestea care l-a dus pieirii, nu crezi?

— Se vede, domnule dragă, că n-ai de lucru, că nu te-ngrijeşti nici de arat, nici de semănat, nici de

dat ceea ce nu mai avem prin sat de mult, că Achim şi ciracii lui una ştiu: să:scoatem grânele de unde le-am ascuns, parcă n-ar şti, nimuricul dracului, că nu mai avem de nici unele, că ce-a fost de dat am dat cu vârf şi îndesat. Mai întâi s-ar fi cuvenit ca noi, cei de-pe valea asta a plângerii, să fim scutiţi de dări şi de altele. N-a fost casă să nu fie pusă la pământ, n-a fost gospodărie fără un mort, chiar dacămortul nu era om, ci un cal sau vacă. Tata n-a plâns când i-a murit nevasta, dar a hohotit ca un copil când a trebuit ca veterinarul să-i împuşte calul, pentru că pintenatul îşi rupsese un picior.

Ne-am ascuns o vreme în berc, să răsuflăm şi noi şi să se hrănească şi caii. Iarba era grasă în toamna aia, iar în pădure nu era lipsă de verdeaţă. De acolo ne-am uitaţ cum coboară tancurile nemţeşti. După fiecare ghiulea se năruia câte-o gospodărie, cu toate că din partea noastră nu s-a opus nicio rezistenţă, nu aveam în sat nici urmă de armată, doar doi jandarmi, care, în îndârjirea lor, s-au aşezat pe malul râului, crezând că vor opri puhoiul de pe dteal cu cele două puşcoace ale lor. Au trecut cu tancurile peste ei. Era o răzbunare în tot ce-au făcut atunci ăi care ne deveniseră duşmanii Ne socoteau trădători. Mama a rămas după plecarea tatii săi aibă grijă de agoniseală, asta a fost porunca tatii şi ea săraca n-a avut ce face. Ăi cu penele de cocoş i-au tăiat sânii şi i-au dat la porci, iar pe ea, după ce au târât-o prin sat, au aruncat-o în bulboană, avern noi, aşa, un cot al râului de i se zice „la bulboană’’. Şi asta pentru că unul dintre Purcăreţii Vechi a zis că mama ar fi dat foc casei înainte de a trece la români, adică peste râu, după dictat. Asta e adevărat, mama a dat foc casei, a zis că decât s-o părăduiască alţii mai bine s-o mănânce focul. A mâncat-o, dar s-a pierdut şi ea, cu toate că pe un sfert era unguroaică şi s-ar fi cuvenit să nu fie chiar atât de aprigă cu casa şi nici

cei care au omorât-o cu ea. Astea le-am aflat mai târziu. Vrei o țigară?

M-am lăsat servit. Anton a scos din buzunar tarţa de metal, a deschis-o leneş, apoi mi-a răsucit o ţigară şi cu grijă mi-a dat-o ca să-i ling eu cu vârful limbii foiţa, să nu se scuture tabacul. I-am mulţumit şi am aprins-o de la a lui. Se uita în ochii mei pe furiş, să înregistreze ce impresie a făcut buna lui creştere, neîntinzându-mi ţigara udată de propria salivă, cum ar fi procedat un oarecare. N-am zis nimic, doar atât că m-am aplecat cu fruntea mai adânc, drept mulţumire. Sunt convins că în sinea lui s-a bucurat că i-am apreciat purtarea. Tutunul era aromat, se simţea busuiocul din fumul gros; pe lângă busuioc, se mai găsea în amestec şi mentă uscată şi fărâmiţată mărunt, ca să lege tăietura tăieţeilor groşi de tutun.

— Eram îngrijoraţi de soarta celor rămaşi şi nu prea, ăsta e adevărul. Nicanor știa să călărească măi bine ca mine, deşi era mai mic. Eu eram mai înalt şi de mic mai greu în kile, nu mă lăsa tata să mă urc pe caii lui domneşti, eram prea greu, vezi doamne, pentru spinările lor. Tata era mărunt. Nicanor semăna eu el, eu cu mama, mama era cu un cap mai înăltă decât tata. Când îi trăgea câte-o palmă, tata se ridica pe vârfuri ca să-i prindă în pleazna degetelor faţa ei smeadă şi mereu încruntată.

Am făcut bube la fund după primii kilometri, mai ales că neştiinţa m-a îndemnat să încalec o gloabă bătrână, dar puioasă, pentru asta o şi ţinuse tata, făcea de fiecare dată câte doi mânji. Iapa avea şira spinării scoasă în afară şi pe ridicătura aia tăioasă îmi frecam eu dosul, ţinându-mă cu o mână de frâu şi cu alta de coamă, să nu cad. Două săptămâni ne-am hrănit cu struguri furaţi şi cu porumb uscat, rar când puteam lua ceva din pepenişte, erau bine păzite. Am ajuns în Hiria şi am mas la marginea satului, într-o pădurice, în aşteptarea alor noştri. Ceva se întâmplase însă; pe

laturi băteau tunurile, în vreme ce pe mijloc, adică pe acolo pe unde am venit noi, era linişte. Mi-am zis că nu-i a bine şi, până la urmă, s-a adeverit ca am avut dreptate. Am fost prinşi ca într-o băşică. Cele două părţi s-au strâns şi noi am rămas în pungă. Ne-au luat caii, iar pe noi şi pe alţii de-vârsta noastră ne-au încolonat şi ne-au întors din drum. Ne duceau spre locurile de unde plecasem, numai că ne întorceam cu ruşinea în suflet că pierduserăm caii. Aş fi plătit să fiu omorât, numai să nu dau ochii cu tata. Mi-era frică degeaba. N-am mai apucat să-i văd pe ai mei. Tata, plecat cu carul la care înjugase cele două vaci, a aşteptat câteva zile în berc, ascuns într-un loc mlăştinos, un cot mai vechi al râului; acum e părăsit, zăcătoare pentru broaşte, mormoloci şi ţipari. Cineva i-a spus ce s-a întâmplat cu mama. A lăsat carul cu strânsura în pădure şi s-a întors în sat să vadă cu ochii lui. N-a apucat nici el să intre în sat. Deşi crescut lângă apă, n-a învăţat să înoate, trecea râul călare pe cal, se lăsa în ştiinţa animalului şi caii lui nu l-or dus la fund. De data asta n-a avut noroc. Apa era mare, ca să treacă dincolo s-a dus la vad. De frică ori poate de durere pentru cele auzite, mai ales că el poruncise ca mama să rămâie acasă, i s-a făcut rău şi a căzut în apa care l-a dus la vale până la nişte ulmi căzuţi. Cei care l-au îngropat au povestit că n-avea pe el nici urmă de rană, doar atât că era umflat de apă. Gherghina, care rămăsese în sat, a împânzit vestea că l-au găsit pe tată exact în locul unde ungurii au aruncat-o pe mama. Aşa le-a fost soarta. Când am trecut noi cu escorta prin marginea satului nu ştiam ce s-a întâmplat cu ai mei. Plănuiam cu Nicanor să fugim, dar în acelaşi timp îmi era teamă să-l îndemn la fugă, tata mi-l dăduse în grijă cu limbă de moarte. Ştiam că Nicanor e copilul lui cel mai drag şi de teamă să nu i se întâmple ceva n-am îndrăznit să iau o hotărâre; ar fi trebuit s-o fac. În mintea lui se dădea aceeaşi luptă. Pe deal, la

săpatul tranşeelor, mi-a zis că în dreptul satului inima i-a dat ghes să fugă prin păpuriş, dar că n-a citit în ochii mei decât spaimă şi supunere. Asta a fost motivul pentru care n-a fugit.

Am săpat aproape două săptămâni la tranşee, un fel de găuri de morminte rânduite de hârleţele şi lopeţile noastre în zigzag, iar dedesubtul lor, în pământul ca săpunul, am cărat lemne şi piatră pentru bordeie. Nemţii se pregăteau pentru apărare, măcar că la vremea aia trupele lor erau spre Turdaş şi Blaj; cuceriseră şi partea de margine a Teiuşului. Eu îmi vedeam de săpat, fără să-mi pun prea multe întrebări. Nicanor însă nu-şi lăsa creierii în pace. Îi tot scodolea şi, noaptea, întinşi sub aceeaşi foaie de cort, îmi şoptea la ureche gândurile lui. Unul singur nu-i dădea linişte. Nemţii n-ar fi făcut în deal, cale de câţiva kilometri, o asemenea linie de apărare dacă ar fi avut siguranţa victoriei. Aşa a şi fost. Când au început să se apropie trupele noastre venite în sprijinul soldaţilor aflaţi pe linia de demarcaţie, înaintarea nemţilor s-a sfârşit, până la urmă s-au retras pe deal, că, dacă te uiţi bine, domnule dragă, dealul ăsta se preumblă pe susul apei până la Arieş, apoi de acolo îi urmează matca. Se desparte mai sus de Turda de el, ca să urce lungul drum al Clujului. Linie de apărare a întâia, dacă stai bine şi te gândeşti. Şi nemţii s-au gândit bine. Noi eram vreo două sute de tineri şi copii la un loc, unii au fost luaţi şi duşi în altă parte la săpături, tot pe coama dealului, iar alţii au fost puşi să care armamentul greu din partea cealaltă a dealului, spre coamă. Nicanor căra şi se uita, şi ce vedea aşeza pe-o hârtie fără să înţeleg ce are de gând cu ea. Eram sub supravegherea lui Orban. De la început ne-a spus să-i ascultăm ordinele şi să nu facem vreo prostie că va fi vai de capul nostru. L-am ascultat şi nu mă pot plânge nici acum, nici atunci, că s-a purtat rău cu noi. Într-o seară Nicanor mi-a spus că şi-a notat poziţiile de sus,

toată şerpuirea lor, locul unde erau amplasate mitralierele şi depozitele de obuze. Trecuse pe hârtiuţa lui şi adăposturile mai-marilor armatei. Am înţeles într-o clipită că se joacă cu moartea. Poate că gândul de a fugi nu i-ar fi venit aşa iute dacă Orban nu ne-ar fi spus ce s-a întâmplat cu mama. După el, ea fusese de vină. Când penele de cocoş i-au scos din coteţ un godan şi au vrut să-l plătească în forinţi, şi-ar fi ridicat poalele fustelor şi ar fi făcut ceva pe banii lor; pe urmă, nu i-a fost destul, s-a dus în casă şi s-a întors cu laptele, atunci luat de pe foc, şi l-a aruncat în obrazul unui sergent. Sergentul s-a răzbunat pe ea crunt. Am simţit din zisele lui Orban că-i părea rău pentru cele petrecute, dar am mai înţeles şi altceva, dorea să fim, la o adică, martorii lui că n-a avut niciun amestec în blăstămăţiile petrecute în sat, pentru că, domnule dragă, pe urmă ungurii n-au mai avut milă şi înţelegere faţă de nimeni.

S-a uitat Orban în ochii lui Nicanor şi doar atât i-a spus ridicând în sus un deget de la mâna stângă, cu care ar fi vrut să-l apostrofeze:

„Mă Nicanore, te ştiu de copil, eşti dat dracului, semeni cu taică-tu, harnic om şi curvar a-ntâia, dar rău şi răzbunător la suflet. Să nu faci vreun pas greşit, că eu cu mâna mea te împuşc.”

Îmi era frică pentru Nicanor, dar îmi era mai frică pentru mine. Poţi să mă crezi, domnule dragă, că m-am puutat în noaptea aia nu ca un frate, ci ca altceva, nici eu nu-ştiu cum să mă numesc? N-am mai vrut să mă culc cu Nicanor sub aceeaşi foaie de cort, ca să nu se spună după că am ştiut de fuga lui. Şi asta pentru că în mine cineva îmi zicea că nu va trece de miezul nopţii şi el are să fugă.

„De ce nu te culci cu frate-tău, mă?“ m-a întrebat Orban.

„M-am certat cu el“, am; răspuns, scăpat parcă de o mare greutate pe suflet.

Când ne-a fluierat să ne numere din nou, înainte de culcare ne mai număraseră o dată, ia-l pe

Nicanor de unde nu-i. Am început să tremur. Orban, cu puşca în mână, puşca lui cu lunetă, a coborât dealul în fugă fără să-i fie teamă că de jos ar fi putut să-l ochească cineva.

Era o noapte cu lună. De unde eram, îl vedeam, pe Nicanor înotând. Era trecut de jumătatea râului. Îşi alesese locul bine. Malul era înalt, pe unde coborâse. Nu putea fi văzut până nu ajungea la jumătatea apei, dar, o dată ajuns acolo, putea fi în cătarea lui Orban. Aşteptam să aud împuşcătura. Nu se pornea. Orban stătea proţăpit într-un scoruş singuratic, singurul pe partea asta a dealului. Vedeam ţeava cum strălucea arămie în galbenul de mămăligă al lunii. Nicanor a ieşit la mal, târâş, apoi a început să fugă spre berc. A pornit împuşcătura. Putea Orban să tragă în el cât a stat nemişcat pe prundişul malului unde ieşise. Îl avea mai bine în cătare. Nu înţeleg nici acum de ce l-a vânat în fugă. Poate pentru ca să-şi verifice îndemânarea ori voia să-i dea lui Nicanor, ca şi vânatului, o poartă de scăpare. N-a scăpat. Nicanor parcă a căpătat aripi, s-a înălţat la început în sus, apoi a lopătat înainte şi numai pe urmă a căzut cu faţa pe netedul păşunii. Bărbatul Dochiei l-a îngropat pe mirişte, acolo unde a căzut şi tot el s-a dus la Gherghina şi i-a dat hârtia găsită în buzunar. Drăguţul ei era unul Sofronov. Pentru asta s-a şi dus Toaderul Dochiei la ea. Credea că ruşii au să-l atace pe duşman, ştiindu-le ascunzătorile. Ar fi fost destule câteva tunuri ca să-i facă pe nemţi şi unguri zob, dar din partea ruşilor n-am auzit lovituri de tun, nici n-au încercat să ocupe cota. Nu mai ştiu ce-a mai fost pe urmă. Noi am fost duşi la alte săpături. Aşa am ajuns până la Debreţin. Când m-am întors, soră-mea, singura care rămăsese în viaţă, îmi făcuse şi mie parastas, credea săraca şi despre mine că sunt dus dintre vii. Uite că soarta nu mi-a fost asta. La nici doi ani m-am însurat cu Rozalia, cu toate că mie îmi era dragă Gherghina;

era mai mare ca mine cu nişte ani. Ce contează anii?

— Dar câţi ani ai, domnule Anton?

— Păi la toamnă fac aproape treizeci… Dar par mai bătrân, aşa-i?

Cu o zi înainte, văzându-l cu cei patru copii după el, crezusem, că pruncii sunt nepoţii lui. Acum…

— Şi ieri ţi-am prins din ochi mirarea pentru copiii pe care nu i-ai crezut ai mei. De, domnule dragă, am trecut şi eu prin multe, viaţa mea n-a fost uşoară, iar acum cu ce-a venit pe capul nostru se pare că nu mai avem nicio scăpare.

16

— Nic, să nu-mi spui, dragul meu, că nu ţi-a fost dor de mine. Te rog recunoaşte că ţi-a fost dor, poţi să mă şi minţi, pentru o femeie cuvântul în sine e mai important decât adevărul pe care-l conţine.

O ajut să-şi scoată sacoşele de pe mâna învineţită de atâta greutate. Oti s-a întrecut: pe sine. O oală de dimensiuni pantagruelice îmi dă de ştire că înăuntru s-ar putea afla, aburind, o ciorbă cu afumătură. Dedesubtul ei o cratiţă împrăştie izuri de-acum cunoscute, de oaie. În cealaltă mână se leagănă o plasă din care o pâine mare, de casă, rumenită, coaptă pe foi de brustur, îmi face cu ochiul ei imens.

— Oti, dragă, nu trebuia să te deranjezi.

Scâncetul meu de mulţumire, deoarece cuvintele a scâncet semănau, era să mă coste scump.

Doamna Orban se clatină pe călcâie, oalele sunt gata să se ducă de-a dura, în timp ce pâinea cade pe podea, dându-mi de ştire că trebuie să întreprind ceva rapid.

Mă reped la Oti. O sprijin, fără să uit merindele din mâna îngreunată.

— Vai, Nic, cc frumos ai vorbit, de fapt, nu atât vorbele. m-au copleşit, voi bărbaţii sunteţi meşteri să le scoateţi, dar am simţit în toată fiinţa calda ta îngrijorare.

Râde. De data asta cu toată faţa. Spre stupoarea mea, observ căd oamna Orban şi-a confecţionat singură în locul dinţilor lipsă, alţii de staniol. E caraghioasă aşa, cum râde. Un sentiment de milă mă încearcă în momentul când, zăpăcit de ce văd, sunt gata să scap eu bucatele din mâini, de data asta.

—Nu puteam, Nic, să vorbesc mereu cu gura închisă ca să nu-mi vezi golurile. Am simţit azi nevoia să fiu frumoasă. De asta am şi întârziat. M-am dus la duşuri; era apă caldă. Pentru că bucătăreasa a făcut rost de săpun „Stela“ m-am înfruptat şi eu. Miroase mai agreabil decât cel de rufe pe care mi-l dă Gherghina în schimbul grăsimilor pe care le strâng pentru ea de la bucătărie. Cu dinţii? Un joc, aşa făceam şi când eram mică. Simte, Nic, omul nevoia uneori să se prostească, cum am făcut-o eu. Am vrut să te înveselesc. Văd însă că te-am oripilat şi atâta tot.

Oti îşi scoate staniolul agăţat de cei doi premolari. Rămâne ştirbă, aşa cum am văzut-o la început. Acum îmi pare rău pentru mirarea mea lipsită de discreţie. Puteam s-o las în joaca ei de copil, să apreciez gluma şi atâta tot. Niciodată n-am fost capabil de reacţii spontane. Faţa mea se dă de gol de fiecare dată înainte de a intenţiona măcar să-mi definesc sentimentele agresate sau înduioşate de privelişti neaşteptate.

Mănânc cu poftă, de unul singur. Oti e consecventă cu sine. Borşul e diavolesc de gustos. Friptura de oaie înoată în varza murată şi călită în grăsime din belşug. Numai după ce mă satur privesc peste masă. O văd pe Oti cum mă

cercetează cu bărbia rezemată de palmele mâinilor mici şi dolofane, zbârcite însă de trudă.

— Nic, mănânci aşa de delicat! Chiar m-am mirat. N-am crezut că un curcan oarecare, că doar curcan eşti, să nu minţi, este capabil să mânuie cu atâta fineţe cuţitul şi furculiţa. Îmi vine să te mângâi, Nic, matern, evident, cu toate că şi maternitatea ascunde în ea atâtea ciudăţenii! Ai avut o zi plină de întâmplări. A trecut Hirean pe la şantier. A ţinut neapărat să mă vadă. Să nu crezi că nu mi-a cerut să fiu atentă cu tine şi, mai ales, să-l ţin la curent cu ce gânduri ai, ce proiecte îţi umblă prin cap. Jigodie învăţătorul ăsta! Şi-a permis, deoarece mă ştie slabă în faţa bărbaţilor cu ochii verzi. Ai văzut ce ochi are? Acesta ar fi, hai să-i spunem, primul motiv. Mai există unul. Venind după atâţia ani de detenţie din marea ţară prietenă, crede cretinul că sunt îndoctrinată, că locul de unde am avut fericirea să scap reprezintă, dincolo de constrângerile la care am fost supusă, fireşti după opinia lui, Edenul în care speră să ajungă. I-aş dori-o cât mai curând cu putinţă.

Nic, nu mi-ai dat de înţeles că te-ar interesa să afli cum de am reuşit să mă întorc! Şi, dacă m-am întors, de ce-am venit aici. Puteam pleca direct în R.D.G., cei care şi-au manifestat această dorinţă scăpau mai iute. Eu n-am vrut. Destinul, Nic, destinul!

— Trebuie să mărturisesc, Oti, că m-am gândit nu o dată cum de-ai reuşit să supravieţuieşti! Poate felul tău de a concepe viaţa, moralul mereu la cota cea mai înaltă ori norocul pur şi simplu! Pentru că, de ce să nu recunoaştem, destinul nu înseamnă altceva decât întâmplarea ridicată, pentru fiecare individ în parte, la rangul de lege. O lege numai a lui, o lege biologică, la care se adaugă alta, marea necunoscută, scrisă în fruntea fiecăruia.

— Se vede, Nic, ai stat de vorbă cu Andronic, deşi mă îndoiesc că te-a prelucrat religios. Nu-i e felul. Este un om citit, cum rar mi-a fost dat să

întâlnesc vreunul. Are el o cameră a lui. Dacă ai răbdare şi, mai ales, dacă ai să-i cânţi în strună, are să te ducă în ea. Te uluieşte o bibliotecă impresionantă.

Nu vreau însă să scap prilejul să-mi continui povestea cu Hirean. Umblă îmbrăcat ca un sărăntoc. Nu pentru că n-ar avea cu ce. Din principiu. Crede că sărăcia vestimentară înnobilează lăuntrul. Politic. M-ar vrea deci colaboratoarea lui, confidenta ideologică, asta nu numai pentru că am avut marea şansă să văd ceea ce el nici nu poate concepe că ar putea fi adevărat. A venit într-o seară la mine, fără să-l chem. Şi-a adus două butelii cu vin. Aici, chiar pe locul unde stai tu, Nic, a început să bea de unul singur. Cu lacrimi în ochi, după al doilea pahar totdeauna are lacrimi în ochi, m-a rugat să-i povestesc despre ţara cu cea mai înaltă ideologie din lume. Ce era să-i spun? Adevărul? Aş fi plecat cu sticlele lui cu tot. A doua zi m-aş fi trezit dusă la stuf. Înaintea lui Prodan, şeful miliţiei, era un troglodit. Ştia câteva cuvinte doar. Şi-a construit o casă. Ai văzut, prin părţile astea se foloseşte numai ţigla, ei bine, fostul şef a plătit cu bani grei câteva căruţe cu stuf aduse de la Tău. Cu stuf şi-a acoperit casa. Mi-am turnat şi eu un pahar cu vin, i-am povestit despre o posibilă ţară de basm. Am crezut că-şi dă seama de ridicol. Nu şi-a dat. Până la urmă m-am lăsat amăgită şi eu de tot ce. Ajunsesem la al treilea pahar. Am început să cred că e aşa cum spuneam. Ştii, Nic, eu ţin teribil la băutură tare. Am băut şi spirt, de câteva ori chiar medicinal, nestrecurat, cum fac sufletele alese. La vin nu ţin. Pentru asta nici nu beau lichide slab gradate. Cum am zis, la al patrulea pahar i-am povestit lui Herbac.

— Hirean, Oti…

— Parcă nu-i totuna?! Tot cu Haş începe… I-am povestit de natura splendidă a Siberiei. Nu minţeam; despre oamenii simpli, şi iar nu minţeam, omenoşi, de-o rară simplitate. Fără ei nu

ajungeam înapoi, în ţară. Dar învăţăcelul voia altceva. Se foia pe scaun. Nu-i convenea că scăpăm din povestirea mea esenţialul. Ştii care era esenţialul după credinţa lui? Cum umblă ideologia, cum se comportă, dacă am văzut cu ochii mei şanţurile pline de lapte şi miere. Nic, să nu crezi că glumesc. El şi-a format opinia după cele pe care le citea în presă şi face o confuzie care o să-l coste scump atunci când are să înţeleagă, dacă o-să înţeleagă vreodată, că între cea mai înaintată ideologie din lume şi traiul cel mai bun este o prăpastie ca între viaţă şi moarte. Oamenii mor de foame acolo, Nic. Cum era să-i spun că în el plutesc, nasc şi mor himere? Doar, e intelectual, capul i-a fost dat omului nu numai să stea pe umeri, ci să şi gândească cu el. Mi-a spus că nimeni n-are să-mi facă niciun rău, că, după părerea lui, faptul că am trăit atâţia ani în exil era un privilegiu, chiar dacă acel privilegiu era un lagăr uriaş, cât România, unde oamenii, în, şase schimburi, lucrau în subteran la scos aur. Săpam cu târnăcoapele, strângeam minereul cu lopăţile. O muncă groaznică, Nic. Munceam câte patru ore doar, dar în cele patru ore pierdeam ultima picătură de vlagă. Cu mintea mea de voluntară, ştiam ce am de ales. Erau munci, mai uşoare, de suprafaţă. Dar la suprafaţă pământul era îngheţat şi în timpul verii. Un strat gros de doi metri tde gheaţă, asta era pământul şi când soarele strălucea. Pe la noi, la vremea aceea, ţâncii se scăldau în râu. N-am ales de capul meu.

Oti îşi adduce aminte de ceva, râde, apoi bate din palme, îşi loveşte pantofii unul de altul; numai într-un târziu se potoleşte. Îşi continuă povestirea, neuitând să-şi tragă scaunul mai spre sobă, ca să-şi schimbe poziția picioarelor, mereu unul peste altul. Nu suportă greutatea unuia şi aceluiaşi picior, peste celălalt mai mult timp…

— Nic, aici, în sat, când au venit ruşii, am cunoscut un locotenent drăguţ. N-avea mai mult de

douăzeci şi trei de; ani. Subţire în talie, ca o fată mare, blond, n-am mai văzut un om atât de blond în viaţa mea. Până şi genele şi sprâncenele îi erau ca de miere. Ştiu câteva limbi, Nic, iar limba rusă, să mă crezi, în două luni, parcă, era învăţată de la mama. Vreau să-ţi spun, Nic, că Alioşa era muzician. Abia terminase conservatorul. A intrat în prima linie ca voluntar. Înainte de a-l cunoaşte acolo, în lagăr, l-am cunoscut aici. Seara, pe malul apei, auzeam o vioară cum plângea într-un fel aparte şi ştiam că era el. De cine crezi că am dat lângă Murmansk pe post de deţinut? De Alioşa! Vrei să ştii marea lui vină? Fiind pe front, şi trecând prin România, a fost învinuit că a voiajat în străinătate. Era imposibil să nu fi fost în relaţii cu străinii pe unde a trecut. Una dintre aceste relaţii eram eu, Nic. I-am fost pusă în cârcă. Asta pentru că l-am flatat ca muzician aici, în acest sat, unde ne aflam pe vremea aceea. Trebuie să-ţi mărturisesc, dar asta numai ţie, jur că e un secret al vieţii mele, că într-o seară, în timp ce mă pregăteam să trec râul să-l văd pe Orban, cu un curcan fript, am auzit vioara lui Alioşa. Stătea într-o barcă legată de podul plutitor şi cânta. Crezi că avea o vioară adevărată? Nu. Îşi făcuse una din coceni de porumb. M-am pierdut, Nic. Cred că am fost puţin brutală cu el. N-aveam încotro. Aflasem că e născut în Zodia Fecioarei,. Ăştia sunt timizi, până ajunge să-ţi propună ceva trece şi un război. Eu sunt Taur, Nic, nu puteam să aştept. L-am făcut bărbat; el a spus-o. N-a cunoscut altceva în viaţă decât vioara. L-am reîntâlnit la Murmansk, era îmbrăcat în zdrenţe şi în buzunar avea o ceteră confecţionată din lemn de, brad. Trăiam doar între brazi. El mi-a sugerat să, aleg subteranul. Riscam altfel ca în câteva luni să ajung la drumul oaselor. Exista un drum unde erau duşi morţii. Îngheţate, pe pământul bocnă, oasele susţineau vagoanele.

Am înţeles curând că avusese dreptate. La patru sute de metri adâncime era cald. Mâncarea era

incomparabil mai bună. Ieşeam la suprafaţă numai o dată pe săptămână, dormitoarele fiind cu câteva, galerii mai sus de cele unde lucram; galerii cu filoanele secătuite.

Când ieşeam afară, ca să dăm ochii cu cerul şi cu frigul, eram dezbrăcaţi la piele. Într-o baracă neîncălzită o femeie cu nişte mănuşi din piele de ren, cu păr pe ele, ne vâra câte un deget să caute aurul ascuns. Pe bărbaţi îi controlau în altă parte. Noi nu aveam trupuri, Nic, eram nişte plante umblătoare, dar chiar şi în starea asta eu am înţeles că se poate fura. Nu pricepeam de ce nu le-a dus mintea pe babele alea controloare că femeile mai aveau o ascunzătoare, acolo unde o aveau şi bărbaţii. Norocoasă am fost, Nic. Toată viaţa mea am fost norocoasă. E adevărat, norocul mi-l mai făceam şi singură.

Majoritatea erau mineri.

Faptul că se aflau femei printre ei nu-i deranja; acolo femeile fac munci tot atât de grele ca şi bărbaţii. La urma urmii, conta rezultatul muncii, nu sexul. Eu ştiam să şi muncesc. Şi nu numai eu. Comandant era un căpitan, Serghei. De la început a pus ochii pe mine. Îi era frică însă. În pauza dintre schimburi o luam pe galeria dezafectată spre Alioşa şi încercam să las în el puţină viaţă. Am înţeles că vrea să moară. Pur şi simplu pentru că nu voia să supravieţuiască. Şi-atunci mi-am pus în cap să-l salvez. Oti, când îşi pune ceva în cap, Nic,…! Am început să fur aur. N-aş fi furat dacă nu l-aş fi văzut în fiecare zi mai slab, mai pierit. Într-o sâmbătă, când am ieşit la lumină, după ce-am trecut de baraca de control, am intrat în bordeiul căpitanului. Stătea cu o sticlă de votcă pe masă. Nu mi-am făcut scrupule. Ce conta urâţenia? Ochii îi erau limpezi şi verzi. Pe urmă, după ce l-am simţit prins în plasă, am început să-i fac fiţe. Era nedelicat din partea lui să culeagă nişte roade atât de preţioase, iar el să nu mişte din mustăţi. A înţeles că nu voiam să mă dau pe de gratis. La

început mi-a adus câteva conserve, apoi, pe măsură ce relaţiile noastre s-au strâns, comandam proviziile. Le depozitam în pădure, într-un loc nu departe de privata pentru cei care lucrau la suprafaţă. I-am dat lui Alioşa de înţeles că făceam multiple sacrificii pentru el. Ar fi fost corect din partea lui să-mi aprecieze gestul. M-a ascultat. S-a întremat văzând cu ochii. Când am socotit că s-a îngrăşat destul, că proviziile ascunse erau suficiente pentru două săptămâni, i-am explicat planul. Trebuia să fugim. Altă cale nu aveam, dacă dorea să rămânem vii. Căpitanul începea să dea semne de plictiseală: femei erau destule, mi se părea normal să-i umble ochii şi după altele. Deci trebuia să fugim înainte de a se pliclisi definitiv. În ultima noapte l-am ajutat să se îmbete. L-am obosit cum numai Oti ştie să obosească un bărbat care vrea de la femeie totul, el nedând nimic. I-am furat lui Serghei pistolul şi l-am rugat, printr-un mesaj de două rânduri, zicându-i că i-aş fi profund recunoscătoare să nu dea alarma. Nic, nu eram cine ştie ce păziţi. Paza cea mai de speriat era taigaua, uriaşa ei întindere. Au fugit şi alţii. Nimeni n-a scăpat viu. Unii s-au întors de bunăvoie, Nic; nimic nu sperie mai mult pe om decât o pădure fără margini, cu zăpadă până la genunchi. Ne aflam în vara polară. Fluviul din apropiere îşi trimitea sloiurile la vale, iar prin mijloc curentul îşi făcuse pârtie lichidă, lată de câţiva zeci de metri. Serghei, beat fiind, în nopţile lui de plăceri îmi povestea, râzând, diferitele metode de a fugi. Nimănui nu-i trecuse prin cap să coboare cu barca pe firul apei, câţiva kilometri, apoi să urce, pe malul celălalt, fluviul, până aproape de vărsare. Spre vărsare, la nici doi kilometri, se afla graniţa… N-am să intru în amănunte, Nic. Am trecut graniţa. Cu aurul furat, Alioşa, şi-a, înjghebat viaţa. Am aflat că pe urmă a plecat în America. Eu m-am întors aici, în acest sat. M-au chemat amintirile, fosta mea viaţă, foştii

mei iubiţi. Nu puteam să-l las pe Orban îngropat provizoriu. Nu-i aşa, Nic, că în sinea ta mă consideri o nebună? Doar puteam să plec în Refeghe direct, fără ocol, fără acte depuse, fără amânările ăstora, că de doi ani mă amână. Nic, nu crezi c-ai mâncat prea mult?

Într-adevăr, băgasem în mine ca un spart. Povestea lui Oti m-a prins. Mâncatul a devenit mecanic. Mă uit în ochii ei. Am certa senzaţie că jumătate din poveste e făcută de ea.

— Nic, nu-i aşa că nu crezi o iotă din ce ţi-am povestit? În Purcăreţii Vechi, adică peste apă şi deal, s-a reîntors o femeie care a fost dusă cu mine în aceeaşi mină. Ingrid o cheamă. Singura supravieţuitoare din eşalonul cu care a plecat. M-am întâlnit cu Ingrid. Serghei, căpitanul, nu s-a ţinut de cuvânt, cum îl rugasem eu. A doua zi dimineaţa a trimis oameni cu câini dresaţi, în urmărirea noastră. Uitase că la beţie el îmi povestise de modul cum se poate fugi fără a fi prins. La marginea fluviului câinii s-au oprit. Urmele se pierdeau în albia largă, plină de sloiuri.

Oti se ridică şi intră în camera pe care mi-a rezervat-o. Se reîntoarce cu un sipet sculptat, pe al cărui capac se văd urmele intarsiilor de fildeş.

— Nic, ăsta e de la Alioşa, din America. Tot teancul ăsta de scrisori e de la el. Mă cheamă, nu s-a căsătorit, a făcut o mare carieră artistică. Mi-a trimis şi un cec pe care nici măcar nu m-am învrednicit să-l duc la Bancă. La ce bun? Pe vremea aia el era un copil. Eu o femeiuşcă drăguţă. Acum el e bărbat, iar eu o bătrână cu ifose. Destinul lui a fost să ajungă unde trebuia, mare violonist, al meu să rămân ceea ce sunt. Ştii, Nic, culmea e că nu-mi pare rău. Mă macină ceva în legătură cu Adolf. Mă crezi, numai pentru el m-am întors. Cum era să-l las, Nic? Tu în locul meu l-ai fi lăsat?!

17

— Ştiam că ai să vii, mă întâmpină Andronic din pridvor, unde, îmbrăcat în odăjdii, şezând pe un scaun înalt, ţine cu capul sub patrafir o bătrână venită la spovedanie;

— Du-te, Carolină, la ale tale şi dumnezeu să te ierte pentru păcatele gândite şi nefăcute. Nu-ţi dau niciun canon.

Andronic se ridică şi femeia, cu faţa speriată, după ce îşi făcu câteva cruci, ieşi cucernică din umbrar şi se îndreptă sprijinită într-o leaţă de gard spre drumul colburos.

— E o zi frumoasă, părinte, spun, şi privesc cerul fără nori, de un albastru închis, de cerneală

Numai deasupra dealului golaş cele trei cercuri continuă să stea nemişcate ca nişte rotocoale de borangic aninate pe bolta imensă.

Andronic îmi urmăreşte privirile. Îşi scoate patrafirul, îl împachetează şi, după ce face deasupra lui o cruce şi sărută ţesătura brodaftă cu fir, o aşază într-o lacră aflată lângă uşa de la intrare.

— Mi-au spus enoriaşii că ai stat cam multişor de vorbă cu antihristul ce se dă drept intellectual și propovăduitor de vremuri noi. Şi eu cred că adevărul nu iese la lumină decât pus în cumpănă. Dar pentru asta se cade ca talerele judecăţii să nu fie măsluite, aşa cum sunt ale lui.

— Părinte, n-ai dumneata motive speciale ca, pe lângă osârdia firească, pusă în slujba luminii, să fii îndemnat să susţii întâmplări şi fapte de care istoria de azi oricum nu ar ţine seamă, că de aprobat nici vorbă nu poate fi.

Andronic îşi ia scaunul de pe pridvor, îmi face semn să mă aşez pe o laviţă, murdărită din belşug de câteva rândunici ce trudesc sub streaşină la cuib, şi priveşte spre soare.

— Îmi place căldura, oase bătrâne, de, murmură el neconvins că este aşa cum spune. Fiule,

adevărul spus, atunci când îl poate rosti toată lumea, e un adevăr rostit pe jumătate de prisos. El trebuie înălţat spre cunoaştere atunci când şi lui îi e greu să iasă deasupra. Nu-i iubesc pe comunişti, şi asta nu pentru că mişună aici în sat sub ochii mei. Cei ştiuţi de mine s-ar putea nici să nu cunoască doctrina în slujba căreia s-au pus, nu prin voinţă personală, ci impusă de alţii. Eu sunt la curent cu originea ideologiei. Ea mă sperie. Dar nu ea e motivul pentru care doresc ca cei ce vor veni după noi să cunoască strădania unor apucaţi ca mine pentru a afla tot ce s-a întâmplat aici, în acest sat atât de chinuit. Se spune doar atât, pentru a nu complica lucrurile şi, mai ales, pentru a nu deranja pe nimeni: ai noştri s-au bătut ca leii şi au câştigat o mare bătălie. Asta nu-i minciună. Ăsta e un adevăr de necontestat. Dar crima a început înainte de curajul lor, dedesubtul obligaţiei de a se jertfi. Aproape fiecare soldat a fost conştient că va muri. Cu toate astea, s-au dus la moarte. Scăpare nu aveau, nici înainte, nici înapoi.

— Am aflat că dincolo de linia ferată regimentele aflate în refacere şi-au construit adăposturi şi au instalat câteva zeci de piese de artilerie, îl întrerup eu, pentru a-i sprijini preotului îndemnul de a-şi duce gândul şi mai adânc şi mai departe.

— Vino să vezi, îmi spune el şi porneşte, de data asta el în frunte, spre camera unde pe un întreg perete văruit este desenată harta pe care am mai văzut-o o dată, fără însă să intru în detalii.

Scoate din buzunar un fir de pai auriu. Pesemne că nu i-au ajuns la degete toate culorile de care are nevoie şi deoarece pe văruială se vede şi o linie sinuoasă, aurie, înţeleg necesitatea acelui pai vopsit cu pilitură de bronz.

— Aici şi-au instalat spatele frontului. Între ei şi deal se aflau satul şi armata noastră. Stau şi te întreb: de ce au săpat tranşee aici, în zona astă, când prima linie era dincolo de râu, adică pe deal?

De cine voiau să se apere? De cine se temeau? Au crezut că ai noştri vor fi făcuţi praf, că duşmanul, înaintând, o să coboare la şes, urmând ca ei, pe urmă, să tragă din poziţii bine ascunse şi favorizate de relief?

— Părinte, eu n-am făcut armata decât ca o formalitate. Am fost şi am rămas un criminalist.

— Te cred, mi-a spus şi Purcărete, dar nu poţi să negi că asta nu te împiedică să fii patriot, Azi, a fi patriot este egal cu a fi duşman de clasă. Mie nu mi-e teamă să fiu. Şi tot puţin îmi pasă ce vor avea de gând să facă cu mine.

— Părinte, este adevărat că mulţi dintre soldaţii noştri au fost mitraliaţi din spate?

— Eu nu acreditez o asemenea idee, eu vreau s-o dovedesc, şi pentru asta, fiule, Cel de Sus te-a oprit să pleci. Pornesc chiar de la convingerea că ce acreditează alţii este o minciună. Dar să ştii, în faţa Domnului, nu numai adevărul se cade a fi dovedit, ci în egală măsură şi minciuna. Eu n-am făcut harta asta pentru a măslui şi nici pentru a dovedi. Am făcut-o pentru memoria vie a celor care întârzie să creadă faptele de-atunci. Poate mă întrebi de unde la mine ştiinţa desenului şi priceperea în aşezarea dispozitivelor. Numai sărăcia, dragul meu, m-a făcut să ajung preot. După menire eram destinat milităriei. N-am avut de ales. Biserica greco-catolică ştia să-şi plătească viitoarele capete luminate. Au crezut că unul dintre ele am să fiu eu. Iar aş vrea să ai la cunoştinţă că am fost destinat Sibiului, nu acestui sat netrecut pe multe din hărţile noastre. Am cerut de bunăvoie să viu şi să-mi susţin turma ademenită de catolicismul papal. Dacă ne-am fi lăsat în această parte de ţară, catolicismul romanic ne-ar fi asimilat de mult. Uite, colegul meu, Gaspar, ce biserică şi-a durat pe deal, în faţa fostei mele parohii! Statul ungar a vărsat sume considerabile, al nostru ne-a dat uitării, ca pe-o fiinţă vitregă. Enoriaşii mei sunt săraci şi ei, altfel nu i-ar chema pe mulţi ca pe

blidele din care îşi mănâncă zeama cea de toate zilele. Ortodoxismul în ţara românească a fost bun împotriva fanarioţilor şi otomanilor, aici, la noi, s-a dovedit sărac în virtute şi în mijloace, mai ales, incapabil să ţină piept religiei unui fost imperiu. Greco-catolicismul nu s-a lăsat pliat şi nici adormit de vreuna din celelalte credinţe. Prima clădire pe care au distrus-o a fost biserica mea. De ce te întreb eu? Simţeau în ea forţa, iar în mine duşmanul?

Andronic vorbeşte calm. Nu se lasă supus pornirilor ce clocotesc în el. Vorba îi e aşezată, gândită şi, mai ales, strunită.

— Părinte, înţeleg din cele auzite că au fost oameni de bine şi între cei de pe deal şi printre ruşi. Nici ai noştri nu s-au lăsat chiar la voia întâmplării înainte de a porni marele atac.

Andronic îşi resfiră barba cu degetele. A prins între firele albe un miez de pâine. Îl scoate din încurcătură şi-l aruncă cocoşului ce aşteaptă cuminte înconjurat de patru găini.

Cotcodăcitul găinilor e semn pentru cocoşul bătrân şi aproape orb că e cazul să acţioneze. Se învârte miop în jurul miezului şi ciuguleşte la mare distanţă de el. Atunci, o porumbacă, ieşită abia din puicit, prinde în cioc negrul pâinii şi-l aşază cocoşului sub chihlimbarul murdar al ciocului. Cocoşul scurmă pământul, face gălăgie, apoi, uitând că s-ar cuveni să fie el cel generos, înghite miezul cu greu, parcă ar avea un nod în gât.

— E o minune a speciei, spune Andronic văzând atenţia cu care am urmărit legătura de familie între galiţe. A trecut cu aproape zece ani peste vârsta hărăzită celor din aceeaşi tagmă cu el. Nu vrea să moară şi tinerelele astea îl ţin în viaţă, nu-l lasă o clipă singur. Uite, are albeaţă pe ochi, ca oamenii, pintenii îi sunt mari şi îl încurcă săracul la mers, dar eu, nu-l tai şi nici n-am de gând. E un semn pentru mine.

Andronic goneşte găinile. Ultimul care iese e cocoşul. Mâna de porumb aruncată în ogradă îl aşteaptă până ce coboară cu grijă treptele. Numai când se află între găini, suratele încep să se înfrupte, îndemnându-l gălăgioase şi pe el. Scena o văd prin fereastra deschisă, în care harta de pe perete se oglindeşte strâmb.

— Dacă n-ar fi fost Achim, m-ar fi scos demult din sat. Şi nu atât Achim. Apărătorul meu e Prodan. Simte şi el că înverşunarea mea nu e pornită din fală. Nici peste credinţa lui Achim nu poate trece uşor. Am martori că nu eu i-am vârât-o în cap. Nici nu m-am zbătut ca adevărul despre mama lud, Leonora, să iasă strâmb la lumină.

— Se spune, părinte, că aţi fost bun prieten cu învăţătoarea.

— Se spun multe, fiule, unele adevărate, altele minciuni sfruntate. Dar pe mine mă interesează, în primul rând, ceea ce nu-i interesează pe ei. De ce toţi comandanţii care au luptat aici au fost băgaţi, la scurt timp după război, la dos? De ce colonelul Golgoţiu şi-a pus capăt zilelor, în ajunul atacului? De ce a fost împuşcat Sofronov, rusul, omul de stricăciune al Gherghinei? De ce Orban nu şi-a găsit îngropăciunea între ai lui? Când voi putea răspunde la toate acestea, înseamnă că voia mea adâncă de-a trăi şi lămuri unele întâmplări nu este în van şi nici împotriva Domnului. Antihristul de Hirean pune încrâncenarea mea de a tălmăci trecutul pe seama purtării unor necugetaţi cu soaţa şi fiica mea. Minte şi aici. Mă scoate prin asta un apucat şi un răzbunător. Eu am fost sfinţit înainte de a mă însura. Ca preot aveam dreptul la o slujnică şi femeia care s-a unit cu mine fără lege şi biserică, numai după voia ei şi din pofta mea lumească, nu mi-a fost nevastă după scripte şi deci nici fata; în testament, însă le-am recunoscut pe amândouă. Vreau să înţelegi că nu sunt un posedat mistic. N-am pus biserica mai presus de om. Am aşezat-o însă la locul ei când am cântărit pe talere

simţirea unui popor şi dreptul lui de a nu fi călcat în picioare de altele. Am fost duhovnic cu mintea, dar nu mi-ani spurcat mintea într-atât, încât să dau trupului cu piciorul. Fără trup mintea se scârbăvniceşte, devine ca nămolul, de numai porcii se mai pot scălda în el. Noi, pe meleagurile astea, trebuia să ne înmulţim. Cum era să dau eu sfaturi contrare prin trupul meu acestei nevoi a seminţiei mele?

Andronic caută argumente istorice ca să poată lepăda de sine argumentele cucerniciei. Cel puţin aşa mi se pare mie.

— Ştiu ce-ţi trece prin minte, mă ghiceşte el şi ca să dea atmosferei mai multă căldură sau poate din dorinţa de a mă face pe mine mai colocvial, scoate dintr-un dulăpior aflat dedesubtul unei icoane o sticlă mică de „Diana“ şi două păhărele de argint, cât nişte degetare.

— E făcută de mine, din cireşe. Nu mă spurc la băutură străină, cu toate că doritori să mă miluiască ar fi. Bani să negoţesc de la crâşmă nu prea am şi, chiar dacă aş avea, n-aş face-o dintr-un principiu sever cu mine şi cu alţii. Până acum numai crâşmele au sporit. Acolo oamenii spun vrute şi nevrute, tot acolo pot fi ascultaţi în tihnă; eu mereu i-am sfătuit să-şi sloboadă gurile acasă, deasupra mămăligii.

Ţuica e bună, de fapt nu e palincă, e ca o doctorie galbenă, cu miros îndesat de cireaşă putredă şi în acelaşi timp dulceagă la gust.

— Părinte, am dubii serioase că în nomenclatorul ortodoxismului de azi se vor găsi din cei care să facă o breşă pentru greco-catolicismul dumitale. Îmi permit să-ţi dau un sfat. Nu-i de la mine. L-am citit în sufletul oamenilor. Nu lăsa un sat fără ajutorul de bine al cuvântului.

— Ştiu că ai dreptate, dar dreptatea asta mai trebuie s-o diger şi eu. N-a sosit încă timpul. Colegul meu, Gaspar, adună enoriaşi din turma mea. O face şmechereşte dându-mi de înţeles că

mai bine la romano-catolici decât la antihrişti şi la cei ce s-au supus ordinelor lor. Are şi nu are dreptate. A înfiinţat şi un cor. Cărţile primite, încă după dictat, de la episcopia lor, le-a pus la dispoziţia sătenilor de-o limbă cu el. Lucrează frumos Gaspar, îl invidiez. El a înţeles că fiind minoritate naţională are drepturi mai mari decât avem noi. Nouă ne-a plăcut de totdeauna subalternismul şi-l practicăm şi acum, dintr-o bunătate sufletească ce va fi plătită, nu peste mult timp, cu ură. Când dai prea mult, omul se învaţă cu mult. Când vrei ca multul să-i fie luat pentru a stabili o cumpănă între tine şi alţii, consideră că a fost furat. Va veni şi ziua când dreptatea mea, şi în această privinţă, va câştiga. Dar până atunci, fiule, eu nu voi mai ajunge. Biserica s-o clădească alţii, dacă vor să-şi schimbe credinţa. Eu sunt prea bătrân să cerşesc şi să îngenunchez. La Mitropolie e plin de antihrişti cu carnet roşu în buzunar. Pentru ei credinţa nu e altceva decât un mijloc de a parveni politiceşte pe uliţa Domnului, nu pe cea a politicii deschise. Să fie sănătoşi. Eu nu pot abdica şi nici schimba nu mă mai pot. Tot ce doresc este lămurirea tragediei de atunci. Căci, pentru mine, tragedie se cheamă. Includ aici şi moartea servei mele şi a fiicei aduse pe lume din zbuciumul mădularului meu păcătos. Nimic nu las deoparte, dar nici nu mă înfrăţesc cu diavolul pentru a dovedi ce nu-i de dovedit. Să fie adevărul ca ţuica asta, curat şi dârz, să ţie la drum. Că drumul naţiei noastre e lung, fiule. El e mai important şi decât antihriştii şi decât susţinătorii lor străini.

Privesc din nou harta spre care se îndreaptă privirile, devenite apoase, ale lui Andronic. Pălinca sapă încet, dar adânc, altfel nu şi-ar pipăi, cu limba pofticioasă, buzele, să prindă în pleazna ei ultimele arome rămase printre şănţuleţele ce abia se zăresc de sub mustăţi.

— Uite cum arăta dealul înainte! În partea asta, separat, am desenat cum e acum. De ce au nivelat

coama? te întreb eu. La a cui poruncă? S-a zis că nu mai e timp ca agricultura să aştepte sfaturi de sus, că e cazul iniţiativei locale. Poftim, iniţiativă! L-au îndreptat cu maşini grele, câteva au sărit în aer, dar nici acest semn nu i-au împiedicat să-şi ducă fapta la capăt. Şi au dus-o! Numai că pe deal n-au semănat nimic. Iar după ce i-au închis cele două văioage nici ploaia nu dă ghes peste sutele de hectare, că socotelile eu le-am făcut. Poate să fi greşit cu un procent sau două, matematica am lăsat-o în folosul cărţilor cu duh de mântuire. Nu mai sunt tare în ea cum eram altădată. Fiule, cu mintea mea de militar, atâta câtă a rămas, cota asta putea fi cucerită cu cinci sute de oameni cu pierderi de ordinul firimiturilor. În loc să bată coama, gurile tunurilor au tăcut. Noi n-aveam tunuri. Tunurile erau dincolo de linia ferată, pe cealaltă coamă. Dar nimeni nu i-a ajutat pe ai noştri. Şi nici n-au pornit să prindă duşmanul prin învăluire, cum orice minte de soldat s-ar fi priceput. Au pornit de-a valma, şi de-a dreptul. Uite, săgeţile roşii indică atacul aşa cum a fost. Astea verzi, aşa cum l-am gândit eu şi cum ar fi fost firesc. Pe coama asta s-au aşezat nemţii şi ungurii, după ce s-au retras din Câmpia transilvană. Celelalte cote, cu mult mai mici, nu erau ocupate de nimeni. Acum răspunde-mi, de ce-a trebuit să moară floarea tinereţii a mii de oameni, când erau mijloace de a cuceri dealul mai simplu în orice caz? Tâlcul să mi-l spui, dragul meu, tâlcul!

Privesc ca un necunoscător desenele lui Andronic. Sunt atât de simple şi de clare, săgeţile indicatoare atât de doveditoare în credinţa lui, încât mă întreb şi eu ce anume s-a petrecut? Ideea focului din spate, spre a-i acoperi pe ai noştri sau a-i nimici, mi se pare copilărească. De ce să fie omorâţi din spate, când oricum au fost omorâţi din faţă? Nu mai înţeleg nici eu. Andronic mă măsoară şmechereşte, ştie că îndoielile au prins rădăcini.

Asta şi dorea, să mă purtă pe gânduri. Recunosc, m-a pus. O logică elementară impunea o judecată ca a lui. Atunci de ce-au judecat militarii altfel, doar ei erau în stăpânirea tacticii şi strategiei militare? Îmi pare rău că la vremea respectivă o nenorocită de dublă pneomonie mi-a înlesnit, atunci spre bucuria mea, satisfacerea serviciului militar de mântuială. Străini de această „mântuială“ n-au fost cei de la Siguranţă. Târziu am aflat că fusesem mobilizat pe loc, boala de plămâni fiind doar pretextul.

— Părinte, îmi permit o întrebare. Am aflat în sat de relaţiile dumitale cu mama lui Achim. Ce te-a îndemnat s-o trimiţi în Deltă şi, mai ales, în ce scop?

— Nu mi-e greu să-ţi răspund, dragul, meu, cu toate că oamenii au văzut în întâlnirile noastre altceva şi au dat un înţeles străin străduaniei comune. Bărbatul ei a fost ucis şi nu aşa cum spune satul. Tatăl lui Achim venise în permisie. Putea să stea şi să-şi vadă de treburile lui. Fusese rănit la genunchi. După două luni de spital a căpătat cinci zile dreptul să vină la ai săi. Lunile de boală şi le-a petrecut în Bucureşti. Permisia trebuia să şi-o petreacă aici, în linia întâi. Şi-a dat pesemne şi el seama că ceva nu e în ordine. Gândurile şi le-a trecut într-un jurnal. Jurnalul nu şi-l începuse însă în zilele acelea. Erau şi însemnări mai vechi. Nu puţine cugetări, atunci când l-am citit, erau despre ţara antihriştilor, unde a stat aproape trei ani. Vorbea frumos de oameni şi-i părea rău de sărăcia şi mizeria în care trăiau. Avea convingerea că cineva i-a trădat pe ruşi, altfel era de neînchipuit cum de-au putut nemţii aşa de iute să ajungă până la Moscova. Avea trecute acolo şi însemnări despre Basarabia şi Bucovina, despre nedreapta înţelegere pusă la cale de Molotov şi Ribbentrop. L-am sfătuit să-şi ţină gândurile în buzunar, ar putea-o păţi. Nu se cuvenea să uite că duşmanii de ieri ne deveniseră prieteni, că, în

virtutea acestei schimbări bruşte de sentimente, ceea ce constituia un act de cugetare personală putea să se transforme într-o mărturie oficială a trădării sale. Nu m-a ascultat. Mai mult. M-a rugat să-i ofer o cameră ca să se vadă la mine cu Golgoţiu. Golgoţiu era încvartiruit la Gherghina. Poate te întrebi de ce a apelat tatăl lui Achim la mine. Îl ştiam de mic. L-am ajutat cum am putut şi pe el, şi pe Leonora, soţia sa, să-şi termine normala. N-am ţinut punga bisericii numai pentru sufletul meu, ci şi pentru înţelegerea superioară a viitorului ţării. Cei cu carte, după opinia mea, urmau să hotărească destinele naţiei; Gaspar pe banii bisericii, trimitea anual patru copii la şcoli înalte la Roma. Am făcut şi eu la fel, trimiţându-i însă nu în leagănul nostru latin, căci, aşa-cum ţi-am spus, noi sprijin oficial n-am avut ca ungurii. Printre cei patru au fost trimişi la şcoală şi Leonora şi Octavian Purcărete, tatăl lui Achim. M-am dus la Gherghina, noaptea, pe jos, bolnav, sprijinit în cârje. Numai în ajun îmi îngropasem femeia şi pe copila ei şi a mea. Dar de întors acasă nu m-am mai putut întoarce. M-a pornit sângele pe gură în urma bătăilor primite cu câteva zile înainte, pentru încercarea mea de a cere judecarea răilor ce mi-au pângărit sufletele atât de dragi mie şi lăcaşul sfânt, pentru că acolo, în altar, şi-au bătut joc de ele. Din biserică făcuseră grajd pentru ca.

Am rămas la Gherghina, iar Golgoţiu s-a dus la mine acasă. Acolo s-a întâlnit cu Tăvi. Ce-au discutat nu mai ştiu. Destul doar că, la câteva zile, Tavi a fost găsit mort între linii, în mijlocul unor soldaţi, daţi neantului şi ei, împuşcaţi din faţă şi din spate. Acum Achim zice că aia era compania lui Tavi. Minciună. Tavi venise acasă în permisie. Nevastă-sa l-a găsit mort. În buzunarul de la piept i-a aflat jurnalul. După ce l-a citit, mi l-a adus mie. L-am citit şi eu. Cel care a preluat comanda regimentului, Burtea, după ce Golgoţiu s-a sinucis, s-a dus cu frontul până în Budapesta, apoi

în Tatra. De acolo au fost obligaţi să se întoarcă în ţară pe jos. Aliaţii nu le-au pus la dispoziţie nici măcar un mijloc de transport. Camioanele le-au fost rechiziţionate. Un sfert din efectivul intelectua, rămas în viaţă a fost dus în Siberia, ca prizonieri. Oamenii simpli s-au întors pe la casele lor, iar Burtea, colonelul despre care ţi-am amintit, nici; n-a apucat să mai ajungă la ai săi. L-au dus direct la închisoare. Tatăl lui Burtea avea în Braşov o mică tipografie. Burtea a fost socotit fiu de capitalist.; Meritele lui n-au mai însemnat nimic, dimpotrivă. A fost acuzat că din cauza lui câteva sute de ruşi, strânşi din prostia cuiva între două coturi ale râului, uite aici,.— Andronic îmi arată locul pe hartă – au fost măcelăriţi, cu toate că Sofronea le spusese c aveau să le sosească nemţilor întăriri tocmai pentru, a lovi concentrarea aceea de carne vie. Fiule, adevărul trebuie să iasă la lumină. Luptă-te pentru el!

18

Bate cineva la fereastra din spate, mare cât o palmă doar. Fereastra din faţă este acoperită cu pânza imensă a „Nopţii Sfântului Bartolomeu“.

Am adormit târziu. De fapt, ce înseamnă târziu? Pentru mine devreme este acelaşi lucru. Altfel n-aş fi deschis o altă fereastră, probabil o aerisire spre încăperea vecină sau spre o fostă baie.

„Eu sunt, Blid Vasile, domnule."

Îmi răsare în minte chipul Gherghinei, apoi, al fiului ei. După el apare în faţa ochilor obosiţi tigva curăţată de copil, şi, liniştit că nu e vorba decât de un vis, încerc să adorm, din nou.

„Veniţi după mine”, îmi spune Vasile şi eu mă ridic grăbit şi îl urmez.

Abia pe, păşunea dintre berc şi linia ferată îmi dau seama că sunt fără veşminte. Nu-mi pasă de

goliciune. Nevoia de a-l urma pe Vasile e mai puternică decât somnul obositor, mai ales că Oti a aţipit la capătul patului, cu sticla în mână: parastasul ei pentru Grigoropol. Nici n-am reţinut exact de ce m-a poftit să beau în cinstea unui om despre care încă nu ştiu nimic. Auzisem din prima zi de Grigoropol: îl legase Oti de Purcărete al meu, dar nu mi-a trecut, prin minte că ramificaţiile acestor nume mă pot obseda. Unde era Purcărete? Jumătate din sat purta numele lui.

„Domnule, nu eu vreau să vă deranjez. Prietenul meu, Blid de la cărbune, are a vă spune ceva."

Plutesc spre acest Blid de la cărbune. Îmi este atât de la suflet din seara când l-am văzut trăgând cu praştia în mine, încât am sentimentul că-i sunt mai aproape decât mi-ar fi el. Mă, ridic din aşternut. Poate că nici nu sunt în el. Sunt într-o aiureală după ţuica de cireaşă băută la Andronic şi amestecată cu ceea ce mi-a dat înainte Oti. Trăiesc, chiar în starea ireală în care mă aflu, o certitudine. Toţi sunt uniţi. Singur sunt doar eu. M-au luat drept un izbăvitor sau, mai degrabă, un prost. Dacă ar fi lângă mine Purcărete l-aş strânge de gât.

„Strânge-mă, maestre, îmi spune Pol şi-l văd aievea, șezând pe scaun lângă patul cu baldachinul ros de molii. Ridică-te, Bunicule", continuă el.

Eu mă ridic. În locul lui îl văd pe Vasile.

„Du-te după el, " îmi spune Purcărete al meu.

Mă duc. Pesemne urmez dorinţa mea de la început, încerc să ies din coşmarul realităţii şi fără voia mea intru în altul.

Mă opreşte în drum Gherghina şi-mi zice în gura mare să nu-i urmez fiul. Menirea lui este să mă piardă.

„De ce?" întreb eu.

„Pentru că, îmi zice ea, Vasile vrea să te ducă la prietenul lui, Blid, cărbunarul, şi prietenul lui e un ucigaş."

„Cum e ucigaş?" întreb.

„A omorât un câine.“

Simt că mă înăbuş. Dau din mâini şi din picioare. Încerc să respir aer curat, dar în bronhii îmi intră particule împuţite din mobilierul greu din camera în care mă aflu.

Deschid ochii. Mi-i şterg înverşunat. Nici urmă de Vasile şi Pol, cu atât mai puţin de doamna Orban.

Proţăpit în faţa patului, în poziţie comică de drepţi, îl văd pe Achim. Naganul nu-i lipseşte de la şold.

— Îmi pare rău că v-am deranjat, Bunicule, îmi spune el. De fapt, nici nu-i de mirare că aţi dormit atât de târziu. De aici nici măcar n-aveţi cum să vă uitaţi afară. E trecut de zece.

Deci înseamnă că am dormit aproape nouă ore, îmi zic, verificând ceasul de pe noptiera plină de praf.

— Cu ce-ţi pot fi de folos, domnule Achim?

— Cu multe, Bunicule, înainte însă daţi-mi voie să mă aşez. Vă zbuciumaţi în somn. Vorbeaţi de unul singur şi o clipă m-am temut pentru dumneata. Nu vă reţin mult. V-am văzut ieşind de la Andronic. Nu vreau să vă mint, vă ştiu fiecare pas pe care-l faceţi. Cred că mă judecaţi aspru pentru Blid Gligor, pentru pedeapsa despre care satul ştie că i-aş fi dat-o eu. Nu i-am dat-o, Bunicule, adică să mă înţelegeţi bine: nu l-am pedepsit şi nici n-aş fi avut dreptul s-o fac. I-am zis într-o zi, într-o zi când eram cătrănit la suflet, că în locul lui m-aş aşeza pe o grămadă de bălegar şi aş cere trecătorilor să mă scuipe pentru toate câte le-am făcut.

— Dar ce-a făcut, domnule Achim? L-am întrebat pe Gligor, însă a refuzat să-mi răspundă, invocând tot un ordin de-al dumitale.

— Ordinul ăsta de-a tăcea i l-am dat, este adevărat, deşi nu l-am ameninţat cu nicio pedeapsă pentru cazul când nu mi-ar fi îndeplinit dorinţa.

— Domnule Achim, de trei zile nu fac altceva decât să vă ascult, uneori împotriva voinţei mele. Aş vrea să ştii însă că, dacă am hotărât să rămân în sat, mergând chiar până acolo încât să-l chem pe Gogu Pomişor să mă ajute, ţelul acestei hotărâri e unul singur. Să mă lămuresc în primul rând cu ce s-a petrecut atunci, în timpul războiului, că de petrecut ceva de seamă, pe lângă cele ştiute şi povestite de lume, s-a petrecut. N-am niciun mandat oficial, nici vreo împuternicire de undeva. Dacă nu-ţi convine, poţi să-mi spui. Hirean Ion mi-a făcut o aluzie brutală că n-aş avea acest drept. După el ar fi bine ca totul să rămână aşa cum a fost. N-aş putea să-ţi spun, în clipa de faţă, dacă dorinţa lui n-ar fi până la urmă cea bună. Eu, personal, am depăşit însă faza nehotărârii.

— Sunt convins că m-a înjurat şi pe mine, îi stă în obicei. Pe ascuns mă acuză de fraternizare cu Andronic, uitând că, indiferent de relaţiile mele cu preotul, eu nu încurajez biserica, nici nu-i cânt propovăduitorului ei în strună.

—Domnule Achim, pentru ce nu accepţi varianta povestită de lume a morţii tatălui dumitale?

— Pentru că nu vreau complicaţii, Bunicule. Una e să mori ca un erou, alta e… Pe urmă, n-am credinţa că tata a murit aşa cum spune lumea, luând apărarea lui Onişor şi împotrivindu-se ca acestuia să i se fure caii. Poate să fi existat şi acest motiv, povestea n-are cum fi o invenţie. Cel aruncat mort pe şaua calului, de tătarul care a rechiziţionat murgii lui Onişor, n-a fost însă tata. Cineva avea interes să se împrăştie varianta că o companie de-a noastră a făcut o încercare de trădare şi pentru asta. Drept pedeapsă, şi-au găsit moartea dincolo de linia ferată. Ştiu, mi-aţi mai spus-o, soldaţii întorşi cu spatele la duşman pot fi omorâţi tot pe la spate, dar în jurnalul tatii era scris negru pe alb. Cineva dorea cu tot dinadinsul o provocare. Povestea cu caii lui Onişor n-a fost

decât începutul acelei provocări. Tătarul a fost, într-adevăr, împuşcat pentru ce-a făcut, să fie pildă pentru alţii, dar compania cu care a murit tata se îndrepta spre prima linie, i-a văzut şi Blid Gligor, casa lui era chiar lângă barieră, avea pe atunci altă casă, una amărâtă, din chirpici, nu făloasă cum şi-a ridigat-o după aceea. Mama a încercat şi ea să afle adevărul, dar, dacă la început Blid a mărturisit ce-a văzut, după ce a fost făcut primar a tăgăduit că ar fi ştiut ceva. După ce nemţii şi ungurii ne-au încercuit pe la Teiuş, Blaj şi Turdaş, ai noştri au rupt frontul şi au împins punga duşmanului până aici, pe deal. Numai că cei din conducerea satului au fost daţi pe urmă pe mâna militarilor sovietici. Cel care a fost hotărât de către aliaţi să fie numit primar a fost Blid. De ce tocmai el? Întreabă-l dumneata, de ce a acoperit cu buldozerele cele două văioage care despărţeau cota asta blestemată de restul dealurilor din stânga şi din dreapta, cine i-a poruncit lui să procedeze aşa şi, mai ales, ce-a urmărit, închizând cu zeci de tone de pământ locul fostelor albii ale viiturilor de primăvară? Nici eu nu ştiu, Bunicule. Asta numai el o ştie, dar de spus nu spune. Preferă să zică că am dat ordin să tacă din gură, aşa a umplut satul că tot cu l-aş fi oropsit să şadă dimineaţa şi după-amiaza pe bălegar, să primească în-obraz stupiturile oamenilor pentru tot ce-a comis. Lui îi place că e batjocorit, Bunicule, în felul acesta crede că se spală de păcate, că oamenii buni la suflet se vor mulţumi doar cu atât. Îl roade şi pe el sufletul pentru asta primeşte, aş zice, cu plăcere fiecare, murdărie aruncată între ochi. El a fost mână în mână cu administraţia sovietică. Din spusele mamei, în caietul tatii, scria că un asemenea procedeu era contrar înţelegerii dintre cele două părţi, dar cine ştie ce înţelegere între părţi era, de vreme ce tot ce făcea Blid făcea din voia, sau din porunca mai marilor săi.

— Dacă a făcut din porunca lor, atunci explicaţia, domnule Achim, poate fi simplă.

— Simplă şi nu prea. Din arhiva satului, care se află la noi, la miliţie, se vede clar că n-a existat vreo semnătură străină pentru nici o hotărâre. Numai semnăturalui Blid Gligor, atâta tot. Şi tot mai întreb ceva; de ce toţi oamenii au fost obligaţi să-şi dea pământurile colectivei, în afară de Blid? Nu-i vorbă, le-a dat şi el, cele de pe deal, cele sterpe, de nu creşte pe ele nici bozul. Dar loturile de pe luncă i-au rămas, le ară singur, iar dacă o dată am îndrăznit să spun faţă de cineva mai mare cu ce drept Blid Gligor este scutit de da o lege ce nu scuteşte pe nimeni, mi s-a răspuns să nu mă amestec unde nu-mi fierbe oala, să-mi văd de hoţii mer de găini şi de duşmanii de clasă care sabotează colectiva.

Nu ştiu ce răspuns să-i dau lui Achim. Povestea lui mă încurcă şi mai mult. Pe zi ce trece, în loc ca lucrurile să se simplifice, capătă, prin adăugire de noi fapte, întortocheri din care nu mai pricep mare lucru. În fond? ce vreau, ce doresc aceşti oameni? Ar avea toate motivele să trăiască mai liniştiţi acum, după atâţia ani de la urgie, dar, uite, nu trăiesc, ceva îi roade, îi macină, îi învrăjbeşte în continuare. Oare Purcărete, fostul meu colaborator, pentru asta să mă fi chemat în sat, să limpezesc ceea ce el n-a fost în:stare, el ori ceilalţi care acum îmi urmăresc fiecare pas?

Mă îmbrac grăbit şi Achim îmi toarnă din cana de porţelan apă pentru obraz, iar cu o altă cană, din acelaşi serviciu desperecheat, scot din găleată să mă spăl pe dinţi. Achim asistă la întreg ceremonialul, impasibil, cu gândurile la ale lui; ajutorul pe care mi-l dă e mecanic,se vede de la o poştă. La un moment dat îmi mut scaunul pe care stătusem până atunci. În virtutea aceluiaşi robot care-i diriguieşte lăuntrul, vine cu prosopul pe vechiul loc.

— Domnule Achim, sunt sigur că ai varianta dumitale în privinţa răposatei Leonora. Din discuţiile cu Andronic am dedus limpede natura

relaţiilor dintre ea şi el. Se pare că ţi-a ajutat părinţii şi cu folos pentru amândoi, aşa cum Blid nu s-a-dat înapoi să aibă grijă de dumneata şi Silviuţ, fratele cel mai mic. Leonora, mama dumitale, a fost de câteva ori la Burtea, la stuf, fostul colonel care a condus operaţiile după Golgoţiu în această zonă. Ştiai că acest colonel a fost arestat după terminarea războiului?

— N-am ştiut. Am auzit doar de cel ce s-a împuşcat.

— Înseamnă că trebuie să aflăm de ce Golgoţiu s-a împuşcat şi de ce a fost arestat Burtea. Vag îmi amintesc, din relatările căpitanului Alexiu, aflat în exerciţiul funcţiunii, şi care s-a ocupat o vreme de lagărele de deţinuţi din Deltă, că Burtea a fost găsit la rându-i înecat. Unii spun că ar fi vrut să fugă, alţii că ar fi fost împuşcat, deşi Alexiu susţine că moartea a fost naturală. Eu unul mă îndoiesc, domnule Achim, acum după tot ce-am aflat. Înseamnă că există interese care urmăresc ca măcelul de pe deal să fie considerat doar ca o luptă, una din multe altele, în care ai noştri şi-au dat pentru ţară tot ce aveau mai bun. Stau însă şi mă întreb care a fost îndemnul pentru care ofiţerii noştri n-au reacţionat la un ordin de sinucidere colectivă. Andronic mi-a mărturisit că pe deal, după ce românii au pierit cu miile, au intrat câteva piese de artilerie în funcţiune. Cota a fost cucerită într-o zi, iar sus nu erau mai mult de două companii de duşmani. Niciunul n-a rămas viu. După mine, cineva acolo sus era, domnule Achim, la curent cu manevrele ce se făceau jos, dincolo de râu.

Mă uit în ochii lui Achim. Aş vrea să văd în ei sclipirile înţelegerii de care aş avea nevoie, dar în locul lor întâlnesc nişte nasturi verzi, fără o expresie matură, o privire de copil aflat într-o mare încurcătură, incapabil în momentul dat să ia vreo hotărâre. Atitudinea de la început a lui Achim faţă de mine, băţoasă, obraznică, îmi este răsplătită

acum de neputinţa sa. Cu toate astea, n-aş vrea să fie un neputincios. Simt în el o tulburare adâncă, legată nu numai de dispariţia atât de tragică a părinţilor săi, neclară şi ascunsă în vremile trecute, din care el ar vrea să readucă la lumină măcar atât cât să-i dea liniştea de care simte atâta nevoie. Forţa Naganului de la şold nu-i mai conferă siguranţă; nici orgoliul supraputerii. Atârnă cu teaca lui de lemn lustruit într-un fel batjocoritor, de parcă pistolul ar fi stăpânul care-l cară pe Achim, el, unealta morţii, târând după sine cadavrul unui om viu. Mi-e milă de Achim şi-mi pare rău că pentru câteva fracţiuni de secundă m-am putut alimenta cu o bucurie nedemnă de mine şi de starea lui adevărată. Mi-ar destăinui mai multe, sunt sigur, dar n-are deplină încredere, nici nu ştie cât din ce ştie poate să-mi spună fără consecinţe grave pentru el. Ar vrea să mă implic, o simt, cu condiţia ca el să fie cât mai departe, un observator activ, dar nu un participant activ, cum mi-ar trebui. Aş dori să fie omul meu numărul unu în dezlegarea unor taine de importanţa vitală în primul rând pentru el, nu pentru mine, cu toate astea intuiesc de pe acum că nu voi avea niciodată în persoana lui un sprijinitor. Vrea să-şi apere postul, îmi fulgeră gândul prin minte şi, o dată ajuns la acest prag al înţelegerii, îi acord şi mai puţine circumstanţe atenuante. Nu vreau să-mi demasc descoperirea, nici să fiu pripit în afirmaţii. Timp există destul, el va lucra în favoarea adevărului, aşa cum se întâmplă întotdeauna. M-am condus în toate timpurile după principiul că, mai devreme sau mai târziu, ceea ce a creat mai preţios omenirea, *dreptul legii, nu legea dreptului*, va izbândi până la urmă. Rareori s-a întâmplat ca această deviză să nu aibă câştig de cauză, chiar şi atunci când cauza a fost susţinută în continuare de alţii, eu fiind scos din cursă din felurite motive.

Ochii lui Achim mă pândesc. Intuieşte ceva, dar nu bănuie exact drumul gândurilor mele.

Ieşim în ogradă şi brusc îmi dau seama că cel mai bine ar fi să stau cu faţa la soare, aşezat pe unul din pragurile de piatră. De departe îl aud pe Blid Gligor cum se tânguie, cerşindu-şi pedeapsa de la puţinii trecători la ceasul acela târziu pentru nişte gospodari matinali. Achim nu înţelege şovăiala mea de moment şi nevoia de odihnă, după ce, slavă domnului, mă odihnisem destul. Mi-a venit în minte Orban. Bănuiesc că rolul lui, în cele petrecute în sat, este cu mult mai mare. L-am ignorat câtva timp. Până în clipa când Oti mi-a mărturisit tot calvarul întoarcerii ei acasă, lângă amintirea omului pe care l-a socotit cel mai apropiat sufletului ei dintre toţi. Ceva însă, dincolo de o înţelegere sumară, îmi şopteşte în subconştient că Oti s-a reîntors nu numai pentru amintiri, ci şi pentru limpezirea lor. Am dedus din spusele ei că unele amănunte, cu toate, precauţiile de a face din ele fapte comune, au pentru ea un interes personal. Unora vrea să le dea dimensiunea reală, pe altele, să le poleiască pentru posteritate. În această cumpănire a viitorului oare intru şi eu?

— Domnule Achim, numele de Orban nu-ţi spune nimic? Dintre toţi eşti singurul care nu i-ai acordat nicio importanţă, or, eu am vaga senzaţie că multe necunoscute stau chiar în atitudinea lui faţă de sat. Nu se poate ca dumneata, fiind de aici, să nu ştii că Orban s-a întâlnit cu Sofronea sau Sofronov, cum îi ziceau tovarăşii săi de arme. Iar mi se pare curios că n-ai dedus, în cazul că erai la curent cu întâlnirea amintită, că cei doi, la rându-le s-au întâlnit şi cu Golgoţiu, comandantul regimentului ce-a acţionat pe această cotă. Dacă s-au întâlnit cei trei, înseamnă că ceva trebuia neapărat să-i lege; era în această comuniune un interes comun, deduc eu. Orban ştia că Gherghina trăieşte cu Sofronea. Deci Orban avea nevoie de un om sigur. L-a găsit. N-am nicio dovadă că cei doi s-au întâlnit cu Golgoţiu, dar ipoteza mea mi se pare atât de evidentă, încât o avansez fără pic de

teamă că aş intra în jocul unor simple speculaţii. Evidenţa cerea această întâlnire şi cred că nu putem face un pas înainte fără să lămurim propunerea mea.

— Bunicule, v-am spus câţi ani aveam atunci. Pe urmă, nici n-am fost tot timpul aici. Dar, chiar dacă aş fi fost, faptele de care îmi relataţi, în cazul că le-aş îi auzit, mi-ar fi depăşit oricum înţelegerea. Pe mine mă interesau atunci mai mult caii sau cum trec pe sus gloanţele-trasoare, cum înroşesc obuzele incandescente norii. Cine cu cine se întâlnea? Înainte de a mă duce nemţii la săpat tranşee, am prins şi eu câteva zile fierbinţi. Am cunoscut un rus, Saşa, mi se părea un copilandru. Era îndrăgostit de calul lui, îmi dădeam seama după grija cu care îl hrănea şi-l adăpa, după cum îl ţesăla de mai multe ori pe zi, el însuşi fiind cam jigărit şi nespălat, soldăţelul. Avea nouăsprezece ani Saşa. Într-o zi l-am găsit rezemat de un snop de grâu. Era rănit la picioare. Calul păştea lângă el. Saşa m-a rugat pe limba lui ceva ce n-am înţeles. M-am întors acasă şi i-am spus mamei că am dat de un soldat rănit. N-a stat pe gânduri. Să mergem să anunţăm pe cineva dintre ruşii aflaţi dincolo de linii ar fi însemnat să ne pierdem vremea. Era şi departe şi periculos. Mama a luat o sticlă cu lapte. Amândoi ne-am îndreptat spre locul cu pricina. Saşa era acolo. S-a bucurat când m-a recunoscut. Mama i-a dat sticla. El a dus-o la gură. Atunci am văzut ceva înfricoşător. Laptele ieşea prin veston. Nu-mi dădusem seama că rana cea mai gravă era la pântec. Mama i-a scos vestonul. Priveliştea m-a făcut să vomit. Maţele s-au revărsat albicioase.ca laptele pe care abia îl băuse. Laptele mai curgea din el, dar Saşa murise, capul îi atârna pe-o parte, într-o linişte şi-o recunoştinţă calmă. Poate că această recunoştinţă să fie doar o iluzie târzie, pe vremea aceea nevăzând în ochii lui decât liniştea şi odihna pe care numai moartea ţi le poate da. Şi-acum uneori, în nopţile mele agitate, văd cum

curge laptele din Saşa cel mort. Am uitat, Bunicule, cum mai arată chipul tatii şi al mamii, ca să-mi aduc aminte de ei mă uit în puţinele poze rămase, dar chipul Saşei, aşa cum l-a prins nefiinţa, nu-mi iese din minte. Pentru mine tot războiul se reduce la chipul lui. Mă credeţi?

— De ce nu te-aş crede, domnule Achim?

— Să mă înţelegeţi bine, osârdia pe care o depun, cu toate că dumneavoastră n-aţi avut cum s-o vedeţi până acum, este şi pentru faptul că nu doresc ca ochii acelui copil-soldat să rămână întinaţi în memoria mea. Nu se poate ca Andronic să nu vă fi spus de faptul că ai noştri au fost loviţi din spate. Dar eu, vă întreb: de ce? Cu ce scop? Cum să tragă în ai noştri, când noi eram de-acum aliaţi, luptam alături de ei?

— Domnule Achim, războiul îşi are legile lui. Bine ai zis, referindu-te la lupta comună, de-acum. Acest acum s-a făcut atunci, or, acel atunci nu putea şterge neîncrederea sădită şi educată de propaganda acelor vremi. Tragedia, atât cât a fost, nu trebuie să ocolească neîncrederea din judecata noastră, a celor de azi. Aici a fost primul contact al ruşilor cu un duşman, organizat, bine întărit, primul contact cu armata noastră, care, cu o lună şi jumătate în urmă, mai lupta împotriva lor. Suntem suspicioşi şi în timp de pace. Atunci de ce să ne mirăm că neîncrederea era în conştiinţa fostului duşman atât de vie încă. Că erau suspivioşi şi faţă de ai lor o dovedeşte acea cercetare a documentelor în apropierea liniei de foc a frontului, cercetare în ochii mei criminal, din moment ce a doua zi nemţii i-au făcut pilaf, soldaţii având în mână în loc de arme hârtii cu care să-şi adeverească identitatea. Războiul şi legile lui sunt opace la lucruri care în timp de linişte şi calm ni s-ar părea de necrezut. Chipul lui Saşa al dumitale era partea frumoasă a morţii, domnule Achim. Partea cealaltă, cade pe seama conştiinţei

noastre. În numele ei avem căderea şi obligaţia s-o lămurim.

19

Simt nevoia să refac drumul de acum câteva zile, spre cotul râului, unde l-am întâlnit la arat pe Blid Gligor.

Eram sigur că a doua zi după primirea veştii Gogu Pomişor are să descindă în satul unde, fără voia mea, am poposit şi eu. Bănuiesc însă că s-a întâmplat ceva. E a patra zi şi de la Gogu nicio veste. Gogu nu-i omul să-mi refuze o rugăminte. Ori să întârzie fără un motiv temeinic. Cred că depeşa trimisă de şeful de gară n-a ajuns la destinaţie. O nouă discuţie cu Macarie, prietenul lui Purcărete, îmi alungă orice dubiu, omul şi-a îndeplinit cinstit datoria şi amicul său din oraşul apropiat aşijderea. N-am altceva de făcut decât să aştept. Aşteptarea la un om ca mine înseamnă însă a nu sta locului. Asta şi fac, acesta este şi motivul pentru care mă aflu pe drumeagul colbuit, răsucit ca şi întortocherea râului, cu toate că drumul, n-ar avea, zic eu, niciun motiv să copieze exact traiectoria formată, în ani şi ani, de apa leneşă. N-am intenţionat până acum să purced în acel loc, deoarece aş fi dorit ca investigaţia crăpăturii din mal s-o fac împreună cu Gogu. În cazul că vom găsi ceea ce bănui, sfatul şi cunoştinţele lui sunt de neînlocuit.

Aud o gâlceavă sau poate să nu fie vorba de ceartă. Vântul îmi joacă feste, bate din toate părţile. Numai când mă opresc şi ascult cu atenţie îmi dau seama că vocile sunt ale unor femei şi că cearta e ceartă în toată legea. Trec terenul arat grăbit; încerc să scurtez din drum, tăind cotiturile inutile. Ajung după aproape o jumătate de oră la locul unde mai fusesem cu câteva zile în urmă.

Nu-l văd decât pe Blid Gligor semănând cu traista atârnată la brâu.

— Parcă s-au auzit nişte voci de aici, mă interesez, urmărind să surprind pe faţa lui nesiguranţa opiniei mele.

Ridică, din umeri.

— N-am văzut pe nimeni, sunt de la şase dimineaţa aici. Am stat până la opt. De la opt la zece am încălecat bălegarul, cum sună porunca. De la zece, poate de la zece jumătate, am venit din nou. Pe iugărele astea, dacă semeni secară la timp, scoţi o recoltă frumuşică, conchide Blid şi se uită la ceasul de buzunar, voind să-mi dea asigurări că orele de care amintise erau ore verificate.

— Mi s-a părut că aud glasul doamnei Orban şi al Gherghinei, mă hazardez, dar Blid nici nu mă mai ia în seamă.

Aruncă sămânţa pe postăţile arate cu îndemânare, niciun loc nu rămâne neacoperit de boabele lunguieţe de secară.

Halucinaţii n-am avut, de asta sunt sigur. Nu pot spune cu certitudine că vorbele aduse de vânt până la pâlniile urechilor mele erau ale celor două femei amintite de mine, dar că erau voci de femei n-am nicio îndoială.

— Când am plecat de la post l-am văzut pe Achim intrând la dumneata. Cred că pentru asta te-ai şi obosit până aici. Încerci să vezi ce e drept din ce nu ţi-am spus. Şi ce e minciună din ce-a zis miliţianul despre mine. Bag mâna în foc că a refuzat să recunoască deschis că eu nu fac altceva decât să urmez ordinul, cu toate că aş minţi, Bunicule, dacă n-aş spune că atât de mult mi-a plăcut să cred că mă obligă cu legea, încât am uitat că pe jumătate legea este şi a mea. Poate e mai bine pentru mine ca oamenii să ştie că ispăşesc o vină de care mă căiesc singur, deşi n-am de ce să-mi arunc cenuşă în cap mai mult decât trebuie. Ce fac eu este acest meu mult, pe care n-ar trebui să-l îndur! zice el, voind să ascundă înţelesul celor

gândite în spatele unor cuvinte ce nu i se prea potrivesc.

— Domnule Gligor, nu prea sunt obişnuit să fiu tras pe sfoară. Să mă înţelegi bine, nu te acuz că ai vrea s-o faci, dar simt din felul cum ai vorbit şi din anumite accente cărora dumneata nu le dai importanţă, că totuşi vrei să te ascunzi în dosul unor nemulţumiri ale lui Achim, nemulţumiri pe care le-ai luat drept ordine. Mi-a spus că ai fost primar în vremea aia, nu ştiu exact însă de când şi de ce te-au ales tocmai pe dumneata. Transilvania a fost a românilor, ei au participat la eliberarea ei şi s-au pierdut în această parte de ţară zeci de mii de suflete. Mă miră faptul că ai admis de la început să intri într-o administraţie care nu era a noastră. Ştiu că eşti mai înşcolat decât alţi săteni, adică Achim nu mi-a ascuns că ai terminat şcoala primară şi ai făcut şi două clase de arte şi meserii în oraşul din apropiere.

— Atunci poate ţi-a spus, ori dacă s-a ferit îţi zic eu, monumentul eroilor din primul război, cel de lemn, eu l-am făcut. L-am făcut fără bani, fără danii de la stat sau de la popi, aşa cum s-a făcut celălalt monument, de piatră, ridicat, zice Andronic, clin sudoarea străduniei lui şi din avutul oamenilor.

— Nu, asta nu mi-a spus, cred că nu ştie nici el…

— Dar că tata după primul război, a fost într-un regiment de bolşevici şi a luptat împotriva albilor, asta nu ţi-a dezvăluit? Nu ţi-a povestit că nu-i convine. Tata s-a întors acasă în douăzeci şi unu şi, fălos cum era, nu vorbea cu mine decât ruseşte. Zicea că el e internaţionalist, aşa zicea. Cu el am învăţat buchiile slavone, cu ajutorul cărora m-am putut descurca. Păi nu ţi-a mărturisit, Bunicule, pentru că dacă îţi spunea îi era mai uşor să înţeleagă şi el, şi dumneata, de ce m-au pus pe mine şi nu pe altul în locul meu. E adevărat, i-am întâmpinat la marginea râului, dincolo de berc. Cu

flori şi pâine şi sare, i-am aşteptat şi nu mi-a fost ruşine şi nici nu-mi este că am procedat aşa. Am fost copil sărac, Bunicule, tata se întorsese nu numai fără o labă de la picior, dar şi cu darul paharului, şi mama l-a lăsat în ale lui. A plecat cu unul de la C.F.R. Nici azi nu mai ştiu nimic de ea! Pe tata însă nu l-am părăsit; piciorul lui se umfla primăvara şi se învineţea, iar toamna se albea din nou, semn că mai avea bătrânul în el putere şi dorinţă de viaţă. Şi-a avut până după 23 August. De bucurie că am trecut de partea sovieticilor, s-a îmbătat atât de crunt, încât, după patru zile, ce n-a reuşit să facă boala a făcut spirtul. I l-a vândut cineva ca spirt curat. De unde să ştiu eu ce spirt a furat cel care i l-a adus de la o fabrică chimică din Copşa.

— Da, acum îmi este cu mult mai limpede, zic, edificat asupra motivelor pentru care Blid a fost preferat ca primar.

— Şi-ţi mai spun ceva. Nu m-am băgat cu tragere de inimă; erau alţi gospodari în sat care ar fi meritat să fie în locul meu. N-au vrut, s-au dat înapoi. Chiar fostul primar de dinainte de război le-a întors spatele. Mi-am zis că nu se cade să fac aşa. Am înţeles pe urmă că am făcut şi multe prostii, dar am şi ajutat satul., şi nu cu puţine lucruri. A stat în puterea mea, după ce mi-au cunoscut biografia, mai ales a tatii, să-i opresc de la rele. Că războiul e război, iar ăla care a venit de la mii de kilometri depărtare nu s-a dat înapoi de la nimic. Am fost bun atunci, dar cu vremea bunătatea s-a uitat. Toate se uită, Bunicule, mai ales faptele bune. Aşa a fost să fie. Oti mă suduie cel mai tare, ea şi nemţii ei de peste râu. Aici nu mai sunt nemţi. I-am strâns atunci, şi ruşii i-au dus unde i-au dus. Dar şi cu dusul ăla i-am ales cu socoteală, mulţi din ei au scăpat, pe alţii, mai bătrâni, nu i-am trecut pe liste, cu toate că ordinul suna clar, nici sămânţă din ei să nu mai rămână. Şi asta s-a uitat. Pe Oti am vrut s-a scap. Putea să

scape singură, că era jumătate unguroaică, iar eu puteam adăuga de la mine că e numai unguroaică. Mândra dracului – n-a vrut, era să mă bage şi pe mine la belea, că o vreme n-au mai avut încredere în spusele mele. Şi asta, că am lăsat pe la casele lor peste două sute de saşi, s-a uitat. Dar unii care au plecat în Germania aia apuseană nu m-au dat uitării. Dacă vrei să ştii, ceasul ăsta de buzunar mi-a fost trimis de unul din ei. Şi un radio am primit şi altele. Ca să nu mai zic de medicamente, pe care le-am împărţit la cei în nevoi. De ce n-a venit Anton să zică ce i-am dat pentru plâmânii lui sparţi? Blid Gligor a ştiut însă, ca un prost, să-i oropsească pe ai lui. Şi dacă cei de la pădure mă suduie pe pe mine, au dreptul s-o facă. Fiecare stupit al unuia care mai vine prin sat îmi face bine, ochii mi se limpezesc de lacrimile pe care le plâng. Că jumătate din ei mi-au fost neamuri şi i-am asuprit tocmai ca cealaltă jumătate să nu zică de mine că sunt părtinitor.

— Adică eşti rudă cu băiatul ăla, tot Blid îl cheamă, Petrică?, stă la a patra sau a cincea casă de la locul unde-ţi petreci o parte din dimineaţă, îndulcesc eu denumirea locului, ca Blid să nu se simtă mai ofensat decât se cuvine. A venit acum câteva zile să-şi omoare câinele. Dau eu amănunte, ca să ştie exact la ce fel de rudă de-a lui. Dac-o fi rudă, mă refer.

— E băiatul sorei mele, mai mare ruşinea pentru mine, dar atunci când am trecut-o pe listă, socot că n-am greşit. E o hrăpăreaţă. Când mama l-a lăsat pe tata, a luat-o pe Milia, soră-mea, cu ea. A stat Milia cât a stat, apoi a venit de acolo gata măritată, cu pretenţii asupira casei pe care tata cu limbă de moarte mi-a lăsat-o numai mie. Ca să nu-mi aud vorbe i-am dat strânsura, eu mi-am ridicat alta, asta în care locuiesc acum, iar dumneaei, profitând că eram mare şi tare, se ducea la oameni în numele puterii şi prin ameninţări şi altele lua de la ei tot ce putea lua. Să nu crezi că dacă oamenii m-au urât

este numai pentru că eu eram dat dracului, cum ziceau, că m-am dat bine cu ruşii. M-au urât şi pentru ce făcea Milia în numele meu. Cine crezi că mi-a fost cel mai mare duşman după ce m-au dat jos ai noştri de unde m-au pus ăia? Tot Milia. A scornit prin sat că de la rechiziţii şi altele m-am înavuţit. Au venit unii şi mi-au spart un zid de la casă să caute aurul grofului. Au zis că eu l-aş fi furat. Păi prima pe listă pe Milia am pus-o, să se înveţe minte, cu toate că de Petrică îmi pare rău, puteam avea grijă de el, aşa cum am avut înţelegere pentru Achim şi fratele lui, Silviuţ, de-i acum la Interne.

Blid Gligor a uitat să mai semene. Simt că i-am făcut rău aducându-i aminte de trecut, în acelaşi timp durerea lui mă interesează mai puţin decât ţelul pe care îl urmăresc. Nu se poate ca Blid să nu ştie mai multe decât mi-a dat de înţeles despre Orban. Biografia generalului mi-ar fi incomparabil mai de folos decât propria lui viaţă, interesantă în sine, dar deocamdată nefolositoare în lămurirea umbrelor ce stăruie în mine.

— Eszterházi când a plecat din sat, domnule Gligor?

— Groful, grof, om deştept. După cedare ar fi putut să treacă apa; vărul lui, Bamfi, avea un conac dincolo de deal. Mai e şi acum acolo, o ruină, tot aşa cum a fost prădat şi conacul de la noi, doar l-ai văzut, sare în ochii oricărui om ce coboară din tren. Conacul lui Eszterházi e pe dealul după care şi-au întărit poziţiile ruşii, după ce primele lor atacuri n-au dus niciunde. Cum am zis, Eszterházi n-a plecat din casa lui. Mai mult, şi-a pus la dispoziţia purcăreţenilor toate carele şi dobitoacele ca să-i ajute pe oamenii care voiau să treacă aici, în Purcăreţii Noi, pe atunci doar un cătun cu câteva zeci de case. Nu i-a păsat că presa ungară l-a făcut cu ou şi cu oţet pentru „fraternizare” cu românii. Avea în partea asta câteva mii de hectare. Poate nu voia să le piardă, mai ales viile, alte câteva sute de

iugăre pe dealurile astea. Că pe-aici, înainte de război, numai vii erau. Poate ţinea şi la castelul lui, castel îi plăcea să-i spună, şi după mine asta şi era. Are ziduri groase de un metru, cu şanţ adânc în care dădea drumul la apă atunci când se îmbăta. Avea năluciri la beţie, năluciri rele de tot, spunea că vin hunii şi, ca să scape de ei, deschidea un mal al râului şi printr-un canal apa năvălea în jurul castelului şi astfel el se simţea apărat de năvălitori. Asta până se trezea. Îl apuca ruşinea şi închidea malul la loc. Drept răsplată, ca oamenii să nu i-o ia în nume de rău, le dădea sătenilor vin cu găleata; nu se uita nici la slănini, nici la burdufurile cu brânză. Ăsta era el, ca să înţelegi poate de ce-a rămas. Tot vreo nălucire să fi fost în mintea lui, deşi eu cred că şi alt motiv l-a îndemnat să rămână. N-avea de unde să ştie ce vremuri vor veni. După Dictat nimeni nu s-a atins de el. Regele, se zice, în semn de stimă, l-a chemat o dată la vânătoare la Lăpuşna, asta vine pe Valea Gurghiului. Ori poate fata lui, Eva ori Sisi cea într-o ureche, să-l fi îndemnat să rămână.

— Eu am auzit că Eszterházi ar fi plecat totuşi, că ar fi lăsat în locul lui pe administrator.

— A plecat la început, dar pe urmă s-a întors. A venit cu o nouă cameristă de la Cluj. Atunci Oti s-a mutat de la conac cu ce avea pe ea. A trecut dealul la Orban. Când doi oameni sunt supăraţi din aceleaşi pricini se apropie unul de altul mai iute. Supăraţi erau amândoi pe Eszterházi. Poate asta i-a şi făcut să se alăture în toate şi, până la urmă, să se căsătorească în legea lui Andronic, că ăsta pentru bani e în stare să închidă ochii peste orice credinţă.

— Domnule Gligor, te rog nu-ţi lăsa semănatul, eu o să stau în partea stingă, să nu te deranjez, în timp ce semeni îmi povesteşti. Te mai uşurezi şi dumneata, mai îmi limpezesc şi eu cele aflate, că de aflat am aflat destule, numai că noutăţile se cam bat cap în cap.

— Se bat, timpul trece, oamenii uită sau pun de la ei.

Şi Gligor, urmându-mi sfatul, se apucă să semene mai departe. Pasul îi e aşezat, egal, mâna intră în traista prinsă la brâu la intervale numai de legile ei ştiute şi suprafaţa neagră a pământului, bine boronită, primeşte cu înfrigurare boabele răspândite uniform.

— La voia lui Oti, Orban a cumpărat casa asta în care stă acum. Pe vremuri a fost o făbricuţă de spirt acolo, a grofului, pe urmă administratorul a mutat-o şi a făcut depozit de grâne, apoi a transformat depozitul în casă de locuit. Erau vreo opt camere.

— Cine era administrator?

— Unul Grigoropol, român zicea el, dar pe grof nu o dată l-am auzit zicându-i „măi grecoteiule”, de unde înţeleg că s-ar fi putut să fie grec. De ce-a ţinut grecul să facă locuinţă n-am înţeles şi nu înţeleg nici acum. Pe grec l-au omorât în timpul războiului. A vrut să se refugieze şi el, dar nu spre nord, aşa cum a făcut-o de data asta Eszterházi, ci spre Bucureşti, zicea că ai lui acolo se află. N-a apucat. Când au început să prade castelul el s-a opus. Mai bine n-o făcea. L-am cunoscut, era un om închis, drept în felul lui şi bun gospodar. A murit la câteva zile după ce-am ajuns primar. Am ajutat slugile de la conac să-l îngroape creştineşte. Andronic a rostit o slujbă în greceşte. S-au adunat oameni din şapte sate. Era neagră curtea conacului. Acolo a fost vrerea lui să fie îngropat, dacă moare. Oti a venit şi ea. Îmbrăcată în alb. A pus pe coşciugul lui o floare neagră, de s-a minunat toată lumea de culoarea ei, apoi a plecat singură la vale, fără să-i pese de gloanţele care şuierau de sus, de pe celălalt deal. Pesemne ştia că n-au cum s-o ajungă, distanţa era prea mare.

— Înseamnă că l-ai cunoscut bine şi pe Orban, concluzionez, socotind că e timpul să-i amintesc lui Blid de ceea ce mă interesează în primul rând.

Blid Gligor tace. Aruncă sămânţa din pumn în traistă, îşi scoate tarta cu tutun şi-şi răsuceşte în grabă o ţigară subţire. Tot înfrigurat, şi-o aprinde. După cum clipeşte, îl ghicesc că ar vrea să răspundă, dar în acelaşi timp ar dori şi să tacă. Poate gândeşte că şi aşa mi-a spus prea multe. Citesc pe chipul lui păreri de rău. S-a lăsat dus de necazuri, cum tot atât de bine s-ar putea ca eu să fiu în atâţia ani singurul căruia să i se fi spovedit.

— L-am cunoscut dară, cum să nu-l cunosc?! Cred că Oti ţi-a vorbit numai de bine de el, căţeaua dracului!

— De ce-o faci căţea, o apăr eu fără prea multă convingere, apărarea e mai mult un soi de instigare, vreau ca Blid să-şi dea drumul.

Îmi pare rău că n-am pus mai mult suflet în cuvintele mele, femeia a trecut prin atâtea şi s-a purtat mai mult decât frumos cu mine, ar fi meritat din partea mea o vorbă care s-o disculpe, cel puţin în ochii mei.

— Înţeleg că l-a iubit, continui, altfel n-ar fi trecut prin toate mizeriile vieţii ca să se întoarcă aici. Avea şi alte posibilităţi. Cred că exagerezi numind-o aşa cum ai numit-o, mă remontez, dar Blid nu pare impresionat de nimic din ceea ce spun. E cu capul la ale lui, trage fum după fum, apoi aruncă ţigara, fără să uite să scuipe după ea ca după o scârboşenie. Pe tăcute, seamănă din nou.

— Câtă vreme am fost aliaţi cu nemţii n-aş putea spune că s-a legat de mine. Nu-i vorbă, nici nu prea ştia el multe despre viaţa Blidarilor. Cine eram eu? Un nimenea, un sărăntoc, despre care oamenii uitaseră că sunt fiul lui Blid, bolşevicul, că aşa-i ziceau tatii. Rămăsese din războiul civil din Rusia şi fără dinţi, nu putea mesteca, molfăia doar miezul de pâine înmuiat în zeamă, asta era mâncarea lui şi de dulce, şi de post. Cea care i-a spus lui Orban că dacă vin ruşii am să mă dau de partea lor a fost Oti, ea n-a uitat cine eram, tata a fost grăjdar la conac; munca la grajd se poate face

şi cu un picior mai scurt. La un pahar, tata striga că o să vină ea şi la noi revoluţia, singura care-i dă dreptul sărăntocului să fie om, şi-atunci vai de capul boierilor! Eszterházi nu se supăra pe bătrân, de câteva ori l-a chemat la el în cerdac şi la un pahar prelungit îl punea să-i povestească de cele trăite, mai ales de cele văzute. Râdea când tata îl amenința că dacă se-ntinde revoluţia el o să pună mâna pe cele mai bune pământuri ale grofului, el fiind cel mai sărac din sat. Groful se hlizea şi-i dădea să bea peste vin tărie, apoi. După ce-l îmbăta de nu se mai putea mişca, punea slugile să-l arunce în cocina porcilor. Eu cu urechile mele am auzit zicând; ,,Aruncaţi, mă, revoluţionerul ăsta la porci!“,

Dar porcii nu se atingeau de el, îl lăsau în pace. Lucru rar; porcii lui Eszterházi erau carnivori, el îi învăţase la mâncare cu carne, tot vânatul intra în troaca porcilor, şi vâna aproape zilnic. Copilul unei slujnice a fost sfârtecat cât ai bate din palme, căzuse din greşeală de pe gard în padocul vierilor. N-au mai avut ce înmormânta. Nu bei un gât?

Blid îşi scoase de sub cureaua de la spate, de sub laibăr, o sticlă de medicamente în care îşi ţinea porţia de secărică.

— Eu beau, altfel aş muri de putoarea bălegarului şi de necazurile din mine. Cele din mine mă oropsesc mai mult. Ce m-ai întrebat? De Orban, da. Cum să nu-l cunosc. Pe măsură ce ruşii înaintau devenea tot mai mieros, mai blând, mai darnic, om rău n-a fost cu nimeni sau poate nu-l ştiu eu. Nici după ce-a îmbrăcat uniforma nemţească nu s-a dedat la blăstămăţii, ca alţi nemţi de pe aici. Că au fost şi din ăştia. Şi-a pus grade multe pe epoleţi şi dădea pentru militari mese în crama lui de peste deal, casa lui cea mare acolo era, în Purcăreţii Vechi. În sat la noi venea doar la Oti, ea nu se prea ducea peste apă. Lumea mai zicea că Grigoropol îi lăsase lui Oti casa asta unde stă acum, cu acte în regulă, alţii, cum ţi-am spus,

pun pe seama lui Orban… Nimeni nu ştie adevărul, doar Oti nu ora întreţinuta grecului, ci a grofului. Mi-a propus chiar un târg Orban, să-mi dea câteva iugăre de pământ peste deal, în schimbul tăcerii mele, în caz că vor veni ruşii. El era sigur că vor veni. Încă înainte de a ajunge la Iaşi mi-a şoptit că trebuie să ne organizăm altfel, acum că nemţii vor pierde războiul. Nu o dată mi-a amintit să ţin minte că saşii şi, mai ales, el n-au făcut populaţiei române nimic rău, nici celor de-au trecut râul, nici ălorlalţi rămaşi în Purcăreţii Vechi. Asta cam aşa-i, noi ne-am înţeles totdeauna bine cu nemţii, mai bine decât cu ungurii, cu toate că şi cu ultimii ne-am împăcat, firea românului îi iertătoare de felul ei. Şi pe urmă Gaspar, preotul lor, era prieten la cataramă cu Andronic, iar supuşii lor n-aveau niciun temei să se duşmănească, măcar că pe la petreceri se mai scoteau cuţitele. De ce să ruginească drăguţele de ele?

Simt că Blid fuge de povestea pe care o vreau eu, ocoleşte mereu tot ce e legat de Orban, îi citesc încurcătura pe chip, până ce găseşte în minte un alt subiect cu care să mă facă să-l uit pe cel dorit.

— A vrut nemţălăul să fie cu fundul în două luntri şi câtva timp aşa a şi plutit, fără să cadă din niciuna. Lui numai neamţ puteai să-i spui, se supăra dacă-l numeai sas, cu toate că nu era niciuna, nici alta, era jumătate ungur, jumătate sas, doar i-am cunoscut pe ai lui. Tot ce pot să-ţi spun, Bunicule, este că, după ce-a vorbit regele la radio şi am înţeles că am trecut de partea ruşilor, Orban s-a dat de partea nemţilor deschis; numai pe ascuns voia să fie şi cu noi. Într-o noapte a venit în sat, a trecut râul înot, era în izmene şi mi-a zis, prin Oti, să duc câteva rânduri la Comandamentul sovietic; hârtia era scrisă în nemţeşte, aşa că n-am ştiut ce duc. Mi-a zis Oti că era în folosul lor şi că Orban dorea să rămână în sat, iar pentru asta e gata să le aducă servicii preţioase. Biletul era unul dintre ele. La scurt timp după ce luptele s-au pornit aprige,

m-am ferit cât am putut de el. Oti mi-a zis să mă feresc. Orban voia să mă împuşte, dar pentru ce n-am aflat. Simţeam în mine că am făcut o greşeală cu el, dar ce greşeală îmi era greu să înţeleg. Nu puteam să dorm noaptea, aveam nişte vise de mă sculam lac de sudoare. O dată l-am văzut cu binoclul coborând râpa şi ascunzându-se în dosul unui arin. Avea el o carabină de vânătoare cu lunetă, cu ea a vrut să mă împuşte, cu ea mă urmărea în curte şi numai norocul, apoi gluma lui Oti, că eu drept glumă am luat-o, că Orban vrea să mă împuşte m-au pus în gardă. Nu mai ieşeam în drum în văzul celor de pe deal, cu toate că de acolo nu mă putea ajunge cu puşca lui…. Şi-acum lasă-mă că-s cătrănit, nici semănatul nu-i semănat, am început să arunc de două ori în acelaşi loc, semn că-s cu mintea la greşeala aia a mea de care nu ştiu, dar o simt în inimă şi aici, la ceafă, că ceafa mă doare zi şi noapte de atunci, fără răgaz.

Îl las să meargă cu semănatul mai departe, eu rămânând locului. Mâna cu care aruncă secara nu mai e sigură pe ea, gestul şi-a pierdut frumuseţea molcomă a ritmului uniform. A devenit bruscă, parcă ar vrea să pedepsească pământul lovindu-l cu pumnul. Aud trenul venind dinspre oraş. Ceva îmi spune că Gogu s-ar putea să apară cu personalul de Ciceu. Până atunci posibilitatea aceasta nu o avusesem în vedere, eu venisem cu trenul prin Războieni.

20

Gogu Pomişor aşteaptă pe peron, ultimul vagon al personalului abia s-a pierdut după o curbă. Îi înţeleg neliniştea. Nu e sigur că a coborât unde trebuie şi cred că mai e tulburat şi pentru altceva. Acest altceva m-a făcut, de fapt, să întârzii. Sticla e de o jumătate de litru. Cu toate că nu sunt amator de băutură, mai ales de tării, la invitaţia Gherghinei am pus glaja la gură şi am sorbit câteva picături. Otravă secărica ei, nu alta.

— Gogule, îl strig, apărut de după spatele clădirii, după ce mi-am văzut prietenul prin grădiniţa ce nu mă oferea din niciun unghi privirilor sale.

Gogu se uită la mine, apoi priveşte din nou după tren. Numai după ce se convinge că nu mai poate fi ajuns se întoarce din nou spre locul de unde i s-a părut că mi-a auzit vocea. Îşi scoate ochetarii din buzunar şi cu întârziere pricep de ce nu i-a pus mai devreme. O lentilă este crăpată în stea. Cu toate că au trecut câţiva ani buni de când i-au căzut ochelarii, pe pardoseala de beton de la morgă n-a catadixit nici acum să şi-i repare. Sunt ochelarii de distanţă, de aproape Pomişor, bunul meu prieten, vede perfect.

Îl aştept cu braţele deschise, ţinând mica traistă atârnată de palma unei mâini. Gogu, în loc să mă îmbrăţişeze, cu cel de-al optulea simţ îmi prinde traista din mână şi numai după ce se află în posesia sticlei îmi întinde mâna tremurândă.

— Gogule, îmi cer scuze că am întârziat.

Nu primesc niciun răspuns. Îi iau geanta din piele jerpelită, ca un geamantan de formă pătrată, unde îşi ţine instrumentele şi, după primele grame de tărie sorbite cu nesaţ, mâinile încetează să mai fie nesigure, iar chipul galben şi transpirat îşi revine la o culoare acceptabilă. Gogu mă îmbrăţişează de parcă abia în clipa aceea mi-ar fi remarcat prezenţa.

— Însemna să întârzii încă o zi dacă veneam pe la Teiuş, îmi spune el şi se scarpină pe spate cu

fundul sticlei de care nu vrea să se despartă. Am făcut o transbordare la Deda, un pod nereparat temeinic s-a prăbuşit. Noroc că s-a petrecut civilizat, fără să aibă vreun tren pe el. Să văd, Bunicule, cum arăţi! Nu grozav, concluzionează el şi, când sunt gata să-l apuc de braţ şi să ne îndreptăm spre sat, apare Macarie, şeful de gară, cu chipiul sub braţ.

Ne invită respectuos la o gustare şi un pahar de secărică. În clipa aceea îl urăsc pe tânărul ceferist. Îmi încurcă socotelile. Până la urmă, îmi zic că în tot răul s-ar putea să fie şi un bine, fără să pot spune cu certitudine care era binele din acel rău pe care nu-l puteam opri.

— Dânsul e Gogu Pomişor, am bănuit din prima clipă. Am fost chemat însă urgent la aparat, la noapte s-ar putea să treacă o garnitură specială şi m-au întrebat în legătură cu podurile: starea lor.

Macarie e volubil, afectuos, curtenitor chiar cu prietenul meu şi mă tem că secărica, aşezată pe masă, ca un trofeu, la loc de frunte, are să-mi sustragă colegul de la îndeletniciri mai importante. Încet mă liniştesc. Gogu îşi ştie totuşi limita, băutura face parte din drogurile lui zilnice şi, din câte îmi amintesc, niciodată doza n-a întrecut măsura în aşa fel, încât să-l scoată complet din funcţiune.

— Ce-ai mai aflat, Bunicule? mă întreabă ceferistul iscodindu-mă şi urmărind în acelaşi timp reacţia proaspătului venit. M-am întâlnit cu Gherghina şi cu doamna Orban, veneau de peste râu. Pe podul umblător s-au certat atât de rău, încât am crezut că au să se bată. Au fost undeva împreună, dar unde nu ştiu. Ce mă intrigă la aceste femei este faptul că se ceartă la cuţite, dar de despărţit nu le poate despărţi nimeni. Ferească dumnezeu să arunci o vorbă necugetată în prezenţa uneia despre cealaltă, că te spurcă mai abitir ca una de la uşa cortului.

— Dânsul, adică domnul Macarie, e prieten cu Purcărete al nostru, Gogule; după spusele domniei-sale, Purcărete ar fi contribuit esenţial la meseria pe care şi-a ales-o dânsul ulterior, aceea de ceferist.

— A, era să uit, Bunicule, începe Macarie.

De la bun început am simţit că invitaţia grăbită la puţinele bucate aflate pe masă: slănină groasă cât palma şi un caş lângă care aşteaptă cuminţi câteva cepe roşii crescute ascunde de fapt altceva, gustarea nefiind decât un pretext pentru a nu discuta în gară, pe peron, în arşiţa exagerată.

— M-a sunat Purcărete, ştiţi, pe mine tot Purcărete mă cheamă, cu toate că nu sunt rudă cu Purcărete, colegul dumneavoastră. M-a sunat din apropiatul oraş să mă întrebe dacă v-a sosit colegul şi dacă nu l-aţi înjurat prea tare că v-a lăsat singur: A fost obligat să plece, a intrat într-o dandana.

— Purcărete?! se miră Gogu şi văd că privirile oprite pe paharul plin se întorc şi mă fixează curios. Sper că nu s-a apucat iar de vechile îndeletniciri? se interesează şi dă paharul la o parte, astupându-i damful cu o bucată de brânză din care molfăie încet pe partea stângă a maxilarelor. Bunicule, se porni preocupat Pomişor, odată, după un festin în care dominanta a fost coniacul, amicul Purcărete a început să-şi dea în petec spunându-mi că ar fi cazul să-i plătesc eu masa, deoarece el e fiu de conte şi e prea nobil pentru a purta bani cu el. Cu toate că el mă invitase la cină.

Macarie se uită la mine, din nou la Gogu, se răsuceşte pe scaun, apoi îşi toarnă un degetar de secărică, doar cât să închine cu noi, musafirii.

— Doamna Orban nu v-a spus nimic, Bunicule?

— Ce să-mi spună? întreb eu, făcând o legătură între remarca lui Gogu şi ceea ce ar fi trebui să-mi spună Oti.

— Credeam că v-aţi interesat. Purcărete n-are casă în sat, nici n-a avut niciodată. Lumea zice…

— Ce zice lumea? îl grăbesc eu şi îmi tai o felie subţire de brânză de burduf, bine aromată de coaja groasă de brad în care este învelită.

— S-a născut la castel, aşa ştie toată lumea, dar care i-au fost părinţii e greu de spus, mai ales că la conac nu erau decât doi grăjdari cu numele de Purcărete, veniţi de dincolo de deal, adică din Purcăreţii Vechi. Numai că Purcărete Onorie, cel care i-a dat numele şi a fost la primărie să-şi asume paternitatea, n-avea de unde să aibă bani să-l trimită la liceu, apoi la facultate; banii, cu siguranţă, au fost daţi de altcineva, deduce Macarie, încercând poate să afle de la mine mai multe decât ştie el.

Îmi revin în minte cuvintele doamnei Orban că pe Purcărete îl cheamă de fapt Grigoropol, că ea îi zice Pol, iar graba cu care Pol m-a dus direct la ea acasă e un semn că între cei de la conac şi Pol nu se poate să nu fie vreo legătură.

— Gurile rele spun că ar fi rudă cu grecul, continuă Macarie, nu cu Grigoropol administratorul, ci cu fratele acestuia, un ofiţer de carieră, petrecăreţ nevoie mare şi nelipsit musafir la conac în lunile de toamnă, când începea vânătoarea.

— Probabil gura lumii, trag eu linie, curios mai mult de cearta celor două femei decât de arborele genealogic al lui Pol.

Faptul că mereu îmi revine în minte numele mic folosit de Oti îmi dă însă de gândit.

— Domnule Macarie, dar de ce se certau cele două femei? Într-adevăr, m-a frapat şi pe mine amiciţia lor plină de duşmănie, cu toate că Gherghina o aprovizionează pe Oti cu lapte, de exemplu.

— Am avut treabă în Purcăreţii Vechi, mai am acolo un văr de-al doilea, căpos şi refractar la înnoiri. Mi s-a pus în vedere de primarul de-acolo că, dacă acest văr al meu nu se înscrie în colectivă, s-ar putea să am neplăceri cu serviciul. Mai sunt

doritori la regională să pună mâna pe o gară ca asta, gară ce în câţiva ani, datorită platformei industriale din apropiere, o să capete importanţă, mai mare. Adică ce treabă am eu cu averea vărului meu?

Gogu încearcă timid să zâmbească.

— Pe drumul de întoarcere le-am văzut pe cele două femei ieşind de sub malul râului şi alergând spre podul ce tocmai stătea să se desprindă de mal, revine Macarie la cearta celor două. De ajuns nu le-am mai ajuns, dar din poiana unde se află coliba podarului am putut auzi vocea ameninţătoare a Gherghinei, care-o trăgea la rost pe doamna Orban în privinţa nu ştiu cărei scrisori.

— Scrisori?! mă minunez eu. Doar stau una lângă alta cu casele, sper să nu-şi scrie când se pot înjura peste gard.

— Nu cred că era vorba de o srisoare de acum, Bunicule. Vreau însă să vă consult. Credeţi chiar că aş putea avea neplăceri? La început mi-a venit să râd, i-am zis primarului a doua zi când pleca spre Teiuş că n-am bilet de clasa a doua, el, fiind popular, călătoreşte numai cu a doua. L-am obligat să-şi cumpere de-a-ntâia. Am râs de răzbunarea mea, dar pe urmă am rămas cu o nelinişte în suflet. A fost unul din cei mai leneşi oameni ai satului, un ţuicar înrăit, ajuns primar după cantitatea de înjurături scoase pe gură la adresa fostului regim şi după o listă de chiaburi întocmită de el şi semnată cu numele, sub care a adăugat şi cuvântul, proaspăt asimilat: *Un anonim*.

Deci Macarie pentru propriile lui temeri ne-a invitat la gustarea ce se prelungeşte mai mult decât aş vrea! E direct interesat şi crede că noi l-am putea, cu fostele noastre grade, ajuta cu ceva. De fapt, grad numai eu am avut, Gogu n-a fost militar niciodată, postul lui de medic neintrând în nomenclatorul miliţiei, motiv pentru care nici n-a fost scos, cu toate că a lucrat şi el pentru poliţia judiciară.

— S-a spus prin sat, mai acum câţiva ani, că ruşii au fost traşi pe sfoară, dar că acest tras pe sfoară le-a convenit de minune.

— Ce le-a convenit? apăs eu pe cuvinte, ca şeful de gară să-mi citească preocuparea din glas.

— Exact nu ştiu, Bunicule. Cineva i-a anunţat că o companie de-a noastră, proaspăt intrată în prima linie, vrea să treacă de partea nemţilor. Zvonuri, niciun soldat român nu şi-a trădat armata din care făcea parte.

Îmi amintesc de scrisoarea înmânată de Oti Gherghinei, cu obligaţia ca aceasta s-o predea lui Sofronea sau Sofronov. Poate despre ea să fie vorba, cu toate că nu-mi vine să cred. Ce mai putea aduce nou scrisoarea acum, au trecut destui ani după război ca cele două vecine să-şi fi lămurit ce aveau de lămurit între ele. Uite că nu era aşa. Mă bucur că auzul meu, în ciuda decibelilor la care a fost supus de-a lungul anilor, nu numai la antrenamentele obligatorii cu pistolul şi arma, şi-a păstrat acuitatea şi fineţea de altădată. Deci nu m-am înşelat în privinţa vocilor şi a tonului ridicat; glasul era al Gherghinei, timbrul ei bărbătesc mi s-a întipărit uşor în memorie.

— Ce-ar fi, Bunicule, să-ţi faci bagajul şi cu trenul de mâine să ne întoarcem? spune Gogu, spre stupoarea mea. Cuvintele lui mă uluiesc. Sper că pot vorbi în faţa domnului Purcărete, după mine rudă sigură cu Purcărete al nostru. Am făcut, tinere, cercetări minuţioase în privinţa numelui meu, nume obişnuit, cu mult mai comun decât al dumitale, pomi sunt pe toate drumurile, pomişori aşijderea. Până la urmă am constatat că o singură aşezare din ţară a dat naştere la pomişori-nume, o comună aflată la câteva sute de kilometri de locul unde am văzut eu lu-mina zilei. În timpul unei răscoale, oamenii acelui sat au pornit la atac cu pomişorii ţinuţi în faţă, ca o pădure ce se mişcă uniform, deci de nebăgat în seamă, înaintând cu precauţie spre duşman. Când vrăjmaşul şi-a dat

seama că în spatele arboretului se aflau oameni a fost prea târziu. La început li s-a spus sătenilor după o altă generaţie de-ai lui Pomişor, apoi, o dată cu transcrierea poreclei în locul numelui, li s-a zis simplu: Pomişor. Mi-a trebuit un oarecare timp până ce-am făcut această descoperire Aşa că dumneata s-ar putea să fii din aceeaşi tufă cu ceilalţi Purcăreţi, şi Gogu, cu zgârcenie, îşi mai toarnă în pahar câteva picături de ţuică. Bunicule, ce mai calea, valea, continuă el după ce soarbe tăria şi se linge pe buze: Alexiu mi-a spus să-ţi transmit că s-a aflat de îndeletnicirile dumitale pe aici şi nimeni nu-i dispus să te acopere în caz că cineva – Gogu arată spre tavan – ar fi nemulţumit de micile dumitale descoperiri. Căpitanul mi-a transmis să te anunţ, iar la nevoie să te somez, în numele amiciţiei cu el, să laşi baltă ce-a fost, deoarece avem pe cap destule necazuri născute din ce se petrece sub ochii noştri… Au murit mai mulţi soldaţi decât trebuia. Au murit şi gata!

— Nu-i chiar aşa, dragul meu Pomişor. Singur ai mărturisit că ai pierdut timp, nu glumă, să-ţi poţi reconstitui, şi asta doar dintr-un capriciu, firul descendenţei familiei Era vorba doar de un nume. Poate ţi-aş da dreptate dacă Andronic nu mi-ar fi mărturisit că s-a vânturat şi se mai vântură ideea că, atunci când mor de douăzeci de ori mai mulţi ostaşi dintr-o tabără decât duşmani, înseamnă că cei care au pierit au fost sau luptători slabi, sau cu un crez superficial în datoria îndeplinită. Aici proporţia pierderilor a fost mai mare. Crede-mă, la o zi după ce am fost părăsit de Pol, am vrut s-o şterg englezeşte cu următorul tren, dar un simţământ al datoriei, responsabil şi adânc, zic eu, pentru a contracara versiunea despre felul cum au pierit soldaţii noştri, m-a împiedicat să-mi duc planul laş mai departe. Mi-a fost apoi de ajuns să stau de vorbă cu câţiva săteni, ca să înţeleg că umbrele de atunci nu s-au luminat nici acum, ca dovadă norii pe care am de gând să ţi-i arăt şi care

pentru mine, ca om credincios şi sensibil la viaţa sufletelor şi după pieirea trupurilor care le-au adăpostit, statornicesc, dincolo de voinţa oamenilor, o povară a lor! Şi norii, nu se vor împrăştia până nu se vor limpezi sufletele color rămaşi în viaţă. Îmi pare rău de Alexiu. Mai bine s-ar fi interesat de soarta mea, a confratelui Purcărete, aflat într-o sigură involuţie psihică, să-i zicem, din moment ce palmele au început să-l gâdile din nou la vederea avutului străin. Scoaterea lui, după mine cu uşurinţă, dintr-o instituţie unde şi-a făcut serviciul, punându-şi deseori viaţa în joc, poate debusola şi pe un om mai puternic sufleteşte decât el. Alexiu uită că nu mai sunt alături de el pe statele lui de salariu.

— Nu uită, Bunicule, intervine Gogu mai blând, dar înscrierea numelui dumitale, în viitorul apropiat sau mai îndepărtat, pe aceleaşi liste de salariaţi depinde şi de dumneata. Asta n-o spun de la mine, o adaug la spusele lui!

Stau pe gânduri. Simt ameninţarea lui Alexiu mai puternică decât mi-aş fi închipuit-o. În fond, n-am făcut nimic demn de reproş, discuţiile cu oamenii au fost simple discuţii. Înseamnă că cineva e interesat ca întâmplările de demult să se consolideze în termenii oficiali ai înţelegerii de atunci. Nu-mi vine să cred că Alexiu ar fi de acord ca, fie şi măcar o parte a armatei noastre, să fie catalogată altfel decât o merită: cu respect suprem pentru abnegaţia şi sacrificiul dovedite nu numai pentru eliberarea ţării, ei pentru întreaga evoluţie a războiului din Vest. Probabil Alexiu e la fel de neinformat cum am fost eu, preferă să dea anonimei primite din partea nu ştiu cui o importanţă exagerată, deoarece în cumpăna judecăţii lui proprii nu poate pune nimic din ceea ce n-are cum şti.

— Gogule, eu am fost invitatul lui Purcărete, tu, eşti invitatul meu. Dacă ţi-e frică de Alexiu, te poţi întoarce. Am atâţia bani ca să-ţi fac rost de un bilet

de tren şi prieteni destui în sat ca să-ţi umpli la întoarcere valiza cu secărică.

— Bunicule, n-am venit ca să plec. Nu sunt subordonatul lui Alexiu.

— Nici eu, dragul meu, dar pentru că este un om de omenie am să-i întocmesc un raport asupra stării de spirit de aici, mai ales asupra evenimentelor ce s-au petrecut, evenimente pe care n-ai să le găseşti, nici cu nu ştiu de ce, în nicio carte de istorie. Cu toate astea, copiii sunt la curent. Hirean Ion, un învăţător înflăcărat, le aminteşte mereu, în faţa monumentului de piatră, ridicat în cinstea eliberatorilor veniţi de pe alte meleaguri, de marile lor sacrificii omeneşti, de vieţile lor răpuse pe aceste pământuri. Departe de mine gândul să-l apostrofez că nu duce o mână de flori şi la fostul monument de lemn, înălţat de Blid Gligor, adept şi el cu sufletul la explicaţia nedumerită pe care o dă învăţătorul, anume, că aici, chiar în acest loc, deşi prezente, trupele române ar fi fost a cincea roată la căruţă. Ce vede rău Alexiu în faptul că vreau pentru mine, personal, nu pentru posteritate, nici n-aş avea cum, să-mi proiectez filmul real al întâmplărilor?

Macarie ne-a urmărit discuţia atent, o nervozitate necontrolată îl face să se mişte pe scaun, simt că ar dori să plecăm şi să-l lăsăm singur. Această grabă mă pune pe gânduri. Nu-mi ascund în mine nemulţumirea că Gogu s-a apucat să discute despre Alexiu şi dispoziţiile lui în faţa unul străin, dar după ochii jucăuşi ai lui Gogu înţeleg că dinadins şi-a dat drumul baierilor gurii în faţa gazdei, tocmai ca acesta să audă de presiunile exercitate din afară asupra mea.

— Hirean mi-e prieten, Bunicule, şi cu toate astea nu o dată i-am spus că nu face bine că prosteşte capul copiilor cu invenţii.

— Adică ce invenţii? se amestecă prompt Gogu.

Macarie transpiră, s-a desconspirat, e la curent şi el cu ce a fost şi n-a fost, deci are o opinie

personală, ca şi ceilalţi de altfel, asupra întâmplărilor din trecut.

— E de-ajuns să te uiţi la muzeul lui. O parte din lucruri le-a aruncat de acolo şi la rugămintea mea. Un muzeu trebuie să reflecte nu numai proporţiile unei realităţi, ci şi starea de spirit a celui ce şi-a luat obligaţia de a instrui prin munca sa pe alţii, adică pe elevi. Într-un stog mare de fân, pe răstoacă, are ascunsă o katiuşă distrusă; el susţine că ea singură ar fi venit de hac nemţilor aflaţi deasupra dealului, după ce ai noştri trei zile la rând au fost măcinaţi val după val. L-am întrebat atunci pe Hirean de ce katiuşa n-a tras înainte de atac? N-a ştiut să-mi răspundă. Şi pentru că n-a ştiut şi-a ascuns katiuşa în fân, până ce va aduna suficiente dovezi că la data respectivă aliaţii noştri n-aveau în zonă piese de artilerie.

— Domnule Macarie, n-ai aflat de ce s-a sinucis colonelul Golgoţiu? Gogule, ca să fii şi tu la curent, este vorba de colonelul ce trebuia să conducă operaţiile de cucerire a cotei. În loc să ducă oamenii la atac a preferat să-şi pună capăt zilelor.

— Bunicule, ştiu ce ştiu din auzite, v-am spus, eram prea mic ca mintea mea să… Gherghina ştie mai bine, era doar acasă când Golgoţiu s-a întors de la comandament. Era dator să îndeplinească un ordin. Se spune că ar fi fost acuzat că a avut relaţii cu duşmanul. În acelaşi timp, Andronic mi-a mărturisit că acelaşi colonel a tras la răspundere statul-major sovietic pentru acuzaţia falsă şi neîntemeiată, din moment ce n-a existat nicio dovadă de trădare. Poate sunteţi la curent, compania aflată sub comanda locotenentului Purcărete, tatăl lui Achim, a fost mitraliată în timp ce se îndrepta spre prima linie, ca să ocupe poziţiile rămase libere, după ce primele eşaloane ruseşti, nepregătite pentru o luptă dificilă, au fost măturate de pe malul drept al râului.

— Domnule Macarie, din câte ştiu, tatăl lui Achim venise în sat în permisie, fusese rănit, avea câteva zile libere înainte de a se întoarce la regimentul aflat lângă Ploieşti.

— Bunicule, vă spun ce-am auzit de la Andronic. E adevărat că Purcărete, învăţătorul, a venit în permisie. Dar el a fost găsit pe linia ferată împuşcat alături de compania cu care a vrut să atace dealul prin învăluire.

— Cum prin învăluire?

— Atunci dealul ăsta, peste care stau de strajă norii de care ai vorbit dumneata, avea două văioage, de cele două părţi. Duşmanul a făcut o greşeală amplasându-şi mijloacele de foc tocmai pe vârf, deoarece puteau uşor să fie manevrate prin vâlcelele ce-l înconjurau. Pe-acolo, pe una din aceste adâncituri, zice lumea că învăţătorul Purcărete a vrut să-şi ducă compania. În momentul când se pregăteau să treacă râul, acolo unde el face un cot pe lângă linia ferată, focul nimicitor din spate i-ar fi ucis pe toţi.

— Totuşi, ştii destule lucruri din auzite, zice Gogu şi se ridică grăbit de la masă.

21

— Oti, ce scrisoare i-ai dat tu Gherghinei din partea lui Orban, scrisoare pe care ea trebuia să i-o înmâneze lui Sofronea?

Oti, în timp ce-mi pregăteşte mâncarea de seară, fredonează un cântec. După rochia ce o strânge la piept, îmi dau seama că s-a îmbrăcat într-un veşmânt de la o altă vârstă, culoarea ţipătoare îi scoate şi mai mult în evidenţă formele împlinite sub mătasea subţire. S-a oprit din cântat. Polonicul cu care a vrut să scoată ciorba din oală a rămas fixat între pieptul ei şi vasul în care borşul clocoteşte. Se întoarce spre mine. Îmi pare rău că

am întrebat-o atât de direct, puteam fi mai delicat. Buza de sus, rujată din belşug, nu mai are consistenţa celei de jos, maxilarul e văduvit de dinţi.

— Nic, şi eu care m-am făcut frumoasă pentru tine… Aşteptam un cuvânt de laudă; ce femeie, indiferent de ani, nu se simte bine când e măgulită? Azi-noapte, în timp ce tu dormeai, am căutat prin lăzile tinereţii şi am găsit rochia asta, ce-mi aduce aminte de atâtea. Când mă târam cu Alioşa al meu prin zăpezile Siberiei, speriaţi de urletul lupilor, îmi făceam curaj zicându-mi în gând că trebuie să trăiesc, altfel cine o să poarte voalul ăsta care l-a costat pe Eszterházi o avere? Şi nu numai rochia m-a salvat! Vezi, omul îşi poate prelungi viaţa visând că va veni ziua să-şi poarte o…, şi tu în loc…! Aş putea să mă supăr…

— Oti…

— Ştiu, dragul meu, sunt la curent, aici totul se află. Inclusiv faptul că în seara asta mi-am permis să mă schimb; se va şti mâine pe şantier. Ştii de la cine? Chiar de la mine. Nu putem tăcea, Nic, tăcerea înseamnă moarte. Mi-am făcut iluzii cu venirea prietenului tău. Are în el ceva, nu te supăra, degradant, în acelaşi timp nişte priviri care taie în tine.

— Asta îi e şi meseria, să taie, Oti. Şi-a făcut într-o lună de insomnie socoteli exacte, a tăiat până la data aceea patru mii patru sute douăzeci şi şase de cadavre. Sigur, după o îndeletnicire ca a lui, până şi ochii capătă ceva din… Oti, am fost somat de cei din capitală să mă întorc, să nu mă amestec în treburile voastre. Risc să nu mai fiu reangajat. Acesta a fost motivul pentru care am fost atât de brutal cu întrebarea. Tot timpul am vrut să-ţi spun că ai o rochie nemaipomenită, dar mi-am rezervat spaţiul pentru aprecierea ei la sfârşit, credeam că e mai important să aflu ce s-a întâmplat atunci cu compania condusă de Purcărete, tatăl lui Achim.

— Nic, vrei să te mint?

— Sunt uluit! Adică de ce-aş vrea să fiu minţit?

— Te-am întrebat, deoarece simt teribil uneori nevoia să mint şi să mă mint. Mi-ar conveni de minune. În clipa asta, să-mi pot converti simţurile, să le dau altă vârstă, aceea pe care o are trupul meu. Sufletul nu vrea să ştie de trup, altfel la ce bun rochia asta, care mă îndeamnă să-mi retrăiesc trecutul, nu să-mi aduc aminte de el. A retrăi înseamnă a avea putinţa sufletească de a continua ceea ce ai smuls cândva vieţii. Să ştii, eu mai sunt capabilă de aşa ceva. Cu Purcărete, tatăl lui Achim, circulă multe variante, care mai de care mai falsă sau aflată deasupra adevărului adevărat, adică într-un fel tot falsă. Intuiesc în tine o luptă grăbită, să vii şi să pleci. Dacă pleci, eu ce mă fac? Până îmi sosesc actele… Ca să fiu sinceră, nici nu ştiu de ce vreau să părăsesc ţară. Poate pentru o nenorocită de moştenire rămasă lui Orban de la o mătuşă şi revenită mie din lipsa moştenitorilor din neamul său? Cât a dorit Orban un copil! Nu vreau să te trag în piept, mi-ai pus două întrebări şi eu pot să-ţi spun de ce nu te-ai mulţumit cu una, cu cea de la început. Pentru că în sinea ta faci legătura între ele şi îţi pui, ca un curcan sadea ce eşti, întrebarea: oare scrisoarea dată Gherghinei a avut vreun impact asupra lui Purcărete Oclavian? Dacă nu mă înşel, Octavian sau Ovidiu îl chema pe tatăl lui Achim. Nic, să fiu sinceră, la început nici n-am vrut să deschid plicul lui Adolf.

— Wagner, Oti dragă, îndulcesc eu cuvintele ca, să nu-i agresez memoria prea mult.

— Nic, ce importanţă mai are? Adevărul este că subconştient i-am dorit pe toţi bărbaţii ăştia al căror prenume îmi asaltează dezordonat mintea. Of, să-l fi văzut pe Wolf! Ce tip! Un S.S.-ist, formidabil, dar slab ca virtute, multele porcării pe care le-a făcut l-au lipsit de puterea de a mai fi solvabil la pat. Adolf? Cine n-ar fi dorit pe vremea aceea să aibă un Adolf? Crezi că Eva sau Sisi a plecat de la altceva? De la o dorinţă, meritul ei

fiind acela că şi-a putut-o realiza. Şi Ovidiu sau Octavian, cred, a pornit tot de la un orgoliu. Voia să fie erou. Dacă îşi vedea de permisie, poate ar fi murit a doua zi, dar o zi ar mai fi fost în viaţă, or, Nic, tu ştii câte lucruri se pot face într-o zi? Într-o zi poţi descoperi tot universul, sigur, mai trebuie să ai şi cu cine.

— Scrisoarea, Oti.

— A, scrisoarea. Ce femeie rabdă să nu deschidă un plic, mai ales atunci când iubitul face imprudenţa să-l închidă, adică să o priveze de o curiozitate pe care orice femeie o are în sânge? Bineînţeles, pe drum spre Gherghina l-am deschis. Am citit biletul de faţă cu ea, ca să nu-şi închipuie biata că s-ar putea ascunde în locul unei hârtii cine ştie ce prostie. Am înţeles pe dată partea slabă a lui Orban, parte ce doar o intuisem până atunci. Era cu curul în două interese, Nic, vroia pe de o parte să nu-şi piardă averea, pe de alta era convins că războiul e pe ducă. Eu, Nic, nicio clipă n-am fost de acord. L-am rugat să-şi scoată din cap posibilitatea înfrângerii Germaniei. În concepţia mea ea nu putea decât să câştige. Nic, mă crezi că eu l-am îndemnat să-i înşele pe ai lui? În fond, ce avea Germania cu pierderea unei poziţii neînsemnate pentru întreg? Mare brânză, dar pentru el, pentru Orban, în cazul schimbării macazului, ar fi însemnat, foarte mult. I-am sugerat să menţioneze în depeşa lui că o companie ar putea cuceri singură cota, dacă dealul ar fi înconjurat prin văioaga din stânga, adică pe unde nemţii, din tranşeele lor aflate pe coastă, n-ar fi avut cum să-i vadă pe cei ce s-ar fi strecurat să-i învăluiască. Poate te întrebi de unde la mine ideea de a-i sugera să-i anunţe pe ruşi că amărâta de cotă s-ar putea cuceri aşa de uşor? Simplu. Şi-ar fi plătit iertarea faţă de cioloveci, ar fi rămas în satul lui. Iar eu cu el, dragul, că mă iubea, Nic, cum nimeni nu m-a iubit! Vezi, sunt oameni care au nevoie de o femeie cum ar avea nevoie zilnic să iasă afară

sau să mănânce; el avea nevoie de mine altfel. Era un suflet copilăros, Adolf al meu, Nic. Numai că sărăcuţul de el nu pricepea că îi ghicisem sursa marii lui iubiri faţă de mine. Dacă n-a putut-o lua în căsătorie pe fata lui Eszterházi, de ce să n-o aibă pe amanta lui? Nu-i aşa că-i şic pentru simţuri. Că de multe ori omul nu se culcă cu femeia pe care o are lângă el în pat, ci cu cea ascunsă în mintea lui, ori el a trăit tot timpul cu nevoia de a se răzbuna pe grof. L-am ajutat, nu-ţi ascund…

— Oti, scrisoarea…

— Of, Nic. Şi cât de frumos voiam să-ţi povestesc. De felul lui, Wolf era un om simplu, cărţile au trecut pe lângă el fără să-i pricinuiască nicio nevoie lăuntrică de a le dezlega tainele, în schimb, eu eram o enciclopedie. Ce era să fac cu timpul liber când Ezterházi era la vânătoare ori la concubine la Viena sau Budapesta? Nu mi-a ascuns niciodată că simte organic necesitatea să mă compare. După ce mă compara câteva luni, se întorcea în braţele mele şi-mi declara că numai eu ştiam să-l iubesc. Cred că felul meu de-a iubit l-a înnebunit şi pe Orban, copilandru cum ţi-am spus în toate, chiar şi în felul cum se îmbrăca. Dacă nu l-aş fi cunoscut pe comandantul lui, un nasol cu grad baban, Orban al meu niciodată n-ar fi depăşit insalubra ştachetă de sergent. Nic, de totdeauna femeile au făcut istoria şi decoraţiile tot ele le-au inventat. Cum puteam eu să mă culc cu un simplu sergent? I-am făcut rost de o uniformă, de general. Nu-l lăsam să se dezbrace de ea. Era atât de nostim în uniformă, un pusi strofolcându-se să fie cu mine drăguţ… Deci, cum îţi spuneam, praf am făcut biblioteca lui Muţi, aşa-i spuneam lui Eszterházi, avea o pisică siameză, Muţi, şi eu îi semănăm. Zicea că sunt la fel de rea şi de frumoasă şi mai ales descurcăreaţă. Nic, ştiam că n-am să fac purici mulţi cu el. Am comis şi o greşeală, pe care orice femeie ar trebui s-o evite cu orice preţ. Nu trebuie în ruptul capului să-i dezvăluie bărbatului de la

început toate cunoştinţele ei în materie de amor. Pe urmă se învaţă să cerşească, şi tu nu mai ai în pungă nimic. Făceam totul, cu mici adausuri, ca înainte, dar fraza de bază era consumată, şi el, Muţi, nu era prost, îşi dădea seama. Orgoliul îl chema spre marile metropole, ca să mă compare. Ei bine, Nic, după ce i-am sugerat lui Orban planul cu vâlceaua l-am sfătuit să-i comunice intenţia şi lui Tiller, comandantul său. Poate te întrebi de ce l-am determinat să joace un rol dublu? Nic, mie tipii ăştia asiatici nu mi-au plăcut niciodată. Îi uram. Viaţa pe care am dus-o ulterior mi-a confirmat nevoia şi justeţea acestei uri. Ştiu că ai de gând să mi-l vâri pe gât pe Alioşa, ca să-mi strici regula, dar n-ai să reuşeşti. Alioşa era altfel de om. Chiar şi căpitanul lagărului, nici nu mai ştiu cum îl chema, Serghei parcă, avea în el ceva aparte. Ruşii numai când sunt la un loc sunt antipatici, ca şi nemţii de altfel, luaţi individual sunt nişte scumpi. Acum poate te întrebi cum de-a ajuns Ovidiu sau Octavian la ideea pe care i-am sugerat-o eu lui Orban. El era de-al locului, cunoştea fiecare cărăruie din copilărie, din primul moment şi-a dat seama că este o bagatelă pentru o companie să pună mâna pe cei de sus dacă-l urmează pe el.

— Bine, dar tatăl lui Achim a murit în curtea lui Onişor, mă revolt eu, încurcat de toate variantele şi mai ales de ce auzisem despre sfârşitul locotenentului Purcărete.

— Nic, dragul meu, asta cu tătarul s-a întâmplat după, şi nici nu ştiu dacă cel care l-a împuşcat era tătar sau nu. Crezi tu că există în satul ăsta vreun om să deosebească un tătar de un chinez, un mongol, un başchir, un turcmen? De… Cunoştinţele mi le-am asimilat după şcoala de lângă Murmansk, acolo am dat de toate naţionalităţile lor. Ei au avut în primul rând parte de traiul pe care l-am dus și eu. Nic, cineva acolo la ei, dar un grangur mare, urăşte mai aprig ţara asta a lor decât o urăsc eu pentru toate câte le-am

pătimit. Numai un om mare e capabil de atâta ură, de atâta calm, deoarece dragă Nic, să omori milioane de oameni dintre supuşii tăi, după ce supuşii ăştia au cucerit Europa, şi asta numai pentru că te temi să nu se contamineze de tot ce-au văzut, presupune o perversitate de spirit egală cu o minte de geniu. Ei bine, s-a întâmplat ceva în capul comandanţilor aflaţi sub dealul de dincolo de linia ferată. Gherghina e mai bine informată, deoarece Sofronov, care a dus scrisoarea a doua zi, a venit şi i-a spus iubitei că ruşii nu numai că n-au de gând să atace prin vâlcea, dar nu vor ataca deloc, de parcă interesul lor nici n-ar fi fost cucerirea acelei împuţite de cote. Pentru asta, în clipa când au văzut compania îndreptându-se spre vâlcea, loc pe unde nu mai puteau fi văzuţi de sus, din spate s-au pornit câteva mitraliere. Ruşii au crezut sincer că ai noştri vor să treacă la nemţi. N-aveau de unde bănui că planul lui Orban, trimis lor, are să fie întocmai dus la îndeplinire de un ofiţer oarecare. Tot ce se poate ca cineva din sat să le fi şoptit ruşilor această falsă intenţie a lui Oetavian de a trece la nemţi. Acest cineva, după mine, n-a putut fi decât Blid Gligor. Şi îţi spun de ce. După citirea scrisorii în faţa Gherghinei mi-am zis că nu fac bine ce fac. Ca să pară adevărată informaţia, l-am sfătuit pe Orban să înmâneze scrisoarea personal lui Blid. Ruşii aflaseră câte ceva despre trecutul lui. Pe urmă n-ar fi fost bine să mă amestec până la coaie într-o treabă bărbătească. Nu, Nic? Ştiu că în ochii tăi sunt acum odioasă, dar tu ai vrut amănunte, iar eu ţi le-am dat, cinstit, cu tine vreau să joc pe faţă, Nic, mai ales că jocul aparţine trecutului. Nu vreau să trag concluzii, asta-I treaba ta de curcan, dar o judecată elementară mă face să cred că dacă Octavian nu s-ar fi dat mare, n-ar fi făcut pe marele patriot şi şi-ar fi văzut de nevastă, că doar pentru asta venise în permisie, să-şi vadă nevasta şi copiii, Blid n-ar fi ajuns la bănuiala falsă, când i-

a văzut îndreptându-se spre trecătoare, că Purcărete intenţionează să fugă la nemţi. Ce-a câştigat prin asta Blid? Încrederea ciolovecilor şi ura mea personală. În loc să cadă ruşii în cursă la nemţi, a căzut compania de voluntari a lui Purcărete, distrusă de ruşi. Numai că ruşii au luat trădarea de bună şi n-au vrut pentru nimic în lume să accepte varianta expusă mai apoi de Octavian sau Ovidiu, ia şi tu numele care-ţi place din cele două, Nic. Octavian singur a scăpat, rănit la un picior. S-a întors pe sub malul apei în sat. Punctul cel mai înaintat al comandamentului era în curtea lui Onişor. Acolo se afla un căpitan, era şi Sofronov, că altfel nu-mi închipui cine i-a tradus lui Cumal cele zise de Purcărete. Octavian tuna şi fulgera că planul de încercuire i-a fost dat peste cap, iar comandantul striga la el că e trădător, că dacă nu-şi trage un glonte în cap o să-l împuşte. Purcărete nu s-a împuşcat şi nu l-a lichidat nici Cumal, cred eu. A doua zi, Octavian a fost găsit lângă ceilalţi morţi, dar cum de-a ajuns acolo, cum a murit, asta eu nu mai ştiu şi cred că nici Gherghina, cu toate că seara Sofronov a vizitat-o. Povestea cu ce-au discutat cei doi, Golgoţiu şi Purcărete, de la ea o ştiu. Mi-a mai spus în plus că, din curtea lui Onişor, Purcărete nu s-a dus acasă. L-a vizitat pe Andronic. Ce-au discutat cei doi iar mi-e greu să ghicesc.

Mâncarea abureşte în faţa mea. Numai că pofta mi-a dispărut. Nu mirosul puternic de oaie mă face să-mi las lăcomia la o parte, ci un amestec interior de nemulţumire vecină cu o greaţă ce porneşte nu numai de la seul cărnii. Oti s-a aşezat în faţă şi mă priveşte direct în ochi, fără să clipească. Îşi aşază un picior peste celălalt, apoi bărbia şi-o sprijină în palmele muncite. Continuă să-mi cerceteze fiecare muşchi al feţei, ca un anatomist ce vrea să reconstituie sufletul după mişcarea fiecărei trăsături. O silă ascunsă, o deziluzie grea mă cuprind uitându-mă ia femeia faţă de care numai

cu câteva ore înainte încercam înţelegere şi compasiune. Mi se părea un fenomen viu al unei existenţe aproape ireale, cu toate astea ştiam că povestea ei, lăsând micile dezordini de momorie la o parte, era nu numai adevărată, dar şi credibilă. Rar mi s-a întâmplat ca cineva, cât de abil ar fi fost, să mă tragă pe sfoară. Sunt delincvenţi şi delincvenţi. De fapt, meseria lor de a protesta faţă de ordinea socială este şi ea o meserie, ca oricare alta. În capul lor cei strâmbi suntem noi, întruchipând pentru ei echilibrul instabil şi păgubitor în care se învârt. Nu, Oti nu m-a minţit. Nici n-a încercat măcar. Putea foarte bine să nu-mi spună episodul cu Orban sau să-l falsifice trăgând spuza pe turta ei. N-a făcut-o. Un om trecut prin mecanismul unei lumi pentru care soarta unui individ distrus nu poate periclita specia are capacitatea să lase disimulările pe seama defulaţilor. Oti nu face parte din această categorie.

— Nic, te rog să te înfrupţi şi, mai ales, să nu mă judeci altfel decât obiectiv. Tu ai în momentul de faţă marele avantaj al schimbării timpului şi al oamenilor, eu, la vremea aceea, nu-l aveam. Dacă vrei să fac pe politiciana – şi nu ştiu de ce n-aş face-o, doar la Eszterházi am asistat la sute de discuţii cu oameni de cea mai mare importanţă politică –, eram aproape convinsă că ciolovecii nu vor accepta planul lui Orban. L-au preferat pe celălalt, pe cel şoptit la ureche de Blid, cu toate că ce le-a spus el putea fi uşor verificat ca un neadevăr. Sunt lucruri în lumea asta a lor, pe care am pretenţia că o ştiu, greu de mestecat dacă nu le cunoşti evoluţia şi groaznica suspiciune la care i-a împins mecanismul dictatorial al vieţii lor. Cea mai nevinovată deriziune o verificau de o mie de ori. Cea mai mică suspiciune împotriva cuiva se transforma imediat în lege. Se luau măsuri, deseori ireversibile, pornind de la o anonimă sau o şoaptă. Ruşilor li s-a părut ciudat că un ofiţer venit în permisie cere unui colonel o companie de

voluntari, promiţând că în felul acesta va salva sute şi mii de vieţi. Golgoţiu a fost de acord. Dar ruşii cum puteau adera la o asemenea iniţiativă? Cum o puteau judeca, atunci când i-au văzut fofilându-se spre râu şi când Blid le-a spus ce le-a spus? Există un alt motiv, cu mult mai puternic, în spatele celuilalt, pentru care nu le-a priit planul lui Purcărete. Cu atât mai mult nu le-a convenit, cu cât au înţeles de la bun început că soldaţii şi ofiţerii români aveau nu numai de înfrânt un duşman, ci de redobândit altceva, cu mult mai important. La mijloc era Transilvania, Nic. Pentru tine nu ştiu cât înseamnă această parte de ţară, totdeauna v-am suspectat pe voi, cei din sud, de necunoaşterea unei lumi în felul ei deosebită, nu numai prin gradul de civilizaţie şi dragostea pentru pământul strămoşesc. Toate răscoalele şi revoluţiile de aici din Ardeal, cu zeci de mii de victime, au fost nu numai pentru pământ, au fost pentru altceva, şi acest altceva l-a determinat pe Purcărete să-şi lase permisia, nevasta şi copiii, să se ducă să moară, în loc să-i lase pe alţii, chiar pe ruşi, să-şi pună fundul la bătaie. A crezut că-i de datoria lui. Şi el şi-a făcut datoria. Nu uita că se lupta pe un teren, până mai ieri, aparţinând ungurilor, după Dictatul de la Viena. Trebuie să ai în vedere că aici, în spatele apei, se constituia o armată puternică, nu atât prin armamentul pe care-l deţinea, cât prin forţa lăuntrică, Nic. Cheia pentru care s-a întâmplat ce s-a întâmplat nu poate fi găsită dacă nu se ia în calcul şi această forţă, armata română, care până la urmă a pierdut mai mult ca armatele altor ţări şi a câştigat incomparabil mai puţin decât ar fi meritat. Ungurii au luptat alături de nemţi până la apărarea Berlinului, românii au eliberat ce-a fost mai greu din Budapesta. Dar la spartul târgului, faţă de cine şi-au arătat ciolovecii stima cea mai mare? Faţă de cei care li s-au împotrivit până la capăt. Şi iarăşi nu poţi ajunge la niciun rezultat dacă nu ţii seama

de faptul că ruptura bruscă cu nemţii şi întoarcerea la fel de rapidă a armelor împotriva lor i-au pus pe ruşi în mod serios pe gânduri. Când eram acolo la ei, în Siberia, şi în zilele de oboseală pentru Alioşa îmi făceam mendrele cu căpitanul, ca să-mi pot umple stomacul cu o rezervă de grăsime pentru viitoarea fugă, Serghei mi-a zis că n-o să primim Transilvania înapoi. Auzi, Nic? Când am fost deportaţi de aici, administraţia nu era românească, cu toate că s-ar fi cuvenit să fie de-acum. Într-un fel Dictatul de la Viena trăia în continuare pe căile lui meşteşugit ocolite. Generalissimul Stalin n-a fost de acord de la început ca Ardealul să fie redat românilor şi nimeni n-a protestat când întreaga armată română s-a întors de la locul bătăliilor pe jos, ea care ar fi trebuit să fie adusă acasă în cvadrige onorifice. De ce, Nic, te întreb, ai-noştri n-au protestat? De ce a trebuit să se îndure atât? Mintea la de bărbat şi de politician ar fi obligată să-ţi dea un răspuns capabil în clipa de faţă, să te facă să mă urăşti mai puţin pentru tot ce ţi-am spus mai înainte, în acelaşi timp să-ţi redea apetitul. Nici nu ştii cât de greu am scos mâncarea astăzi pe poarta şantierului. Eu sunt o suspectă, Nic. O femeie care şi-a depus actele să plece, când de fapt ea putea pleca de mult, fără niciun act şi fără vreo oprelişte, nu trebuie judecată simplist. M-am reîntors aici. Destinul, Nic, destinul, şi interese pe care numai o inimă de femeie le poate ascunde atât de bine ca să le ghicească toată lumea.

22

Gherghina trebăluieşte pe lingă sobă. Vasile e la semănat, iar Gogu Pomişor, cu craniul aşezat pe o masă rudimentară de lemn, frământă pământ săpunos, adus de Vasile din malul râului, la rugămintea maică-sii. Nu ştiu ce vrea Gogu. Poate

intenţionează să refacă înfăţişarea celui dispărut, îmi zic, urmărind primul cocoloş de pământ untos, ca plastelina, cum este mulat pe una din tâmplele tigvei gălbui.

— Bunicule, îţi mulţumesc că mi-ai adus un client bun. Nu mai trebuie să mă duc cu secărica la târg. Dumnealui a zis că preţul pe care i l-am cerut e un preţ de ruşine pentru o asemenea băutură dumnezeiască. Să ştii, nu eu i-am cerut dublu, dumnealui mi-a dat.

Gogu încuviinţează şi îşi vede mai departe de ale lui, ca şi cum prezenţa mea, după câteva ore de lipsă, i-ar fi fost indiferentă.

Îmi pipăi cartuşul în buzunar, e cald, lucios şi neted, dar nu-i spun lui Gogu încă nimic de jucăria cu care m-am obişnuit; parcă ar fi o bobiţă deosebită într-un şirag de mătănii, pe care degetele o caută cu înfrigurare printre celelalte. Când dau de ea, se destind.

Gherghina a fost mai darnică cu Gogu decât Oti cu mine. Resturile de mâncare de pe masa aşezată în mijlocul camerei sunt o dovadă. Pe lângă laptele, proaspăt, într-o farfurie a rămas un gălbenuş de ou, iar ceapa roşie se odihneşte lângă o bucată de slănină lată de-o palmă şi o bucată de brânză. Gogu, neînvăţat să-şi obosească stomacul cu hrană dură, n-a putut duce festinul bogat până la capăt. Înghit în gol, să nu mai simt în cerul gurii izul seului de oaie. Am mâncat puţin. Dar şi acest puţin era să-l dau afară. M-am abţinut din respect faţă de carne. Greaţa îmi dăduse ghes şi Oti, văzând că mă curbez de spate, îmi răsese un măr. Fiţi atenţi, la greaţă, mărul e salvarea.

M-a uimit doamna Orban cu opiniile ei. Din prima clipă mi-am dat seama că nu e proastă, dar n-am crezut că este în stare să judece evenimentele politice cu o atât de matură chibzuinţă.

— Gherghino, te deranjează dacă vreau să te întreb ceva? încep, şi femeia îşi întoarce ochii sprâncenaţi spre mine.

În prima clipă încruntătura lor m-a făcut să nu mai sper într-un răspuns. Se uită la Gogu, apoi din nou la mine. Se pare că lutul moale întins pe craniu o interesează în mod deosebit.

Intenţia mea n-a fost aceea de a-i trece Gherghinei pragul. Dar Anton, care pândea dincolo de fântâna satului, m-a determinat să-l liniştesc într-un fel. Prezenţa mea alături de Gogu, în casa Gherghinei, nu mai putea fi pentru el decât o vizită normală între nişte oameni marcaţi de interese importante. Trebuia să înţeleagă că nici Gogu, nici eu nu doream să atentăm la sentimentele sale. A înţeles. Când m-am uitat printre scândurile gardului, l-am văzut plecând liniştit. M-am bucurat pentru el.

— Poţi să mă întrebi, Nic, îmi spune ea şi râde. Este pentru prima dată când mă numeşte în felul în care o face Oti.

— Gherghino, Blid Gligor ţi-a adus scrisoarea pentru Sofronov? Vreau să verific spusele doamnei Orban.

Gherghina, mestecând mai departe în ceapa pusă la prăjit, dă din cap că e aşa cum zic eu.

— Nic, nu te superi că-ţi spun aşa, sună tare frumos şi domneşte, Bunic îmi… El mi-a adus-o, dar înainte a venit cu scrisoarea Orbănoaia. Nu mi-a spus ce scrie în plic, dar după ce-a citit-o a lipit-o la loc cu albuş de ou, ţin minte că mi-a cerut să sparg unul, ca să poată lipi converta. Pe urmă a plecat. La un ceas a apărut Blid, dar numai a doua zi am înţeles că era acelaşi plic, n-aveam de unde să ştiu. Orbănoaia nu mi-a mărturisit că are de gând să i-l dea lui. În seara aia era să-mi pierd viaţa. Nu m-aş fi dus pentru nimic în lume dacă ar fi fost vorba numai de petecul ăla de hârtie, m-am dus pentru Ion, nu-l văzusem de câteva zile, mai bine zis din dimineaţa când nemţii i-au făcut pe soldaţii dezarmaţi chisăliţă între cele două coturi ale râului. Am crezut că s-a întâmplat ceva cu el. L-am găsit la marginea bercului. Calul căzuse într-

o tranşee, îşi rupsese un picior şi Sofronea a înţeles că animalul nu mai are scăpare. Ştiam ce are să urmeze, şi noi am avut cai, Purcăreţii au fost iubitori de trăpaşi, odată urcau călare pe ei dealurile astea şi tot caii i-au ajutat pe mulţi să-şi fure iubitele, să le ducă prin smârcuri să le ia fetia, apoi să le întoarcă din nou acasă gata începute, cu pretenţii de avere dacă părinţii voiau să nu le rămână odraslele de parte muierească de râs. Era ca o piesă de teatru, Nic, cel care fura ştia de ce fură, cea care se lăsa iubită ştia şi ea ce are să se întâmple, părinţii nu erau străini nici ei de faptul că cei doi erau uniţi de-acum împotriva lor şi că cererea viitorului ginere fusese pusă la cale nu de unul singur. Se târguiau părinţii, tot aşa cum făceau de sute de ani şi, tot ca pe-atunci, dădeau cât li se cerea, ca să nu rămână fata de ruşine.

Tata, când i se chilăvea un cal, chema din satul vecin veterinarul.

Ion şi-a scos pistolul şi eu nici n-am întors capul. El l-a întors şi a apăsat pe trăgaci cu ochii închişi. Se vede cât de colo că n-a avut în gospodăria lui animale de acest fel, altfel n-ar fi tras în frunte. Calul n-a murit din primul glonţ. I-am zis eu unde să-l implânte pe al doilea. L-am rugat să nu-i pară rău, promiţându-i că am să-i fac eu rost de altul mai bun şi mai odihnit, ştiam unde îşi ascunde Grigoropol herghelia, numai eu ştiam de ea şi Orbănoaie.

Sofronea ştia nemţeşte, învăţase prin Bucovina lui şi cu toate că i-am transmis porunca lui Blid să înmâneze scrisoarea căpitanului Cumal, el a deschis-o faţă de mine. A citit cele câteva rânduri. Când le-am văzut am bănuit că erau aceleaşi, pentru că şi astea erau bătute la maşină.

Sofronea nu era în apele lui. Poate şi calul să i se fi adăugat durerii, dar supărarea, socot eu, pornea de la morţii dintre cele două coturi ale râului. Atunci mi-a zis că un căpitan ciupit de vărsat, care-i conducea şi care era un analfabet, nu

ştia decât un singur lucru, cât mai iute să ajungă la Berlin. Odată, băut, a pus degetul pe hartă şi a umblat cu el pe ea o jumătate de oră până a găsit oraşul căutat. Apoi a măsurat cu un băţ distanţa dintre locul unde ne aflam noi şi capitala Germaniei. Dând din cap, a ordonat că într-o lună, cu mic cu mare, au să cucerească târgul împuţitului de Hitler. Numai că atunci nu căpitanul dăduse ordinul să fie identificaţi, pe baza documentelor, soldaţii, şi cu atât mai puţin să se urce după verificări pe podul plutitor, neînarmaţi, automatele fiind îngrămădite, cine ştie de ce şi de cine, pe malul celălalt. Treceau râul spre linia întâi numai cei care aveau documente în regulă. Îi părea rău lui Sofronea că nu fusese ascultat nici prima dată, doar Orban îmi trimisese de veste că a doua zi nemţii vor primi întăriri. Sofronea m-a întrebat care era motivul pentru care Orban era de partea noastră, că un motiv trebuia să existe. I-am spus că neam de neamul lui s-a tras din partea locului, că în sufletul său ar fi vrut să cruţe cele două sate de distrugere. Poate peste dorinţa asta era alta mai mare, să fie socotit ca un prieten după terminarea războiului. Orbănoaia nu o dată mi-a zis că Adolf al ei, aşa-i zicea în vremea din urmă, n-are de gând să se ducă cu nemţii mai departe de Cluj. Avea el acolo un neam şi voia să se ascundă la el.

— Nu ţi-a spus de ce ruşii n-au luat în considerare informaţia de la Orban cu privire la atacul de a doua zi al nemţilor?

— Mi-a zis, Nic, mi-a zis că statul-major al diviziei nu dădea crezare celor auzite, pe urmă aveau ei socotelile lor cu cei veniţi din alte unităţi. Divizia nu-i putea prelua oricum, fără să-i identifice. Numai că Sofronea a zis că divizia nu era nici cât un regiment, altfel n-ar fi fost condusă de un căpitan, iar oamenii fuseseră adunaţi cu automatele, în amestecul ăsta intrând mulţi prizonieri rămaşi pe pământurile saşilor, după ce aceştia au fugit cu nemţii. Căpitanul ăla ciupit de

vărsat, Cumal, nu putea avea încredere în adunătura aia, mi-a zis Sofronea.

— Şi ce scria neamţul în scrisoarea adresată ruşilor? se interesă Gogu, până atunci cu gândul la modelul de lut ce începea să prindă contururi.

Gherghina se uită la mine, apoi la omul aşezat la masă cu mâinile năclăite de pământ. Mestecă ceapa ce începuse să împrăştie în cameră miros de ars.

— Că ruşii puteau ocupa cota cu o companie dacă pregăteau atacul cu artileria şi ocoleau dealul prin vâlceaua din stânga! am răspuns eu în locul femeii.

— Da, asta scria, întări Gherghina, dar de la Sofronea m-am furişat în sat, mi-a zis că nu poate rămâne cu mine, e dator să ducă informaţia comandantului, iar eu aş face bine, câteva zile, să nu prea ies din ogradă: calmâcii proaspăt sosiţi prin Moldova erau ca turbaţi. M-am întors în grabă. Pe drum m-am întâlnit cu domnul învăţător, tatăl lui Achim, Tavi cum îi spuneam şi eu; m-a învăţat şi pe mine buchiile. Îmi era şi neam de departe, dar el cu şcolile lui s-a ţinut cu nasul pe sus, nu ne-am deschis prea mult unul altuia uşile. Pe urmă aflase de încurcătura mea cu Sofronov. M-a întrebat unde am fost. Nu m-am ferit să-i spun, nici pentru ce anume mă întâlnisem cu drăguţul meu. Am văzut că se luminează la faţă, vestea parcă i-a dat puteri, şchiopăta mai puţin, mersul nu îi mai era atât de legănat ca înainte.

„Gherghino, colonelul e acasă?“, m-a întrebat el.

Era vorba de Golgoţiu, el încvartiruia la mine, om fin, Nic, rar mi-a fost dat să văd. Parcă nu venise în casă ca stăpân, ci ca un ajutor al meu plătit de alţii, mă ajuta la toate cu faţa râzând, o dată nu l-am văzut încruntat. Camera din faţă, şi Gherghina arătă spre uşa cu două ferestre care despărţea bucătăria de camera mare, era a lui, acolo se întâlnea cu statul lui major. De fiecare dată când nu era singur ieşeam din bucătărie să-i

las singuri, că nici obrazul meu nu era gros. Tavi a venit cu mine, Golgoţiu parcă ne aştepta că şi lui i-am spus unde mă duc. Cu toate că a văzut plicul nu mi l-a cerut, nici n-a zis că ar fi curios să afle ce e în el. Golgoţiu era înalt de statură. Tavi abia de-i ajungea până la umăr; avea nişte ochi albaştri şi sfredelitori, pleoapele aproape că nu i se mişcau, din pricina asta multă vreme am crezut că are o boală la privit. Tavi i-a spus colonelului ce-a aflat de la mine, pe urmă a întărit cu vorbele lui că informaţia era exactă, el era din sat, venise în permisie. Dar dacă colonelul îi putea da o companie de voluntari el îşi lua obligaţia să cucerească cota fără pierderi prea mari. Cu o condiţie, ca din partea ruşilor să bată coama câteva baterii, ca să-i încurce pe nemţi şi unguri, să nu afle că în timpul ăsta prin trecătoare se îndrepta spre spatele lor cineva.

Golgoţiu a stat în cumpănă, a dat de câteva ori din cap, apoi m-a rugat să-i fierb puţină apă, voia să-şi trateze musafirul cu calea.

Ţin minte, Nic, ce spun, pentru că am stat lângă ei şi mintea mea de femeie era curioasă, mai ales că la mijloc era şi soarta lui Sofronea şi, îmi spuneau mie anumite semne, nu numai a lui, dar şi a mea. Pe lume se pregătea să vină şi altcineva, cu toate că nu puteam pune chiar rămiăşag că e aşa. Simţurile îmi ziceau însă că nu greşesc. Aşa a şi fost până la urmă.

Gogu s-a oprit din modelat. Îşi şterge mâinile cu o cârpă de cânepă, groasă şi dură, bună pentru o asemenea îndeletnicire. E curios, la fel cum sunt eu. Dacă cunoştinţele doamnei Orban despre război nu m-au impresionat în mod deosebit, dată fiind experienţa despre o lume în care trăise, în schimb uşurinţa cu care se învârtea Gherghina în relatarea evenimentelor trăite, ce ar fi trebuit să fie poate străine unei ţărănci, m-a pus pe gânduri. Cred că femeia a simţit mirarea din privirile mele cercetătoare.

Surâde cu amărăciune, se şterge pe faţa transpirată de dogoarea plitei încinse, apoi spintecă un pui de curte, probabil tăiat şi ciupilit înainte de a ajunge eu acolo. Are grijă Gherghina de prietenul meu, se vede cât de colo.

— Nic, tatăl meu a fost plutonier-major, el a condus postul de jandarmi din comuna vecină. Acum fac din jandarmi nişte duşmani de clasă, n-a fost chiar aşa; tata cu oamenii lui, nesocotind dictatul, s-au aşezat cu mitraliera şi cu puştile pe malul râului. Două zile, până ce nu au fost sfârtecaţi, n-au lăsat administraţia ungurească să intre în sat. A făcut o prostie, au zis atunci mai-marii lui, care nici măcar n-au vrut să-i dea mamei o pensie, iar pe mine m-au scos acum de la fabrică numai pentru că tata a fost jandarm. M-au scos în huiduieli, şi eu am ieşit plângând, în sinea mea urându-l pe tata că şi-a dat viaţa ca un prost, răsplata fiind bătaia de joc la care am fost supusă. Tata ar fi vrut să aibă un băiat; neavându-l, s-a purtat milităreşte cu mine. Nu o dată, ca să se laude în faţa invitaţilor lui, mă punea în faţa hărţii să le explic musafirilor cum vine cu strategia şi tactica, ce părere am eu despre soarta războiului ce pe-atunci abia se pregătea. Aşa că, Nic, pe lângă tata am făcut şi eu militărie, m-a învăţat să trag cu arma şi n-aş putea spune că nu mi-a fost de folos. Cum am zis?… Vai de mine, dă cafeaua în foc!… Când am dat să ies afară, ca să rămână singur cu Tavi, Golgoţiu m-a oprit, voia să fiu de faţă, de vreme ce eu fusesem poştaşul acelei depeşe către ruşi.

„Domnule locotenent, ruşii n-au să atace, a zis Golgoţiu, ştiu vorbele pe dinafară, nu le-am uitat, prea mare era întrebarea în mine, adică de ce ruşii să nu atace? Nu atacă nici ei şi deocamdată nu ne lasă să atacăm nici noi. Motivele nu le ştiu, dar ordinul este ordin, suntem chemaţi să-l respectăm, nu trebuie să uiţi că din punct de vedere tactic suntem subordonaţi statului-major sovietic al

Frontului. Dacă vrei s-o faci pe cont propriu, n-aş avea nimic împotrivă, ar fi soluţia cea mai bună, ulterior ne-ar scuti de multe jertfe. Simt că cineva are nevoie ca armata română să fie cât mai slabă şi să dea de la început cât mai multe jertfe. Mi-am dat seama de asta când trupele noastre au fost trecute în revistă de reprezentanţii Comandamentului Frontului. Era o unitate proaspătă, domnule locotenent, cu moralul ridicat, bine echipată. Ştiam că am făcut o greşeală, nu eu, comandantul nostru de divizie. Bocancii lustruiţi ai soldaţilor erau pentru sovietici o ofensă.

Gherghina amestecă bucăţile de carne de pui cu ceapa topită, apoi pune deasupra paprică pişcăcioasă. Gogu începe să strănute.

— Deci Octavian a cerut încuviinţarea colonelului pentru viitorul atac?

— Aşa a fost, Nic, eram de faţă, cum am zis.

— E limpede, se amestecă Gogu, e limpede ca bună ziua, dar nu-şi continuă fraza, o păstrează pentru el.

— Ce e limpede, Gogule?

— Am zis eu ceva? se miră medicul şi mâinile, cu ţărâna uscată pe degete, amestecă din nou pământul ţinut sub o cârpă umezită din belşug, ca atât mulajul, cât şi pasta aia săpunoasă să nu se întărească.

23

Hirean e în mijlocul drumului. Stă răscrăcănat, parcă i-ar fi teamă să nu-l doboare vântul, ori poate spaima că am să trec pe lângă el fără să mă opresc l-a proţăpit în această poziţie nefirească. E pornit, se vede cât de colo, fruntea e albită de emoţie, obrazul roşu; simt că în el se dă o luptă între a fi necruţător, dur chiar, dar buna-cuviinţa ce-l stăpâneşte îl obligă totuşi la stimă. Poartă pe cap o

şapcă de muncitor, cozorocul e tras într-o parte, şmechereşte. Cu toată înfăţişarea lui, ce se vrea de bărbat autoritar, chipul îi rămâne blajin, cu osebire buzele, ce se frământă una pe alta, nestăpânite, făcându-te să crezi că omul pregăteşte în el o necuviinţă pe care ar vrea s-o spună, dar în acelaşi timp se şi teme de ea.

— Vă salut, domnule învăţător, îi zic; de totdeauna am salutat primul, din spaima că nu voi fi onorat şi din dorinţa de a nu pune pe cineva într-o situaţie neplăcută. Îi întind mâna zâmbind. El se uită dispreţuitor la palma întinsă, îşi strânge picioarele unul lângă altul, apoi îşi scoate şapca şi se şterge pe frunte cu mâneca de la cămaşă. E transpirat.

— N-aş vrea să credeţi că nu sunt un om cinstit. Sunt, aşa am fost crescut, pentru asta vă informez că nu trebuie să vă mai puneţi întrebări de ce vi se cere de la centru să plecaţi de unde aţi venit. Eu le-am scris. Pentru mine sunteţi un antisovietic, v-o spun deschis. Poate nu chiar întru totul, dar calea sufletească asta vă e, da...

— Acuzaţie cam gravă, domnule Hirean, zic, şi dorinţa mea de a pleca mai departe se rupe, ar însemna să nu răspund unui afront, unei acuzaţii deosebit de grave şi periculoase în acelaşi timp.

Fusesem de faţă la câteva instructaje în secţiile învecinate muncii mele. Am auzit inflamantele dispoziţii de a fi anihilaţi toţi cei care ar ridica vocea sau ar ponegri puterea sovietică. Măsurile, mai aspre decât s-ar fi cuvenit, erau necesare ca să se dea câteva exemple, lumea să ia aminte şi să-şi închidă gura.

N-am crezut că voi ajunge în situaţia de a fi acuzat fără niciun temei.

— Domnule Hirean, n-ai sentimentul că te cam pripeşti? Cunosc legile destul de bine, în orice caz mai bine ca dumneata, calomnia se pedepseşte…

Hirean râde, îmi râde în obraz, s-a apropiat cu faţa lui lată de mine şi îi simt răsuflarea cu miros

de ceapă, urme ale micului dejun poate.

— Calomnie? Asta-i bună! Am văzut din prima clipă că nu vă sunt dragi tovarăşii sovietici. V-am urmărit cum apreciaţi muzeul făcut cu truda mea şi a elevilor, cum priveaţi exponatele şi nu mi-a scăpat nici ce-aţi scris în cele câteva rânduri din cartea de onoare. Aş fi vrut să scrieţi fără să v-o cer. V-am cerut, adică m-am rugat, dar m-am rugat cu un scop, voiam să văd ce gândiţi. Un singur cuvânt n-aţi spus despre armata eliberatoare, aţi însăilat trei vorbe şi un amărât de adjectiv, cum se zice, în cinstea memoriei celor ce s-au jertfit. E adevărat şi asta. Numai că un adevăr fără celălalt e pe jumătate minciună, tovarăşe fost maior, de acum aşa am să vă zic. Hai să spunem că n-ar fi nimic, omul scrie ce vrea şi ce gândeşte, e liber să procedeze cum îl taie capul, dar faptul că staţi la o femeie care şi-a depus actele, care a fugit din captivitate, aşa cum s-a aflat mai acu un an, că ascultaţi părerile ei despre cum s-au purtat acolo cu ea şi cu alţii, asta ce-i, tovarăşe fost maior? O fi calomnia mea? Poate legea mă va pedepsi pe mine pentru că vreţi să dovediţi cu orice preţ că o femeie care a trăit cu un nazist şi care vrea să plece în Germania apuseană are simpatii deosebite faţă de armata şi ţara care a dus tot greul luptelor de eliberare a Europei! Oare asta să fie calomnia mea? Tovarăşe fost maior, puteaţi să veniţi să staţi la mine, doar am şi eu spaţiu cât are fosta întreţinută a unui grof şi a altora, puteaţi să-mi cereţi mie ajutorul dacă, într-adevăr, aveaţi neapărat nevoie de ajutor ca să aflaţi… Ce să aflaţi, tovarăşe fost maior? Păi se vede de la o poştă că dumneavoastră vreţi să puneţi în discuţie nu frăţia de arme, întrajutorarea armatelor care au eliberat ţara, dumneavoastră vreţi cu totul altceva, de pildă, cum a fost omorâţă pe la spate compania lui Octavian Purcăretc. Asta vreţi să dovediţi. Şi cum în spate erau sovieticii, cine alţii puteau să o omoare?! Puneţi sub semnul întrebării dorinţa lui

Tavi de-a fugi la nemţi şi-i daţi crezare lui Andronic. Dar Andronic nu v-a spus că sub sutana lui neagră a purtat şi una verde, că Octavian, ca întreţinut al popii, a avut şi el de-a face cu verzii. Nu vreau să mint, nimeni nu l-a văzut pe învăţător îmbrăcat în straie legionare, dar stau şi vă întreb eu, care tot învăţător sunt, dacă politica asta nouă m-a înflăcărat pe mine, pe el oare nu-l putea înflăcăra garda lui Codreanu? Ca să nu mai zic că sunt martori care l-au văzut în gară când a trecut trenul cu Moţa şi Marin, şi Octavian Purcărete a aruncat flori pe sicriile celor doi, aflate într-un vagon deschis, să-i poată plânge şi simpatizanţii. Adică ei îl omoară pe Iorga, pe alţi oameni de suflet şi inimă ai neamului, şi nu-l credeţi pe Octavian în stare să treacă la nemţi? Eu îl cred în stare, dovezile pe care le-am adunat sunt în defavoarea lui. Atunci stau şi vă întreb, cum trebuiau să se poarte sovieticii cu asemenea oameni care voiau să fugă la duşmani, punând în pericol însăşi existenţa noastră ca stat, ca să nu mai vorbesc de Transilvania, despre care dumneavoastră nu ştiţi nimic sau aproape nimic. Vă rog, tovarăşe fost maior, nu mă întrerupeţi, nu vreau să-mi pierd şirul şi nici curajul. Sunt dator să mărturisesc că mi-a fost frică şi jenă să vă spun tot ce-am gândit. Nu vreau să mă opresc până ce nu-mi golesc sufletul de tot ce îl apasă. Ai văzut ce pătimeşte Blid Gligor, ţăran mijlocaş, pus să fie scuipat de trecători? Şi asta, pentru că reacţionarii din sat, cu sergentul-major de la Postul de Miliţie în frunte, sunt mai puternici decât cetăţenii oneşti, capabili să aprecieze evenimentele istorice la adevărata lor valoare.

Simt că mă înăbuş, dar calmul profesional şi disciplina interioară pe care mi le impun îmi dau puterea să mă abţin. Aş vrea să-mi aprind o ţigară. Gestul ar putea părea o încercare de a-mi potoli slăbiciunea sau nervii. Nu vreau să trădez nimic din nesiguranţa mea. Nu m-am gândit nicio clipă

la tot ce-mi pune Hirean în cârcă, dar, judecând părerile lui bolovănoase, intru la idei. Am crezut că satul are numai păreri, nu şi tabere bine constituite. Întâmplarea, numai ea, m-a dus într-una din ele. N-am bănuit că, locuind la Oti, cealaltă parte îmi va considera simpla cazare ca o opţiune politică. N-am avut simpatii şi antipatii partinice niciodată. Eu aveam de rezolvat cazuri judiciare, atâta tot. Îmi era indiferent din ce partid făceau parte infractorii. Adevărul şi neadevărul sunt părţi distincte. Un criminalist nu trebuie să ţină cont de apartenenţe.

Furia din mine se împrăştie încet. Pun în cumpănă egală şi spusele lui Hirean. Nu le alung. Sunt dovezi posibile. Încerc chiar să le acord un plus de atenţie. Acuzele pe care mi le aduce tânărul învăţător, deşi sunt tendenţioase, îmi par ca formulare interesante. O clipă mă mir cum de m-am putut înfierbânta pentru neadevărurile rostite de el.

— Domnule învăţător, a mă explica faţă de dumneata ar însemna să încerc să mă disculp. N-am de ce. Sunt mai liniştit acum că sursa învinuirilor îmi este cunoscută. Nu mă deranjează insinuările formulate în depeşa către fostul meu coleg de investigaţii, căpitanul Alexiu. Deci n-am să-ţi explic nimic. Vreau doar să ştii că tot ce-ai spus nu mă atinge sub nicio formă. Îmi cunosc meseria. Interpretarea simplistă a faptului că dacă locuieşti la cineva trebuie neapărat să-ţi însuşeşti punctul de vedere al gazdei e mai mult decât copilărească. Necopilărească şi îngrijorătoare este importanţa pe care o daţi unei atari situaţii. Asta am înţeles-o din atitudinea, dumitale. Nu vreau să-mi confrunt părerile. Ar fi inutil. Ne despart fundamental criteriile. Dumneata faci din orice o constrângere. Eu însă nu pot fi constrâns.

— Ba veţi fi, tovarăşe fost maior, şi încă cum! Am să vă constrâng eu. Şi nu sunt singurul în sat care gândeşte aşa. În această constrângere n-am să iau, bineînţeles, de partea mea pe cei care-şi

împuşcă caii, în semn de răzbunare prostească asupra proprietăţii personale, numai pentru că trebuie să promovăm tehnica, inexistentă încă, e adevărat, în locul muncii manuale. Nu împărtăşesc asemenea idei. Părerile mele despre socialism sunt cu mult mai adânci şi mai largi decât va închipuiţi. Dar pentru asta se cuvine să nu mai răscolim ce-a fost, trebuie să ne îndreptăm forţele şi puterea spre ceea ce va veni. Asta este datoria noastră, a intelectualilor, să trecem peste instincte.

— Peste trecut nu se poate trece, domnule învăţător. Oricare ar fi. Oare cum ne-am oglindi noi în…? Vreau să înţelegeţi că investigaţiile pe care le fac sunt strict personale, n-au un gir oficial, nici nu sunt încurajate de conştiinţa altora, ci doar de propria mea conştiinţă. Timpul îmi aparţine, cum îl folosesc mă priveşte. Voi pune în traista din dreapta ce-am auzit de la dumneata, cea din stânga, şi aşa mai plină decât cealaltă, joacă rolul de echilibru.

Hirean îşi mută greutatea de pe un picior pe celălalt. Nu se aştepta la o ripostă calmă. Ar fi preferat cearta, stare în care s-ar fi simţit mai la îndemână. Tonul meu l-a dezamorsat. Nici nu ştiu cât îmi este de folos această dezamorsare. Ar fi trebuit să-l las să continue. Aş fi aflat poate mai multe lucruri. Nu elimin nimic din ce-am auzit. Până la o concluzie finală fiecare amănunt, chiar şi îndreptat împotriva mea, nu-mi poate fi decât de folos. Hirean n-are cum pricepe că dezgolindu-se pe sine, m-a întărit pe mine. Mă simt mai decis să nu dau bir cu fugiţii. Nu pentru că ar avea cineva nevoie, pe moment, de strădania mea. Ştiu însă că orice strădanie nu este în zadar niciodată. Mai ales când convingerea porneşte de la scopuri profund dezinteresate. Eu sunt dezinteresat. În măsura în care un om al vremii sale poate fi străin de aparenţele ce-l înconjoară. Vrând-nevrând, suntem depozitari de fapte istorice. Ce s-ar face lumea viitoare dacă fiecare om ar tăcea şi n-ar spune ce

gândeşte sau ce gândesc alţii despre el? Hirean mi-a devenit simpatic. În orice caz, mai simpatic decât în ziua când m-a obligat aproape să-i vizitez muzeul şi să scriu câteva cuvinte în cartea de onoare învelită şcolăreşte în albastru, cu înscrisul de pe copertă pictat în argintiu.

Întâmplarea cu părinţii lui îi domină încă, după atâţia ani, sufletul. Un suflet neîntinat. Dar unilateral constituit. Atâta tot. În timp ce-şi coboară privirile spre bocancii cu tălpile groase, din cauciuc de maşină, îmi revine în minte Macarie Purcărete, şeful de gară. Numai el l-a putut pune la curent pe Hirean cu ultimele noutăţi venite prin Gogu de la Bucureşti. Gogu prevăzuse, şmecherul, că invitaţia la micul dejun nu era gratuită.

— Domnule Hirean, colegul meu, Gogu Pomişor, lucrează la un mulaj. Când va fi gata o să-l rog să-l doneze muzeului dumitale. Merită, zic eu. Gogu este unul din cei mai mari specialişti în acest domeniu.

— Despre ce mulaj e vorba? întreabă învăţătorul şi pare bucuros că discuţia aprinsă şi-a recăpătat dimensiunile normale, o dată trecuţi la alt subiect.

— Vasile al Gherghinei a găsit sus pe deal un craniu; craniul a fost găurit la ceafă de un glonte. Glontele se află la mine, craniul la Gogu. În orice caz, combatantul a fost omorât din spate. Dar spatele, aşa cum le-am mai spus şi altora, nu înseamnă neapărat mână de duşman. Am întâlnit în cariera mea destule cazuri în care prietenii s-au omorât între ei. Aş vrea să te conving însă că nu incidentul cu locotenentul Purcărete, venit în permisie, mort în condiţii neclare, reprezintă pentru mine adevărata dramă petrecută aici. Drama este alta. N-o ştiu. Nici motivul exact care a determinat-o nu s-a limpezit din ceaţa ce-o acoperă. Dar Purcărete, indiferent de ce cămaşă zici că a purtat, n-a venit în satul natal să treacă la nemţi. Avea alte prilejuri dacă ar fi voit-o. Un om

nu vine în permisie să trădeze. Mi-ai fi de un real ajutor şi, în acelaşi timp, te-ai linişti şi dumneata dacă, fie şi pe căi deosebite de ale mele, ai putea afla factorul care a determinat, într-un spaţiu relativ restrâns, o luptă cu victime numeroase doar de o singură parte. Ştiu, ai noştri au cucerit cota până la urmă. Câteva sute de oameni au fost suficiente ca să distrugă poziţiile inamice de pe coamă, iar unitatea sovietică aflată aici a contribuit la aceasta, punând în funcţiune o singură katiuşă. Dar până a o pune în bătaie au murit peste zece mii de oameni, celelalte două mii sacrificându-se pe urmă, atacând pieptiş. Ar fi pilduitoare o asemenea dezvăluire şi pentru muzeul propus de dumneata viitorimii. Un muzeu include în el nu numai obiecte, ci şi punctul de vedere al celor ce-i pornesc destinul. Cum arată acuma, nu te supăra, el se supune proiecţiei dintr-un singur unghi. Cel pe care mi l-ai expus şi în care cred doar în parte. Poate n-ar strica să aşezi alături de ce-am văzut şi câteva lucruri ce-au aparţinut părinţilor dumitale. După mine au murit ca nişte eroi, chiar dacă faptele lor n-au dus decât la eliberarea câtorva zeci de prizonieri sovietici. Contează gradul de umanitate existent în oameni, el reprezintă suma lucrurilor, dragul meu, el ne va conduce, pe viitor, dacă vrem să fim drepţi cu noi şi cu alţii, spre adevăr. În afara umanităţii incluse vor domni haosul, pasiunile oarbe. Ele sunt detestabile şi când e vorba de istorie, şi când e vorba de prezent.

Hirean stă câteva clipe pe gânduri. Nu ştie ce atitudine să ia faţă de cele spuse de mine. O uşoară încruntare a sprâncenelor îmi spune că nu-mi dezaprobă argumentele, dar nici nu vrea să şi le însuşească.

— Prizonierii au fost strânşi în incinta stadionului oraşului. Porţile erau păzite. Frontul se apropia. Măsurile din partea nemţilor erau severe. În stadion se făcea trierea. Cei mai tineri şi mai sănătoşi erau selecţionaţi pentru a fi transportaţi în

fabricile din Germania, cei în vârstă şi bolnavi, în alte trenuri, erau îndreptaţi spre Polonia. Târziu am aflat unde au fost duşi. Bunicule, nu vreţi să stăm pe marginea şanţului? Am o meteahnă la o rotulă, mă doare rău dacă stau mult în picioare. M-am dus cu copiii acum doi ani la strâns de oseminte. În fiecare an facem treaba asta. În apropiere a explodat o mină defensivă. Am scăpat ca printr-o minune. Patruzeci şi două de schije şi genunchiul ce putea să-mi rămână anchilozat.

Ne aşezăm pe marginea şanţului. Dealul cu cei trei nori rotunzi mi se deschide în faţa privirilor altfel. Am observat că fiecare unghi din care observ netedul pantei ce urcă spre vârf îmi oferă elemente noi.

— Deci cum ziceam, Bunicule, continuă Hirean, uitând că şi-a propus să-mi spună cu totul altfel, crezând, în supărarea lui, că o titulatură la care nu aveam dreptul m-ar fi scos din sările, dându-i posibilitatea să pluseze. Stadionul a fost şi a rămas pe acelaşi loc. E chiar sub poala muntelui. Din spusele altora şi din cercetările mele de mai târziu am înţeles că detaşamentul care a acţionat era mare. Printre ei era şi un membru al unui grup sovietic de acţiune, paraşutat în munţi. Omul lui de legătură s-a întâlnit cu tata şi cu alţi patrioţi. Au făcut o diversiune la o poartă a stadionului. În timp ce paza se îndrepta să vadă ce s-a întâmplat, tata şi cu ceilalţi au deschis celelalte două porţi. Drumul spre munte era deschis. Pădurea începea la nicio sută de metri. Până când şi-au revenit din buimăceală, câteva sute de prizonieri au reuşit să ajungă la adăpost. Cei ce au încercat să fugă în continuare au fost prinşi. Printre ei se aflau şi de-ai noştri, urmau să fie trimişi la muncă în Germania? Morţii au fost aruncaţi în gropi comune. Tata şi mama, printre ei. Am făcut o cruce şi-am înfipt-o în locul unde ulterior s-a ridicat un monument în memoria lor. Poate acum mă înţelegeţi mai bine, Bunicule, de ce sunt atât de pornit împotriva celor

care vor să bagatelizeze contribuţia enormă pe care a avut-o armata sovietică în viaţa asta nouă pe care aş dori-o înfăptuită fără greşelile unui început. Nu mi-e frică să vă spun că şi eu l-am ajutat pe Uţă Blid, flăcăul care şi-a salvat murgul fugind cu el deasupra colinei. Puteţi să mă spuneţi dacă vreţi. La mine vine să doarmă noaptea. Eu şi, Gligor i-am făcut rost de grăunţe pentru cal. Se exagerează, îmi dau seama. Mă tulbură prostiile care se fac. Ştiu că aceste prostii nu sunt obligatorii. Se poate merge înainte şi fără ele. Nici ce se petrece la colectivă nu-mi place. Pe cei mai harnici i-au trimis la munte, să ardă cărbuni, iar sărăntocii şi beţivii, cei care n-au sădit în viaţa lor un pom, n-au ridicat o fântână, se înghesuie la traiul moale, la funcţii. Dar ca să se treacă peste toate astea mai iute se cuvine să nu mai răscolim ce-a fost, să câştigăm din mers câteva etape. Numai în felul acesta oamenii şi socialismul se vor maturiza, tovarăşii vor face mai puţine greşeli.

E trist Hirean. N-a mai rămas în el nimic din aroganta cu care m-a întâmpinat. Ochii îi strălucesc copilăreşte. E convins până în măduva oaselor de tot ce spune. Dar şi eu sunt convins de ceea ce cred.

— Nu putem sări peste nimic, domnule învăţător, datoria noastră, chiar dacă această datorie se referă doar la sufletul amândurora, este să dezlegăm tot ce este de dezlegat şi de amendat la nevoie. Altfel mersul înainte va fi plin de capcane, de erori, din care nu vom mai putea ieşi decât cu sufletul trunchiat.

— Dumneavoastră vă e uşor să ziceţi, nu sunteţi membru de partid.

— Nu sunt, dragul meu, dar peste nouăzeci la sută din populaţia acestei ţări nu este ceea ce eşti dumneata. Cu ea ce-ai de gând să faci? Crezi că aceşti oameni n-au dreptul să adere la tot ce se întâmplă acum? Vor adera dacă vor vedea în strădania noastră cinstea. Altfel vom face din ei

nişte duşmani tăcuţi sau pe faţă. Cât ar fi de dureros, adevărul este singurul suveran, singurul care poate uni pe oameni, indiferent de apartenenţa lor politică, de simpatii sau antipatii.

— Bunicule, de ce inima îmi spune că dumneavoastră sunteţi un duşman?

24

— Bunicule, aşteaptă-mă şi pe mine, se roagă Blid Gligor, săltând când pe un picior când pe celălalt.

În spate duce traista cu merinde şi un oic de plug, iar în mâna dreaptă un borcan cu pământ şi bălegar, în care mişună alunecos sutele de râme roşii, prinse de Blid şi gata să fie vândute pescarilor amatori. E sâmbătă, îmi spun, amintindu-mi de cealaltă sâmbătă în care l-am cunoscut pe Gligor.

— Mai am zece minute, zice, uitându-se la ceas şi ştergându-şi cu cârpa de cânepă mizeria de pe obraz. Ăsta de m-a scuipat ultimul e din satul vecin. Am fost în aceeaşi clasă. S-a însurat în comuna învecinată, dar, de când sunt oropsit şi suport sudălmile oamenilor, vine în fiecare zi să mă scuipe. Cred că două zile nu-şi înghite umezeala din gură. Aşteaptă să-mi umple mie obrazul, şi asta nu pentru cine ştie ce. Nu i-am luat nimic din avere, nici nu l-am batjocorit ca pe alţii. Îi făcea curte neveste-mii când era fată. Teodosia i-a întors spatele şi m-a luat pe mine. A fost alegerea ei. N-aş putea zice că am dus trai prost cu ea. Dumnealui e cel care face capete de oameni din pământ? trece Gligor la alt subiect, văzând că din curtea Gherghinei îşi face apariţia Gogu Pomişor. Mi-a spus Vasile că a acoperit o căpăţână cu pământ şi că pământul are să ia forma chipului celui ce şi-a purtat capul pe umeri. Mare artă, asta

zic şi eu. Din când în când mai cioplesc şi eu capete din lemn de nuc, am avut un nuc în curte; pe vremea războiului a fost rupt din rădăcină de un obuz. L-a pus Gligor la uscat, pe urmă l-am păstrat în coajă până mai un an. L-am tăiat apoi bucăţi şi fac busturi de conducători în miniatură. Chiar dacă nu-s aşa reuşite, forurile locale mi le cumpără, n-au încotro… Asta cu n-au încotro o spun de la mine, să nu credeţi că sunt un lăudăros: adevărul e că am primit şi o diplomă… Capetele lui Stalin le vând cel mai bine. Mai am acasă un Lenin şi un Gheorghiu. Malinovschi nu mi-a ieşit. Pe ăsta l-am trimis Ambasadei cadou. Am primit mulţumiri.

— Te felicit, domnule…

Gogu se uită la mine. Cu toate că i-am spus cum îl cheamă pe omul care se autopedepseşte, Gogu Pomişor a uitat.

— Gligor, îi reamintesc eu.

— Da, te felicit, domnule Gligor, am auzit că ai fost la şcoala de arte şi meserii. Şi Brâncuşi a început-o tot acolo.

— Acum dumneata să nu-ţi baţi joc de mine, domnule Pomişor, că aşa te cheamă, eu am ţinere de minte, nu ca dumneata… Crezi că n-am auzit de Brâncuşi? Să fii dumneata sănătos: Mă llarie, hai şi scuipă-mă, se adresează unui trecător, că atunci când am fost primar, nu o dată mi-ai zis că am să pic într-o zi şi ai să mă stupeşti în obraz, uite c-a sosit momentul.

Ţăranul trece pe drum cu o sapă pe umăr, cu cuşma aşezată pe-o ureche. E gârbovit de spate, umblă şontăcăind. Din legătura ce atârnă de coada sapei, odihnindu-se pe spatele omului, se vede o bucată de mămăligă.

— Nu te stupesc, măi Gligore, ce-a fost a fost, atunci trebuia s-o fac, când erai tu mare şi tare, nu acum când eşti nimic şi oamenii îşi bat joc de tine. Eu nu-mi bat, nici nu te umilesc cum ai merita pentru tot ce mi-ai făcut, că am avut o văcuţă şi le-ai dat-o la rechiziţie şi doi copii mi-au murit de

foame, că n-am mai avut cu ce le astupa gura. A fost război, mi-ai zis, iar pe urmă te-ai încâinit şi mai rău. Pedeapsa mea de-acum, mă Gligore al Blidarului, e să nu te stupesc. Să trăiţi, mi se adresează Ilarie, apoi îşi mai scoate o dată căciula şi în faţa lui Gligor. Nu-l pătimiţi, domnilor, Gligor ăsta e uns cu toate unsorile, credeţi că de părere de rău stă şi cerşeşte stupituri? Din fală, că omul fălos şi prost şi din durere vrea să câştige, batu-te-ar dumnezeu să te bată pe cea lume, Gligore, că pe asta nu mai are cine!

— Mă Ilarie, confiscările nu le-am poruncit eu. Ţie ţi-am luat vaca, da' te-am, lăsat acasă, nu te-am trimis ca pe alţii la săpat tranşee pe front, cum se întâmplă în război, că şi atunci erai cu un picior mai scurt, amărâtule.

— Mă Gligore, mai bine mi-ai da un pahar de pălincă. Am văzut că ai. Înainte de a veni dumnealor, te-ai uitat pe drum şi când l-ai văzut pe Traian că se îndreaptă spre tine ai tras două gâturi dintr-o glajă.

— Ai văzul bun, Ilarie, spune Gligor şi scotoceşte în traista rezemată de perete.

Dă la iveală o sticlă cu un lichid albicios. Ilarie bea o duşcă, nu se strâmbă, apoi, fără să mai zică nimic, salută cuviincios şi îşi vede de ale lui.

— Că Traian e omul din comuna vecină, cel de care v-am zis, cu Todosia… M-a iubit Todosia până am fost ce-am fost, pe urmă, după ce-am ajuns să mă suduie ultimul ţigan, s-a dus la Traian. Trăieşte cu el şi e cununată cu mine. Din când în când vine acasă, se uită la turnul de vase, la cămeşile murdare şi se apucă de treabă. Dacă o rog rămâne şi câte o noapte. Rămâne şi plânge. Poate în sufletul ei mai ţine la mine. Dar stau şi vă întreb: cum să ţii deodată la doi oameni? Adică să te culci cu doi, că asta înseamnă ţinutul ei, ori poate i-a rămas dragă casa? Tot ce am în casă e făcut de mâna ei. O femeie a-ntâia în gospodărie,

adaugă Gligor şi îi citesc în ochi părerea de rău pentru Todosia şi, neîndoios, pentru altele.

Apare şi Achim. Naganul îi atârnă la centură. Îşi îndeasă chipiul pe cap şi se face că îşi priveşte cizmele lucitoare în bătaia soarelui.

— Tovarăşe maior, eu îs gata, zice el.

— Mă Achime, nu mă luaţi şi pe mine? Doar eram cu dumnealui când am văzut de unde au pornit să care corbii mâncare şi tot eu m-am dus, fără ştirea nimănui, să acopăr ce se vedea în deschizătură aia a malului. Vă pot fi de folos arătându-vă locul, ca să nu zic că sunt şi curios.

— Bade Gligor, spune Achim moale, eu n-am nimic împotrivă, şi nu mai înfige scândura în balegă să vadă lumea că după masă te întorci înapoi la datorie. De-al dracului o pui să creadă satul că te oropsesc. Bine, ara să te oropsesc altfel, să nu crezi. Că faci pe puşcăriaşul, cu toate că eu nu ţi-am cerut în scris să te dai drept ce nu eşti, adică un monument al eroilor pe gunoi. Da ce le-ai zis ruşilor despre ce voia să facă tata atunci, pe vremea aia, nu scoţi o vorbă. Poate îl ai pe suflet, bade Gligor, că uneori uit şi-mi pare rău că ai alţi ani şi că m-ai ajutat.

— N-aştept eu respect de la tine, Achime. De la tine n-aştept nimic. Bunicule, mi se adresează mie, apoi se uită la Gogu ca să-l facă şi pe el părtaş la spovedanie: el zice că n-a ordonat. Dar atunci cine, măi Achime, a venit seara cu pistolul în mână în casă la mine şi m-a ameninţat că dacă spun ce s-a petrecut cu tatăl tău, cu Tavi, mai bine să mă urc pe bălegar şi să cer să fiu scuipat, că altfel îmi faci felul? E adevărat sau nu e adevărat?

Achim tace, se vede că nu-i place mărturisirea în patru; ar fi preferat ca Blid să tacă sau să-şi amâne răfuiala, dar Blid a prins momentul fiind şi noi de faţă şi nu vrea să-l piardă.

— Te-am întrebat ceva, Achime.

— Aşa-i şi nu-mi pare rău, cu toate că încă o dată îţi zic, nu ţi-am ordonat.

— Eu am înţeles ameninţarea ta ca ordin. Acum de ce-ţi pare rău că l-am îndeplinit? Poftim, dă-mi ordin să nu mai stau, dar să sune comanda a ordin, şi eu mă duc şi-mi văd de ale mele.

— Poţi să aştepţi mult şi bine, se grăbeşte Achim. Obrajii i se îmbujorează, iar o pleoapă începe să-i tremure, aşa cum l-am văzut şi în ziua când mi-a cerut buletinul de identitate. Până la ziua de apoi, auzi?! Asta şi aştepţi, să-ţi dau ordin să nu stai, ca să umpli satul că şi primul ordin a fost adevărat, dacă am îndrăznit să ţi-l dau pe al doilea.

Am crezut că Gogu are să tresară la tot ce aude. Oricum, spectacolul ce se desfăşoară în faţa lui nu e unul de duzină. E calm, Gogu. A văzut atâtea în viaţă, încât cearta dintre cei doi nu numai că nu-l preocupă în mod deosebit, dar îl şi plictiseşte. Ieşise din casa Gherghinei pentru altceva şi acest altceva este întrerupt de o gâlceavă originală, ce-i drept, dar lipsită de însemnătate.

Aş vrea să mă amestec în discuţie. Aflasem de la Hirean câte ceva despre Octavian Purcărete. Aş fi dorit să aud din gura lui Gligor că tatăl lui Achim purtase cămaşă verde, cum tot de la el aş fi vrut să aflu dacă s-a dus la statul-major sovietic să denunţe că trupa condusă de locotenentul Octavian se pregătea să fugă la duşman.

— Am auzit, bade Gligor, de ce să mint, am auzit şi eu, intru timid în discuţie, că dumneata ai fi zis că soldaţii conduşi de tatăl lui Achim ar fi vrut să treacă la nemţi.

Achim îmi mulţumeşte. Vede în întrebare un ajutor, învinuirea adusă părintelui său c-ar fi fost legionar îl doare şi-l macină, cu toate că la dosar nu scrie nimic. Dosarul e oglinda vieţii lui. Se pregăteşte demult să meargă singur la direcţia cadrelor să anunţe ce învinuiţi i se aduc, post-mortem, părintelui său. Vrea să fie cinstit Achim. Miliţia e miliţie. Nu poţi umbla pe două cărări, nici ascunde una, chiar dacă a aparţinut altuia din

familie. În acelaşi timp îi este teamă de ce poate spune Gligor. Martori nu prea sunt în sat. Iar dacă sunt, cei ce ştiu ceva tac, amestecaţi poate şi ei în ce-a fost. Pe urmă învăţătorul Octavian şi nevastă-sa i-au înşcolat pe toţi, nu le e la îndemână oamenilor să vorbească urât de un om dus dintre cei vii, ştiind că prin asta fac rău urmaşului de acelaşi sânge cu el, rămas în viaţă. Satul e de partea învăţătorului. Blid nu e, cum nu e nici Hirean. Cum nu sunt nici alţii, mai ales doritorii de schimbări grăbite şi în folosul, zic ei, al celor mulţi.

— Măi Achime, eu atâta pot să-ţi spun, taică-tău nu trebuia să se ia la harţă eu căpitanul Cumal. Cine i-a dat lui dreptul să se amestece în treburile satului şi ale aliaţilor, când el venise doar în permisie? Te iau martor, tovarăşe maior, la tot ce zic, şi pe dumneata, se adresează lui Gogu, că eşti om cu şcoală, că lumea zice că omori morţii. Octavian a aflat de la părintele Andronic, piaza rea a satului, că biserica a fost transformată în grajd. Erau ploi urâte. Râul se revărsase. Caii erau obosiţi, trecuseră munţii din Moldova. Erau slabi, tremurau de osteneală şi foame. Era un tătar şef peste cai. Tătarul a băgat caii în biserică, ca să fie animalele la un loc. Biserica era largă, Andronic a plănuit-o cu falâ, că la el fala conta, însemna, după el, că, dacă era mai mare ca a ungurilor şi a saşilor din Purcăreţii Vechi, el e mai prima ca preot decât ăilalţi. Alţi cai au fost adăpostiţi în vagoanele de marfă pe linia moartă, în gară. Cum am zis, Andronic s-a dus la Octavian sau Octavian s-a dus la el şi i-a cerut ajutorul. Eu, ca primar, ce trebuia să fac? Ce era mai important în zilele alea? Biserica sau caii? Zic că animalele, cu ele trebuiau să meargă tovarăşii mai departe pe front. Pe urmă, Achime, chiar dacă eu aş fi fost împotrivă, ca primar, ei ar fi trecut peste mine, m-ar fi călcat în picioare. Numai că eu de la început m-am dumirit că dreptatea era de partea lor. Pe fiecare camion,

pe fiecare vagon stătea scris de mâna românilor: „Totul pentru front, totul pentru victorie!“ Însemna că şi biserica se cădea să ajute frontul. Ce-ai văzut rău în asta? Uite, tatăl tău a văzut. A intrat cu Andronic în biserică. Cu pistolul-mitralieră i-a ameninţat pe paznici să scoată caii afară. Paznicii n-au vrut. Au venit gradaţii. L-au ameninţat pe Octavian că dacă nu-şi vede de ale lui au să-l împuşte. Am auzit asta cu urechile mele. S-au tras în clopot câteva gloanţe. Octavian a înţeles că se îngroaşă gluma. A ieşit cu preotul din biserică şi Andronic, rău din fire, i-a blestemat pe cei care au rămas înăuntru. Ruşii m-au rugat să traduc ce-a spus popa. L-ar fi împuşcat. Am bălmăjit că popa a zis că aşa a fost să fie, dumnezeu e sus şi poate judeca el ce e bine şi ce e rău. Da taică-tău nu s-a astâmpărat, Achime. De la biserică s-a îndreptat spre Gherghina. Acolo era în cvartir colonelul Golgoţiu, el conducea regimentul aflat în partea stângă a râului. Au pus ei ceva la cale.

— Bade Blid, Bunicul te-a întrebat altceva.

— Ce m-a întrebat, Achime?

— Ştii dumneata ce te-a întrebat. Felul cum le ocoleşti, cum duci vorba unde vrei, mă face să cred că e adevărat că l-ai pârât pe tata, aruncând în el cu minciuni. Minciuni care acum mă apasă pe mine, că eram mic atunci şi nu pricepeam nimic din cele ce zici lumii acum.

—Achime, în seara aia popa şi cu taică-tău au venit la mine acasă. Eram cu Todosia. A fost martoră. M-au făcut troacă de porci, m-au făcut vândut, trădător de ţară, antihrist. M-au batjocorit cum le-a venit la gură, mai ales popa. Octavian a tăcut ce-a tăcut, apoi mi-a zis că m-am dat cu ruşii ca să-mi ascund în faţa lor păcate mai vechi. N-am ştiut la început la ce păcate se gândeşte. Popa s-a uitat strâmb la Octavian. Atunci am priceput şi eu despre ce-i vorba. Cu preotul şi cu alţi săteni, am făcut intervenţii ca trenul cu Moţa şi Marin să se oprească şi în gara noastră. Muriseră în Spania. Nu

era rău să-i cinstim. Nu ştiam pe-atunci, Bunicule, mă ia Gligor ca martor, ce e cu legionarii. Pentru mine, Moţa şi Marin erau antifascişti, au murit ucişi de Franco şi de Hitler. Asta am ştiut atunci. Părintele însă cred că era la curent cu mai multe decât mine. Octavian a dus la gară o coroană de flori. Dar cine n-a dus? Tot satul, la îndemnul lui Andronic, a strâns flori de pe unde a putut, ca să nu meargă oamenii la gară fără cinstire. Când a zis, faţă de preot, că voiam să ascund de ruşi păcate mai grele, că m-am dat cu ei din făţărnicie, m-am înfuriat. I-am amintit lui Octavian că de vreme ce preotul l-a ţinut la şcoli, pe el şi pe nevastă-sa, mai aproape erau ei de aceste păcate decât eu, că doar Andronic predica prin treizeci şi nouă cu o fâşie verde peste levereandra neagră. Nu i-am pus eu verzitura aia pe el. Şi, pe urmă, cine mai abitir decât legionarii ţineau la biserică? Achime, aş spune minciuni dacă aş gândi că tatăl tău a fost cu verzii. Dar că i-a simpatizat, asta-i clar.

„Vezi, Octaviane, a spus atunci Andronic, dacă mă ascultai şi te dădeai cu noi, acum erai în Germania la şcoli, nu trebuia să cobori să acuzi un spurcat ca ăsta”.

Spurcatul eram eu, Octavian l-a repezit pe preot. Şi după ce-au plecat de la mine s-au certat. S-au certat chiar rău. Altfel nu v-aş fi ajutat eu, Achime, pe tine şi pe frate- său, Silviuţ, v-ar fi ajutat el. Nu zic, a dat şi Andronic o mână de ajutor. Dar vremile s-au schimbat, biserica i-a fost distrusă. Nu mai avea vad, nici prescuri pentru porci. Abia mai avea ce să mănânce el. Că Octavian s-a supărat însă atunci pe Andronic, asta pentru mine e limpede. Nu l-am mai văzut în zilele alea trecându-i preotului pragul.

A doua zi, seara, am fost chemat la comandament. Primiseră de la Sofronov, prin Gherghina, scrisoarea lui Orban. Ce era în scrisoare n-am ştiut. M-au întrebat despre zonă, despre posibilităţile de încercuire. Sofronea era de

faţă. Pe urmă, Sofronea a plecat. A plecat ori l-au dat afară, nu ştiu. Am rămas mai departe. N-am ştiut atunci că bănuiala căzuse nu numai pe iubitul Gherghinei, dar şi pe mine. Că pe Sofronea l-au luat la ochi am priceput eu mai dinainte. Nu le convenea că se încurcase cu o româncă. Şi s-au dat de ceasul morţii când au înţeles că limba lui Sofronea e una şi aceeaşi cu a Gherghinei. Poate şi pentru asta comandantul, un căpitan ciupit de vărsat, Cumal, l-a trimis pe Sofronea cu un ordin, nu ştiu unde, ca să rămână numai el cu mine şi cu câţiva gradaţi de-ai lui. M-au luat la întrebări. Ce legătură aveam eu cu nemţii, cu Orban, pentru ce le-a dus scrisoarea Gherghina? Le-am răspuns fără să ghicesc ce-i în capul lor, că Orban era din sat cu mine, că Gherghina se avea bine cu Sofronov. Căpitanul Cumal i-a şoptit ceva unui subofiţer. Acesta i-a făcut semn unui soldat. M-am pomenit cu ţeava automatului în piept. Mă socoteau de-al nemţilor şi vârât în sufletul ruşilor doar ca să pot să-i spionez în voie. N-au mai vrut să dea crezare nici celor aflate despre mine în legătură cu tata. Sau poate voiau să mă intimideze şi eu nu înţelegeam. Nu ştiu. Atâta doar că m-a prins frica. Sudoarea îmi curgea pe şira spinării, se oprea la cureaua de la nădragi, apoi se împărţea în două şi o lua pe picioare spre bocanci. În curând am simţit-o rece şi cleioasă în încălţări. Ei o ţineau sus şi tare că sunt spion, eu o ţineam pe-a mea că Orban spunea, adevărul, dealul putea, prin vâlceaua din stânga, să fie înconjurat. Dar să le las pe ale mele la o parte. Dacă am rămas viu înseamnă că, până la urmă, decoraţiile tatii, arătate de mine a doua zi, împreună cu hârtiile cu care se întorsese de pe front, scrise în ruseşte şi semnate de Voroşilov, le-au înlăturat pentru o vreme îndoielile. M-au luat atunci la întrebări în legătură cu Octavian. Cine e, de ce s-a dat de partea popii, cum de-a îndrăznit să ameninţe soldaţii ruşi cu automatul. Am încercat, Achime, cât mi-a stat în puteri să-l apăr. Le-am zis

că în vreme de pace a fost învăţător, ca unul care a învăţat tot satul să scrie, se purta cam aspru cu oamenii, uitase că, între timp, foştii lui elevi crescuseră, se însuraseră, aveau copii. Le-am zis ce-am putut. Dacă aş fi ştiut atunci ce are Octavian de gând, l-aş fi putut scăpa sau nu m-aş fi grăbit să le spun ceea ce m-au obligat să văd. M-au urcat într-o maşină. Trecând prin berc, m-au scos la marginea apei, aproape de linia ferată. Mi-au pus un binoclu la ochi. Ce-am văzut m-a îngrozit. Printre porumbii neculeşi se strecurau spre malul râului soldaţi de-ai noştri înarmaţi. L-am văzut în frunte pe Octavian. Câteva luntre, adăpostite de stuful şi arinii de pe partea dreaptă a râului, le camuflau trecerea. De unde să-mi treacă prin minte ce avea de gând Tavi, ce vorbise el cu Golgoţiu? N-am ştiut. M-au întrebat ce au ăia de gând să facă. Au înţeles că locotenentul care voise să scoată caii din biserică conducea compania. Pistolul automat s-a apropiat iarăşi de pieptul meu. N-am avut nicio îndoială că Octavian şi soldaţii care erau cu el voiau să treacă de partea cealaltă. Puteam pune acum rămăşag că Tavi fusese verde până în măduva oaselor şi că Andronic îl povăţuise să fugă dincolo. Nu pricepeam altceva însă. Dacă voia să dea bir cu fugiţii, ce căutau cu Tavi soldaţii? M-am uitat din nou cu binoclul. Toţi erau înarmaţi până în dinţi. Un stat-majorist a întrebat câţi de-ai lor căzuseră în prima linie, când au vrut să cucerească cota direct, adică pornind pe deal în sus, sub focul ucigător al nemţilor. Ştiam şi eu cam câţi muriseră. Pe urmă gradaţii au început să vorbească între ei. Le era tare teamă că mâna de oameni putea fi în stare să facă ce nu putuseră face ei în primele zile? N-am de unde dovedi. O voce a răsunat cu tăiş de moarte până la urechile mele.

„Vor să treacă la nemţi“, a zis Cumal şi chipurile s-au înăsprit şi din nou au căutat spre mine.

— Şi dumneata, bade Gligor, le-ai întărit presupunerile, le-ai dat mână liberă?

Blid tace. Nodul lui Adam lunecă parcă neuns sub pielea aspră şi pătată de soare.

— N-am zis, Achime, se dezvinovăţi el, cu vocea scăzută, n-am zis ori.

— Ce ori ai zis totuşi? întreabă cu asprime Achim.

— N-am zis, răspunde mai sigur pe el Blid Gligor. N-am zis cu toate că îmi venea să zic. Crezusem şi eu ce credeau ei. Din camionul ascuns între arini, o mitralieră grea ă început să scuipe foc. Soldaţii au început să fugă spre linia ferată, să iasă din ascunziş ca să fie văzuţi. Au crezut că din greşeală, nerecunoscându-i, ai noştri trag în ei. Recunosc, n-am făcut nicio încercare să-i opresc sa nu mai tragă. Pot fi învinuit că nu m-am amestecat, dar nu-i drept, Achime, să mă judeci pentru ce-am gândit şi n-am spus. Cu gura mea n-am spus că vor să fugă, cu toate că asta crezusem în suflet. De sus, nemţii şi-au dat seama că jos se petrece ceva. Au îndreptat tirul câtorva branduri spre marginea bercului. Maşina cu care venisem a făcut stânga-împrejur. Camionul din pădure a sărit cu mitralieră cu tot în aer. Şi-atunci căpitanul ciupit de vărsat a dat verdictul:

„Au vrut să fugă, mama lor! Uite, nemţii le iau apărarea!“

— Şi cu tata ce s-a întâmplat? se interesează Achim. A fost găsit lângă soldaţii cu care plecase, între liniile ferate. Omul de la barieră l-a văzut cu ochii lui. A fost primul care s-a dus acolo. Erau peste patruzeci de morţi şi locotenentul Purcărete era între ei.

— M-am dus şi eu. Nu-mi venea să cred. Doar ochii nu m-au putut înşela. Nu mă înşeală acum, cu toate că am nişte ani, darmite atunci. L-am văzut în luntre, împreună cu un soldat. Soldatul împingea lotca ajutat de un par. Apele erau mari, plouase cu câteva zile în urmă, în munţi a fost o rupere de nori. Dacă el era în luntre, cum a ajuns din nou, mort, între soldaţi? Asta n-am putut-o

dezlega niciodată, Achime. Zic niciodată, deoarece de multe ori m-am gândit la ce-a fost atunci. Poate spaima să fi pus stăpânire pe mine şi nu mai eram în stare să văd ce era adevărat şi ce nu era. Nu mai ştiu.

— Gligore, mie îmi spune inima că tu le-ai spus ălora că tata şi compania pe care o conducea voiau să fugă.

— N-am spus, Achime, iar dacă tu crezi că am spus-o, dovedeşte.

— N-am cum să-ţi dovedesc încă, dar poate va veni ziua, spune Achim, şi fără voia lui îşi mângâie naganul de la brâu.

25

Întâi văd nişte oase zburând prin aer, dintr-o parte în alta, abia apoi disting vocile certăreţe, voci de femei. Sunt Gherghina şi Oti, le cunosc de-acum prea bine ca să le mai pot confunda.

Sunt pe celălalt mal al râului, în apropierea despicăturii din râpă. Cei trei corbi se rotesc ameninţători, croncănind deasupra celor două femei furioase. O înaripată vrea să coboare, dar capătă repede înălţime, un os a fost aruncat prea sus şi aproape a lovit pasărea ce dă aprig din aripi. Nu înţeleg ce s-a întâmplat. Nu înţeleg nici cei ce mă însoţesc. Blid uită că nu e singur.

— Arde-o, Gherghino, păleşte-o pe nemţoaică, tui mama ei…

Observă că Gherghina a prins curaj în urma celor auzite. O zăresc şi eu ieşind din groapa ce-a ascuns-o până atunci vederii. Oti e lângă un ulm. Parează loviturile cu dibăcie, cu toate că e mai în vârstă decât Gherghina şi mai puţin abilă în mişcări. Nu numai că nu stă în defensivă, dar ia oasele aruncate de Gherghina şi le întoarce înapoi

spre femeia ce seară de seară îi cară lapte de bivoliţă.

— Spurcata dracului, ţi-am zis să nu-l îngropi aici… fascistu', neamţu', mânca-l-ar viermii neadormiţi să-l mănânce…

Nu înţeleg nimic, cu toate că locul ales de cele două combatante îmi este cunoscut şi mie, din ziua când am descoperit corbii şi greutatea ce-o purta unul în gheare.

Gherghina ţine în mână un hârleţ. Lasă şi hârleţul şi se repede spre locul unde se află doamna Orban. Strânge în mână un capăt de tibie şi cu ea, ca un topor ridicat, se apropie de duşmancă. Oti se apără dibaci cu o centură, apoi, spre mirarea mea, eu fiind incapabil să iau pe moment vreo atitudine de conciliere, doamna Orban câştigă teren; catarama grea a lovit-o pe Gherghina peste obraz şi ea scapă osul din mână. Oti nu pierde momentul. Sare peste Gherghina. O loveşte fără milă.

— De ce-l faci tu fascist, curva dracului, că el a fost patriot, că el v-a spus şi v-a ajutat, şi voi cu ruşii voştri n-aţi fost în stare să-l ascultaţi, aţi lăsat să…

Vorbirea îi este sacadată, întreruptă de efort şi icnete, intercalată de răspunsul Gherghinei, mereu acelaşi:

— Fascisto, criminalo, duşmancă, o să-ţi mai dau eu lapte când ţi-i vedea ceafa, spurcata dracului!

Luntrea legată de podul plutitor coboară spre noi. În ea se află Achim. S-a dus după barcă ca să putem trece râul pe deasupra vadului. Apa e mare, întunecată. A plouat din nou la munte. Gogu, cu braţele încrucişate, priveşte înmărmurit. Spectacolul e inedit. Nu intuiesc nici eu exact despre ce e vorba, care e miezul conflictului, nici nu am reperat din primul moment provenienţa armelor celor două vecine. Când înţeleg simt un gol în stomac: sunt resturi de oseminte.

— Acum a aruncat cu osul talus, dumnezeule! se minunează Gogu…

Osul trece ca o ghiulea pe lângă capul Orbănesei, ridicată de pe Gherghina şi aflată în căutarea unui obiect cu care să-i facă fostei ei prietene felul. Osul n-a atins-o, dar felul razant cum a trecut pe lângă capul ei o enervează.

Gogu Pomişor comentează bătălia ca la un meci oarecare, dar vocea lui calmă mă deranjează.

Aud deodată un zgomot de lovitură surdă şi Gherghina se clatină pe picioare, dă să cadă. Naganul lui Achim este scos din teacă, împuşcătura retează brusc gâfâielile. Femeile, nepricepând ce s-a petrecut, rămân una în faţa celeilalte.

— Ce-i, tu Gherghino, cine-a tras?

— Da de unde vrei să ştiu… Nu de aici, că doar eu n-am puşcă, dacă aveam te găuream, duşmanca dracului.

Numai într-un târziu ne observă, mai întâi pe Achim cu pistolul ridicat, apoi pe noi, cu picioarele în volbura apei. Nici i nu mi-am dat seama când am înaintat. Luntrea fuge la vale şi Achim, clătinat de un val, e gata să cadă în apă. Îşi vâră pistolul la loc, în teaca de lemn, apoi cu parul întoarce luntrea cu botul spre ţărm. Din câteva opinteli, barca părăseşte curentul principal şi, lin, se apropie de prundişul pe care ne aflăm.

— Gherghino, dacă nu te cuminţeşti nu mai trag în aer. Trag în tine, că tu ai început. Te-am văzut de la pod, martor e şi Anton… Te duc legată, aşa să ştii!

— Duci pe mumă-ta, pe ea s-o duci, se aude răspunsul de peste râu, dar cearta s-a curmat, Achim a fost totuşi eficient.

Oti aruncă osul, după ce fără să se controleze a vrut să-l azvârle ca pe o ghioagă din nou în Gherghina. A înţeles şi ea că nu-i de glumit, mai ales că Achim n-a amintit-o pe ea, reproşul s-a adresat celeilalte.

— Ţi-am spus să nu-l îngropi cu ei la un loc… Da tu, ca o hoaţă, n-ai spus la nimeni şi l-ai adus aici… De ce tu, de ce? Că el a fost duşman şi din pricina lui l-a omorât pe al meu…

— Şi al meu de ce-a murit nesătula dracului, că eu urcam dealul de două ori pe săptămână, dar tu-l omorai cu poftele tale în fiecare zi…

— Ce-ţi pasă. A fost bărbatul meu…

— Ce bărbat, auziţi oameni buni, zice că i-a fost bărbat… Ţi-a făcut un copil din flori, asta ţi-a făcut, şi tu acum strigi lumii, ca să-i astupi gura, că ţi-a fost bărbat.

— Mi-a fost, na, mi-a fost, repetă Gherghina.

Luntrea e plată, cu vârful pătrat ridicat în sus. Picioarele înoată în apa neagră de pe fundul ei şi o clipă mă tem pentru soarta mea şi a lui Gogu. Niciunul nu ştim să înotăm. Mă uit cu teamă spre celălalt mal. Femeile au dispărut din câmpul vizual, malul drept e mult deasupra celui stâng, are câţiva metri. Disting cu claritate straturile de pământ săpunos, tasat peste altele de argilă. Doar spre limba de apă lutul cărămiziu devine nisipos şi, în partea aceea, lichidul şi-a săpat găuri adânci. Un somn de dimensiuni neobişnuite zvâcneşte din latul bărcii, poate luntrea l-a atins în lunecarea ei ori parul să fi fost de vină? Unduirea apei şi spuma de deasupra se mai văd încă un timp, apoi din nou luciul de apă se linişteşte.

Atingem ţărmul. Respir uşurat. Gogu e lac de sudoare. Motivul nu poate fi decât acelaşi care mă face şi pe mine să clipesc grăbit. Nu putem ieşi prin locul unde ne-am oprit. Malul e abrupt. Achim mânuieşte barca cu dibăcie şi opreşte într-o căscătură din râpă. Pe acolo, cu o oarecare dificultate, se poate urca. Mă grăbesc să ies primul, îl ţin de mână pe Gogu, dar n-am puterea să mă sprijin de papura de care m-am agăţat.

— Unde eşti, Nic, aud vocea cunoscută a lui Oti şi, pentru că tot n-are cum să mă vadă, agit parul cu care a împins luntrea Achim.

O zăresc pe Oti şi la câtva timp, peste buza malului apare şi chipul răvăşit, cu urme de sânge în dreptul nasului, al Gherghinei. Oti ţine de capătul băţului şi încet, cu maximă precauţie, ca să nu alunec pe pământul unsuros, ajung sus. Îl ajut şi pe Gogu, apoi pe Achim. Blid s-a descurcat singur, fără niciun ajutor, a găsit o cărăruie mai veche, poate chiar locul pe unde a urcat de la prima noastră întâlnire ca să acopere cu pământ stârvurile ascunse privirilor de falia malului. Mă uit speriat în jur. Trei foste corpuri omeneşti zac în iarbă. Întregi sunt doar părţile de la piept în sus, de acolo în jos nu se văd decât hainele putrede urât mirositoare. Parcă cei trei morţi au fost retezaţi de cineva la acelaşi nivel. Explicaţia vine rapid de la Gogu. Începe să-şi intre în meserie.

— De la brâu în jos pământul n-a mai fost atât de săpunos. Uitaţi-vă la apofiza stiloidă radială; e neatinsă, în timp ce falangele ungheale, intrate în celălalt pământ, în care s-au odihnit jumătăţile de trupuri de la brâu spre picioare, au putrezit de mult.

Se aude un plâns. Plânge Gherghina. Oti priveşte doar aspru spre cele trei trupuri dezmembrate şi caută ceva cu înfrigurare.

— Ce s-a petrecut, Gherghino, întreabă Achim şi îşi trage instinctiv pistolul la vedere, fără niciun gând agresiv.

— Ce să fie, Achime, de mult am bănuit că spurcata asta l-a adus pe al ei aici. Ne-am certat nu o dată, dar ea a zis că m-am prostit, că nu-i adevărat… I-am dat crezare. Până ieri. Venind aici am văzut malul despicat şi în loc de două uniforme, trei, una cum se vede, nemţească. E Orban, uitaţi-vă la cap!

Gherghina se montează din nou. La picioarele ei odihneşte un rest de radius. Ar vrea să se înarmeze iar, dar privirile lui Achim, necruţătoare o potolesc. În jur sunt numai fragmente omeneşti. Pantalonii celor trei au rămas simple bucăţi de

stofă putredă. Un bocanc de la un picior lipseşte, o cizmă de la glezna lui Orban e răsucită invers, cu vârful în pământ, în timp ce cealaltă se odihneşte cu botul ridicat, lăsând să se observe în continuare, spre brâu, cracul gol al pantalonilor.

Gherghina îşi duce din nou mâna la ochi. Tremură. Apoi plânsul năvăleşte din ea fără oprelişte. Nu trece mult timp şi doamna Orban nu mai rezistă nici ea. Plâng acum amândouă.

— Gherghino, îmi pare rău că te-am lovit, spune Oti şi cu o batistă scoasă din buzunarul şorţului o şterge pe vecină la arcada spartă. N-am vrut să dau aşa tare, zice ea şi Gherghina hohoteşte, nu atât de durerea loviturii, ci din cauza altei dureri.

Cele două femei se sprijină una de alta, de parcă nu s-ar fi bătut cu vrăjmăşie sălbatecă cu numai câteva minute înainte.

— Oti, îl recunoşti? întreb eu referindu-mă la cadavrul îmbrăcat în uniformă nemţească şi femeia aprobă din cap, ruşinată când observă că privirile mele zăbovesc asupra gradelor celui care numai general n-a fost. Însemnele se ghicesc uşor, tresele n-au fost afectate nici de vreme, nici de pământul leşios, altfel conservant admirabil, după felul cum s-au păstrat trupurile de la mijloc spre cap.

— Dar celelalte două?

Înţelegător, privesc spre Gherghina; fiecare s-a bătut pentru morţii ei. Cu oasele lor voiseră să se înfrângă una pe alta.

— Sofronea, Ion al meu, dragul de el, şi Gherghina se pune pe bocit.

Din cuvintele cântate se leagă la început câteva fraze cu înţelesuri încâlcite, apoi ele se transformă în adevărate stihuri. Suferă sincer. Un ochi de-al lui Sofronea e deschis, un ochi verde, ce priveşte mort la soarele viu, la noi; oricum m-aş suci, am impresia că mă urmăreşte. Numai Gogu nu e copleşit de privelişte şi nici de bocetul ce urcă, tot urcă, dovedind că Gherghina e şi o bună

cântăreaţă… / Cum te-ai dusuuu / Acolo susuuu / — Lângă Dumnezeuuu, / Tu drăguţul meuuu…

— Gherghino, da ăstalalt cine-i, se amestecă brutal Achim, şi plânsul încetează tot atât de brusc pe cât a pornit.

Lacrimile seacă şi ele, ca la comandă.

— Golgoţiu, cine să fie, răspunde ea cu vocea complet schimbată, voce dură, bărbătească.

— Domnule Achim, mă amestec în discuţie, cred că împreună cu badea Gligor ar fi bine să treceţi femeile dincolo. Până terminăm noi investigaţia faceţi rost de nişte coşciuge. Dacă socotiţi de cuviinţă, aduceţi-l şi pe părintele Andronic. Cred că merită o slujbă creştinească, adaug neştiind de ce ţin la slujbă, propunerea mi-a venit pe negândite.

Mă aştept ca Gherghina să protesteze, că n-are să fie de acord să-şi îngroape morţii ei laolaltă cu Orban, străin şi duşman de religia celor doi, dar niciuna din femei nu protestează. Vlaga le-a dispărut din trup, par moleşite, secătuite de voinţă.

— Domnule Achim, îl asigur pe tânărul sergent-major, am să fac împreună cu colegul meu un raport amănunţit, cu tot ce descoperim, la nevoie, dacă procuratura…

— Procuratura ne-a dat mână liberă de mult să îngropăm tot ce găsim. S-au îngropat sute de cadavre, nimeni nu ne-a zis nimic. Pe cei care i-am putut identifica i-am inventariat, pe ceilalţi i-am băgat într-o groapă comună. Credeţi că din familiile anunţate s-au grăbit să vină la înmormântare foarte mulţi? Oamenii nu vor să-şi mai aducă, Bunicule, aminte de ce-a fost, cred că mulţi s-au simţit deranjaţi prin depeşele noastre. Bani cheltuiţi, amintiri reînnoite, zâzanii reaprinse din nou. Până la urmă n-am mai trimis telegrame. La ce bun? Numai un pictor, unul Almăşanu, a venit la reînhumarea părintelui său, fost învăţător, a venit cu un prieten. La un an, acolo lângă marginea liniei, unde au murit cei mai mulţi, a

înălţat un monument. N-a trecut pe piatră numele părintelui său, a scris doar PAIX. Prodan mi-a zis că asta înseamnă PACE. Uite de ce PACE avem parte, spune Achim şi cu o batistă îşi şterge muşamaua din interiorul chipiului, năclăită de transpiraţie.

— Gligore, eu am în pod nişte scândură uscată de nuc, nu vreau să-l înmormântez pe Orban în scândură simplă; el a fost un om mare. Îţi plătesc să-i faci tu coşciugul, că doar tu ai partea ta de vină pentru moartea lor, n-ai avea linişte şi nici somn odihnit! spune Oti, si Gherghina se uită la ea cu admiraţie de data asta. Am, Gherghino, şi scândură bună de stejar, poate Gligor să trudească două copârşee, şi pentru morţii tăi, pentru colonelul care a locuit la tine ar fi de ajuns şi nişte scândură de brad, s-a ucis ca un fricos, în loc să ia taurul de coarne…

— Da de unde ştii tu că s-a omorât ca un fricos şi că n-a vrut să ia taurul de coarne? Tu în loc să fii mulţămită că nu te trag de păr, că nu-ţi arunc mortul în apă, să se ducă de vale să-l mănânce racii şi somnii, cum i-au mâncat pe ai noştri, floarea tinereţii…, se aruncă Gherghina din nou cu vorbele.

— De ce să-l arunci, Gherghino? Hai şi aruncă-l, parcă n-ai ştii ce-a făcut Orban şi cum l-a ajutat pe Sofronea al tău, şi ce, colonelul n-a ştiut care-i treaba? Hai, aruncă-l, numai pentru că e neamţ! El a fost de-al locului, Gherghino, tu ştii foarte bine, chiar dacă bietul Adolf a fugit după doi iepuri deodată. Eu l-am îndemnat, eu ştiam că are să piardă războiul, şi o ştia şi el. N-a vrut să-mi dea crezare. Atunci l-am sfătuit să facă pe voia amândurora şi Wolf a făcut. Că, dacă te mai dai aşa la el, ca o apucată, eu îmi iau vorba înapoi, să ştii!

Oti se uită la mine….

— I-am zis, Nic, şi, ca să întăresc ce-am zis, i-am lăsat în scris că, dacă plec la Germania, anual

am să-i trimit bani ca să aibă grijă de osuarul unde se află rămăşiţele pământeşti ale nemţilor. Nu i-am spus nimic de Orban. Eram sigură însă că va veni ziua să ajungem unde am ajuns. Şi ea a fost sigură că o să ajungem. Altfel nu-i aducea pe ai ei din pământul de pe deal, nu i-ar fi înmormântat aici, unde ştia că trupurile au să se păstreze. Apa a fost de vină. A mâncat mereu din mal şi malul s-a rupt dezgolind cadavrele. Gligor mi-a spus mai acu o săptămână ce s-a petrecut. A văzut corbii. Dacă i-ai îngropat aici, şi eu la fel, înseamnă că am ştiut de ce, amărâta lui dumnezeu, îşi încheie conciliant peroraţia Oti.

Grăbită îşi aranjează părul şi din geanta aflată lângă arinul în spatele căruia s-a ascuns îşi scoate rujul. Fără oglindă, îşi înroşeşte buzele palide, ca de mort.

— Hai Gherghino, hai doamnă Orban, Gligore, apucă-te de treabă, spune Achim. Cu munca coşciugelor să nu crezi însă că-ţi speli păcatele. Să nu crezi asta!

Gligor tace, nu vrea să provoace şi el o discuţie publică, n-are de ce, nici nu vrea. Îşi trage pălăria spre frunte şi coboară malul.

— Bunicule, zice el, arătându-şi capul şi o parte din umeri. Eu le-am spus unde sunt îngropaţi Ele, proastele, le-au săpat mormântul cu aproape două sute de metri mai la deal, pământul lunecând, trupurile au venit, cu el cu tot, la vale. Să nu minţi, Gherghino, doar te-am văzut săptămâna trecută cu Oti, te certai cu ea, doar amândouă vă închinaţi la o cruce sub care nu mai era nimeni. Acolo ai pus flori. Şi după ce eu îi găsesc şi-ţi spun, mă laşi opărit cu vorbele de nemţoaica aşta, care la greu vrea să dea bir cu fugiţii şi să se ducă la nemţii ei din apus.

— Doar n-o să mă duc în aia democrată, zice Oti şi calcă pe urmele lui Gligor.

Într-adevăr, se vede prin iarbă o potecuţă bine călcată de pas omenesc.

— Bunicule, propun ca pe cei doi să-i ducem la cimitirul eroilor, iar pe neamţ să-l înmormântăm lângă osuar.

— Achime, împreună i-am găsit, împreună o să-i înmormântăm, dacă ele aşa vor voi, spun pe şoptite ca să nu fiu auzit de femeile ce coboară râpa spre luntrea sub care apa clipoceşte ca undelemnul.

— Oricum, a fost un duşman.

— O să vedem, dragul meu, o să vedem, zic, şi Achim se uită speriat la mine, faptul că nu sunt convins de spusele sale îl pune pe gânduri.

Aştept ca cele două femei, împreună cu Achim şi Gligor să treacă vadul. Abia pe urmă mă întorc spre Gogu, care, între timp, şi-a tras pe mâini o pereche de mănuşi chirurgicale, neuitând să-şi pună pe obraz o mască de tifon impregnată cu o soluţie dezinfectantă, greu mirositoare.

— De fapt, ce te interesează, meştere? mă întreabă el.

— Aş vrea să ştiu cum au murit, asta vreau în primul rând şi dacă în buzunare au vreun document.

— Îi cunoşti? întreabă Gogu şi vocea schimbată din cauza măştii pare uşor ironică.

— Până la urmă o să am impresia că am locuit toţi patru pe aceeaşi stradă, Gogule. Deocamdată am încă dubii.

— Înseamnă că n-ai stat aici de pomană.

— După cum vezi. N-am stat.

— Nici Purcărete al nostru n-a stat, te asigur. El ştia cu mult mai multe, altfel nu te-ar fi ademenit, ca apoi să dispară.

— Stau şi mă întreb de ce s-a făcut nevăzut?

— O fi avut un motiv însemnat, meştere.

Gogu totdeauna m-a gratulat în acest fel, cu singura deosebire că până a fi scos temporar din funcţie îmi zicea maestre, nu meştere. Înţeleg că respectul faţă de mine i-a scăzut, dar nu într-atât, încât să nu fi răspuns la apelul meu de-a verii în

sat. Cercetez chipurile celor trei cadavre. Aerul jilav începe să le schimbe culoarea feţelor. Orban are buzele strânse, cea de sus e pe jumătate ruptă de metalul auriu cu care îi sunt îmbrăcaţi dinţii de jos.

— Neamţul a fost ucis de aproape, cu un glonte în ceafă, colonelul din margine are tâmpla găurită, de unde deduc că s-a sinucis, iar rusul, da rusul e omorât tot din spate, cu singura deosebire că distanţa de la care s-a tras în el e ceva mai mare decât cea de la care a fost împuşcat, cum îi zicea…?, a, da, Orban… Uite, meştere, se mai văd la Orban urmele prafului de puşcă. Conturul acesta, aproape negru, îmi spune că ţeava pistolului a fost apăsată brutal în pielea cefii, arsura părului şi negreala din jur s-au produs în clipa când reculul a îndepărtat pentru câteva secunde ţeava de capul celui împuşcat. Rusul a fost lovit de la cel mult un metru; dacă vrei, poţi crede că cel care a tras n-a vrut să tragă şi a făcut-o împotriva voinţei sale.

— Gogule, nu poţi să închizi ochiul acela verde?

— Ba da, meştere, nu-i o problemă, trebuia să-mi dau seama de la început că ai oroare de ochi, scuză-mă! şi Pomişor, cu o iuţeală de croitor, coase cele două pleoape una de-alta.

— Altă posibilitate n-aveam, meştere, după atât timp pleoapele nu mai cedează, îşi pierd din elasticitate. Uite, colonelul român a dat dovadă de un calm nemaipomenit, a ţintit bine, aproape de ureche, cred că era la curent cu unele cunoştinţe de anatomie. Glontele a trecut prin tuberculul articular, a atins apofiza bazilară şi de acolo a ricoşat în planul nucal şi a ieşit prin creştet. Uite a doua gaură, se vede după osul spart că glontele era amorsat, abia a mai avut forţa să iasă. E limpede, e vorba de sinucidere.

— Ştiu că e vorba de sinucidere, Gogule, te-am lăsat doar să-mi confirmi spusele Gherghinei,

colonelul a locuit la ea. De ce s-a sinucis nu ştiu încă, cu toate că bănuiesc; n-am habar nici de faptele exacte care au dus la moartea lui Sofronea şi a lui Orban. Cert este că fiecare a murit în altă parte. Femeile i-au adus în acelaşi loc, mai întâi pe Sofronea şi Golgoţiu, apoi Oti pe Orban al ei. Nu-mi vine să cred că Orban a fost ucis de ai noştri sau de ruşi, singur ai spus că răsucirea ţevii în ţeastă demonstrează o acurateţe la care eu am să-i zic nemţească, de unde deduc că s-a sfârşit în tabăra lui, iar rămăşiţele i-au fost purtate pe deal spre vale de doamna Orban. Vom vedea, vom vedea, zic şi privesc cu atenţie faţa lui Sofronea.

E crispată, moartea n-a avut timp şi nici vreme să-i destindă trăsăturile. Pentru mine e limpede că a fost împuşcat ca un condamnat, nu în timpul luptelor, nici întâmplător, ci în urma unor răfuieli mai vechi, cum se mai întâmplă în război, unde plata se tace nestânjenit cu un glonte tras hoţeşte.

Pleoapa ţesută de Gogu s-a răsfrânt între cusături. Parcă privesc trei ochi în loc de unul şi, prin simpatie, de căldură sau din cauza aerului, se deschide încet şi ochiul necusut, acoperit până atunci cu pământ gras, lucios.

— Îndepărtează-te, maestre, nu răspund nici pentru securitatea mea, darmite de a dumitale. Ce fac eu acum e împotriva celor mai elementare reguli de protecţie, ne putem trezi cu o…

Ştiu ce vrea Gogu împotriva posibilei infecţii şi sunt cu totul de acord cu el. Sticla de secărică e în geanta cu instrumente, dar mâinile înmănuşate n-au cum să umble în ea, le solicită pe ale mele şi, grăbit, îi îndeplinesc dorinţa, nu înainte de a sorbi şi eu, contrar obiceiului, câteva înghiţituri zdravene.

Într-adevăr, aerul devine greţos.

Gogu îşi desface mâinile ca şi cum ar vrea să-l îmbrăţişez, apoi închide ochii şi deschide gura. Gâtul sticlei se apropie de buzele deschise şi las lichidul să curgă direct în gâtlejul adânc ca o

prăpastie. Ţuica nici nu clipoceşte, şi nu aud înghiţiturile amicului meu. Obişnuinţa l-a învăţat să lase tăria să curgă în voie, nestingherită de oprelişti.

Îi văd omuşorul cum stă cuminte. Când mă uit la sticlă observ, spre surprinderea mea, că s-a înjumătăţit. Gogu deschide ochii. Îmi face semn cu unul, apoi îşi vede de treabă, mai rapid în mişcări, mai sigur pe mâinile până atunci stângace.

În buzunarele lui Sofronea şi ale lui Orban nu se află nimic, cu toate că nu-mi prea dau seama. Gogu stă cu spatele la mine. Nici la gâtul lor obişnuita matricolă metalică, cartea de identitate în cazul pierderii celorlalte. Numai Golgoţiu are în buzunarul de la piept câteva însemnări. În rest, acte fără prea mare însemnătate.

Îmi atrage atenţia o hârtie cu pătrăţele. Scrisul este lizibil, doar în câteva locuri cerneala este diluată de umezeala ce-a pătruns până la ea. Citesc cu înfrigurare…

„Nu vreau să mă supun unui asemenea ordin. Sunt ofiţer de carieră, cunosc implicaţiile îndeplinirii unei dispoziţii nescrise. Am cerut un ordin semnat. Mi s-a arătat automatul. Nu-mi dau seama ce urmăresc. Şi nici timp nu mai am. Peste două ore sunt obligat să-mi îndemn oamenii la atac. Îţi trimit prin Gherghina aceste rânduri ca să fii la curent. Să poţi spune alor mei cum am murit. Nu vreau ca posteritatea să facă din mine un laş şi niciun erou de carton, cum probabil va fi cel ce-mi va lua locul.

Poate nu înţeleg eu anumite lucruri, părinte Andronic. Acum, în acest ceas de cugetare, simt că s-ar putea să fie aşa. Poate un comandant înţelept n-ar face ceea ce mă pregătesc să fac eu. Dar inima îmi zice că n-am altă soluţie. Sofronea m-a pus la curent cu motivele care i-au împins spre un asemenea pas. Dar cât şi până unde pot avea eu încredere în acest om? Te rog scrie alor mei unde mă aflu. S-ar putea ca soţia să uite că ne-am

despărţit cum ne-am despărţit, poate îmi oferă o înmormântare creştinească în satul în care m-am născut. Îţi mulţumesc, părinte.”

Foaia poartă pe ea cifra cinci, deci înaintea ei fuseseră încă patru. În graba cu care Golgoţiu a înmânat probabil Gherghinei depeşa, a uitat printre documente această ultimă pagină din scrisoare. Pe urmă nimeni nu s-a mai gândit la ea. Iar dacă Andronic s-o fi gândit totuşi, între timp Gherghina l-a înmormântat. Sau poate au început luptele şi înmormântarea a avut loc după cucerirea cotei? Mi-e greu să spun.

— Gogule, la câte zile a fost înmormântat colonelul de la moarte? întreb, fiind sigur că Gogu îmi va da un răspuns precis, cu o diferenţă, în plus sau în minus, de câteva ore. O simplă privire a cadavrului şi o crestătură modestă, cu bisturiul, la una din mâini, îi sunt suficiente.

— La patru zile după sinucidere, spune el, cred că a fost o vreme friguroasă, chiar cu îngheţ.

În timp ce Gogu continuă să vorbească, cu o lipsă de zgârcenie pusă de mine pe seama secăricii, mă gândesc că Andronic sigur se mai află în posesia celor patru pagini.

— Meştere, ai făcut o greşeală, îmi zice Gogu. Nu trebuia să-ţi spui părerea în legătură cu înmormântarea. Am îndoieli că vor fi îngropaţi toţi trei la un loc, aşa cum au fost până acum.

— De unde ştii?

— Dacă mă întrebi de unde ştiu, înseamnă că ai dubii şi dumneata, evident nemărturisite.

— Mi-am exprimat dorinţa, Gogule, n-am amestecat-o cu a nimănui.

— Am înţeles, spune Gogu şi cu iuţeala omului cu experienţă începe să injecteze formol în leşul lui Sofronea.

— De ce numai pe el, Gogule?

— Ştii că totdeauna mi-am avut simpatiile mele. De data asta mi-a căşunat pe acest Sofronov. Am impresia că numai el a înţeles în întregime

tragedia. Asta mi-a şoptit-o ochiul lui deschis. Purta în el dureri pe care numai dumneata le vei putea dezlega, meştere.

26

L-am lăsat pe Gogu să-şi continue investigaţia. Prima concluzie, cea care mă interesa pe mine, îmi era suficientă, lui nu. Voia să întocmească un raport complet, amănunţit, dorea să ştie ce au mâncat victimele în ultima zi a vieţii, stomacul fiecăruia era conservat perfect. N-am vrut să-mi întorc maţele pe dos. Dar nu numai acesta a fost motivul pentru care, ocolind pădurea de arini, am ajuns la podul plutitor. Anton tocmai lega cablul de mal. Nu ştiam că e şi podar. Îl ajuta un băiat, cel despre care spiritul Rozaliei îi spusese Gherghinei, pe căile ştiute numai de el, că flăcăul era făcut cu bărbatul Dochiei.

Mă uit mai atent la tânăr. Mă frapează părul lui blond, trăsăturile ce nu seamănă deloc cu ale lui Anton, ochii lui verzi; Anton îi are căprui, aproape negri.

— Vreţi să treceţi dincolo? mă întreabă podarul şi eu dau din cap, întrebarea mi se pare fără rost, doar Anton şi-a dat seama după graba mea, că pentru asta venisem.

— Achim nu mi-a adus luntrea.

— Mai avem nevoie de ea, a lăsat-o pe malul stâng. Le-a însoţit pe Gherghina şi pe doamna Orban, s-a dus şi Gligor cu ei. Blid le va face celor trei coşciugele.

— Păi să mai stăm o ţâră, domnule, de-abia am tras la mal, poate mai pică o căruţă ori vreun drumeţ, până îmi fac de-o ţigară. Îi pofti?

— Poftesc, răspund uşor enervat de lenea lui Anton.

Credeam că mă va trece imediat dincolo. M-am înşelat. Starea de nervozitate mi-o descarc şi eu cum pot.

— Cum îl cheamă pe băiat, domnule Anton?

— Ca pe mine, Anton. Rozalia aşa a vrut, eu am lăsat pe voia ei.

— Nu prea seamănă cu dumneata, îmi dau drumul fără să-mi calculez gafa, dar Anton nu numai că nu se supără, ia adevărul aşa cum e şi-l întăreşte cu spusele.

— Nu seamănă nici cu mine, nici cu Rozalia, poate aduce puţin cu tatăl ei, el era roşcat la păr şi pisicos la ochi, conchide Anton şi-mi serveşte ţigara răsucită.

— Adică şi dumneata ai văzut că nu seamănă?

— Tată, îl întrerupse Anton junior, mă duc să cosesc un braţ de iarbă pentru vacă.

Nu aşteaptă asentimentul părintelui, scoate coasa prinsă sub o scândură a plutei, o aşază pe un umăr şi dintr-un salt e pe mal.

— Harnic copilul ăsta, domnule, harnic şi dintre toţi, acu că nu este aici, pot să vă spun, cel mai drag. Săritor la treabă şi bun la carte, popa Andronic a zis că ar fi păcat de Cel de Sus să nu-l dau mai departe. Cum să-l dau? Pe mine cine mă ajută? Că dacă aş avea, ca tot omul o nevastă, poate l-aş lăsa. Săracul, ar putea să se bucure acum de şcoală, tot popa zice că mi-l primeşte la liceu fără taxe şi altele, pune el o vorbă, şcoala ar fi la oraş fără bani acum.

Trage din ţigara. Groasă, pe-a lui şi-a răsucit-o de două ori mai mare decât pe-a mea, A observat disproporţia dintre ele, dar n-o comentează, aşa crede el că e bine, ţăranul să aibă una pe potrivă, domnul la fel, domnul fiind în concepţia lui eu. Bănui că nu se grăbeşte să treacă podul spre celălalt mal din alte raţiuni, nu pentru că ar aştepta pe cineva. Nu consumă combustibil podul, cel mult câteva mişcări din mâinile lui mari şi puternice, ele ar fi suficiente să tragă sfoara

umblătoare de pe cablu. În zece minute am fi dincolo.

E îngândurat Anton. De sub arini se aude coasa flăcăiandrului, cum taie iarba; hârşâitul este egal, ca şi răsuflarea tânărului.

— Acuma Gherghina poate s-o liniştì, începe el şi previziunile mele prind contur: iată motivul pentru care Anton mă ţine legat de pod.

— Nu ştiam că eşti podar.

— Nu sunt, îi ţin locul lui Traian, din satul vecin, el e cu podul, ai noştri-nu s-or învrednicit să strângă bani pentru el. Au strâns ăia şi câştigă nu glumă de pe urma lui, e al colectivei de la ei. Scot bani buni, mai ales în campanii. Cei din Purcăreţii Vechi plătesc pe jumătate, colectiviştii deloc, noi dublu, că suntem străini. Acum are treabă cu Todosia, asia e a doua lui nevastă, cu toate că nu s-a despărţit nici de prima, Todosia nu mai vrea să stea cu el, îi e milă de Gligor.

— Parcă ai zis ceva de Gherghina, îl iscodesc eu: n-am nicio îndoială, acesta este subiectul pe care îl preferă.

— Da, cu liniştea ei. Că eu o înţeleg, l-a avut drag pe Sofronea, are un copil cu el, pe Vasile, dar unde mănâncă patru guri mănâncă şi a cincea, şi eu sunt singur… Aş uita şi de Rozalia, ea de Ionul ei, că omului îi e dată o singură viaţă, de ce să ne chinuim aşa, singuri, în doi chinul tot chin ar fi, dar mai uşor parcă.

— Şi eu cred că după ce o să-l îngroape o să se liniştească, mă amestec, urmărindu-i reacţia, în speranţa că nădejdea pe care i-o aprob o să-l facă să fie mai atent cu graba mea.

— Gligor le face copârşee, întăreşte, uitându-se în altă parte, ca şi cum cele spuse n-ar avea nicio importanţă pentru el.

— El, răspund eu.

— Păi nici n-ar trebui să facă, doar sunt coşciuge destule, au rămas de pe-atunci. A venit din vechiul regat un tren plin, numai că morţii n-or

putut aştepta sicriile, au fost îngropaţi. Oamenii, grijulii, au luat coşciugele pentru ei; nimeni nu-i nemuritor. Am şi eu unul, are şi a lui Onişor, ăia au fost de totdeauna hrăpăreţi, au cărat acasă trei căruţe de coşciuge, i-am văzut doar. Erau ale statului, el ţinea că-s ale lui, abia le-a dat la ai mei unul pentru Nicanor, pe cel luat de mine mai târziu, când m-am întors de la săpat tranşee, n-am vrut să-l folosesc, nu se ştie niciodată. Aşa că Gligor n-ar trebui să se spetească. Am auzit că doamna Orban vrea pentru, al ei unul de nuc. Să-i facă, dar nucul nu e bun, e lemn greu şi umbros în fibră, nu pluteşte.

Mă mir, nu atât pentru că Anton e la curent cu discuţia de pe mal, cât de judecata lui în privinţa densităţii fibrei de nuc. De ce trebuie nucul să plutească?

— Am auzit ce-au vorbit, de aici tot se-aude, dacă alungi din urechi păsăretul şi coasa lui Anton, îl auzi pe dumnealui, prietenul dumitale, cum bea.

Ascult, fac abstracţie de zgomotele înconjurătoare, am capacitatea să esenţializez sunetele. Într-adevăr, se aude un gâlgâit prelung, apoi două mai scurte.

— Ţine la tăvăleală, din atâta secărică eu aş cădea de pe pod.

Anton râde, are impresia că a făcut o glumă bună. Dinţii galbeni nu-i sunt stricaţi, stau înşiruiţi drept dându-i chipului nu anii pe care-i are, ci cei pe care îi arată.

— De ce trebuie să plutească nucul? nu mă pot despărţi eu de ideea rostită de el.

Anton nu-mi răspunde, se mulţumeşte să-şi tragă cuşma pe-o ureche.

— Trage apa aici, trage rău, că şi Traian are la o ureche beteşug, îi curge din ea. Da auzi, i-aş da prietenului dumitale o secărică de-a mea, dacă pui o vorbă bună cu Gherghina. Am băgat seamă că n-ai gând să rămâi pe-aici, s-o iei, la început asta am crezut.

— E frumoasă Gherghina, torn eu gaz peste foc.

— E harnică şi ţapănă; astea la noi îs mai de preţ decât frumuseţea, frumuseţea e pentru cei de la oraş ori pentru tineri. Când ai atâţia copii şi-ai trecut prin atâtea necazuri… Poate pui o vorbă bună. Ad-o din condei, orăşenii îs şmecheri, nu ca noi, zi-i o laudă pentru mine şi aminteşte-i că, cu toată sărăcia, am puşi deoparte şi ceva bani; aş scoate-o de la şantier, că face treabă de bărbat şi ea-i muiere.

— Nu lasă ea şantierul, mă ambalez eu. Fiind clasă muncitoare, n-o obligă să intre în colectivă, repet eu spusele Gherghinei şi nu ştiu dacă fac bine că îi dezvălui secretele.

— Domnule, în colectivă tot o să intre, vrea ea ori nu vrea, lucrează la şantier ori nu lucrează. Asta e mişcarea acum şi de vrerea ei n-o să ţină nimeni seamă. Hirean mi-a spus să nu mă mai fofilesc nici eu, cale de scăpare n-am, iar dacă nu vreau să iscălesc hârtia să mă duc la pădure, să ard cărbuni. N-o iscălesc fără Gherghina. Uite, rotocoalele alea îs tot acolo, continuă el, schimbând vorba şi surâde din nou, de data asta ironic; adică vrea să spună că am stat de pomană în sat, de vreme ce n-am fost în stare, cu toate discuţiile mele, să împrăştii norii de pe dealul pleşuv.

— Eu n-am puteri nepământene, domnule Anton.

Mă uit la norii rotunzi, cu golul albastru din mijlocul lor. De aici, de pe pod, se văd la fel ca din orice parte te-ai uita, nemişcători, neschimbaţi, cu găurile ca nişte găvane uriaşe.

— Că zicea Purcărete, înainte de a te lăsa la doamna Orban, că nu e mult şi ploaia o să cadă şi pe deal, norii or să se ducă în ale lor, ca toţi norii, că dumneata o să faci şi o să dregi.

— Aşa zice lumea? întreb eu, şi Anton, după ce îşi aruncă ţigara în curentul iute al apei nămoloase,

dă din cap, întărind sensul adevărului aşteptat de mine.

Mă uit la ceas. Cu toate că n-a trecut mult de când am venit, mi se pare că aştept de-o veşnicie.

— Bade Anton îl iau eu pe altă parte, mai aproape de inima lui. Am să încerc să vorbesc cu Gherghina, nu mă costă nimic, nici nevoie de secărica dumitale nu am. De data trecută, de când te-am văzut în marginea berculuí, am vrut să te întreb. Din moment ce dumneata ai rămas cu nemţii la săpatul tranşeelor, nu se poate să nu le fi ghicit intenţia şi, în acelaşi timp, nu cred că n-ai văzut ce se petrece jos. Am impresia că de pe deal satul poate fi privit ca în palmă.

— Cum să nu văd. Am văzut foarte bine. Da n-am ştiut la ce foloseşte văzul meu. Dincolo, pe malul stâng, se îngrămădeau ai noştri, erau cu miile, a doua zi urmau să treacă apa. Atunci, pe acolo erau mulţi arini şi între cele două coate ale râului, uite colo, erau numai pomi, la ascunzişul lor stăteau ai noştri. Săpam şi priveam, când într-o parte, când în alta, mai mult într-o parte, şi-mi venea să plâng de prostia alor noştri. Şi nemţii râdeau de ei în gura mare. A venit Orban la mine, el avea grijă de noi. Mi-a zis că gradaţii de jos sunt proşti şi că aveau să fie măcelăriţi până la unul. Pe partea cealaltă a coamei urcau tunuri trase de cai, tunuri uşoare, iar pe flancurile dealului aruncătoarele de mine şi mitralierele se ascundeau în tranşee ridicate chiar pe buza colinei. Ai noştri n-aveau cum să le vadă.

„Vor să atace direct, mi-a zis Orban, să urce pieptiş. Bine, să urce, treaba lor, eu le-am trimis vorbă. “

Dacă Nicanor ar fi ajuns unde trebuie, şi Orban nu l-ar fi împuşcat, atunci, mi-am zis eu, cei de jos ar fi aflat ce pregătiri se făceau sus. Nu ştiam prin cine a trimis Orban vorbă şi ce vorbă a trimis. Acu, lumea aşa zice, dar atunci nu sufla nimeni, altfel ce

prost n-ar fi ascultat de el. Orban îşi bătea joc de mine, asta era.

— Nu cred că-şi bătea joc, domnule Anton, în clipele acelea sigur nu-şi bătea joc. Dar aş vrea să nu uit o întrebare care mă îmbulzeşte la un răspuns: cum ţinea arma Orban când a tras în Nicanor? Mi-ai spus, mai acum câteva zile, că avea o carabină cu lunetă, cu ea i-a făcut felul fratelui dumitale.

— Păi cum s-o ţină, cum se ţin armele, cu patul la umăr şi cătarea la ochi.

— Era noapte sau zi când l-au împuşcat?

—Noapte era, dar nu o noapte ca toate nopţile, luna era plină, se vedea ca ziua.

Întrebarea nu i-am pus-o fără rost, ştiu eu ce ştiu, iar dovada minciunii sau a greşelii lui o am în geanta mea jerpelită. Orban nu putea ţine arma la ochi aşa cum mi-a spus Anton.

— Domnule Anton, am aflat că, până la venirea doamnei Orban, dumneata ai locuit în casa în care stă ea acum, casă cumpărată de Orban sau de Grigoropol, din câte am înţeles.

Anton se încruntă, nu-i convine că ştiu atâtea lucruri despre el.

Îl strigă pe băiat să se grăbească, scuipă în apa miloasă şi sare pe mal cu gând să dezlege funia care ţine podul plutitor legat de ţărm.

— Casa noastră a fost spartă de un obuz, nu puteam sta sub cerul descoperit când a ei era goală. Cine mai credea că are să se întoarcă? Nu credea nimeni. Dacă atunci ar fi aflat primăria din comuna vecină, că noi n-aveam pe-atunci primărie şi nici acum n-avem, că ţinem de Broburoasa cu actele, cum ţin ei de noi cu Miliţia, că Orbăneasa s-a întors acasă prin fugă, aş fi rămas pe mai departe în locuinţa ei, n-ar fi trebuit să-mi fac în grabă, cu Rozalia, o altă casă. Acum stă pe-o rână, gata să se năruie.

— Bine, dar atunci cum a fost Blid Gligor primar, dacă n-aţi avut primărie? întreb mirat, nici

nu mi-am pus la venire întrebarea unde se află primăria, nu intra ua socotelile mele.

— Pe-atunci el răspundea de sat. Dar şi de Broburoasa răspundea; ştia ruseşte, era adicătelea de-al lor, de-al ruşilor, şi ei au mutat primăria unde stătea el, şi el aici stătea, că Purcăreţii Noi, pe vremea aceea, nici sat nu se putea numi; acolo, o adunătură de case şi de oameni, oamenii veniţi de dincolo de râu, din Purcăreţii rămaşi, de-atunci, Vechi… Hai, măi Antoane, că dumnealui se grăbeşte, strigă din nou Anton-tatăl şi-i citesc pe chip nemulţumirea şi o nelinişte greu de ascuns. Bag seamă că dumneata, domnule, ai ce ai cu mine, mai mult ţii la Orbănoaia şi la fostul ei bărbat, un fascist şi criminal.

Ultimele vorbe Anton le spune rar, s-a gândit până ce a pronunţat cuvântul, greu, dar l-a rostit, în sufletul lui şi peste timp aşa îl socoteşte pe Orban.

Am o memorie destul de bună, nu mi-a jucat feste, nici n-am avut neplăceri din cauza ei. Aceeaşi memorie în care s-au întipărit discuţiile mele, în care s-au sădit adevărurile şi falsurile, ori, pur şi simplu, amestecurile de adevăr şi neadevăr, cu trecerea timpului socotit de fiecare povestitor un adevăr personal definitiv, mă învaţă că oamenii nu numai că încurcă unele date esenţiale, că inventează şi ocolesc întâmplări ce nu le convin, dar modifică uneori nu numai biografiile altora, ci şi pe ale lor. Anton ştie foarte bine că n-a avut cum să-l vadă pe Orban cu arma la ochi urmărindu-l pe Nicanor. Ştie şi cu toate astea spune că l-a văzut. Nu vreau să-l întreb de ce n-a strigat la fratele său, în felul acesta avertizându-l, doar de pe coamă până la albia râului drumul nu-i atât de lung, încât mezinul să nu-i fi perceput vocea, ca să se ferească de glontele ce încă nu pornise. Alte motive îl determină pe Anton să spună ce spune, poate varianta lui i se pare mai frumoasă sau mai credibilă pentru alţii. Până şi ceremonialul cu lumânarea la mormântul fratelui mai mic mi s-a

părut calculat; lângă crucea putredă nu se vedeau alte lumânări, nici ridicătura de pământ nu eră curăţată de bălării, semn al unei preţuiri, al unei griji fie şi rare, dar constante.

Lui Anton îi place să pândească, l-am surprins nu o dată, şi de vină este nu numai Gherghina, teama pentru posibila ei pierdere, ci altceva, iar acest altceva este, fără îndoială, o veche ranchiună, pe care vrea s-o plătească acum.

Anton-tânărul se întoarce eu braţul plin de iarbă crudă, amestecată cu trifoi.

— Mai aduc două braţe şi gata, spuse el, reîntorcându-se la locul dintre arini, de unde a venit.

— Am văzut în muzeul lui Hirean o armă cu lunetă, domnule Anton, continui eu şi Anton se încruntă din nou, aşteaptă să mai zic ceva de armă, dar eu tac, amuţesc.

— E de pe vremea aia, răspunde şi se zice că Orban cu arma aia l-a împuşcat pe Nicanor. Eu n-am acum de unde şti că e arma aia ori alta. Eu eram pe deal, a doua zi, ca alţii ca mine, am fost duşi pe Feleac să săpăm alte tranşee, cu toate că frontul era departe de locurile alea. Dormi în patul ăla cu picioare răsucite, aşa-i? întreabă curios Anton şi eu rămân surprins, apoi înţeleg că picioarele răsucite sunt cei patru stâlpi de care a fost prins cândva baldachinul. Nu mi l-a dat Orbănoaia, cu toate că am rugat-o, am zis că-i dau bani buni pe el, doar nu ea l-a adus de la castel, de acolo…

Anton s-a dat de gol, deci el fusese acela care adusese lucrurile îngrămădite în camera în care dorm, lucruri pe care Oti le-a ţinut pentru ea, cine ştie ce motiv îndemnând-o să le păstreze.

— L-ai cunoscut bine pe Orban, domnule Anton? îl chestionez direct, nevoind să ascund ceea ce ştiam foarte bine de-acum.

Anton se şterge la frunte, a uitat de patul cu baldachin, sufletul lui simplu, dar nu atât de

simplu şi curat cum mi-am închipuit la început, vrea să judece întrebarea mea din toate părţile, să aleagă din ea ce e bun de păstrat şi de aruncat, ca răspunsul să-i fie bine cântărit şi greu de controlat.

— Dă-i drumul, tată, nu se vede pe drum niciun om şi nicio căruţă din partea aia, zice Anton-tânărul şi deschide palma în care un fluture mare, cu aripile roşii pătate cu bumbi albi, rămâne descumpănit.

Îşi întinde aripile ca de pasăre şi parcă nu zboară, ci se aruncă în curentul salvator; în câteva clipe, se face nevăzut printre verdele pomilor de unde a fost prins.

Anton desface frânghia de susţinere şi, încet, trage de sfoara de care este prinsă roata de lemn pe care lunecă podul.

— De ce mă întrebi? zice el, nemulţumit că n-a găsit altceva mai bun decât această îndoielnică întrebare.

Nu răspund nici eu imediat. Mă uit de-a lungul apei. Ne aflăm cu pluta chiar în mijlocul curentului şi valurile bat marginea de lemn; stropi cenuşii se aruncă pe punte, umezind grinzile şi scândurile pe jumătate putrede de vreme. Când aud podul lovindu-se de ţărm şi după ce-l văd pe Anton priponind de un pociumb frânghia groasă de cânepă, scot din geanta mea o mână de lemn, cu încheietura de la cot prinsă într-o curea lată, de care sunt agăţate alte două cureluşe, cu ajutorul cărora lemnul era legat de ciotul antebraţului.

— Asta e mâna dreaptă a lui Orban, domnule Anton. Ştiai că are o mână de lemn?

Anton tace, îşi muşcă buza de sus o dată cu mustaţa cărămizie din pricina nicotinei, dar nu pare din cale afară de mirat de ce-i arăt şi mai ales de ce-i spun.

— Apăi, că el putea să tragă şi cu stânga, îmi spune, dar simt din felul grăbit cum rosteşte cuvintele că ideea răspunsului i-a venit atunci şi că e bucuros că l-a dat şi că nu s-a poticnit.

— Eu te-am întrebat altceva, domnule Anton.

— Păi văd că n-ai să-i spui vorba aia aşteptată de mine Gherghinei. Ştiam, cum să nu ştiu, doar nu o dată când am tăiat lemne la Orbănoaia m-a mângâiat cu ea pe creştet, de parcă în loc de degete avea o greblă de fier.

Anton râde. E bucuros, dar răspunsul lui mă pune pe gânduri; aşa e, un om poate, la nevoie, dacă este antrenat, să tragă şi cu mâna stângă.

27

Fără fard, chipul lui Oti e bătrân, ridurile sunt mai adânci, iar buzele subţiate de lipsa rujului şi-au pierdut cu totul contururile de altădată.

Stau la masa din bucătărie, numai eu cu ea. Gogu, obosit, preferă să înnopteze la Gherghina, deşi i-am oferit patul meu; dormeza largă, aşezată pe peretele lateral, mi-ar fi fost de ajuns. Aş fi vrut să mai schimb o vorbă cu fostul meu coleg, dar n-a fost chip, oboseala lui era de două feluri; cea din urmă, datorată secăricii, îmi spunea că tentativa mea de a conversa n-ar fi dus niciunde; Gogu îşi ieşise din formă. Cu toate astea însemnările lui, notate pe un caiet, se dovedeau a fi clare şi amănunţite; Gogu trudise asupra trupurilor scoase din pământul săpunos, nu glumă, apoi împreună cu Achim, venit între timp, le acoperiseră cu nişte saci şi le aşezaseră în groapa de unde fuseseră deshumate, ca să nu le desfigureze contactul cu aerul, nici să nu le pângărească cu semnele lor urâte muştele verzi. Nu mi-am putut alunga nici acum din plămâni mirosul dulceag de putred, de hoit omenesc, atât de cunoscut, dar cu care nu m-am putut obişnui niciodată.

Însemnările lui Gogu le voi citi mai târziu, când voi trece în camera mea, tot acolo am de gând să-mi limpezesc mintea, ordonând faptele,

eliminându-le sau adăugându-le firului socotit de mine principal, alcătuit cu migală în răstimpul de când mă aflu în sat. Nu mi-e foame, dar carnea ce se prăjeşte într-o tigaie şi care de data asta, nu-i de oaie mă face să nu resping o ofertă generoasă şi să nu pierd sporovăială doamnei Orban din timpul mesei, cu siguranţă pregătită de ea dintr-o nevoie de descătuşare şi de necesară linişte sufletească.

Din partea dreaptă a drumului se aud bocăniturile lui Gligor, Oti i-a dat promisele scânduri şi s-a învoit, împreună cu Gherghina, ca ceilalţi doi morţi să fie închişi în coşciugele de brad luate de la Onişor. Gherghina le-a cercetat singură, s-a arătat mulţumită de starea lor, iar Oti nu s-a zgârcit la scândura uscată, dată în schimb, scândură de nuc, rămasă încă de pe vremea când locuinţa fusese, cu restul clădirii şi cu acareturi, depozit sau fabrică de spirt.

— Nic, să ştii că nu simt nevoia să-mi cer scuze pentru tot ce s-a întâmplat azi. Am procedat aşa cum mi-a dictat inima. Orban n-a fost un vândut în sensul în care se vorbeşte astăzi, despre el. Orban era un sentimental, Nic. L-am cunoscut într-o toamnă, eram la vânătoare cu Toni Grigoropol, fratele administratorului, un tip a-ntâia, Nic. Îşi omora plictiselile la conac, locuia la fratele său; apoi Eszter a zis că nu-i elegant din partea lui ca bunul său amic să locuiască în afara castelului. Groful mai avea o casă în parc, o casă cu pavilion, de la ea până la conac să tot fi fost un kilometru. Uneori, noaptea, Eszter se scula şi când avea nevoie să stea cu cineva de vorbă se ducea la el. În ultima vreme îl prefera pe locotenent. Ca să fiu sinceră, şi eu am început să-l prefer. S-a mutat Lion, mi se pare că aşa-l chema, Lion sau Lionel, nu-mi aduc bine aminte, totdeauna am socotit numele nesemnificative pentru existenţa umană, simple etichete ca să nu confuzi persoanele şi atâta tot. La orice oră din zi şi din noapte, Toni, cum îi mai ziceam eu în semn de răsfăţ, era îmbrăcat în

costumul lui şic, strâns cu o curea la talie; părea o domnişoară, Nic, cu toate că umerii îi erau largi şi mâinile puternice; am avut de-a face cu ele. A început să-mi placă vânătoarea. N-am înţeles de ce Eszter a abdicat de la principiile lui; n-admitea femei alături de el şi de ogarii săi, vânătoarea era o îndeletnicire bărbătească, plină de spaime şi pericole, îmi zicea deseori, ca să nu aspir şi nici să nu fac greşeala de a mă autoinvita. Mănâncă, e de mânzat, aşa-i zice acum vacii, dar e gustoasă şi nu prea tare. Cartofii i-am pregătit eu la cantină, bucătăreasa s-a dus să-şi facă un chiuretaj, la o babă. Am înlocuit-o eu.

În primele zile ne-a însoţit şi Eszter. Am înţeles că pentru el am început să devin uşor plictisitoare şi, când m-am convins că i-ar fi făcut plăcere câteva scene de gelozie, l-am însoţit pe Toni la vânătoare fără să-l mai anunţ pe Eszter. Dacă la început grofului meu drag i-a convenit, am înţeles că nu-i plăcea totuşi să piardă, luându-i-se ceea ce credea că e un obiect numai al lui. Obiectul eram eu.

O privesc pe Oti cum stă în faţa mea, cu o rochie obişnuită, cea cu care venise de pe şantier; o chemaseră urgent de acasă când şi-au dat şeama că bucătăreasa nu mai era aptă în ziua aceea pentru gătit.

Destule evenimente se petrecuseră în acea zi pentru ea, cel mai de seamă fiind dezgroparea lui Orban. Se pare că cearta ei cu Gherghina n-o răvăşise. Mă aşteptam la altă mărturisire, dar nu voia s-o întrerup, începusem să intru în labirintul judecăţii ei, în felul ei de a povesti un lucru, asaltându-l din mai multe părţi în acelaşi timp. Voiam esenţialul, la care eram convins că avea să ajungă după ce va fi lichidat prisosul de amintiri.

— Nic, Toni era un drăguţ. Nu ştiu de ce, dar după trecerea anilor am avut sentimentul că Eszter în mod deliberat m-a aruncat în braţele lui. Eram în plus, îmi dădeam seama, nu dorea să-l

stânjenesc din apropiata lui călătorie la Budapesta, unde îşi împrospăta sângele. Pe al meu îl socotea bătrân, cu toate că nu trecusem de treizeci de ani, poate aveam cu câţiva mai puţin, nu-mi amintesc, când eşti tânăr unul în plus sau în minus n-are importanţă. Eszter era însă convins că adoraţia mea pentru el e pe viaţă, un contract sentimental ce nu se putea schimba. Eram prea îndatorată, credea el, ca să-l înşel. De cochetat, da, cu astă ar fi fost de acord, numai că Oti nu-i femeia să se joace cu jumătăţile de măsură. Nu l-am iubit niciodată pe Eszter, dragostea a fost la mine de totdeauna un amestec de căldură şi facere de bine, cam la atâta se reduceau marile trăiri, la care, se înţelege, adăugam teatrul de rigoare, cunoşteam doar meseria, am avut de unde şi de la cine s-o învăţ, ca să fac un bărbat să creadă că el e cel mai viguros de pe lume şi eu, cu ajutorul lui, sufletul cel mai sensibil. Veneam doar de la Viena şi nu-mi lipsea nici experienţa Budapestei, ultima în materie de iubire mai puţin protocolară, în schimb mai focoasă şi mai veselă ca cea habsburgică. Ce mai, Eszter s-a acafanisit, mi-am zis. Am oftat şi m-am consolat, dar în forul intim mi-am mărturisit că n-ar strica să simtă şi el ceea ce eu, de obicei, nu eram în stare să simt: gelozia. Toni m-a învăţat să mânuiesc arma, eram în stare să călăresc şi să trag cu o singură mână, avea Eszter o armă specială pentru cocoşi de munte, reculul nu era puternic, zgomotul, estompat, iar fumul ce ieşea prin ţeavă era parcă al unei ţigări ce se fuma singură, cu calm şi duioşie. Fum albastru, rarefiat, gingaş, aş spune. Poate nu s-ar fi întâmplat nimic dacă, la un moment dat, n-aş fi înţeles că Eszter urmărea cu totul altceva. Înţelesese că fata lui, Eva sau Sisi, făcută cu o femeie bolnavă, care până la urmă şi-a pus capăt zilelor, era interesată de Toni şi voia s-o convingă, prin desele noastre ieşiri, că ofiţerul nutrea sentimente şi pentru mine. Eszter nu i-a iubit niciodată pe greci. Pe Grigoropol l-a admis şi

l-a păstrat pentru a ţine la întuneric afaceri numai de ei ştiute, în plus, administratorul era un om gospodar, ştia să fure doar atât cât să lase punga stăpânului veşnic plină. Eszter avea nevoie de bani, trei sferturi din an şi-l petrecea printre străini, comparând, ca apoi să se întoarcă din nou la mine cu mai mult elan, eu primindu-l cu mai multă răceală şi fără guiţatul cu care îl obişnuisem ca să-l impulsionez. Nic, nici nu-ţi dai seama cât de uşor mă pot plia, în funcţie de individul ce-mi oferă, fie şi doar pentru un timp, protecţia morală. Cu tine sunt mai calmă, aproape mamă, nu-mi dau seama de ce îmi stârneşti sentimente atât de umilitoare, la urma-urmii, tinereţea din tine şi mintea ageră ar trebui să mă îndemne spre meditaţii mai active. În schimb, stau ca o proastă şi ascult peroraţiile tale aproape juridice, datorate, desigur, meseriei tale. Lionel era genul de bărbat fin, dar o fineţe deseori respingătoare tocmai prin gradul avansat de golănie ce-o conţinea. În acelaşi timp era capabil, chiar la graniţa dintre cele două stări, să renunţe la ultima în favoarea celei dintâi, adică să fie din nou delicat şi mai puţin bădăran. Îmi spunea cu o scuză sinceră în glas că, în fond, e un soldăţoi cu grade şi atâta tot, cu patimi simple de căprar infanterist. Toni era lefter, Nic. Fratele mai mare, administratorul, Dios, Evanghelios sau simplu Sos, cum îl numeam în zilele de proastă dispoziţie, nu-i oferea, în afară de masă şi casă, mare lucru. Era firesc să aibă aspiraţii mai înalte. Fata lui Eszter era ştacheta dorită. Numai că Eszter nu era prost. Nici eu nu eram, Nic. Am profitat cât am putut. Am devenit, aşa cum ţi-am spus, o trăgătoare de elită, o călăreaţă de mâna întâi, despre celelalte calităţi nu-ţi mai vorbesc, le aveam din naştere. Într-o zi l-am văzut la conac pe Orban. Ştiu că el este subiectul tău preferat şi îmi dau seama la ce judecată cruntă mă supui, când auzi de peregrinările mele erotice, şi asta chiar în ziua când l-am scos pe iubitul meu din pământ pentru a

doua oară, numai în decurs de… în fond, ce-s douăzeci de ani, Nic? Tu îi simţi? Eu nici nu-mi dau seama cum au trecut, cu toate că urmele lor îmi pângăresc nu numai memoria. Adolf era subţire, venise îmbrăcat în uniformă de ofiţer ungur, cu brandenburgi la veston, avea pasiune pentru asemenea costume. A apărut călare pe un cal alb, iar altul, înşeuat, drapat în culorile atât de dragi lui Eszter, roşu, alb şi verde, îl urma la mică distanţă, legat de şaua celuilalt cu un frâu din mătase aurie. Cheltuise Wolf o avere cu cei doi cai, unul era pentru fala proprie, celălalt, pentru a-l face cadou viitorului socru. Din balcon i-am privit pe toţi trei, Eszter, Grigoropol şi Orban. Ultimul era de necomparat, Nic. Numai în prezenţa lui am înţeles că banii nu reprezintă totuşi esenţialul în viaţă, mai ales atunci când îi ai, şi eu îi aveam. Eszterházi era bătrân, i se vedea cea de-a doua guşă făcându-şi loc sub prima, ca să nu mai vorbesc că în afară de picioarele încă bine făcute, restul trupului începuse să se deformeze vizibil. Dintr-o dată Toni s-a făcut mai mic, cu toată frumuseţea lui. În comparaţie cu trăsăturile bărbăteşti ale lui Orban, frumuseţea aceasta avea în ea ceva de operetă. Alături de mine, în balcon se afla fata lui Eszter, Eva sau Sisi, cu o carnaţie asemănătoare cu aceea a fostei împărătese, dar numai atât: în rest, ochii abulici erau însetaţi doar de pofte, goliţi de inteligenţă, ca şi un înveliş de ou din care puiul a zburat de mult. Şi-a pironit uitătura pe Orban şi, instinctiv, am intrat în competiţie fără să-mi dau seama. Orban le era celor doi bărbaţi inferior ca pregătire, dar era cu un cap deasupra lor şi nu numai la propriu; amestecul de sânge maghiar cu cel habsburgic îi oferea simplităţii lui de boiernaş de ţară o superioritate necalculată, firească, demnă aş zice. N-am ştiut de ce venise la curte. Nici motivul pentru care i-a dăruit grofului superbul cal arăbesc. De fapt, nu i-l dăruise lui, ci nebunaticei de Sisi, numai ea avea

gusturi stranii în miez de noapte, călărind goală pe cai neînşeuaţi. Asta până ce luna începea să fie mâncată de vârcolaci. La apariţia primelor semne de vătămare a astrului ceresc, Sisi cădea într-o melancolie aprigă şi îşi înlocuia nălucirile nocturne cu lungi plimbări cu luntrea pe canalele liniştite săpate de Eszter, în dispoziţiile lui tragicomice de vitejie. Schema este simplă, Nic. Eva îl iubea pe Orban, Toni o voia pe ea, Eszter se plictisise de mine; Toni mă curta pe mine împins de Eszter, ca să-şi creeze spaţiu liber de manifestare în capitalele europene.

Dau semne de nervozitate ascunsă inabil. Oti observă, clipeşte des şi, ca să nu mă dezlănţui, îmi aşază pe masă o mâncare atât de condimentată încât simt cum creştetul capului mi se transformă într-un izvor de transpiraţie, iar inima începe să-mi bată în piept nebuneşte. Înghit, menajându-mi papilele gustative. Explicaţia mi-am oferit-o mai târziu. Totul este să nu-ţi arunci limba cu lăcomie pe mâncare. Partea din dreapta gurii este depozitul cel mai potrivit. De acolo împingi cu grijă spre gâtlej cu latul papilelor foliate, dumicat după dumicat. Procedezi ca atare şi mă gândesc că Oti, dincolo de simpatia ce mi-o poartă, mă enervează voit. Sau vrea să-mi încerce răbdarea, ştiind că o notă proastă la acest capitol înseamnă un insuficient la un test cu mult mai preţios: inteligenţa. Vrea să mă încerce. O simt. În vreme ce mestec ascunzându-mi lacrimile şi intenţia vădită de a-mi şterge sudoarea de pe creştet, îmi reprim ura adâncă pentru preparatul ei cel mai drag. Mi l-a rostit în ungureşte. Termenul mă depăşeşte. Ar trebui să fac din aceeaşi biată limbă o şurubelniţă în exerciţiul funcţiunii ca să ajung la o rostire aproximativ exactă a celor două cuvinte, altfel scurte, cu o muzicalitate de ceardaş. Abia acum realizez, că Oti este cu mult mai inteligentă decât mi-am închipuit, dacă acord, cuvântului inteligenţă limitele lui strict, poliţieneşti. Mă

încearcă, e clar. Mă tot poartă cu povestitul ei, ca să mă enerveze, să mă prindă cu o întrebare aşteptată de ea cu asiduitate. Ce-mi tăinuieşte, în fond, şi ce vrea să afle de da mine? Nu se poate să nu-şi fi dat seama că aşteptam detalii privind moartea lui Orban, cum la fel de interesante ar fi fost relatările mai largi, legate de măcelărirea companiei lui Purcărete Octavian, tatăl lui Achim. Felul cum mi-a fost redată scena de către Blid Gligor mă face să simt că şi el a crezut că sunt în posesia unor altfel de informaţii, el neîncercând altceva decât să le amendeze pe ale mele. Dar care sunt ele? Înainte de a-şi bea ultimul păhar de secărică şi de a se duce la culcare, Gogu Pomişor mi-a spus că, în încercările lui de prozator diletant, a inserat pentru mine un detaliu mare cât o casă, găsit în buzunarul uneia dintre victime. El a scris victime, pluralul nu-i al meu. Dacă din punctul lui de vedere sunt victime, înseamnă că oamenii aceia au fost sacrificaţi pe nedrept. Detaliul de care mi-am amintit se află printre zecile de rânduri pe care un om străin n-are cum să le descifreze. Nu e cazul meu. Ard de nerăbdare să mă descotorosesc de gazdă, ca să înţeleg amănuntul la care s-a referit prietenul meu. În acelaşi timp doresc la fel de fierbinte să scap de mâncarea usturătoare din gură şi să ghicesc ceea ce vrea să afle Oti de la mine.

— Nic, nu-i destul de piperat? Este exact după reţeta preferată a lui Adolf. Pot să-ţi pun mai multă paprică. Am cumpărat-o de la o unguroaică.

— Nu, nu este exact cât se cuvine, mă grăbesc să-i înfrânez elanul şi din teamă înghit mai mult decât trebuie.

— Nic, căpitanul, tipul acela ciupit de vărsat, fostul comandant de aici din sat, Cumal, cu care am devenit prietenă, mi-a zis că s-au oferit nişte voluntari, un amestec de moldoveni şi ruşi să-i împuşte pe români.

Sunt în elementul meu. Mâncarea aprigă a alunecat pe esofag în jos. Înghit ca o gâscă

îndopată. Ochii, cred, mi-au ieşit din orbite. Respiraţia este ca a unui maratonist aflat pe ultimii metri de cursă. Îmi mai lipseşte batista pe care să mi-o vâr în gura întredeschisă de arsuri şi durere.

— Adică cum, nu, ei, ruşii? întreb integrând în întrebare, din cauza nefericitei de usturimi, şi convingerea, adică siguranţa mea că nu puteau fi alţii.

Se uită la mine distrată. A înţeles, în sfârşit, că sunt la capătul puterilor.

— După un asemenea gulaş din mânzat, Orban al meu, Nic dragă, trăia viitoarea iniţiativă. Oti oftează, mintea din nou i-a fugit la trecut. Vai, cum am uitat de Toni.

Dă din cap ca în urma unei aduceri-aminte triste şi adună firimiturile din faţa mea, nu puţine la număr; pâinea ţărănească, bine dospită, amestecată cu cartofi, maltratată de degetele mele nervoase, le-a lăsat pe faţa de masă din belşug.

— Nic, Toni a fost un porc. După o noapte în care vârcolacii mâncaseră mai mult de jumătate din lună, mi-a propus să mă culc singură în coliba făcută de Gherghina, locul ei de joacă, unde dormea ziua sau se juca atunci când păzea vitele. O colibă nostimă, admirabil loc pentru dragoste. Acolo îi plăcea lui Toni să descopere lumea cu mine, rezemându-mă de acoperişul oblic ca să putem privi rugina lunii umezită de aburul nopţii. Mi-a propus, Nic, să rămân singură, ca el să se ducă la Sisi, cu condiţia, bineînţeles, ca Eszter al meu să nu afle. Un bădăran. Aşa era el când înceta să fie domn. Mi-a pus în palmă patru ludovici de aur. L-am lăsat scârbit, ştiind că o făceam nu atât pentru rugămintea lui, cât răpusă de durerea că ajunsese să-şi fure propriul frate. Numai Grigoropol Estiotios, sau cum naiba l-o mai fi chemat, avea pasiuni numismatice. L-am refuzat demnă şi i-am arătat calea spre lac. Un clipocit discret îi dăduse de veste că Sisi sau Eva s-ar fi aflat acolo.

— Oti, Pol este copilul tău?

— Vai, Nic, cum ţi-ai putut închipui aşa ceva? El este cu mult mai mult. Eu n-am fost bună de copii niciodată.

28

Gherghina plânge. Nu cunosc motivul şi nici nu vreau să-l pun pe seama celor opt pui sacrificaţi pentru un parastas întârziat. Nici nu mă observă când intru în curte. Sau m-a băgat în seamă şi m-a ignorat crezând că vreau să-l trezesc pe Gogu. Nu, Gogu Pomişor nu mă interesează în acest moment. Am lăsat-o pe Oti să se ducă pe şantier şi grăbit am încercat să descifrez hieroglifele medicului legist. Am făcut-o cu destul efort, ajutat şi de un pahar de ţuică de cireaşă, oferit cu zgârcenie de Oti. Mi-a mărturisit că a dispreţuit dintotdeauna băutura. Restul oferit mie era dintr-o sticlă adusă de Pol şi băută trei sferturi tot de el.

Am parcurs însemnările de câteva ori. Gogu nu mai e atât de metodic cum îl ştiusem. Avea bunul obicei să sublinieze punctele importante în urma unei autopsii şi să le încercuiască cu roşu pe cele ce m-ar fi ajutat să ajung unde doream. Nu numai că obiceiurile de demult îi dispăruseră, dar nici măcar nu menţionase numele fiecărui mort în parte, ca să-mi dau seama cine anume în ziua ultimă mâncase, peste lapte şi urzici, peşte afumat. Poate Gherghina mi-ar putea lumina aceste date, de altfel, puţin importante. În rest, printre zecile de constatări pur tehnice, n-am găsit decât două cuvinte ce mi-au sărit în ochi: *Rongyos gárda*. Probabil sunt scrise într-o limbă necunoscută din moment ce, în afara celui de-al doilea termen, primul îmi este cu desăvârşire străin. Nu cred însă că acesta este detaliul amintit de Gogu. Pot să jur

că a găsit ceva preţios, un amănunt capabil să le lumineze pe cele întunecate, neclare.

— Gherghino, nu te superi că te deranjez, intru eu în discuţie, şi pentru că femeia stă aplecată deasupra unui lighean, în care spală, nu ştiu pentru a câta oară galiţele sacrificate, reazem cumpăna fântânii, cu ciutura îndoită şi ameninţată să fie ruptă de sfertul de piatră de moară, legată ca o contragreutate.

— Domnul Pomişor doarme dus. L-am rugat să-şi schimbe hainele şi n-a vrut. Pute mai rău ca amărâţii ăia pe care i-am scos din pământ. Am zis că-i dau câteva schimburi rămase de la Sofronea. Le-a refuzat. Eu i le-am cusut cu câteva zile înainte de a muri. Am presimţit că am să-l pierd. Mi-am dat seama abia când am pus metrul pe pânza de in lăsată de mama în lada de zestre. Stau şi acum şi mă gândesc de ce m-am dus ca o apucată la ladă şi am tăiat din valul de pânză din care apoi i-am cusut o cămaşă largă şi o pereche de izmene lungi. Pânza era subţire, caldă la atingere, cu ţesătura dulce; o ţesuse mama pentru mine. Voia să-mi facă nişte ii înflorate apoi cu arnici negru, cum e portul pe la noi. Nu mi-am putut închipui că un doctor nu poartă izmene. Nic, l-am văzut pe prietenul tău că s-a băgat sub cearşaf aşa cum a fugit Uţă cu armăsarul lui ca să nu i-l împuşte. Putea să se îmbrace în albiturile lui Sofronea, doar nu-i ceream nimic în schimb pe ele.

N-am cum să-i povestesc de mai vechea meteahnă a lui Gogu. Pielea lui nu suportă, decât cu mâncărimi aprige, albiturile confecţionate dintr-un alt material decât mătasea. Inul Gherghinei l-ar fi distrus. O las însă pe femeie cu întrebările şi nedumeririle ei. Nu vreau s-o mâhnesc amintindu-i de apucăturile lui Pomişor. O ciudăţenie la urma-urmei, din cauza căreia în afară de cămaşa de mătase, aflată şi ea într-un stadiu avansat de uzură, nu purta nimic sub pantalonii dublaţi, cu acelaşi material.

— Uite, i le-am aşezat pe pervazul ferestrei, în casă i-am pregătit canta cu apă fierbinte. Nici nu s-a atins de ea. Mi-a zis că are oroare de apă.

— Gherghino, un om care a trăit toată viaţa singur, cu tabieturile lui, e greu la această vârstă să mai poată fi întors la altă cale. Lasă-l în plata, domnului. Mai bine spune-mi cum de-ai simţit că Sofronea va muri. Ţi-a mărturisit el?

Gherghina despică puii cu un cuţit cu lama curbată, un cosor, ce taie ca briciul. Nici oasele în mâinile ei puternice n-au cum rezista. Se rup ca beţele de chibrit.

— Într-o seară a venit la mine. Aveam întinse pe frânghie câteva rufe. Printre ele era şi-o cămaşă rămasă de la tata. S-a uitat la albul ei şi a tăcut îngândurat. Apoi mi-a zis, dintr-o dată, că presimte că au să-l omoare. Eu eram grea, Nic, sau gravidă cum se zice. Nu i-am dat vestea. Voiam chiar în seara aceea să-i spun că n-am niciun fel de pretenţie din partea lui, adică, vezi doamne, că aş fi vrut să mă ia de nevastă. Am simţit o durere în burtă când l-am văzut cum îşi poartă palma peste pânza ţesută de mama. Mi-a venit să plâng. Când a fost atunci, cu dictatul, tata tot aşa, în curte, s-a uitat la maică-mea cum spăla rufele şi i-a zis: „Tu Anică, nimeni nu spală rufe mai albe ca tine şi n-am văzut plutonier-major să fie schimbat de nevastă ca mine, tot la două zile”. Aşa-l schimba mama, parcă-l văd cum a prins albitura în palmele lui mari, ale mele cu ale lui seamănă, apoi cum s-a şters la ochi. N-a vrut să ne spună ce are de gând. Treceau băjenarii râul împinşi din spate de gărzile zdrenţăroşilor, doamne, câţi s-au înecat atunci!. Era unul în sat, Blidas, aşa-şi scria numele; el adunase în jurul lui, încă înainte de dictat, o haită de neisprăviţi, printre care se afla şi Gaspar, preotul catolic, care trăieşte bine, mulţam fain, şi acum, având de toate. Oficialităţile noastre numai că nu-l pupă în…, iartă-mă doamne, că am început să spun prostii… Blidozs ăsta, care era un Blid ca

şi ăilalţi, ungurizat după nevastă-sa, era capul răutăţilor şi cu una Lola, o moaşă. Era el, nu prea pe departe, neam şi cu Blid Gligor, dar nu-şi treceau pragul. Gligor a plâns când a trebuit să treacă apa lăsându-şi averea dincolo, în Purcăreţii Vechi. Blidozs s-a mutat în casa lui, el i-a pus mâna pe agoniseală. Toată lumea a crezut că Gligor dinadins i-a lăsat strânsura ăluia, ca să aibă grijă de ea, dar Lazăr, că aşa-l mai chema, nu numai că nu i-a păzit avutul, dar l-a declarat pe Gligor cel mai mare naţionalist şi comunist înrăit. A pus pe urmă bani pe capul lui, dacă s-ar fi găsit vreunul să-i facă felul.

Tata s-a îmbrăcat cu uniforma de paradă şi şi-a pus centura nouă; m-a rugat să-i lustruiesc catarama cu stema regală. De unde să ştiu eu ce-i trece prin cap. Numai când i-am văzut la poartă pe caporalul şi pe soldatul din subordinea lui cu bocancii văcsuiţi, am înţeles că tata a înnebunit. N-am mai avut vreme nici eu, nici mama să-l oprim.

„Anică, apăi eu mă duc să apăr pământul ăsta, dacă mai-marii statului au făcut pe ei de frică şi l-au dat ungurului pe nimic.” Astea i-au fost zisele. S-a dus pe malul apei, dincolo, unde oamenii se buluceau la pod să ajungă dincoace şi când a văzut cum sunt schingiuiţi oamenii i-a pus pe fugă pe cei opt zdrenţăroşi. Putea să se salveze. Avea vreme. Ultimele căruţe au trecut prin vad. Râul nu era mare atunci, era prin septembrie, că toate lucrurile de seamă din viaţa mea în septembrie s-au petrecut. Şi eu îs născută tot în luna asta. Tata s-a ascuns cu cei doi soldaţi ai lui. Lângă ei s-a aşezat şi popa Andronic. Nimeni n-a ştiut că are acasă puşcă şi încă una mitralieră. În hainele lui negre, ca de satană, trăgea mai abitir ca tata, asta o ştiu din spusele celor fugiţi. Numai că gloanţele li s-au terminat, n-au mai avut cu ce ţine piept. Atunci popa i-a zis tatii să treacă apa împreună cu el. N-a vrut. Cu baioneta la armă, a stat pe loc. Popa, înainte de a pleca, i-a făcut o scurtă slujbă. Ştia că

nu va mai rămâne viu. Aşa a şi fost. Andronic s-a întors fără să-şi lase puşca, în schimb tata şi cei doi soldaţi au fost tăiaţi în bucăţi de garda zdrenţăroşilor şi aruncaţi peştilor în râu. Mormântul tatii e gol. I-am făcut eu o cruce, dar sub ea nu se află decât nişte haine vechi de-ale lui şi o cămaşă cusută de mama care-i plăcea lui tare mult.

— Gherghino, am uneori impresia că încurcaţi tot timpul faptele de-atunci cu interesele de-acum; sunt de-a dreptul ameţit. Păi, îmi spui că popa Andronic a luptat alături de tatăl tău împotriva unor criminali, asta am înţeles de la tine că erau, şi în acelaşi timp aflu că acelaşi Andronic e prieten la cataramă cu Gaspar, preotul catolic din sat.

— Nic, Gaspar, cât a fost el de ungur şi a rămas, la vremea aia l-a scăpat pe preotul Ionuşor şi pe protopopul Bucur, fugiţi cu bejenarii şi prinşi la cotul râului de husari. Dacă nu era el, fratele lui Andronic era mort de mult. Penele de cocoş l-au răstignit pe uşa bisericii, i-au bătut piroane în mâini şi picioare şi au vrut să-l străpungă cu baionetele. Gaspar s-a aşezat în faţa muribundului, s-a răstignit cu de la sine voie şi a zis în limba ălora să tragă mişeii dacă au ajuns mai rău ca animalele.

— Deci Andronic a mai avut un frate, Ionuşor, tot preot?

— A avut şi-l mai are, numai că a dat bir cu fugiţii. Drept răsplată că Gaspar l-a salvat, a trecut la romano- catolici şi pe urmă a plecat în străinătăţuri; de unde vorbeşte la Radio Vatican. Andronic nu ascunde cine-i frate-său. Cu toate că nu îi e frate de-adevărat. S-au cunoscut la Athos, acolo au legat frăţie şi s-au jurat pe vecie să nu se despartă cu mintea unul de altul, că fraţi de sânge nu erau, asta eu o ştiu sigur, ca oricare altul.

— Şi zdrenţăroşii ăştia de care ai amintit ce hram purtau? Că parcă aşa ai zis, „Garda zdrenţăroşilor’’.

— Cine să fie?! Îşi ziceau ei aşa, dar numai zdrenţăroşi nu erau. Că printre ei erau şi câţiva unguri din Purcăreţii Vechi şi doctorul, învăţătorul, o moaşă, Lola, doar nu o dată m-a trimis mama la ea. Era aşa, şi femeie şi bărbat, fătălău, cum se spune la noi, că de multe ori noaptea umbla îmbrăcată bărbat, şi trăia şi cu femei şi cu bărbaţi, prin râpe şi cucuruzuri. Lumea zice că şi Lola ar fi fost rudă cu Eszterházi, că el o umplut judeţul cu copii trăsniţi, că trăsnit era şi el. Dar un trăsnit aşa de frumos, Nic. Eu cred că nu era muiere prin jur care să fi fost poftită la el şi ea să nu se fi dus. Că muierile-s proaste când e vorba de frumuseţe bărbătească. Lola asta a făcut cele mai mari blăstămăţii. Lumea zice că Eszterházi nu era străin de ce făcea ea, dar el nu se amesteca, nu cumva, dacă s-ar fi întâmplat să se schimbe vremurile, s-o păţească. Şi el n-a păţit nimic. Nici n-a fost chemat la judecăţi la Cluj, ca alţii de prin părţile noastre. Lola, când s-a dovedit după război că a omorât la români cât a putut, a încercat să fugă. A fost prea târziu.

Păsările sunt tranşate şi aşezate cu orânduială de gospodină. Copanele sunt puse peste copane, piepturile peste piepturi, aripile la un loc cu gâturile şi capetele, ultimele pentru o ciorbă acră, Gherghina vinde în sat nu numai secărică, dar şi borş. Nu e vina ei că s-a dus cu povestea în altă parte decât aş fi vrut. Eu am împins-o. Însă Gherghina nu-i ca Oti. Nu uită să se întoarcă de unde a plecat. Nu pierde firul principal şi nici nu se fereşte de sentimentele şi de părerile ei, cât ar fi ele de numai ale ei; asta n-o împiedică să-şi aducă aminte că eu urmăresc un gând anume.

— Nic, lui Sofronea i-au dat un ordin şi el n-a vrut să-l execute. Ordinul l-a dat un căpitan, Cumal, om fercheş şi tras parcă prin inel. Avea căpitanul ăsta găuri de vărsat numai sub ochi şi în bărbie, iar pe un obraz, când râdea, făcea o gropiţă frumoasă, ca o lingură de cuminecătură. Nu i-or fi

plăcut întâlnirile noastre, nu i-o fi convenit că vorbeam aceeaşi limbă, mi-e greu, tare greu acum să spun. Dar că mi-a dat târcoale şi i-a zis lui Sofronea să mă lase să împart patul cu el, asta-i adevărat; Ion n-ar fi inventat el gândul ăsta. Da eu am zis şi atunci şi spun şi azi: nu pentru asta i-a dat ordin să-i împuşte pe cei care voiau să treacă la nemţi, adică pe Tavi cu compania lui, că pe el trebuia Sofronea să-l mântuiască. A refuzat. M-a întrebat ce ştiu de Tavi şi de ai lui, ce gânduri are, pe urmă nu s-a mulţumit numai cu ce i-am spus, s-a dus la Tavi acasă şi l-a povăţuit să-şi vadă de permisie că mai-marii ruşilor i-au pus gând rău. Tavi i-a povestit şi el ce ascunzişuri are. I-a cerut chiar ajutorul. Le-a propus să bată o singură baterie dealul. Atunci, cu oamenii lui ar fi trecut prin vâlcea, înconjurându-i pe cei de sus. Sofronea stătea în pat cu mine, uite în patul ăsta în care doarme acum Vasile. Nu făceam dragoste cum credeau unii, că oamenii numai la prostii se gândesc. Eram de-acum unul al altuia, ne împărţeam gândurile, temerile pentru ce-o să fie, şi eu cu atât mai mult eram temătoare, în mine se alcătuia Vasile şi nu voiam să rămână fără tată. L-am povăţuit să nu se mai vadă cu învăţătorul, iar, dacă primeşte un ordin, să-l îndeplinească; el trebuia să rămână viu, socoteam eu, în mintea mea de femeie necoaptă. El, nu şi nu, cum o să tragă în români, nu avea de gând să tragă chiar dacă Tavi l-ar fi minţit şi ar fi avut de gând să fugă la nemţi. Numai că Tavi n-avea de gând, era cinstit, şi Sofronea la fel. S-a dus Ion la Cumal, el comanda risipitura de soldaţi rămasă după ce nemţii i-au făcut chisăliţă între cele două coturi, după ce le-au luat armele, ca să le cerceteze documentele… Cum am zis, s-a dus la Cumal şi i-a mărturisit ce are de gând să întreprindă învăţătorul. Cumal era un amestec de cazac cu tătar, pentru el să omori un om ori o găină era cam totuna, ba parcă de găini îi era mai milă. Chiar în seara aia Cumal a primit

hârtia de la Orban, eu i-am dat-o lui Sofronea. A doua zi Sofronea trebuia să-l împiedice pe Tavi şi pe ai lui să treacă la nemţi.

— Sofronea era convins că Octavian Purcărete vrea să treacă la nemţi?

Gherghina tace câtva timp, nu ştie dacă e bine să-mi spună ce are în cap sau nu. Îmi dau seama că ceea ce vrea să-mi divulge sau să ascundă nu e rodul unui calcul de moment. La mijloc sunt spusele lui Sofronea de atunci, de pe vremea dragostei lor. De gândurile astea se teme Gherghina.

— Nic, Sofronea mi-a zis că în locul lui Tavi el aşa ar face, că sute de mii de români din ţara lui au fost omorâţi în Siberia şi numai faptul că se ştia păzit şi urmărit de ai săi îl împiedica să nu fugă. Nu la nemţi, cu toate că le ştia limba, să fugă de ai lui, care nu erau ai lui. Mi-a mai povestit că din lumea din care venea el era bine să scapi, iar el asta de fapt voia, să scape. Dumnezeu mă scosese pe mine în calea lui. L-am sfătuit că ar fi bine să se ascundă. Şi l-am ascuns, Nic. Nu puteam să-l las nici să tragă în Tavi, nici să se întoarcă acolo de unde n-ar mai fi avut scăpare. Hai să-ţi arăt.

Gherghina se şterge cu şorţul pe mâini, îşi potriveşte basmaua legată la spate, nu uită să-şi treacă două degete umezite cu salivă peste sprâncenele groase şi adunate la rădăcina nasului, apoi ocoleşte casa. Îmi face semn s-o urmez. Lângă fosta grămadă de băligar se ridică un postament de beton acoperit cu paie putrede. Cu o furcă, Gherghina aruncă paiele peste bălegarul încins. Sub locul rămas descoperit cu greu ghicesc un capac de scândură. Sub el, câteva trepte. Gherghina se opreşte pe prima. După umezeala şi mirosul din interior înţeleg că femeia de mult n-a mai coborât acolo. O urmez tăcut. Adâncitura nu este pivniţă, aşa cum am crezut, deşi văzusem, în zilele de când mai fusesem prin ograda Gherghinei, că beciul pornea chiar de sub treptele

de beton de la intrare. Locul unde mă aflam era o altă adâncitură.

— A făcut-o tata, Nic, cu soldaţii lui, pentru tot ce ar fi putut să se întâmple cu mine şi cu mama; de soarta lui nu i-a păsat niciodată.

Cei câţiva metri pătraţi de încăpere neaerisită mă înăbuşă cu aerul lor muced. Un pat putred, căzut pe două picioare, stă într-o rină, iar lângă el un hârdău cu capac, amintind de cele de la închisori. Gherghina îşi duce o mână la obraz, apoi, cu toată întunecimea cu care încep să mă obişnuiesc, îi văd chipul încruntat.

— N-am mai fost de pe vremea aia, Nic. Numai câinele a fost de vină, câinele lui Blid, cel care e la cărbuni şi are un copil de-l cheamă Petrică. Câinele era ciobănesc, Blid avea oi, trecuse apa cu ele, spre odihna de dinainte de-a urca cu ele la munte. Sofronea se împrietenise cu câinele, îi aducea de la popota lui oase. Avusese şi el în Bucovina câini ciobăneşti şi se legase ca un prost de lăţosul lui Blid. A doua zi, când Cumal a înţeles că Sofronea a dat bir cu fugiţii, a început să-l caute. Primul drum l-a făcut la mine. N-a dat de el. Nici n-avea cum, intrarea asta din spate era acoperită, ca şi acum, cu bălegar, era greu să bănui că sub ea se ascunde suflet de om. A râs Cumal după ce a văzut că nu-mi ascund iubitul şi nu s-a dat de ceasul morţii că Ivan îşi luase valea. La ei un soldat nu însemna prea mult. Mi-a zis căpitanul că seara are să vină la mine în ospeţie. Am stat şi m-am gândit. Dacă aş fi fost de acord, ar fi înţeles, afurisitul de cazac, purtarea mea slabă ca un început de dovadă că l-aş fi ajutat pe Ion. I-am zis că dacă îmi calcă pragul bag un plumb în el şi l-aş fi băgat, aveam armă. Mă luase gura pe dinainte.

Seara am închis obloanele şi după ce i-am lăsat lui Sofronea mâncarea pentru a doua zi, am zăvorât uşa. Nenorocul lui. După ce Burcuş a gonit lătăreţele în ocol, după ce şi-a făcut datoria dând târcoale ogrăzii, a venit la noi în curte. Eu n-aveam

de unde să ştiu. Am aflat doar când i-am auzit lătratul şi scheunăturile. Am dat să ies afară. Un gând negru îmi intrase în cap. Pe trepte, cine crezi că era, Cumal. Îşi lovea cu biciuşca cizmele vărcsuite, iar la poartă calul fornăia şi lovea pământul cu copita. Mirarea şi teama mea l-au surprins. Adică a înţeles că nu ieşisem pentru el. L-am chemat ca o proastă în casă, voind să-i adorm gândurile, dacă le-ar fi avut, în privinţa lui Sofronea. Am făcut o mare greşeală. Cazacul a ghicit că teama mă făcuse să-l poftesc. Şi-a scos pistolul de la cingătoare şi a înconjurat casa. Burcuş descoperise cu labele gunoiul şi lătra la uşă de lemn. Atunci mi-am dat seama că Sofronea era pierdut. Cămaşa de in, albă, la care el se uitase cu atât înfricoşare, mi-a răsărit din nou în faţa ochilor. Am avut o singură rugăminte. Să mă lase să mă cunun cu el. Eram grea, i-am arătat prin semne ce purtam în pântec. În gaura făcută de tata ne-a unit Andronic, el i-a dat şi dezlegarea cea din urmă pentru drumul fără întoarcere. I-am spus la ureche lui Sofronea că eram gravidă cu el. S-a bucurat, aşa cum ştia el să se bucure, tăcut. Mi-a cerut cămaşa de in şi s-a îmbrăcat cu ea de faţă cu Cumal. Dacă Sofronea i-ar fi cerut căpitanului îngăduinţă, acesta l-ar fi cruţat. Dar eu simţeam şi în mine, şi pe chipul lui Ion că el nu mai voia să trăiască, că n-avea scăpare pentru viaţa ce n-o dorea în sufletul său.

„Cumal, doar să nu-mi vatămi ochii, vreau să intru în lumea cealaltă cu ei deschişi. Nu-mi pare rău că mor. Îmi pare rău că am trăit cum am trăit, laş şi supus.“

Asta a zis. I-a dat lui Cumal o rublă sau ce-o fi fost în banii lor. Cazacul a râs, a aruncat moneda şi a scuipat pe ea. Şi-au mai vorbit ei ceva pe limba lor. Dar n-am de unde să ştiu ce. Se lumina de ziuă. Andronic mi-a şoptit că el la o adică ar putea să-i facă rusului felul. Cădelniţa grea era în mână, fumega. Sofronea, i-a ghicit gândurile şi l-a oprit.

„Părinte, cel mai câştigat sunt eu, n-are rost. Să ai grijă de copil, Gherghino, şi la nevoie să-i scrii mamei sau alor mei.“

N-a apucat să-şi termine cuvintele. În timp ce vorbea se uita la mine, cu ochii lui frumoşi ce m-au ademenit de la început. Nici n-am auzit puşcătura. Cumal a tras peste umărul meu, voind poate ca Sofronea să nu-i ghicească gândul ucigaş.

S-a răsucit spre popa Andronic şi-a căzut pe pământ ca o cruce. Cumal s-a îndreptat spre berc. Nu după multă vreme s-a auzit răpăitul mitralierelor. Trăgeau peste apă în oamenii lui Octavian. Dar cine trăgea n-am de unde şti.

29

— Gherghino, tu ai dus scrisoarea colonelului Golgoţiu părintelui Andronic?

Gherghina se încruntă la început de parcă i-aş cere un amănunt de care ar fi străină. Numai într-un târziu răspunde.

— Mă gândeam la altceva, Nic. Uite nu-mi iese din cap tot ce ţi-am povestit aseară. Bag seamă că omul nu-i bine să reînvie în el lucruri sortite odată morţii. Se uită mereu la mine Sofronea, chiar şi acum când vorbesc îi văd ochiul verde, aşa cum era şi când l-am dezgropat. Nu înţeleg de ce m-am purtat atunci atât de neştiutoare, de ce n-am încercat să-l ajut în vreun fel. Avea Sofronea o putere în ochii ăia ai lui, altfel nu-mi pot lămuri liniştea lui Andronic şi a mea, stăpânirea lui, felul cum şi-a dorit moartea, înţelegerea mea pentru tot ce s-a întâmplat ca pe ceva ce se cuvenea să se întâmple. Că doar Cumal, numai dacă i-aş fi arătat poalele, l-ar fi iertat ori i-ar fi dat altă pedeapsă, poate că de felul lui cazacul nu era om rău. Ochii lui Sofronea au fost de vină. Numai ei. M-au ţintuit locului cu privirea lor blândă; uitătura m-a

făcut în dimineaţa şi în noaptea aia să le rânduiesc pe toate ca o necuvântătoare, de parcă n-aveam minte de gândit. Ca şi cum nu se pregătea moartea unui om, ci altceva, cu atâta scăzământ sufletesc i-am călcat cămaşa până la venirea lui Andronic. Poate nunta să fi fost mai de seamă pentru mine decât moartea sau dumnezeu îmi luase minţile şi nu mai eram în stare să cuget. Şi Andronic mi-a zis atunci:

„Tu Gherghino, se vede că eşti fată de plutonier-major, nici lacrimi n-ai sub pleoapele alea ale tale de gheaţă. “

Toate le-am îndeplinit atunci, Nic, ca o smintită, că ţin minte. După ce l-am îngropat, m-am dus prin sat cu prescuri şi vin, i-am dat să bea şi lui Cumal. Am înţeles că şi el era creştin, altfel n-ar fi vărsat câteva picături pentru omul ucis de mâna lui. L-a chemat pe Blid la el, Blid a fost pus să-mi spună ce zicea cazacul pe limba lui. Şi a zis Cumal:

„Femeie, dacă nu l-aş fi omorât eu, s-ar fi omorât singur. Nu de frica fugii lui l-am pedepsit, nici pentru că s-a ascuns. Frica de a se ascunde i-ai dat-o tu, că el nu s-ar fi ascuns pentru nimic în lume. Mi-a mărturisit că vrea să moară, femeie, asta mi-a spus când am dat de el. Şi înţeleg de aici că nici pe tine nu te-a iubit destul sau s-a plictisit de tine şi nici vestea că ai un copil nu l-a bucurat într-atâta încât să încălzească în el pofta de viaţă. El era un om mort, femeie, şi era mort pentru că ştia ce are să vină, dar ce are să vină nici eu nu ştiu, numai el, cu mintea lui bolnavă ştia. El n-a fost niciodată de-al nostru, nici de-al vostru, că am văzut că vă vorbea limba, că avea apucături de-ale voastre. Ce, eu pot fi întors de la obiceiurile mele căzăceşti? Aşa că să nu fii supărată pe mine, iar dacă mi-ai adus vin înţeleg că nici nu eşti, ai priceput că nu mai voia nimic de la viaţă. Poate că şi tu, femeie, erai sătulă de el, altfel nu i-ai fi îmbrăcat cu mâna ta cămaşa. Şi mâna nu ţi-a

tremurat ca la o muiere ce ştie că-i moare bărbatul.”

Asta cam aşa era, Nic, parcă şi eu obosisem, ori dumnezeu ştie ce-a fost cu mine atunci. Numai ochii lui, ochii ăia verzi, mi-au sucit minţile în ultima clipă, mi-au domolit şi înfricoşat pornirile ce trebuiau să fie altele decât cele ce-au fost. Cât despre scrisoare, Nic, nici nu-mi aduc aminte dacă am dus-o sau a dus-o altcineva. Poţi să mă omori, n-am de unde să ştiu, capul meu… Că în noaptea aia, Golgoţiu nici nu era acasă, inspecta liniile, peste câteva zile urma atacul. A cerut să meargă grabnic la Statul-major sovietic; aflat dincolo de deal, cu mult în urma trupelor pe care le conducea Cumal. Bercul era plin de oameni, soldaţii noştri împânziseră zona, erau încvartiruiţi şi în grajduri, şi pe unde puteau. Alţii dormeau sub cerul liber. Numai că pe mine mă bate mintea că Sofronea nu pentru asta a vrut să moară, că a refuzat să tragă în compania lui Purcărete, el ştia ce urma să se întâmple mai apoi, că ce înseamnă o companie pe lângă atâtea mii de morţi? El ştia ceva, Nic, ştia şi nu mi-a spus până la capăt.

Din partea cealaltă a uliţei se aud iar bocăniturile lui Blid Gligor. În dimineaţa aceea şi-a neglijat şi statul pe bălegar. Coşciugul de nuc îl preocupă mai mult decât ordinul, dacă era într-adevăr un ordin, să stea pe grămada de împuţiciune şi să-şi primească răsplata pentru vini ce începeau să-mi fie limpezi şi mie.

O las pe Gherghina să termine mâncarea pentru parastas. Puii sunt tot aşa cum erau şi cu o seară înainte. Mâinile ei, cu degetele groase, aşază mereu copane peste copane şi piepţi peste piepţi, apoi amestecă gâturile cu copanele şi piepţii cu aripile, într-o ordine ştiută doar de ea. Alături e farfuria cu oul bătut. Albuşul a făcut deasupra spumă, iar pe o hârtie de ziar este întins un strat subţire de făină albă. Gherghina vrea să facă şniţele, pesemne, din părţile cele mai bune ale

puilor. Cel puţin aseară aceasta i-a fost intenţia. Acum capul îi e gol şi eu n-o pot ajuta să-l facă să se umple din nou cu micile amănunte ale vieţii de fiecare zi, cu care trăiesc şi mor oamenii de când lumea. Nici Vasile al ei nu mai e prietenos cu mine ca la început. Ori poate şi-a luat munca de gospodar în serios, altfel n-ar fi venit seara la maică-sa să-i comunice, cu vocea scăzută, că Hirean, învăţătorul, l-a îndemnat să intre în colectivă, că. Dacă intră îl trece clasa, că-i băiat deştept şi harnic.

Vasile vorbise la persoana a treia despre el, relatând exact spusele dascălului şi Gherghina nu s-a împotrivit, nici n-a dat din cap a încuviinţare.

Simt în mine o bucurie profesională. Am adus o nelinişte nouă în neliniştea veche a satului şi a oamenilor. Gherghina este un exemplu. Bănuiesc ce era înlăuntrul lui Sofronea când s-a hotărât să nu mai trăiască şi calmul lui de-atunci nu-l confund deloc cu liniştea ei pentru cele ce s-au întâmplat. Nu vreau să comentez. N-ar avea sens să mă introduc ca personaj într-o lume şi între nişte destine, care şi-au urmat şi îşi continuă drumul spre menirea lor.

Aud din casă o tuse seacă, repetată de câteva ori, apoi o alta, grea şi sufocantă; asta îmi dă de ştire că Gogu e în picioare şi îşi face gimnastica bronhială. Apare după câteva clipe cu postamentul de lemn pe care se află craniul găsit de Vasile. Pomişor vrea să-l readucă la chipul de altădată. Se disting trăsături certe în lutul săpunos, descoperit de sub pânza umedă, o pânză de in coaptă de vreme şi soare, cu câteva urme de arnici negru pe ea.

Gherghina nu ne mai bagă în seamă. Învârte în gâtlej un soi de cântec neînceput, fără miez şi fără sfârşit. Câinele legat în apropierea coteţului de găini îşi ciuleşte urechile şi o îngână pe femeie în felul lui. Ciudat însă, notele sunt aceleaşi şi la Gherghina şi la câine, numai durerea e singură a

ei. Câinele îşi ţine botul în sus, spre soarele ce se căzneşte să răsară de după o colină şi cu gura pe jumătate deschisă lălăie melodia stăpânei. E ceva mişcător şi comic totodată în acest duet. Gogu scuipă lateral şi apasă cu degetul pe tâmpla dreaptă, semn că şi femeia a dat în mintea necuvântătorului. Niciodată Gogu, în treburi strict sufleteşti, n-a fost un bun psiholog. Nu e nici de data asta.

— Gogule, ţi-am citit însemnările, zic, aşezându-mă lângă el.

— Ai priceput ceva?

— Nu mare lucru. Am înţeles că ai găsit în fiecare aceeaşi mâncare, evident, în anumite stadii de putrefacţie. Toţi trei au mâncat peşte. Conserva nu putea fi decât rusească. De unde ştii cu atâta precizie că era rusească şi că au mâncat din ea toţi trei?

— Simplu, răspunde Gogu şi se uită la mine ca un cerşetor.

N-apuc să-l întreb ce vrea. Gherghina apare cu un pahar de apă plin cu secărică şi Gogu aproape lăcrimează de mulţumire. Îi e ruşine însă că este atât de lesne ghicit, dar în acelaşi timp n-are tăria şi nici voinţa să-şi mascheze nevoia alimentării zilnice a viciului.

— Mulţumesc, Gherghină, dacă aş avea alţi ani şi aş fi ceva mai deştept, n-aş mai pleca din curtea ta.

— Apăi că aş ajunge cu dumneata la sapă de lemn, replică femeia mai în glumă, mai în serios şi Gogu. Nu mai poate să se supere, nici să ia în nume de rău afirmaţia femeii. De unde să-ţi cumpăr eu izmene de mătase, dom'doctor? zice ea mai departe şi în această replică stă şi partea de neglumă din zisele lui Gogu.

— Meştere! trece Pomişor febril la explicarea îndoielilor mele.

Secărica i-a dat forţa şi gradul de seriozitate de care avea nevoie, în plus, i-a dat şi un impuls, o

energie demnă de invidiat.

— Peştele găsit în stomacul celor trei, pe lângă urzici la Golgoţiu şi lapte la Sofronea, este din aceeaşi specie. Una la mână. E vorba de şprot. Poate că asta n-ar însemna încă mare lucru pentru dumneata, dar şprotul era afumat, semn că numai dintr-o cutie rusească putea fi, ei sunt mari specialişti, dacă nu singurii din câte ştiu eu. Aş mai adăuga în susţinerea ideii mele că alimentele se găseau într-un grad de transformare apropiat, de unde trag concluzia că la foarte scurt timp au fost împuşcaţi primii doi şi s-a sinucis al treilea. Numai la Golgoţiu trecuseră în duoden, semn că până şi-a luat rămas bun de la lume a mai lăsat să se scurgă câtva timp.

— De aici e oare obligatoriu să-mi însuşesc bănuiala că s-au văzut între ei, în jurul unei conserve de peşte?

— Şi a unui pahar de secărică, aidoma celei pe care am băut-o eu acum. Meştere, ştii că sunt imbatabil la acest capitol. Avansez chiar ideea că s-au întâlnit în adăpostul pe care l-ai cercetat cu Gherghina aseară. Ţi-ai închipuit că lipsa dozei de secărică neglijată de gazdă o să mă adoarmă în loc să mă ţină treaz?

— Gogule, dacă Gherghina ar fi ştiut ceva de întâlnire. Te asigur că mi-ar fi spus.

— Nu fi chiar aşa de convins, maestre, mă gratulează el cu apelativul de altădată şi nu ştiu dacă e vorba de ironie în tonul cu care l-a rostit sau de stima lui de totdeauna.

— Nimeni nu mă poate opri s-o întreb.

— Eu te sfătuiesc să n-o faci încă. Şi aşa ai apăsat prea mult, după mine, pe sufletul ei cu călcâiul, ca partea rămasă teafără din el să nu fie afectată de cea rănită prin aducerea-aminte. Şi mai am un motiv pentru care n-aş dori s-o faci. Nu ţi-a atras atenţia în însemnările mele o denumire ungurească?

Stau pe gânduri. Am uitat cu desăvârşire cele două cuvinte; scrise de Gogu la fel ca şi celelalte, semn că nu le dădea o importanţă deosebită.

— Dinadins, meştere, n-am mai utilizat sublinierile şi încercuirile cu roşu, vreau să-ţi verific şi eu starea de prospeţime a minţii, cum de fiecare dată, când lăuntrul îmi cere o tărie, dumneata mi-l verifici cu asprime pe al meu. Ca să nu-ţi mai baţi capul, vreau să-ţi spun că lângă biletul găsit în buzunarul lui Orban, şi pe care scria în traducere *Garda zdrenţăroşilor*, am descoperit şi câteva nume. Voit nu le-am trecut în raport, să nu te încurci în identificarea lor. Le am la mine. Stai numai o clipă, să fixez urechea asta, am sentimentul că osul îmi cere o altă conformaţie, *conca* şi *tragusul* sunt prea apropiate de *antitragus* şi *lob*. Aşa mi se pare mai bine, spune Gogu şi, cu a iuţeală care a scăpat de totdeauna îndemânării mele, corectează *pavilionul* şi interiorul lui cu o lamelă de bisturiu.

— Adică, tu ai impresia, dragul meu…?

— N-am nicio impresie. Garda asta a zdrenţăroşilor a fost o organizaţie ungurească fascistă, cu multiple ramificaţii în oraşe şi sate. Nu uita că Orban, după cum singur ai zis, a fost pe jumătate ungur. Te-am lăsat să-ţi întemeiezi dovezile pe cele auzite de la Oti. Dar ea nu ţi-a spus ceea ce nu ştia sau nu putea să-ţi spună. Părerea mea este că nu ştia totul de la iubitul ei. Gherghina mi-a povestit că cei care au trecut râul după dictat, căutând-și un nou adăpost, n-au făcut-o numai pentru criteriile de care mi-a amintit. Nu uita, maestre, eu sunt ardelean, nu-s născut pe malul Dâmboviţei. Problemele ardeleneşti mi-au fost şi mi-au rămas în suflet, cu toate că m-am desprins de Pomişorii din care am plecat de pe vremea când Păuşa, sat lângă Treznea, la sud de Zalău, nici măcar nu exista. Nu te mira că sunt la curent şi cu istoria acestor locuri, nu numai cu oamenii lor. Ei bine, jumătate din cei veniţi aici au

venit obligaţi. Nici măcar nu te-a interesat câţi au fost ucişi de această gardă, mişeleşte, deşi Convenţia stipula ocuparea comunei cu două zile mai târziu decât au venit honvezii. Pentru mine e clar că şi Orban a făcut parte din această organizaţie, iar dacă n-a făcut, pe considerente ce mi-ar putea scăpa, a fost la curent cu existenţa ei după 23 August, când vechiul organism, vechea osatură a gărzii, a dat semne active de revitalizare. Unul dintre ele, dintre aceste semne, putea fi şi încercarea de a deruta pe ruşi, strădania de a crea, între ei şi noi, divergenţe, de care ungurii aveau nevoie şi, de ce n-aş zice, poate chiar şi ruşii.

Gogu are credinţa că ştie cu mult mai multe decât mine. Probabil. Locurile unde mă aflu mi-au fost străine. Nu şi istoria. La acest capitol nu sunt mai prejos ca el. Nu mi-am avansat ipotezele din considerente de precauţie. Istoria, ca atare, este discutabilă în întregul ei. În particular este adevărată doar în măsura în care cei ce o scriu o fac din convingere. Sunt dator să mărturisesc însă că Pomişor mi-a întrecut aşteptările în materie de subiectivism. Are idei preconcepute. El, care nu prea avea. Se pare că târzia afirmare a originii lui ardeleneşti îi atacă obiectivitatea, acum, la bătrâneţe. Poate mi se pare doar. Ştiu şi eu c-au fost zeci de grupări fasciste finanţate de potentaţii unguri. Sunt la curent, chiar şi după atâta timp, cu tot ce s-a petrecut în decursul celor câteva săptămâni după ocupaţia – din motive actuale de amiciţie – numită doar horthystă. N-a fost numai horthystă. Şi crimele n-au fost făcute numai de fascişti. O crimă este o crimă, indiferent dacă de ea e responsabilă o naţie întreagă sau un singur individ. Numai nevoia noastră de a salva aparenţele ne îndeamnă să girăm cu cinstea necinstea altora. Politica intereselor a fost şi a rămas ceea ce este de totdeauna. Machiavelli a definit-o exact. A făcut eforturi să nu fie cinstit cu

ea, din moment ce a fost fidel doar cu ascunzişurile ei.

Mă întristează purtarea lui Gogu. Nu-mi mai acordă ca altădată, cuvintele îi aparţin, clauza unei minţi reci, imparţiale şi lucide. O dată cu suspendarea din funcţie, el, care e medic şi căruia ar trebui să-i fie indiferente galoanele, şi-a pierdut şi credinţa în temeinicia cunoştinţelor mele. Eu, dimpotrivă, nu-i pun nicio clipă la îndoială experienţa şi talentul. Ce-mi spune acum mă pune pe gânduri. Mai mult. Recunosc unele lacune în conexiunile abia relatate de el. Sângele apă nu se face, îmi zic, amintindu-mi de Anton şi de ciudata lui afirmaţie că lemnul de nuc nu-i bun de plutire. Nemulţumirea interioară mă determină să strâng între degete plumbul scos din tigva pe care Gogu o modelează cu pasiune şi cu măiestrie de artist. Chipul ce începe să se decupeze din pământul săpunos îmi aduce aminte de înfăţişarea cuiva. Nu-mi pierd timpul să-mi amintesc cu cine seamănă. Alte gânduri mă preocupă. Sau poate nici nu-s gânduri. De când stau de vorbă cu Gogu mintea a sondat în altă parte, în povestea Gherghinei. De ce a vrut Sofronea să moară? De ce s-a sinucis Golgoţiu? De ce a fost împuşcat Orban? Scrisoarea trimisă de colonel şi ajunsă în mâinile preotului ar putea să mă liniştească într-un fel. Lipsă mea de grabă ca să dau de ea e întemeiată. Nu se poate ca Andronic să nu-şi dea seama că am ajuns cu cercetările mele aproape de el. Cu toate astea, deşi aştept din parte-i dezvăluiri, militarul din preot refuză să mi le împărtăşească, iar preotul din el întârzie să se destăinuie.

30

Andronic îmi urmăreşte mersul de pe terasa largă, acoperită din două părţi cu verdeaţă. Şi cu o zi înainte l-am surprins, din drum, şezând pe acelaşi scaun pliant, cu faţa spre uliţa ce se bifurcă, o parte luând-o spre râu, cealaltă, spre gară. L-am salutat de departe. Mi-a răspuns bolmojind ceva numai de el auzit. A fost sigur că am să-i trec pragul şi nu i l-am trecut. Curiozitatea mea nu este mai mică decât a lui. Îmi dau seama şi acum, când bănuie că din nou am să-l ocolesc. Face o mişcare spre a-şi uşura ridicarea de pe scaun, dar când observă că intenţia este să intru la el, revine la poziţia iniţială. Aruncă şcolăreşte capătul de ţigară din care până atunci a supt pe furate, ţinând mucul între degetul mic şi cel mare al mâinii stângi, procedeu la îndemâna celor ce nu vor să-şi îngălbenească arătătorul cu nicotină, lucru nepotrivit pentru o faţă bisericească.

— Să nu-mi spui că ai venit după cele patru file, crezând că le-aş putea avea.

— Părinte, ca să fiu sincer, am trecut doar să te văd. Dar dacă de la început mă iei în ţeapă, o să fiu şi eu la fel de direct. Scrisoarea este la dumneata… Nu ştiu dacă ţi-a adus-o Gherghina sau altcineva, dar că ai ajuns în posesia ei nu mai am nicio îndoială.

— Ba să te îndoieşti, fiule, omul lipsit de îndoieli e Lot atât de departe de lumină ca întunericul. Poftim, şezi. Hai tu Şucarino şi adă-i dumnealui un pahar cu apă rece şi o dulceaţă de fragi.

Şucarina e o balaoacheşă îmbrăcată într-o fustă largă înflorată ce-i acoperă gleznele, lăsând să se vadă de sub ea pantofii decupaţi şi şosetele de un roşu aprins. Părul îi e negru şi lucios, uns probabil cu ulei parfumat, iar ochii verzi, iscoditori şi jucăuşi, îmi spun că Şucarina nu-i dintre fetele care se pierd în faţa bărbaţilor. Mâinile smeade îi sunt îngrijite, iar unghiile tăiate scurt îi sunt colorate cu un verde pal, probabil resturi din

vopseaua pe care preotul Andronic a folosit-o la propriile lui degete. După felul cum se mişcă, sigură de sine, înţeleg că nu-i nouă în locuinţă. Numai preocupările mele din primele zile mi-au putut îndepărta privirile de la făptura care n-are încă trăsături de femeie, deşi aş zice că fiecare linie a feţei ei o trădează, spunându-mi că nici fetia n-a jucat în viaţa ei vreun rol.

Îmi displace Andronic în această postură pe care n-o pot defini. Înţeleg până la urmă că s-ar putea să fiu nedrept cu el. În fond e un om bătrân. Îmi ghiceşte frământările de moment şi surâde blajin.

— Văd, domnule maior, că fustele acestei copile te-au îndepărtat de la preocupările pentru care mi-ai trecut pragul. M-a ajutat la treburile casei după ce a răposat fosta mea slujitoare. Nu-i aşa că nu-i dai cei treizeci de ani pe care-i are? Alta, din neamul ei, la această vârstă ar fi ca o babă. Ea s-a conservat. Bărbatul îi e la puşcărie. A îndrăznit unul dintre ai lor să-i fure ochii cu privirile mai mult decât se cuvenea. A dat banii grei pe ea, o căldare, mi se pare.

— Şi jumătate, părinte, că eram strănepoată de bulibaşă… Eh, ce vremuri erau! Acuma, când mă lasă dom' părinte, mai fug şi eu până la graniţă, cumpăr de unele şi de altele şi negoţesc ce nu se găseşte la noi şi prisoseşte la alţii. Că, ţin minte, altădată duceam piper, sare şi orez, cafea şi şerveţele de hârtie şi vindeam marfa pe preţ bun. Acum îşi bat ei joc de noi, că de la gumă de mestecat până la îmbrăcăminte din sticlă au tot ce-şi doresc. Bobiţa aia albă e o aspirină. Coana Leontina când trăia m-a învăţat că aşa se pune la dulceaţă deasupra ca să ţină.

Şucarina aşază pe masă cele două farfurioare şi linguriţele de argint, apoi dintr-o cană de pământ toarnă apă rece în pahare. Sticla se abureşte.

— Apăi eu mă duc, părinte, mi s-a făcut de scăldat. Dacă dumnealui vrea să vadă ce n-o văzut

să vie la cotul râului, acolo am vizionare, ieri am câştigat din privirile bărbaţilor peste o sută de lei.

Preotul râde. Nu e ruşinat de cele auzite, dimpotrivă, se pare că e la curent cu îndeletnicirea femeii.

— Deci aşa, părinte, spui că hârtiile lui Golgoţiu n-ar fi ajuns la dumneata.

— N-am zis că n-au ajuns, fiule, aş minţi dacă aş susţine aşa ceva. Atâta doar că nu le mai am. A venit într-o zi cineva mai mare de la un institut din Bucureşti, se ocupa de povestea de care semnul icoanei, te-a învrednicii să te ocupi la rându-ţi; mi le-a luat, a zis că le copiază şi dus a fost cu ele.

Mă sucesc în scaun. Cred şi nu prea cele afirmate de Andronic. Afişez indiferenţă pentru veste şi-mi scot o jumătate de ţigară. Şucarina se grăbeşte să mi-o aprindă şi, după ce face să-i dispară cutia de chibrituri într-unul din adâncile buzunare ale rochiei, alunecă şi ea din faţa noastră ca într-o ceaţă deasă şi neagră. Nici nu mi-am dat seama când mi-a pierit din ochi.

Fumez şi tac, făcând pe plictisitul. În acelaşi timp, cu toată forţa interioară de care sunt capabil, încerc să găsesc motivul pentru care Andronic refuză să-mi arate scrisoarea ce mi-ar lămuri multe necunoscute.

— Era un om deosebit, domnule maior, orrtul care şi-a pus capăt zilelor. Nu trebuia s-o facă. Ce-a câştigat? Crezi că măcar postmortem i-a oferit cineva vreo decoraţie? Nici gând. Nevasta lui a fost lipsită de pensie şi câţiva ani buni, când cutia milei nu- se golea aşa uşor ca acum, am ajutat-o şi eu cât am putut, iar când n-am mai fost în stare să storc din pungă, prietenul meu Gaspar nu s-a dat înapoi să mă împrumute, fără dobândă şi pe termen nelimitat, oamenii domnului aşa fac.

— Şi eu aş fi procedat la fel. Părinte, trebuie să-ţi spun că mie personal mi se pare curioasă această amiciţie a dumitale cu Gaspar. Ştiu că aţi fost

prieteni, mai mult, sunt la curent cu binele pe care l-a făcut fratelui dumitale întru credinţă.

— Nu numai asta a făcut, dragul meu, a făcut şi face cu mult mai multe. Fără el n-aş fi aici în sat. Aş putrezi pe undeva prin întinderile fără margini ale bălţilor, unde mi-am petrecut câţiva ani. Şi tot el a fost cauza de m-am întors de acolo de unde m-au dus. Eu sunt pentru ai noştri oaia neagră, iar el cea albă şi izbăvitoare. Un ungur de credinţa lui e acum mai tare şi mai mare ca mine, cu toate că eu sunt protopop şi el numai… Dar când au vrut să mă ridice a doua oară, cine crezi că s-a dus la mai-marele de la regiune, ce-i drept, ungur şi el?! M-a lăsat într-ale mele fără să-mi ceară în schimb decât o înţelegere mai calmă a situaţiei politice. M-am străduit cât am putut. Nemaiavând biserică, n-am mai ţinut predici care să nu fie pe placul puterii. Aş zice chiar că, în anumite ocazii, i-am şi lăudat, mai ales pe cei din oraşul apropiat, care s-au dovedit înţelegători cu anii şi suferinţele mele.

— Părinte Andronic, pagina ultimă a scrisorii, cea care n-a ajuns la dumneata, e la mine. Din ea am înţeles că te-a delegat pe dumneata cu ultimile lui dorinţe sufleteşti, îţi pomeneşte numele.

Andronic tace. O tăcere ce nu vrea aparent să spună nimic. Bea din apa rece şi după ce-şi resfiră mustăţile stufoase, ca să se vadă printre ele tăietura fermă a buzelor, strecoară printre ele cu linguriţa câteva boabe de fragi, dulci şi cleioase, parcă atunci culese din pădure. Acum sunt sigur că Andronic mă minte. Hârtiile sunt la el, chiar dacă nu cele originale. Nu-mi vine să cred că n-a făcut o copie, cum la fel de bine a putut să-i dea cercetătorului trimis de centru o hârtie copiată şi chiar măsluită a depeşei lui Golgoţiu. Dar de ce măsluită? îmi pun întrebarea. Un motiv trebuie să existe, şi încă unul serios. Nu ştiu ce să fac, să scot hârtia colonelului şi să i-o arăt sau să-l perpelesc dându-i de ghicit că rândurile ar putea conţine înţelesuri ce ar fi în folosul lui. Îi urmăresc

mişcarea leneşă a fălcilor, antrenând după ele într-o legănare înceată scutul alburiu al bărbii. Mestecă gânduri Andronic, nu fragi. Nu pot să-mi fac din el un aliat. Nu-mi vine să cred că aşteaptă din partemi confirmări pentru a-şi urmări el un scop ascuns. Îi privesc unghiile. Culorile lor încep să se şteargă. Mă întreb de ce. Să-i fi pierit interesul pentru teza istorică nedată în vileag încă? Nu-mi dau seama. Calea cea mai bună de a ajunge la dovezile pentru care singur m-a oprit în drum, cu semnele lui cereşti, cere să-l abordez nu cu întrebări subtile.

— Părinte, Sofronea a fost ascuns de Gherghina. A primit ordin să-şi pregătească oamenii pentru mitralierea din spate a companiei lui Purcărete. N-a făcut-o. Ştii că el făcea parte dintr-un batalion de sacrificiu, o amestecătură pentru care lupta în prima linie era singura cale de salvare. Motivul nu se poate să nu-l cunoşti. Adică sunt sigur că eşti la curent pentru ce-a ajuns în adunătura aia de oameni, numită impropriu unitate militară. Sentimentele pentru care a refuzat ordinul, după mine, sunt explicabile, cum tot explicabil îmi este şi motivul pentru care Cumal i-a ordonat tocmai lui să conducă atacul.

Aştept din partea lui Andronic o reacţie cât de mică. Niciuna. E ca un mare jucător de poker, învăţat de experienţă şi de posibilele eşecuri în cultivarea acestui viciu, să nu-şi trădeze niciun simţământ. Desigur însă, şi necunoaşterea cu adevărat a amănuntelor furnizate de mine ar putea să fie motivul atitudinii sale neclintite.

— În noaptea când el s-a împuşcat, mai bine zis în zorii acelei zile de început de octombrie, cineva din berc, cum îi spuneţi aici pădurii, a tras în Purcărete şi în oamenii lui. Blid Gligor susţine că erau soldaţii lui Cumal. Eu cred că dumneata şi Gaspar aveţi altă părere. Problema pentru mine nu-i chiar aşa de simplă. De ce ţii dumneata, cu orice preţ, să demonstrezi că mişeleasca ucidere a câtorva zeci de oameni îţi poate fi mai folositoare

dacă o pui în spatele lui Cumal? Dumneata asta urmăreşti.

— Nu mai pot dovedi ceea ce este dovedit, domnule maior. Şi problema care mă frământă şi mă doare nu este, în primul rând, asta. O companie este o companie, nimic mai mult. Câteva mii de oameni, cu totul altceva! Explică-mi dumneata de ce ai noştri au fost obligaţi să atace pieptiş, când existau alte posibilităţi, simple, eficace, care ar fi dus la incomparabil mai puţine pierderi. Problema asta este fundamentală, nu cealaltă. Prima se pierde în durerea celei de-a doua, de aceea nici n-am pus şi nu pun osârdie să aflu cine a tras din pădure în Purcărete. Pe urmă, Purcărete a făcut o greşeală copilărească. Ca învăţător şi ardelean, în plus ca ofiţer, se cuvenea să ştie că cel mai mic act de nesupunere din partea soldaţilor noştri ar fi avut consecinţe din cele mai tragice, aşteptate şi de ruşi şi de unguri. De o parte din ruşi şi de o parte din unguri, că doar nu-mi vine să cred că mă consideri atât de neştiutor, încât să acdept ideea că fiecare soldat era pus de mai-marii lui în cunoştinţă de cauză cu un joc politic cu bătaie lungă. De ce vrei să fii de acord cu o variantă minimală, ca aceea a pierderii unei companii, şi nu încerci să dezvălui dedesubturile care au dus, după mine, la un masacru de proporţii, pus la cale cu bună ştiinţă.

— Părinte, eşti subiectiv.

— Nici nu vreau să fiu altfel.

— Eşti de acord cu ipoteza că Golgoţiu s-a sinucis pentru că n-a vrut să-şi ducă trupele la moarte sigură?

— Sunt de acord şi nu prea. Ar fi trebuit să întoarcă armele împotriva celor care i-au dat un asemenea ordin.

— Ordinul era scris?

— De unde vrei să ştiu eu?

— Ştii, părinte!

— Ei bine, era scris. Dacă n-ar fi fost aşa, celălalt colonel, Burtea, nu m-ar fi chemat înaintea

luptei să-l ajut pe preotul militar ca doritorii de spovedanie să-şi poată face mărturisirea în colectiv şi în tăcere. Şi au făcut-o. Singur l-am spovedit doar pe Burtea, iar în noaptea următoare am celebrat căsătoria lui Sofronea.

— Şi Sofronea, în noaptea aceea, nu ţi-a mărturisit nimic?

— Mi-a mărturisit, vezi bine, domnule maior, un om în faţa morţii n-are niciun rost să-şi ducă cu el tainele. Pe el oricum l-ar fi ucis, dacă ar fi tras în oamenii lui Tavi. Pentru că problema esenţială, cum ţi-am mai zis, nu este cea cu care îţi pierzi timpul. Sofronea ştia că ordinul de atac a fost dat nu de Cumal, el era prea mic pentru aşa ceva, ci de Statul-Major al armatei sovietice care ajunsese atunci în zonă. Şi mai ştia ceva; că se aşteptau ca noi să nu fim loiali, că n-o să acceptăm un asemenea abator uman, chiar dacă în joc era Transilvania de Nord. Ruşii au vrut să ne încerce cinstea şi au mai vrut ceva, să ne slăbească forţa de rezistenţă, ca la urmă, la masa ce s-ar fi cuvenit să fie rotundă, cu noi pe o parte a semicercului său, să avem pretenţii cât mai mici. Până la urmă ne-au exclus, cu toate că am fost nu numai loiali. Am stat o jumătate de noapte cu Sofronea de vorbă, ca de la om la om, mai mult, ca de la român la român, că el asta a fost şi a rămas. Nu-l durea atât sfârşitul pe care şi-l prevedea, nici nu-l înnegurau, la suflet morţii ce urmau să umple râul, cum ai umple o oală cu prea multe găluşte. El fusese martor la deportările din ţara lui, el însuşi trăind în pustietatea de gheaţă câţiva ani. Un conducător, când poate ucide sute de mii de oameni nevinovaţi, ca să mă refer numai la ceea ce s-a auzit că s-a petrecut pe timpul colectivizării lor, este capabil oricând, la cea mai mică nesupunere, să pună la îndoiala cinstea noastră, să-şi continue propriile lui fărădelegi. Sofronea n-a vrut să trăiască, dragul meu, deoarece a înţeles că ce s-a întâmplat cu ei,

moldovenii, s-ar putea la fel de bine să se întâmple şi cu noi, ceilalţi români.

— Părinte, toate astea dumneata le ştii nu numai de la Sofronea.

— O hartă, ca aceea făcută de mine, pe peretele sufletului meu, este rezultatul unor cercetări minuţioase, fiule. Vârsta mă poate trimite să pun un adevăr spus de gura unuia în gura altuia, importanţa stă însă în adevărul însuşi, nu în gura celui ce l-a rostit. Ştiu multe, poate mai multe de la Tavi. Tavi mi-a fost ca un copil, nevastă-sa la fel. Trăise şi el câţiva ani în lagăr şi reuşise să fugă, tot aşa cum a fugit mai târziu şi Oti. Suflete mari amândouă, domnule maior. Ce-a văzut Tavi acolo, la ei, a trecut pe hârtie în lunile de spitalizare şi eu rândurile lui le-am citit. Nu mă dau înapoi de a-ţi spune că am vrut să aduc la cunoştinţa opiniei publice, mai devreme sau mai târziu, cele ştiute ori aflate. Şi nu va trece viaţa mea, cât e ea de tăvălită prin mărăcini, fără ca adevărul să nu iasă la lumină. Pentru istorie o sută de ani e o nimica toată, mai puţin decât o zi din traiul nostru amar. Dar încercarea de a nu întuneca acest adevăr se cere făcută de pe acum. Cine crezi că a pus mâna pe caietul Leonorei şi cine îţi închipui că a împins-o sub roţile trenului? Cineva care avea nevoie ca spusele lui Tavi să fie nimicite. Eu n-am negat că le-am citit. Dar nici n-am recunoscut că le am. M-au percheziţionat cum au vrut şi, fără ruşine, mi-au luminat cu un bec şi partea nevăzută de soare ca să găsească ascuns în mine sulul de însemnări. Nu poate fi găsit ceea ce nu există sau e cu neputinţă de găsit.

— Domnule părinte, numele lui Blidas este trecut pe o hârtie găsită asupra cadavrului lui Orban.

Andronic se încruntă, vrea să-şi caute ţigările, apoi renunţă şi o calmă stăpânire de sine îi destinde chipul surâzător. Îşi caută în buzunarul larg al leveleandrei ochelarii, nu-i găseşte. Dă într-

un târziu de ei în dosul glastrei cu flori, aşezată la mijlocul mesei de nuiele. Sunt aceiaşi, cu o lentilă spartă. Andronic şi-i aşază peste ochii întunecaţi şi îmbătrâniţi.

— Domnule maior, sunt peste poate de obosit. N-au intrat zilele în sac. Şi, până se întoarce Pol al dumitale, tot nu văd cum ai să pleci de aici.

31

Am înţeles că oboseala preotului nu este altceva decât refuzul net de a duce discuţia mai departe. Am plecat de la el, nu înainte de a-l ruga să mă lase să-i mai privesc o dată harta desenată pe zid. Mi-a arătat doar uşile.

O clipă am stat pe gânduri, neştiind pe care s-o aleg. În prima zi n-a fost aşa. M-am dus la ea direct şi tot fără ajutorul nimănui am dat de liniile colorate pe perete. Andronic îmi citeşte deruta, dar nu mă ajută. Deschid uşă după uşă. Abia ultima mă duce unde doream de la început. Icoana Preacuratei e la locul unde o zărisem prima dată. Rama lângă ea, ruptă în trei, sticla întreagă, pictată în vopsele parcă mai vii ca la început. Mă opresc în faţa hărţii şi urmăresc liniile roşii ce se îndreaptă ca nişte mici şopârle spre deal. Sus se văd câteva săgeţi verzi, în spatele liniilor ferate, alte indicatoare negre stabilesc poziţiile lui Cumal şi ale batalionului regrupat. Bercul e marcat cu un verde mai întunecat decât săgeţile ce se disting sus pe coamă. De asemenea, cele două vâlcele, acoperite acum, au o culoare albastru deschis, spre deosebire de apa râului, marcată siniliu, ca şi cele trei goluri, trei ochi în mijlocul norilor nemişcaţi, şi aici ca şi deasupra dealului. Memoria vizuală nu m-a înşelat nici de data asta. Cu singura deosebire că prima şi a doua oară n-am ştiut ce semnificaţie are punctul galben intercalat în verdele pădurii de

stejari. Măsor din ochi distanţele. Nu-mi este greu să descopăr vâlceaua prin care a trecut Purcărete cu oamenii lui. N-am dubii nici în privinţa nasturelui galben, locul de unde cu siguranţă s-a tras. Deci s-a tras din pădure în compania lui Purcărete. Aş vrea să-i spun acest amănunt lui Andronic. Mă reţin. Dacă nu a făcut legătura la timpul potrivit, mă îndoiesc că ar mai face-o acum. Pe urmă, o nouă întrebare mă pune pe gânduri. Cum de-a rămas Purcărete singurul viu dintre toţi ai lui? Şi de ce s-a întors cu unul din însoţitori, cu luntrea, pe malul de unde a plecat? Ce l-a determinat s-o facă? N-am cum să răspund. Poate că nici nu e momentul, îmi zic, şi ies din încăpere. Şucarina e pe terasă. A adus un lighean cu apă fierbinte pentru preot. Picioarele desculţe se spală unul pe celălalt în lichidul în care pocnete mici mă încredinţează că a fost aruncat şi un pumn de sare cu bobul mare.

— Ce-ai mai aflat, domnule maior? mă întreabă Şucarina, arătându-şi dinţii albi, în vreme ce-şi răsuceşte coada mare şi udă de la spate.

— A fost o zi bună, doamnă? o gratulez eu, ocolind răspunsul ce n-avea cum s-o intereseze pe ea.

— Foarte bună. Azi e sâmbătă, trec pescarii spre cotul de dincolo de fabrică. Pun leul în năframa şi eu sar ca o zvârlugă din apă. Nici n-au ce vedea. Căderea-i mai iute ca înălţarea. Ce zici, când vii să mă vezi?

— Femeie, ai turnat apa cam fierbinte! o ceartă Andronic.

Salut respectuos şi mă-îndepărtez. Tai drumul şi mă îndrept spre coloana de fum ce se zăreşte în depărtare, după grămezile uriaşe de pământ. De mult i-am promis doamnei Orban c-am să-i vizitez locul de muncă. Cred că a sosit timpul. Dar şi pentru Hirean a venit vremea să-mi aţină calea din nou, altfel nu m-ar aştepta la marginea satului, cu un docar tras de un măgar.

Nu se simte în apele lui când mă pofteşte lângă el. Jena porneşte neîndoios de la animalul ceva mai mare ca un berbec. Doar urechile ce-s de el.

— Aşa-s legile. Pe măgari nu i-au prevăzut în lege să-i puşte. Nu-i osândeşte nimeni. Mi-au luat calul de la şcoală, cu toate că aveam dreptul la docar, doar conduc două instituţii în comună şi alte patru în satele învecinate, în majoritate populate de ţigani zlătari. Cu ce bunul dumnezeu să merg până acolo? Ţiganii şi-au ascuns caii în pădure şi au trimis vorbă că fac moarte de om dacă se încumetă cineva să se amestece în avutul şi obiceiurile lor. Uite că ameninţarea lor a dat roade. Sunt lăsaţi în pace, cu cai cu tot. În vremea asta eu mă fac de râs printre oameni, mânând un măgar.

— Nu-i nimic, domnule Hirean, cu el ori fără el, aveam acelaşi drum din moment ce, fără să mă întrebi unde merg, m-ai poftit alături.

— Asta-i drumul şantierului. Numai acolo, vă puteaţi duce. Am bănuit ce aveţi de gând, văzându-vă ieşind de la Andronic. De fapt, ca să nu mint, Macarie mi-a trimis vorbă. Numai amândoi avem porumbei călători în sat şi câţiva elevi. Ne mai trecem timpul în vreme de răgaz. Pe urmă e şi instructiv să le cunoşti obiceiurile. Macarie mi-a trimis un zburător aflat în şcoală, şi biletul prins de picior mi-a spus că v-aţi îndreptat de la popă spre… De la gară, casa lui Andronic se vede ca în palmă. Ce să facă Macarie? Stă şi aşteaptă trenul de după masă şi curăţă porumbarul. Are vreo douăzeci de porumbei, dar la zburat n-a băgat decât cinci. Eu am mai mulţi. Mă ajut cu ei. Mai trimit câte unul în satele îndepărtate dintre dealuri ori primesc de la elevi pe cei instruiţi în acest sens. Când mă anunţă că treburi de curte sau de câmp îi împiedică să vină la şcoală, le motivez absenţele. Vai de şcoala asta, că numai a învăţătură nu seamănă. Trebuie să ţin lecţii şi la o şcoală ungurească şi nu ştiu o iotă, iar prietenul meu Antal predă în Purcăreţii Vechi la una de români.

El se mai descurcă cu cât ştie. Aşa or fi înţelegând cei de la minister că-i mai bine, Dumnezeu să-i priceapă.

— Domnule Hirean, nu pentru asta ai scos măgăruşul din grajd. Văd că mestecă resturi de iarbă, semn că nici nu l-ai lăsat să mănânce ca lumea.

— Şi asta-i adevărat. Am vrut să vă previn, Bunicule, cu înmormântarea. Nu numai cu ea. Dumneavoastră nu cunoaşteţi starea de spirit a oamenilor. Poate vă explic cam simplist, dar această judecată nu-mi aparţine numai mie. Fasciştii sunt fascişti, atâta tot, prietenii ne sunt numai prieteni, cale de mijloc nu există. Cu fasciştii, oamenii se vor purta ca atare, iar cu prietenii cum vor crede de cuviinţă. Asta am vrut să vă spun.

Mă uit la măgăruşul legat peste trup cu o curea veche făcută din cizme impermiabile, ruseşti, la hamul cusut din resturi de piele. Crucea albă de pe spate e mâncată parcă de molii, iar crupele fără păr atribuie animalului o vârstă pe care nu i-ar invidia-o nimeni. Dacă Hirean ştie de la Macarie că am să-i ies în drum, nici eu nu-mi fac probleme în privinţa felului cum mi-a ieşit Hirean în cale. Nu bănuiam atelajul. El n-a intrat în calculul meu. Dar având în vedere cei patru kilometri care mai sunt de făcut până la şantier, drum pe care Oti, cu toată vârsta ei, îl parcurge de două ori pe zi, nu-mi pare rău că stau acum de-a dreapta lui Hirean, inhalând mirosul de usturoi pe care vânticelul îl trimite dinspre el spre mine. N-am suportat usturoiul niciodată.

— Domnule învăţător, n-am înţeles, prea bine, ce-i cu delimitarea asta strictă între prieteni şi duşmani?

— Am crezut că veţi trece peste această remarcă, aruncată într-o doară, ca să înţeleg până unde aţi ajuns. Că am înţeles, domnule maior, că, de fapt, dumneavoastră, fără învoirea cuiva, faceţi

cercetări. Dacă mi-aţi da crezare, v-aş invita să le faceţi peste o sută de ani sau, ca să nu exagerez, peste cincizeci, când ceea ce credeţi că ar putea reprezenta un adevăr pentru dumneavoastră acum ar reprezenta şi pentru mine atunci. Din păcate, structural, oamenii de azi nu sunt pregătiţi pentru adevăruri mari. Ce să-i faci? Nu-i vina lor. Sau nu numai a lor. V-am mai spus, sătenii vor să trăiască în pace și bună rânduială. La acest capitol, Andronic este mai înţelept decât dumneavoastră şi decât mine. El ştie perfect că nu se pot prinde doi iepuri deodată. Pentru asta pe unul îl ţine în cuşcă pentru mai târziu. Dumneavoastră nu, vreţi totul.

— Domnule învăţător, nu numai ca să fiu pe placul dumitale doresc să fiu sincer. În cercetările întreprinse pentru muzeu nu se poate să nu-ţi fi ajuns la ureche povestea petrecută cu Purcărete şi compania condusă de el.

Hirean tace, loveşte cu un bici împletit din cânepă în animalul bătrân şi blajin, incapabil să-şi schimbe cadenţa stabilită de-o viaţă. Măgarul se opreşte o clipă, se uită spre soare, apoi, lăsându-şi capul în pământ, merge mai departe, cu un pas ceva mai repejor. În depărtare se vede cotul apei mărginit de o verdeaţă ademenitoare.

— Bunicule, în vremea aia, din datele mele şi din spusele unor oameni de prin satele din jur, s-au prezentat să fie încorporaţi şi foarte mulţi voluntari. S-au înrolat nu numai în armata noastră.

Hirean se uită la mine. Îmi citeşte mirarea din priviri şi vorbeşte după pauză.

— Blid Gligor a avut un văr, Blidas, a participat la revoluţia lui Bela Khun, dar prin câte n-a trecut acest văr despre care Gligor zice c-a fost mai mult un aventurier decât un revoluţionar. Şi el s-a înscris voluntar. El şi încă patru. Antal mi-a povestit, colegul de şcoală. Nu mi-a relatat nici el tot din ce ştia, poate şi pentru că nu voia să-şi pună conaţionalii într-o lumină nefavorabilă. Nu ştiu exact nici eu. De la el am aflat însă că şi un văr de-

al său, din Purcăretii Vechi, fugit după o mie nouă sute optsprezece în Ungaria şi reîntors în treizeci şi opt, ca să pună la cale o organizaţie, a rămas printre cei vii şi necondamnat, cu toate că era trecut pe lista tribunalului de la Cluj care în patruzeci şi şase… A stat ascuns, împreună cu Blidas, vărul lui Gligor. Cu alţi vreo doi sau trei au intrat apoi în batalionul lui Cumal. Toţi ştiau ceva ruseşte, se pare că primiseră dispoziţii să înveţe.

— Blid mi-a mărturisit că ruşii au tras în compania lui Purcărete dintr-o camionetă, mă grăbesc să-l divulg, spre a nu mai pierde vremea cu aceleaşi amănunte.

— L-am întrebat şi eu, Bunicule, dar în cele relatate mie n-a fost atât de sigur cum a fost cu cele spuse dumitale… A văzut el ceva, dar la primul brand trimis de sus camioneta a fost făcută ţăndări. Niciun trup n-a mai putut fi identificat. El spune că au tras ruşii. Eu l-am făcut să înţeleagă că statele lui de serviciu, ataşamentul faţă de sovietici, dosarul lui bun rămas de la taică-său nu vor fi suficiente dacă mai insinuează asemenea supoziţii, pe care nu le poate proba.,

— Cred că nici dumneata n-ai vrea să le probeze. Şi nu din considerentele enumerate mai sus. Adică, vezi doamne, sunt adevăruri care azi nu merg, dar mâine neîndoios vor merge, chiar dacă acest mâine, cum ai zis, înseamnă încă cincizeci de ani de acum înainte. Domnule Hirean, nimic nu se poate întemeia pe asemenea teorii. Nici clădi prietenii pe minciuni. Cum iarăşi nu cred că spulberi o prietenie spunându-i prietenului la timpul potrivit ce crezi despre el. Un adevăr există sau nu există, la fel ca şi prietenia. Valorile amândurora nu pot sta în picioare pentru nimeni dacă nu sunt aşezate pe temeiuri de drept. Dacă, n-avem încredere unul în altul, împărtăşindu-ne convingerile, înseamnă că şi prietenia sau duşmănia trăieşte în forme false. Este mai drept să urăşti la vreme, să ai ce şterge în timp, decât să

iubeşti fals acum, şi mai pe urmă să-ţi fie silă că n-ai fost capabil să-ţi spui păsul ca să poţi păşi înainte curat. Nu sunt lecţii, nici nu-ţi ţin prelegeri ca să fii de acord cu mine. Ţi-am mai spus, eu sunt în afara partidelor, meseria mea cade sub incidenţa dreptului legii, nu a legii dreptului. Dumneata dai de înţeles că nu-i momentul pentru adevăr, ci numai pentru prieteni sau duşmani. Înseamnă, pornind de aici, că niciodată nu vei fi capabil să desparţi binele de rău, că le vei încurca totdeauna, iar la trezire, căci va sosi şi ziua aceea, îţi vei da seama cât ai greşit. Cine nu poate depăşi minciuna şi clădi adevărul, oricât ar fi de dureros, la timpul potrivit este obligat de împrejurări să clădească falsuri şi să-şi asimileze minciunile, ca şi cum ar fi de totdeauna adevăruri.

Hirean intenţionează să biciuiască măgăruşul ostenit şi oprit de greutatea noastră, dar renunţă până la urmă. Se petrece ceva în el. Poate vrea să-mi dea o replică usturătoare sau mânat de un raţionament nou, revelaţie a momentului, îşi pregăteşte un alt soi de apărare.

— Bunicule, trece el direct la subiect, fără să-i mai rumege consecinţele. Cei care au tras în compania lui Purcărete au fost voluntarii intraţi în armata lui Cumal.

— Ştii precis, domnule învăţător?

— Ştie Gaspar, preotul catolic, şi Andronic ştie. Dacă n-ar fi ştiut v-ar fi spus, dar pentru că e la curent, v-a ascuns şi el adevărul. Sunt sigur, lui nu, i-aţi ţinut lecţii asemănătoare celei ţinute mie. Poate aţi auzit de caietele lui Tavi?

Înclin din cap, fără să-l întrerup.

— Ei bine, dintre toţi el a scăpat cu viaţă şi un soldat. Credinţa mea şi a lui Antal, colegul meu, este că n-au scăpat, ci au fost lăsaţi dinadins în viaţă. Poate mă întrebaţi de ce. Simplu. Ca Purcărete, cu voluntarismul lui arhicunoscut, la care aş adăuga şi naţionalismul de care a dat dovadă totdeauna, o spun oamenii, nu eu, să

acţioneze grăbit şi să ceară socoteală ruşilor pentru ce s-a întâmplat. Cui putea să ceară el socoteală? Lui Cumal, vezi bine. De unde trebuia să ştie Cumal că el are de gând să cucerească colina cu jertfe minime? De la Sofronea. Cine putea să-i spună lui Sofronea ce are de gând Purcărete? Numai colonelul Golgoţiu, doar el i-a dat oamenii şi un ordin scris. Ştia statul major de ordinul lui Golgoţiu? Ştia, de asta sunt sigur, altfel nu i-ar fi lăsat să se plieze pe malul apei şi s-o treacă nestânjeniţi. Atunci de unde a pornit nenorocirea? Păi e simplu, domnule maior. De intenţia lui Purcărete mai ştia cineva. Şi acest cineva a coordonat şi tragerea din berc şi distrugerea dispozitivului din pădure, unde erau ascunşi voluntarii. Arma cu lunetă pe care aţi văzut-o la mine, n-a fost aşa cum aţi crezut a lui Orban, a găsit-o Petrică a' lui Blid în berc, cu Vasile al Gherghinei; ei mi-au adus-o. Eu n-am făcut altceva decât s-o curăţ şi s-o aşez la locul cuvenit, fără însă să scriu sub ea cine a folosit-o. Blidos, vărul lui Gligor, cu toate că Gligor n-a fost amestecat în toată tărăşenia, era un ochitor de elită. Când a revenit în România, cu sarcini precise de a organiza detaşamente de sabotaj, ca să dea prilej armatei regulate a ungurilor să se răzbune pe românii rămaşi pe teritoriul ocupat, a fost instruit cu de-amănuntul desigur şi în privinţa folosirii unei asemenea carabine cu lunetă.

Rămân uluit. Uluit şi nu prea. Datele furnizate de Hirean existau şi în mine într-o stare nedefinită, pluteau într-un conglomerat de impresii, din care nu eram însă capabil să înţeleg logic o judecată pertinentă. Spusele învăţătorului au avut darul să-mi ordoneze propriile mele înţelesuri, mai mult, să le dea şi sens. Dar dacă sensul dat de el e la fel de împărţit în alb şi negru, cum toate în gândirea lui sunt împărţite la fel? Dacă vrea să mă deruteze, aruncându-i în joc pe cei patru voluntari, tocmai ca

să salveze întregul, adică să-l scoată pe Cumal şi pe ai lui basma curată?

Mă uit la norii de pe dealul golaş, cu vâlcelele umplute cu pământ, şi nu văd în nemişcarea lor nicio schimbare. Nu sunt superstiţios, dar semnele au avut în sufletul meu, de totdeauna, un loc definit. Cercurile astea de nori sunt semne pentru mine. Şi, semne fiind, aştept din partea lor o cât de mică încuviinţare. Ea nu vine, nici nu se lasă ghicită, cu toate că ochii îmi lăcrămează de cât mă uit la ei. Stau şi mă întreb: ce căutau numele încriminate de Hirean în buzunarul lui Orban? Hirean n-avea de unde să ştie de ele. Chiar dacă ar fi aflat, n-ar fi putut ticlui cu atâta rapiditate a poveste ce se căzneşte să ia fiinţă în mine încă din clipa când am aflat că Purcărete, rămas viu, s-a întors pe malul de unde a plecat. Atunci, pentru prima dată am priceput că în schema jocului ceva nu era în regulă. Să se fi întors Tavi şi să fi cerut mai-marilor statului-major explicaţii pentru gestul lor? Iar aceştia, ca să scape de orice complicaţie politică, au marşat pe ipoteza înfăţişată de către voluntarii lui Cumal privind locul cel mai sigur pe unde se putea fugi la nemţi? Simt că spusele lui Andronic se află în măruntaiele mele şi-mi biciuiesc conştiinţa cu ideea că marele înţeles al evenimentelor nu stă în cele petrecute cu Purcărete. El a fost un pretext pentru ce avea să se întâmple mai apoi. Un argument care să dea dreptul stat-majoriştilor să ia măsura de a trimite pe deal, pieptiş, mii de oameni, având credinţa că sfârşitul nu poate fi decât unul singur. În cazul acesta, se pare că m-am înşelat în privinţa lui Orban; de altfel, destăinuirile ambigue ale doamnei Orban nu mi-au impus un punct de vedere limpede în privinţa lui. Oti mi-a mărturisit nu o dată că l-a îndemnat la un joc dublu, pornit din ura faţă de ruşi şi din dorinţa ca el să rămână până la urmă pe locurile natale. Dar dacă Orban a folosit-o doar pe Oti şi ura ei, lăsând să se creadă

despre el ceea ce în, realitate nu era? Mi-e tot mai greu să recunosc.

— Nu mă credeţi, Bunicule, nu mă credeţi, se jeluieşte Hirean şi de data asta nu mai stă pe gânduri, atinge cu vârful biciului spinarea costelivă a măgăruşului.

32

Îmbrăcată în halatul câmdva alb, încinsă cu un şorţ improvizat dintr-o cârpă murdară, Oti n-a pierdut nimic din ceea ce crede că înseamnă feminitate. Nu mă observă de la început. Sala de mese e cât un, hangar. După ce-a măturat-o – într-o găleată zace o grămadă de resturi de pâine şi oase – s-a apucat s-o spele. Câtva timp, împinge şi trage spre ea o bucată de lemn în formă de greblă, de care este agăţată o zdreanţă. Curăţă dalele de piatră, conştiincioasă, cu năduf, de parcă ar fi un bun ce-i aparţine. Pare nemulţumită de ceea ce face. Se aşază cu genunchii pe pătratele de beton şi adună cu un cuţit ştirb gunoiul dintre spaţii. Mă apropii de ea. Târziu îmi dau seama că vorbeşte de una singură. Îndeletnicirea a devenit automatism. Sufletul îi e călător. Aşa cum stă pe genunchii goi, i se văd de sub halat picioarele cândva suple şi frumoase.

Hirean m-a lăsat la marginea şantierului. Odată uşurat de ceea ce voia să-mi spună şi nemulţumit de spusele mele, s-a întors. Mi-a arătat doar cu mâna construcţia masivă, luminată puternic de zecile de becuri, şi sala de mese aflată in apropierea râului. Din partea aceea se aud guiţaturile porcilor şi Hirean îmi dă de înţeles că rămăşiţele culinare pregătesc altă mâncare, cantina crescând zeci de godaci.

Pesemne m-am lovit de un scaun şi zgomotul a atras atenţia mai întâi a unei fete diforme, alcătuită

parcă dintr-o jumătate de trunchi uriaş.

— Tu Oti, domnul-tovarăş pe tine te caută, spune ea, râzând cu gura până la urechi.

Oti mă observă. Îmi face un semn discret cu ochiul şi îşi vede mai departe de treabă.

— Nic, mai am câţiva metri pătraţi. De fiecare dată când mă apuc să şterg, număr metrii. Am spălat până acum două sute patruzeci. Mai am optsprezece.

Se ridică şi apucă teul cu cârpa înfăşurată în jurul lui. Mâinile îi sunt cu mult mai agere. Cred că în ultima porţiune a dat rasol. Aleargă grăbită într-o dependinţă şi iese de acolo îmbrăcată în rochia pe care i-o ştiu atât de bine. În urma ei vine bucătăreasa cu o sacoşă. Nu-i greu de înţeles că parte din proviziile din ea îmi sunt destinate şi mie.

— E de porc, Nic, ieri au murit vreo zece. Cad aşa de pe picioare şi responsabilul, ca să nu se piardă carnea, îi taie fără să mai cheme veterinarul la vreun consult.

Simt o umezeală în gâtlej.

— Nic, să nu-ţi faci probleme, eu ştiu de ce mor. Fetele aruncă la un loc şi oasele de peşte şi bucăţile de sârmă cu care sunt legate baloturile de lucernă. Săracii înghit totul. Să nu crezi că aş fi în stare să-ţi aduc… Am văzut pe fereastră trăsura cu măgarul lui Hirean. El te-a condus, dar îndemnul de, a mă vedea e al tău. Nic, dacă aş fi numai cu câţiva ani mai tânără, cu un alt trecut şi viitor, cred că n-ai mai pleca de aici, iar eu nu mi-aş mai pierde vremea cu ţările străine. Aşa de rău mi-a părut atunci că nu ţi-am putut spune mai multe despre mine şi Toni. Aşa-i că ai crezut tot timpul că Pol e băiatul lui şi al meu?

— Am crezut, Oti, şi am sentimentul că mai cred şi acum, cu toate că ai afirmat contrarul.

— Am afirmat adevărul, Nic. N-am fost bună de copii. Aş fi dorit, doamne, cât aş fi vrut. Altfel l-aş fi legat pe Eszter de mine, poate şi pe Orban. Nu mi-a fost dat să am. Noroc, nenoroc, nu-mi dau

seama. În vâltoarea evenimentelor prin care am trecut a fost poate mai bine că natura nu m-a înzestrat cu urmaşi. Ce m-aş fi făcut, Nic, atâţia bărbaţi am cunoscut, încât, ca şi Gogu al tău, am stat într-o noapte să-i număr. Am adormit. Nici nu ştiu la ce cifră ajunsesem. Ce rost mai au amanţii dacă din ce-au lăsat nu s-a zămislit nimic? Numele lor n-au meritat nici măcar să fie ţinute minte.

— Oti, voiam să te întreb, Orban când şi-a pierdut braţul?

Se uită la mine pe furiş, ca o pasăre ce se simte încolţită, apoi îmi trece sacoşa cu iuţeală; cu aceeaşi grabă îşi ridică un ciorap, fără să ţină seamă că elasticul de la portjartier se află într-o zonă unde indecenţa începe să fie evidentă.

— Pur şi simplu am uitat să-ţi spun. În fond ar fi trebuit, dar vina e a ta, Nic, întotdeauna mă grăbeşti, de parcă ai vrea în acelaşi timp să fii în mai multe părţi şi niciodată acolo unde ţi-e sufletul. Să nu-mi spui că nu ţii la mine. Oti simte asta. Mă iubeşti, Nic, dar în felul tău, dragostea ta fiind o căutătură din ochi. Pentru mine e destul şi atât. De fiecare dată când ajungeam cu povestea acolo unde doream s-o sfârşesc, ca să-ţi pot mărturisi ce simt pentru tine, te fofilai, te ascundeai în tine, invocai un motiv minor ca să mă părăseşti. Noaptea trecută te-am aşteptat la mine, Nic. În fond eşti bărbat. N-ai venit nu pentru că îţi sunt indiferentă, hai, te rog, recunoaşte.

— Oti, cum să-ţi spun, încerc, dar ea îmi duce mâna luată de la ciorap la buze şi mă opreşte.

— Nic, nu-i nevoie. Ajunge, pentru o femeie ca mine e chiar prea mult. Sunt o bătrână guralivă, dar sufletul, inconştient, mi-a rămas la fel de tânăr. Ma crezi că dacă nu mi-ai fi adus aminte aş fi crezut, în continuare, că Adolf avea două mâini? Când l-am dezgropat nici măcar nu m-am uitat. Cred că groparul ăla de Gogu a descoperit-o, mi-am dat seama după cum se uită că are ochi de spion. Nic, pe cuvânt, toată faţa i s-a schimbat

când a dat cu ochii de oamenii ăia cândva vii, care au stârnit atâtea sentimente, iubiri şi duşmănii. Pentru mine erau morţi obişnuiţi. Cearta mea cu Gherghina n-a avut în decursul timpului decât un singur motiv: credinţa ei că Sofronea a fost trădat de Orban, după întâlnirea aia a lor în beci. Sofronea a fost un om slab, Nic, chiar foarte slab. De fiecare dată când vorbea cu Gherghina româneşte, de se întâmpla să treacă prin preajmă un rus, o dădea pe limba celuilalt, cu toate că Gherghina nu ştia o boabă din limba lui Puşkin. Vrei să-ţi recit o poezie de dragoste de-a lui? Nu vrei, o simt, pe tine te interesează Orban şi mâna lui, parcă fără mână n-ar fi fost tot el. Mâna aia a jucat un mare rol în amorul meu, Nic. Mi-a ras într-o seară una cu ea, încât am crezut că mă omoară. Nu ştiam că e de lemn. Şi-o ascundea cu atâta discreţie, mă mângâia cu ea în momentele de uitare atât de focos, încât am crezut că un dar nepreţuit a dat peste mine. Eu niciodată, Nic, în mintea mea mu mi l-am închipuit fără mână, crede-mă, deşi am fost aproape martoră când şi-a pierdut-o. L-aş fi lăsat dacă aş fi avut măcar o clipă convingerea că nu-i a lui. A încercat o dată să-mi explice ceva ce eu ştiam, dar l-am oprit, aşa cum am făcut-o cu tine adineauri. La ce bun'? Adevăr şi iar adevăr. Femeile n-au totdeauna nevoie de adevăr. Eszter i-a spus că dacă-i mai dă târcoale lui Sisi îl omoară. Orban nu s-a cuminţit. Într-o dimineaţă când m-am dus la vânătoare cu Toni, l-am găsit în apropierea şanţului care înconjoară castelul, într-un lac de sânge. Noaptea auzisem că cineva a tras de pe metereze un foc de armă. N-am crezut să fi fost Eszter. Era prea ameţit în seara aceea. Cu toate astea a fost convins, în mintea lui amorţită de alcool, că Orban e împreună cu Sisi şi fără să stea pe gânduri a ochit. Se pare că nu era chiar atât de beat din moment ce un cartuş, cu care omori urşi, i-a rupt bietului Orban mâna din cot. Eu şi cu Toni l-am dus la spital. Orban nu

s-a dat înapoi să recunoască accidentul de vânătoare de care vinovat era el însuşi. Eszter i-a plătit lui Orban, pentru gestul său, o avere.

— Oti, un lucru nu înţeleg, de ce l-ai iubit pe Orban aşa de mult? Doar pentru calităţile lui…?

— Doamne, Nic, cât eşti de copil! O femeie poate iubi pentru o mie de motive. Eu îl iubeam, şi-l mai iubesc, pentru felul cum o iubea pe Sisi. Îl iubeam pe el aşa credeam la început, pe urmă mi-am dat seama că iubirea la mine era un amestec de simţ matern cu un alt sentiment, nici nu ştiu cum să-l numesc… Mi s-a spovedit, nu o dată, că se va sinucide, că el, în afara acelei fete pe jumătate nebună, nu vrea să mai cunoască pe nimeni. Le-am aranjat întâlniri, Nic, în ele vedeam nu numai jertfa mea pentru un om care era atât de sincer, înеât accepta să-mi împartă patul pronunţând de fiecare dată la urechea mea numele ei. Eu am fost ea, Nic, pentru Orban eu eram Sisi. Îţi poţi închipui aşa ceva? Venea la mine tremurând când n-o putea vedea şi mă iubea cu o pasiune oarbă, având tot timpul sentimentul că o strânge în braţe pe smintita de Eva. Că era o smintită.

— Şi Pol, Oti, Pol al cui e atunci?

— Al Evei şi al lui Orban, adică într-un fel era şi al meu. Poate era mai mult al meu decât al ei, doar Orban şi după moartea nebunei mă numea în clipele de uitare tot cu numele ei. Atunci am început să-l numesc şi eu cu numele celui pe care îl aveam în gând. Nu se supăra. Trăiam împreună, dar amândoi ţineam în braţe dorinţă străine. Dorinţa mea străină, din invidie, era o invenţie. Eszter a aflat din gura mea că iubita lui copilă e însărcinată cu Orban. M-am oferit să preiau odrasla adoratei sale fiice. Grigoropol era lefter. I-am luat pistolul de la tâmplă când a aflat că sucita l-a preferat pe Orban. I-am zis să nu facă vreo prostie. În ochii lumii putea fi el legitimul fericit; el i-a dat lui Pol numele, ca la câteva săptămâni, cu taşca plină de bani, să se care în cele patru vânturi.

L-am iubit pe Pol, cum l-aş fi iubit pe propriul meu fiu. După moartea Evei, Eszter mi-a lăsat o sumă frumuşică să mă ocup de educaţia lui. De Orban în continuare n-a vrut să audă. Şi-atunci Orban şi-a revărsat toată dragostea asupra mea, dar în felul în care ţi-am amintit. Eu îi ziceam Adolf, Valter, Volf, cum îmi venea la gură, el mă numea într-un singur fel, cu numele celei cu care a făcut copilul. Copil handicapat şi el, Nic. A venit, te-a lăsat, a plecat. Om normal este ăsta? El crede că sunt mama lui, cu toate că i-am spus de o mie de ori că nu-i sunt nici măcar mamă adoptivă. După venirea vremurilor în care trăim, l-am convins să-şi schimbe numele. Nu era greu să-l cheme Purcărete. Un om care doreşte să se debaraseze de o lume putredă şi de un nume la fel de întinat se bucură de simpatie în regimul vostru, Nic.

Am părăsit drumul şi mergem amândoi pe malul apei, ocolind intrândurile şi ieşirile, fără să ştiu de ce Oti ţine să ne întoarcem nu pe scurtătură. Am sentimente contradictorii pentru femeia aceasta. Uneori cred, aşa cum spune şi ea, că nu-mi este indiferentă. Poate aş fi făcut un pas înainte în privinţa unei simpatii platonice, dacă n-aş fi avut credinţa că în mine Oti vede pe altcineva, că nu reprezint în ochii ei decât osatura pe care mintea ei plină de fantezie aşază un alt trup şi se adresează unui alt suflet.

— Oti, nu se poate să nu ştii că într-o noapte Orban, Sofronea şi Golgoţiu s-au întâlnit în acelaşi loc. Gogu mi-a spus în urma cercetărilor sale că toţi aveau în stomac aceeaşi mâncare, indiciu sigur că unul dintre ei a desfăcut o conservă. Din spusele aceluiaşi Gogu, conserva era rusească.

Oti râde, mai întâi chicoteşte doar, apoi îşi dă capul pe spate şi nu se mai opreşte din hohotit.

— Nic, conserva eu am deschis-o. Era a mea. Înainte de a pleca din mina de care ţi-am vorbit, am pus mâna pe tot ce-am găsit la Serghei. L-am furat adică, acesta a şi fost scopul pentru care nu l-

am refuzat, cu toate că-l iubeam atunci la nebunie pe Alioşa al meu, violonistul. Nic, conserva aceea ne-a ţinut pe amândoi în viaţă. Poate nu mă crezi. Nu mai aveam ce mânca, rămăsesem fără de nici unele. Conserva o păstram la mine, în sân, să n-o pierd, îi amânam deschiderea până în clipa când puterile urmau să ne părăsească definitiv. Ne-am hrănit cu coajă de copac, dar la un moment dat au dispărut şi copacii; în zonele polare, pe măsură ce înaintezi spre nord, verdele brazilor se transformă într-un pustiu alb. Eu şi Alioşa nu vedeam în faţa ochilor decât peştii aceia din conservă, cum aleargă înaintea noastră într-o împletire jucăuşă, nebunească. Şi noi alergam după ei, să-i prindem. Cred că, la un moment dat, eram nebuni amândoi, puterile ni se înzeciseră, puneam conserva în faţa noastră şi ne prefăceam că mâncăm din ea. Nu ne ajungea una şi atunci mai scoteam o tinichea din traista invizibilă, o deschideam cu tot dichisul şi ne ospătam din ea tot mai mofturoşi, ca nişte oameni sătui. Nic, n-am vrut să renunţ la conserva aceea de şprot.

— Oti, eu te-am întrebat ceva precis.

— Şi eu ţi-am răspuns la fel de precis, Nic. Se aflau toţi trei în locul unde, îl ascunsese Gherghina pe Sofronea. Orban devenise pentru ei un om de încredere. Sigur, Nic, pe mine nu m-au prea interesat problemele militare, dar când a venit la mine Gherghina şi mi-a zis că în afară de nişte urzici de toamnă şi lapte de bivoliţă n-are ce să le dea de mâncare, m-am dus cu conserva mea. Atât aveam în seara aceea.

Rămân trăsnit. Cum putea Oti să le ofere o conservă de peşte când ea intrase în stăpânirea ei cu câţiva ani mai târziu, în timpul detenţiunii în nordul Siberiei?

— Oti, conserva n-ai putut să le-o dai tu. N-aveai cum, pe vremea aceea nu fuseseşi încă deportată. Oti, de ce mă minţi?

— Nic, tot ce ţi-am povestit cu conserva e adevărat.

— Poate să fie adevărat, nu contest, dar la timpul amintit n-aveai cum să le dai tu conserva.

— Aveam, Nic. Poate fac o mică confuzie, dar una atât de mică, încât nici nu-mi bat capul cum de-am încurcat timpurile. Sofronea era dezertor. Cumal a crezut că a fugit şi se ascunde undeva. Avea de gând s-o aresteze pe Gherghina, numa ea, în concepţia lui, putea să-l fi ajutat. Se pare că Gherghina l-a refuzat într-o seară pe Cumal şi el a venit la mine. Nic, eu dacă vreau uit şi ciupiturile de vărsat şi în seara aceea le-am uitat, avea un zâmbet fermecător şi o gropiţă în obrazul stâng… A adus nişte salam şi o cutie de şprot, o sticlă de votcă şi o mare poftă de dragoste, cred că altceva n-avea la el.

— Şi în noaptea aceea el ţi-a spus că peste câteva zile va începe atacul şi că atacul va fi frontal.

— Mi-a zis, Nic, ţin şi acum minte că mi-a zis.

— Şi tu i-ai mărturisit cele aflate lui Orban! Nu se putea ca o asemenea veste s-o ţii numai pentru tine.

— Sigur că i-am spus, le-am spus-o la toţi trei, dimineaţa, după ce-a plecat Cumal şi m-am repezit cu conserva la Gherghina.

— Oti, nu te supăra că sar de la una la alta. Orban a făcut parte dintr-o gardă numită a zdrenţăroşilor, formată în Purcăreţi înainte de război şi care a acţionat ulterior, când au început luptele pentru cucerirea Ardealului de Nord?

— Nic, ţi-am spus, pe mine politica m-a lăsat rece. Şi la Viena şi la Pesta, unde am învăţat meserie, am auzit multe, am avut de-a face numai cu oameni unul şi unul, dar chestiile politice nu m-au interesat. Părintele Gaspar m-a încredinţat că aş face un act apostolic dacă i-aş da lui Orban un bileţel cu câteva nume. Am citit şi eu numele, de teamă să nu-mi dea păcătosul de preot altceva. Am

adăugat prin viu grai că dacă s-ar întâmpla ca oamenii pomeniţi pe hârtie să ajungă la el, să-i trateze ca prieteni, deoarece până în ultimul moment şi-au slujit patria maghiară. Nic, tu mă indispui, zău. Am crezut că ai venit să discutăm despre ceea ce are omul mai scump pe lume, dragostea, şi când colo tu… Ştii ce m-am gândit? Dacă îmi ies formele de plecare îţi las ţie moştenire „Noaptea Sfântului Bartolomeu“, am văzut că ţi-a plăcut… I-am spus lui Pol că răzbunarea lui pe fostul bunic dinspre mamă e ruşinoasă, nu trebuia să-l fure pe Eszter şi cu atât mai puţin să-mi aducă mie din lucrurile lui. Nimeni, Nic, în afară de tine şi el, nu ştie de uşa mascată cu o draperie. Nu-i aşa că mâine ai să vii şi tu la înmormântarea lui Orban? Am o presimţire. Ca să fiu cinstită, uneori, în nopţile mele de tihnă sufletească, am impresia că Orban m-a folosit fără să ştiu şi fără ca eu să dau vreo importanţă acestor lucruri. De fapt, puţin îmi pasă. Îmi era de-ajuns să mă gândesc la Eva, la felul cum se apropia el de ea, cum se răsucea spurcata în ciotul lui de lemn, ca să simt că-l iubesc şi eu la nebunie. Tu crezi, Nic, că ce i-am spus eu, din cele aflate de la Cumal, i-au putut fi de folos?

N-am de gând să-i spun lui Oti nimic. Gogu mi-a mărturisit din prima clipă când a văzut-o că Oti reprezintă pentru el un caz tipic de schizofrenie. Nu i-am dat crezare şi nici nu sunt convins pe deplin de diagnosticul lui, Ar fi prea simplu. Iar viaţa ei ar fi redusă la nimic dacă ar fi încorsetată într-o schemă medicală. Cert, pentru mine, este un singur lucru. Orban a profitat cât a putut de Oti. Din moment ce i-au parvenit numele trimise de Gaspar şi nu i-a comunicat nimic lui Sofronea şi lui Golgoţiu de ele, înseamnă că era interesat în ce aflase şi era la curent cu ce aveau de gând să facă cei patru voluntarii înscrişi în batalionul de sacrificiu al lui Cumal. Şi mai ştia ceva Orban, că punerea la cale a unei încercări de cucerire a

colinei, prin vâlceaua din stânga, putea fi fructificată tot în folosul său, indiferent cine anume avea să tragă în compania lui Purcărete. Când şi-a dat seama că Sofronea a refuzat să îndeplinească ordinul, nu i-a fost greu, prin aceeaşi Oti, să-l pună în gardă pe Gaspar, ca oamenii săi să ducă la capăt ceea ce Sofronea socotise o crimă.

33

Gogu Pomişor e în vervă. Capul modelat după tigva găsită de Vasile e acoperit cu un cearşaf ud, în timp ce alt model, viu de data asta, în persoana Gherghinei, aşteaptă să fie imortalizat. Simt că nervii îmi cedează, cu toate astea zâmbesc şi laud truda plină de zel a colegului meu. Secărica galbenă la culoare, pâinea neagră şi bucăţile de slănină şi ceapă explică zelul lui Gogu şi lipsa reticenţei obişnuite. E limpede, cu toată dăruirea pusă în pământul pe care-l învie cu mâinile sale dibace, nici pe departe acest mod de manifestare artistică, direct după un model viu, nu-i este la îndemână prietenului meu.

— I-am zis, Nic, să mă lase în pace, uite că nu mă lasă, se plânge Gherghina într-un fel ce numai a părere de rău nu sună. Dimpotrivă. E mândră că Pomişor i-a propus să-i facă chipul,

— Meştere, m-am apucat de o treabă ce-mi produce reale plăceri, dar am impresia că timpul n-o să-mi permită să termin opera, nici dumitale s-o admiri.

— De ce, Gogule?

— Nu te-a găsit Achim?

— N-avea unde să mă găsească. Am fost pe şantier, apoi am zăbovit pe malul râului, încercând să leg una de alta, ca de o aţă ce se rupe mereu, faptele acestei zile coroborate cu celelalte şi mai nelegate între ele.

— Gherghino, regret, nu merge, secărica e de vină, ţi-am spus, strigă Gogu şi cu un pumn face terci contururile unui bust ce începea să se profileze cu greu.

Gherghina răsuflă uşurată, înţepeneala în care a ţinut-o Gogu a amorţit-o, iar trăsăturile prinse cu coada ochiului în oglinda lutului ce voia s-o reprezinte i-au dat de înţeles că nu numai că nu e bine să-ţi faci chip cioplit, dar e chiar împotriva firii ca, viu fiind, să-ţi omori înfăţişarea într-un pământ nemişcător.

— Bine-ai făcut, dragă Gogule, se bucură Gherghina de data asta sincer şi îşi toarnă şi ei un pahar, uiţându-mă cu desăvârşire. Bea dintr-o înghiţitură, fără să se strâmbe ca Pomişor când are de-a face cu tării care îi plac.

— Ce ţi-a spus Achim?

— Păi mi-a spus mie, Nic, că musai să te întorci de unde ai plecat, că şefii sunt tare supăraţi că te-ai amestecat în viaţa noastră.

Mă uit la Gogu. Soarbe cu încetineală restul de băutură şi se ridică anevoie. Pe o sfoară, întinsă între grajd şi coteţul păsărilor, se zbate în vânt, spălată şi pusă la uscat, o rochie neagră, împletită de mână, iar în spatele ei, ascunşi privirilor, atârnă nişte ciorapi vopsiţi în după-masa aceea; restul de vopsea aruncată înnegreşte pământul ogrăzii în câteva locuri.

— In schimb priveşte aici, spune Gogu, voind, probabil, să-şi ia revanşa pentru nereuşita celei de-a doua încercări, cea care ar fi trebuit să-i sugereze nu o reconstituire fidelă, ci propria lui înţelegere despre profilul Gherghinei.

Rămân stupefiat. Cearşaful ud ridicat de pe căpăţâna găsită de Vasile îmi relevă o înfăţişare atât de cunoscută, încât am impresia că de abia m-am despărţit de ea.

Gherghina îşi vede de-ale ei, înţelege că avem de vorbit treburi ce n-o privesc. Nu-şi cere scuze

că ne lasă şi nici nu ne dă de înţeles că plecarea ei n-ar fi voită. Îi e totuna.

— Maestre, se pare că am lezat sensibilităţi care depăşesc autoritatea noastră.

Continui să privesc la chipul pe care Gogu îl răsuceşte, mereu nemulţumit de unele amănunte şi încântat de altele dictate de înseşi oasele craniului.

— Gogule, seamănă cu cineva şi nu-mi dau seama cu cine.

— Lasă asta. Un mort căruia i-am dat viaţă, atâta tot. De când am primit telegrama am bănuit că mă chemi în zadar. Nu era vorba de un profit material, ştii doar că nu mă pretez la aşa ceva, ci de cel moral. De obicei simt că întineresc de fiecare dată când amândoi sau singur sunt sau suntem în stare să dăm de urma unei crime, iar eu reuşesc să fiu la înălţimea propriei mele înţelepciuni în prinderea făptaşului. De data asta cred că la acest capitol mi-ai dat nota insuficient, deşi m-am străduit cât am putut. _

— Gogule, mi-ai fost mai mult decât de folos. Ai făcut tot ce ţi-a stat în putinţă.

— Nu, sigur puteam mai mult! Am ştiut însă de la plecare, din tonul lui Alexiu, că te-ai băgat într-o dandana şi că fără voia dumitale ai să mă atragi şi pe mine. De ce n-or fi dorind acolo sus adevărul? Stau uneori şi mă întreb de ce omenirea face atâtea eforturi pentru a instaura o moralitate cât de cât acceptabilă. Faci un asemenea efort, încerci să-l clarifici, şi pac, o dată ţi se dă cu tifla că te amesteci unde nu-ţi fierbe oala. Înseamnă că ştiu şi ei ce ştii dumneata şi nu le convine. A, era să uit, poate ai observat că în ultima vreme în conduita mea s-a schimbat câte ceva, apucături altădată intrate firesc în nomenclatorul meseriei.

Gogu scoate din buzunar batista cu care îşi şterge nasul, mototolită şi nu prea plăcută la vedere şi din ea despachetează cu grijă un obiect ce până la urmă se dovedeşte a fi un simplu fir de păr. Nu-i un fir de păr obişnuit, ci unul lung,

sănătos, la unul din capete deteriorat fără doar şi poate de… Da, ţin minte, şi nevastă-mea avea câteva instrumente, eu aşa le spuneam. Le aşeza pe plita încinsă, îşi prindea în foarfecă uneia din ele o şuviţă de păr, apoi o răsucea cu fierul, dându-i forma dorită. Munca era neîntreruptă, până la terminarea coafurii, alte două instrumente aşteptând încălzite să fie grabnic întrebuinţate.

Gogu mă cercetează atent. Intuieşte că luarea-aminte îmi este distrasă de altceva.

— Credeam că te interesează, îmi zice el, era prins exact la marginea găurii prin care a pătruns glonţul în ceafa lui Orban.

Mă încrunt. Firul de păr nu face altceva decât să-mi elimine o bănuială şi s-o întărească pe alta.

Intru în tinda unde Gherghina îşi pregăteşte colacii pentru pomană. Fredonează un cântec. Simt în truda mâinilor ei că ceea ce face e o treabă ce se vrea în sufletul ei terminată cât mai iute.

— Gherghino, nu te supăra, dar în noaptea când în ascunzătoarea lui Sofronea au venit Orban şi Golgoţiu mai era cineva de faţă?

Se opreşte din frământat. Fruntea i s-a încreţit brusc, în loc de o cută distinctă, au prins contur patru, trase parcă cu linia.

— A fost, Oti, ea a adus ceva de mâncare, nu mai ştiu ce, mi se pare că o conservă şi nişte băutură. Da, da, aşa a fost. N-a scăpat Orbănoaia prilejul să se laude că ciupitul de Cumal, văzând că eu nu-i deschid, s-a dus la ea. Om l-a făcut, astea i-au fost vorbele. Le ţin minte pentru că în dimineaţa următoare am vrut să-l rog să-l lase pe Sofronea în viaţă. Am vrut, dar nu l-am rugat.

— Au stat mult împreună cei trei? Spun trei, deoarece am credinţa că lăudăroşenia de care ai amintit, din partea lui Oti, n-a fost rostită de faţă cu cei aflaţi în subsol.

— Ce-au discutat cei trei nu ştiu, Nic, n-am fost acolo şi nici Oti n-a fost. La nicio jumătate de ceas, Golgoţiu a plecat în berc, să inspecteze

trupele, Sofronea s-a apucat să citească o carte veche găsită în casă, „Visul Maicii Domnului”, iar Orban, însoţit de Oti au luat-o spre vad, pe acolo avea el obiceiul să urce la ai lui.

— Gherghino, te rog să te gândeşti bine înainte de a-mi răspunde, Orban a mai fost văzut prin sat după aceea?

— De ce să mă gândesc bine, n-am pentru ce, doar a doua zi Sofronea a fost împuşcat, seara l-au găsit mort lângă monumentul eroilor din primul război mondial pe Golgoţiu, iar a treia zi a început atacul cel mare. Atunci au murit ai noştri cu miile, urcau dealul şi se rostogoleau de pe el ca nişte trunchiuri; cădeau în apa râului, roşie, de parcă apa ar fi fost un balaur cu mii de capete tăiate, din care sângele nu se mai oprea. Am întrebat-o pe Oti, pe urmă, ce s-a întâmplat cu iubitul ei? Mi-a răspuns, aşa cum îi e felul: a lăsat-o şi a fugit cu ai lui, ori poate o fi murit, mi-a zis. Până în ziua când, spune ea, i-a descoperit hoitul, acolo sus, lângă coamă. Dăduse îngheţul, un îngheţ timpuriu. Vasile începuse să mă lovească în burtă, iar ea, Oti, a venit la mine după pânză de cămaşă, voia să-l primenească pe Orban şi să-l îngroape cu cinste. N-a spus nimănui unde l-a înmormântat şi numai umbletul ei ascuns în acelaşi loc unde şi-au găsit odihna Sofronea şi Golgoţiu mi-a dat de ştire că duşmanca şi l-a aşezat pe-al ei lângă eroi.

— De ce crezi, Gherghino, că Orban a fost duşman şi ceilalţi doi eroi? întreb, fără să-mi argumentez întrebarea.

— Păi, simplu. Dacă colonelul s-a împuşcat, înseamnă că n-a vrut să lupte acolo unde ştia că ai lui or să moară. Sofronea a fost omorât, că el era de-al pământului şi s-a opus să-şi ucidă fraţii. În schimb, Orban s-a dus sus la ai lui şi de acolo a tras cu mâna lui beteagă, că ştia să tragă la fel de bine şi cu mâna moartă cum ştia să şi iubească cu ea, din spusele duşmancei de Orbănoaia. Că lumea zvonea că cu mâna aia îi făcea farmece şi oarece

minuni, de n-a avut, dracului, suflet decât pentru el.

Aud scârţâitul porţii. Ies din bucătărie şi ajung la timp lângă masa lui Gogu, unde acesta îşi contemplă opera abia finisată. Lutul din care încercase să dea viaţă chipului Gherghinei e aruncat, cu suportul de lemn cu tot, lângă coteţul găinilor şi câinele hălpăie din el de parcă n-ar fi pământ, ci o bucată de carne.

E Achim cel intrat în curte. Mă îndrept spre el. Nu-i convine că a dat tocmai peste mine, deşi sunt sigur că aflase unde sunt.

— Tovarăşe maior, am primit al doilea telefon. Era la aparat chiar căpitanul Alexiu. De data asta a vorbit în numele colonelului Leonte. Prodan a încercat să copieze ce repetam eu cu voce tare, dar nici el, nici eu nu suntem prea tari la scris.

— Şi ce-a zis? întreb eu, în timp ce frământ între degetele umede glontele scos din ţeasta peste care Gogu a modelat chipul acela atât de cunoscut. Numai când mă uit mai bine la Achim şi îmi întorc privirile spre „lucrarea" lui Gogu, înţeleg asemănarea dintre cei doi. Mi se pare o glumă proastă, îmi zic şi schiţez o urmă de zâmbet ce-mi piere rapid. Capul de pe masă a fost zărit şi de Achim. Uită ce are să-mi spună. Zâmbeşte şi el, zâmbetul i se transformă în mirare copilărească, apoi în uluială.

— Seamănă cu tata, şopteşte el, revenind la tonul de glumă, dar imediat faţa îşi înăspreşte trăsăturile, ochii parcă se adâncesc în orbite, iar mâinile tremurătoare încearcă să pipăie, fără însă să atingă huma încă moale.

— Gaura am lăsat-o aşa cum a fost, meştere, mi se adresează Gogu, ca şi cum sergentul nici n-ar fi fost acolo şi nici nu i-ar fi observat paloarea de pe faţă.

— E tata, seamănă leit cu el…

Achim scoate din buzunarul vestonului un portofel jerpelit şi din el apucă cu două degete

tremurânde o fotografie, pe care ne-o trece fiecăruia.

— Nu-i aşa, Achime, că seamănă cu Tavi? Eu i-am zis domnului Gogu, dar dumnealui nici că i-a păsat, a ridicat din umeri.

— Cine e Tavi, întreabă Gogu, făcând o legătură pe care până atunci o refuzase din comoditate sau din cauza secăricii.

— Tavi e tata, îl chema Octavian. Satul îl ştia de Tavi.

Aş vrea în clipa asta să fiu în altă parte, nu acolo, de faţă cu fiul a cărui palmă făcută căuş se preumblă deasupra reliefurilor de lut. Achim tremură, apoi o voinţă interioară îl readuce la calm.

— Deci Andronic a avut dreptate, tata a fost împuşcat pe la… !

— Domnule Achim, am să fac un raport amănunţit, chiar dacă până la urmă n-o să-ţi fie de folos decât dumitale. Cu o singură rugăminte, să-l păstrezi mai bine decât au fost păstrate de rude şi de amici însemnările fostului locotenent Octavian Purcărete. Nu te grăbi să tragi concluzii, concluziile dumitale mi-au făcut mie destul rău, altfel n-aş fi chemat la ordine.

— Tovarăşe maior, vorbeşte aproape gângav Achim, căpitanul Alexiu mi-a transmis să vă comunic din partea superiorilor că aţi fost reangajat, dar că la primirea acestei veşti să lăsaţi totul baltă, să nu faceţi nicio însemnare, niciun raport, adică să vă reîntoarceţi ca şi cum n-aţi fi fost niciunde. Şi mai vreau aă vă transmit ceva, tot din partea dumnealui, o veste tristă de data asta. Purcărete sau Pol, cum îi spuneţi, a fost prins la talcioc vânzând nişte tablouri furate, tablouri de o valoare… Aşa că să nu-l mai aşteptaţi nici pe el, n-are cum să vină.

— Stau şi mă întreb, Gogule, de ce m-o fi adus aici, mă întreb şi nu pricep nimic.

— Vă pot spune eu, tovarăşe maior… Pol v-a iubit foarte mult. Mi-a mărturisit Macarie, lui i-a

povestit Purcărete când s-a dus la gară să vă aştepte. A zis că v-a chemat că-i era teamă, că sunteţi un suflet moale, sensibil, ori, cum a zis Macarie, capabil să vă faceţi rău cu mâna dumneavoastră atunci când alţii se poartă nedrept şi…

Sunt mai trist decât ar trebui să fiu. Îndelungata experienţă îmi spune cărui motiv îi datorez reangajarea. Îl ştiu, dar nu vreau să-l pronunţ. Numai că Alexiu se înşeală dacă îşi închipuie că sunt atât de sensibil, în înţelesul lui slab, încât să nu pun pe hârtie ceea ce am aflat. E datoria mea. Aşa cum, poate în gândurile ei cele mai frumoase, mama şi-a spus că e datoria ei să mă aducă pe lume.

— Mă Achime, se porneşte Gherghina reapărută din nou în uşa tinzii, eu ştiu ce-i în capul tău. Eşti tânăr şi multe nu le-ai văzut şi multe nu le-ai înţeles, chiar dacă ai auzit despre ele. Pe vremea aia nimeni din cei rămaşi pe deal ori duşi de ape n-a fost îngropat ca lumea. Eu nu văd nimic rău dacă în copârşeul lui Golgoţiu îl aşezăm şi pe Tavi, uite ce cap frumos a avut, că i-l ştiu, bată-l să-l bată, că înainte de a se însura, dar chiar şi după aia, umbla nopţile şi cânta, avea o voce ca de fată. Urlau văile de glasul lui şi ieşeau mândrele pe la porţi şi lăcrimau când înţelegeau că pasul lui bate în altă parte şi că trece de porţile lor. Eram mai tânără cu mult, da şi eu m-am gândit o dată să-l împiedic în cucuruz. Nu că mi-ar fi căzut mie cu tronc, că doar era cu mult mai mare ca mine, dar aşa, să-i plătesc notele alea proaste de la matematică şi gramatică, arde-o-ar focul s-o ardă, că parcă omul când vorbeşte pune neapărat punct şi virgulă. Nu pune, şi trăieşte și fără asta. I-am zis că porumbul din lotul şcolii s-a opărit, că ar trebui udat şi ca să-i dovedesc că e aşa l-am chemat să mergem la Vii, acolo era terenul dat de comună pentru practica elevilor. S-a uitat la mine, poate la dorinţa din mine, ce n-o puteam ascunde, şi mi-a făcut cu

degetul, aşa cum îi fac eu lui Vasile când vreau să-i aduc aminte că-s singură şi tot de una singură l-am crescut şi ferit de prosţii. M-a ghicit şi n-a vrut, şi nu eram urâtă, Achime. Eu zic să-l băgăm în sicriu cu colonelul, că, la urma urmii, Golgoţiu, şi-a tras un glonte în cap, iar lui taică-tău i l-au tras alţii.

— De unde ştii, Gherghină, că i l-au tras? Circulă mai multe variante, una că a fost omorât la stogul lui Onişor, alta că a murit cu soldaţii lui, dincolo de linia ferată, cu toate că eu cred că n-a murit nici într-o parte, nici în alta.

— Nic, asta cred şi eu, numai că, dacă mergeam pe ce credem fiecare, atunci eu mă simt acum ca o fată mare, iar Achim îmbătrânit de parcă el mi-ar fi tată. Din văzute n-am de unde ştii, n-am fost la faţa locului. Înainte de a lătra câinele lui Blid, după ce-au venit cu oile la popas spre munte, am stat de vorbă cu Sofronea. Eu i-am dat vestea că la cotul râului Purcărete a fost nimicit cu companie cu tot şi că numa taică-tău, Achime, şi un soldat au scăpat. Tavi s-a îndreptat spre berc, de acolo s-a tras. Când a ajuns în pădure nu mai era nimeni. Un camion ars. Un camion mai mic, că numai cele deuă mitraliere pârjolite s-au mai văzut şi câteva puşti, dintre care una a fost găsită la un an şi ceva de Vasile şi Petrică Blid. Poate nu mă credeţi, dar în vremea aia, cu tot frontul, oamenii se gândeau la cules, alţii pe furiş îşi băgau plugurile în pământul încă nearat. Voiau oamenii să semene, ca să aibă la anul ce urma să vină ce să culeagă. Acum, când stăm de vorbă despre morţi, şi ne uităm la un chip de ţărână făcut de dumnealui, mai degrabă ne vine să lăcrimăm decât o făceam atunci. Pe vremea aia, moartea era la tot pasul, hulpavă, îşi năclăia coasa în ce avea ţara mai tânăr şi frumos. Şi mi-a zis Sofronea că Tavi are să meargă la comandament, că acolo sunt două posibilităţi: sau să recunoască intenţia lui de-a fugi la nemţi ori încercarea de nesupunere faţă de Statul Major sovietic, ceea ce până la urmă, tot condamnare la moarte urma să se

cheme. Achime, poate nu-ţi place ce-ţi spun, dar cei care l-au omorât îl duceau pe un cal deşeuat, răsucit pe pântecul lui ca un sac, cu mâinile şi picioarele legate sub burta animalului. Pe părţile din dreapta şi din stânga murgului stătea scris cu litere de-o şchioapă: „Aşa pățesc cei ce fug la fascişti.“ L-au prăvălit între linii alături de ceilalţi, împuşcaţi cu câteva ceasuri mai devreme. Noaptea, oamenii i-au luat şi îngropat pe unde au putut şi cum au putut.

Achim îşi scoate chipiul, păstrează parcă un moment de reculegere pentru amintirea fostului său părinte, apoi îşi caută batista şi se şterge pe fruntea asudată.

— Eu n-am nimic împotrivă, Gherghino, numai că rogu-vă, de murit a murit o dată şi a fost îngropat, nu mai vreau în ochii oamenilor să moară şi să fie îngropat a doua oară.

Simt în judecata lui Achim teama, teama pentru ce-a spus Gherghina, pentru ce-ar putea crede lumea acum, la atâta timp, din puţinul adevăr ieşit la lumină, despre ceea ce s-a petrecut atunci. Îmi pare rău că gazda lui Gogu nu şi-a putut ţine gura. I-aş fi lăsat lui Achim în raport varianta auzită acum, dar pe care i-aş fi relatat-o, altfel. N-am dus niciodată lipsă de iscusinţa de a nuanţa descrierea unei întâmplări. Gherghina a spus-o cum a ştiut.

— Locotenentul Purcărete Octavian a murit ca un erou, spun, fără să mă uit la Achim, fiindu-mi indiferentă în acea clipă starea lui de înălţare sufletească pentru ce mi-a ieşit pe gură. Îi aud călcâiele apropiindu-se unul de altul şi bocancii uscaţi pocnesc soldăţeşte, semn de respect nu numai pentru sensul dat de mine atitudinii fostului locotenent, dar chiar pentru Tavi însuşi.

— A, era să uit, Gogule, şi scot din buzunar glontele lustruit de degetele mele. L-am găsit împreună cu Vasile în…, şi ca să cruţ sensibilitatea lui Achim arăt doar cu bărbia spre ceafa cu gaura distinctă în lut şi în craniu.

Gogu cercetează glontele, îşi scoate ochelarii, îl priveşte din toate părţile, apoi nemulţumit de ce vede se ajută cu o lupă minisculă, unealtă pe care aveam şi eu, mai pe urmă, să o folosesc nu o dată în investigaţii.

— E tras dintr-un pistol de calibru mare, cert o vechitură. I-am dat atâta atenţie, deoarece două ghinturi de de pe ţeavă lipsesc, semn că au fost mâncate de rugină. Uite aici, îmi arată el şi, într-adevăr, observ că alama s-a înşurubat pe ţeava armei într-un fel ciudat, numai o latură îi este marcată de şerpuirea denivelată din interiorul ei.

Achim a albit.

34

În după-amiaza aceea Oti a refuzat să se ducă pe şantier. A trimis vorbă prin Vasile, băiatul Gherghinei, care avea de arat un lot în acea parte de sat, că nu poate, „fiind slăbită la suflet”. Am auzit cuvintele cu aparatul minuscul, am uitat de el, în timp ce stăteam pe o bancă în drum la umbra unui nuc, dorind să ascult o conversaţie a lui Blid Gligor. L-am văzut de câteva ori pe fostul primar ieşind din curte şi reintrând cu aceeaşi grabă. Bocăniturile la sicriul de nuc au încetat. La rugămintea celei ce l-a comandat, Blid a început să încrusteze pe copac frunze de stejar, migălite cu meşteşug.

Nu m-aş fi oprit să-l ascult pe Gligor, dacă n-aş fi avut pe moment impresia că dinadins îşi făcea apariţia în drum la intervale egale, din teamă să nu-i fie auzită de cineva discuţia ce o purta în curte. Casa, fiindu-i despărţită prin două grădini mari de celelalte în vecinătatea cărora se afla, avea siguranţa că din părţile laterale nu-l putea auzi

nimeni. Se temea doar de drum. Pentru asta îl şi cerceta.

Aparatul mi-a adus cu fineţea lui, în conductul auditiv extern, şi o altă voce, de data asta una de femeie.

— Dacă te mai laşi scuipat aşa, Gligore, eu iar mă duc la Traian…

E Todosia, nevasta sau fosta nevastă a lui Gligor. Vocea femeii, calmă, altfel, are în eă multă hotărâre. Sunt aproape sigur că Todosia îşi va duce amenințarea la îndeplinire.

— Femeie, mă laşi să-mi fac treaba sau ba?

— Te las, Gligore, ţi-am zis, te las de tot, că tu-mi ascunzi ceva şi eu vreau să ştiu ce-mi ascunzi… Că iei, ca un prost, vinile asupra ta şi te laşi îmbălegat de toate scursorile satului. Atunci cum să mai stau cu tine?…

Dalta îşi iuţeşte mersul în lemnul coşciugului. Îi aud şi şuieratul aerului cu care suflă ca să alunge aşchiile şi rumeguşul minuscul de la frunzele pe care le sculptează în cunună, pe o parte şi pe alta a sicriului.

— Porcul, că-i faci cununi, el care…

Todosia tace, nu-şi termină vorbele până la capăt, cu toate că aş fi dorit din tot sufletul să ştiu de ce-l face pe Orban cum îi vine la gură.

— Acu tu ce-ai cu el? Te răzbuni că mi-a spus atunci când a trecut podul că te scăldai noaptea goală, cu Traian, lângă luntre, şi că vă giugiuleaţi ca nişte…

— Nu pentru aia, şi lasă ce-a fost, Gligore! Eu am crezut că te bucuri că m-am întors, cu toate că nici fără Traian traiul nu mi-e trai, eu şi la el ţin.

— Ţine, nu te opreşte nimeni… Numai că-mi pare rău că nu m-ai lăsat atunci când eram mare şi tare, m-ai lăsat când mi-a întors satul spatele. Şi asta n-a fost în folosul tău, Todosie…

— N-o fi fost, nu zic. Numai că mie, dragul meu, puţin mi-a păsat toată viaţa de vorbele satului. Nici acum nu-mi pasă, altfel n-aş fi venit.

Şi când am plecat de la tine erai la ananghie şi tot în ea te afli, de vreme ce nu vrei să ieşi încă… Că tu nu vrei să ieşi, Gligore… Achim, dacă vrei să ştii, nici nu mai e militar, l-am văzut intrând în fosta casă a lui Onişor îmbrăcat civil, iar la cingătoare nu mai purta fala aia de pistol cu care amenința lumea. Că, dacă vrei să afli, pentru asta am şi plecat de la tine: te-ai dat cu ei şi ai oropsit oamenii, în loc să-i aperi după tot ce-ai făcut. Că omul, când ştie în sufletul lui că face un rău, e bine să-şi acopere cealaltă parte a inimii cu o faptă bună, dar tu nu şi nu, tu tot cu puterea… Tu chiar dacă nu-mi spui, Gligore, de ce-ai astupat cu tractoarele alea mari vâlcelele, pe unde se scurgea apa la râu, eu tot ştiu… Că ai primit poruncă să pui pumnul în gura oamenilor cu ce-a fost atunci, asta am înțeles. Tu le-ai zis mai-marilor că de vremea aia nu se poate scăpa dacă nu se schimbă faţa dealului, ca pruncii de azi să uite ce-a fost ieri. Uite că nu uită. Ai arat dealul, Gligore, şi pe urmă ai înțeles că nici porunca şefilor şi nici dorința ta de mărire, lingându-i, n-au fost cu folos. Pe deal nu plouă, cu toate astea vâlcelele încep să se sape din nou, singure.

O dată a fost aruncată pe capacul coşciugului, îi aud izbitura dură în urechi. Vreau să reduc din frecvența zgomotului, dar vocea lui Gligor se stinge. Nu mai simt nevoia reducerii decibelilor în propriul meu timpan.

— Nu pentru asta sufăr eu, Todosie, nu pentru asta mă las scuipat. Crezi că numai puterea mea ar fi fost de-ajunsă să mut dealul? Puteam eu să stau în cap, să adun toţi caii şi toate plugurile şi n-aş fi reuşit să fac ce-au făcut tancurile alea cu cupele mari cât o casă. Am făcut ce mi-au zis. Că şi eu am pus o vorbă să se niveleze iar e drept. Nici cu saşii nu-mi simt sufletul încărcat, că tot poruncă am primit să-i urc în vagoane. Pe cine am putut am scăpat, tu ştii foarte bine. Că doară nu eu am primit bani şi plocoane, nu eu am venit la tine cu hârtii pe

care erau trecute nume de oameni, tu ai venit, iar pe urmă împărţeai patul, banii şi băutura cu podarul, cu Traian al tău… Nu pentru asta stau pe băligar şi plâng înăuntrul meu, măcar că mi se cuvine şi mie parte din pedeapsă. Pentru asta şi trudesc atât de frumos la copârşeu, ca să mi se ierte cele de neiertat. Am mai făcut în lipsa ta încă vreo patruzeci de încrustări şi n-am cerut niciun leuţ, socotind truda mea o pomană numai de mine ştiută pentru ce am făcut cu păcat. Ce mă doare, Todosie, e altceva, draga mea. Şi, pentru ce-o să-ţi spun, eu zic că mă poţi lăsa, aş merita să fiu lăsat de o muiere ca tine…. Că eu te-am avut totdeauna dragă şi nu mi-a păsat că ce nu-ţi puteam da eu peste îţi dădea Traian… Un om care se ocupă de politică şi putere, Todosie, n-are multă poftă în el, nici dorinţi în trup pentru femei. Puterea îţi dă mai mult de furcă decât împărţeala patului; grijile şi gândurile mă făceau să nu fiu cu tine aşa cum poate era Traian, care n-avea în capul lui decât răspunderea podului, acolo, câteva scânduri şi atât…

— Da zi o dată, ce-o tot iei prin Căptălani?! îl pune la punct Todosia, voind să afle ce anume îi ascunsese până atunci fostul şi actualul ei bărbat, de se chinuia din propria voinţă, în fiecare zi, călare pe grămada de bălegar.

— Zic, Todosie, zic, dă-mi dăltiţa, că ghinda asta nu mi-a ieşit ca lumea, mai trebuie s-o scobesc un pic.

Dalta se aude, fin, mâncând cu grijă din carnea lemnului, şi, o dată eu ea, şi oftatul lui Gligor.

— Numai să nu mă spui, Todosie, să nu mă spui… Eu am ştiut de la Blidas, vărul ăla de-al doilea, de ţi-a adus înainte de război parfum şi roşeaţă de buze de la Pesta, pentru ce-a venit în Purcăreţii Vechi. Am ştiut şi n-am spus la nime. A vrut să mă bage şi pe mine în treburile lui, dar eu m-am încontrat. Atunci m-a ameninţat că dacă nu tac are să vie alţi ortaci de-ai lui şi-or să-mi facă

felul, că el cu mâna lui nu vrea să se spurce… Ce-a dres mai apoi nu ştiu, că eu am trecut dincoace, dar motivul pentru care am trecut la români ăsta a fost, să scap de el şi de-ai lui…

— No, şi ce păcat mare vezi tu în asta că ai trecut?

Gligor s-a oprit şi din cioplit.

— Păcatul îi altul, Todosie. L-am minţit pe maior, pe prietenul lui Purcărete. I-am zis că din berc au tras ruşii în Tavi, dar eu ştiam că era Blidas şi cu alţi trei voluntari, intraţi la Cumal cu gând ascuns, ca să-i pună rău pe ruşi cu ai noştri şi bine cu ungurii.

Gligor tace, oftează din nou, tace şi Todosia. Îi aud paşii. Probabil s-a dus până în casă şi s-a întors şi din nou are gura zăvorâtă.

— Păi, dacă erau voluntari la ruşi înseamnă că tot ruşii au tras, aşa că ce păcat mare înduri că ai minţit?

— Necazul l-am făcut înainte, Todosie, că doar nu dumnealui, maiorul, m-a urcat pe gunoi, ci sufletul meu întinat. Tu ştii cum e aia? Nu ştii şi n-ai ştiut niciodată, altfel nu te-ai fi purtat cum te-ai purtat cu mine.

— Gligore, înseamnă că şi Achim te-a bănuit cu ce nu i-ai spus, că doar minţeai despre tatăl lui. Poate pentru asta te-a şi duşmănit şi te mai duşmăneşte, a ghicit că ascunzi ceva, că ascunzând el nu poate face din tatăl lui ce-a fost… Da tu ai ştiut ori n-ai ştiut, Gligore, că vărul ăla al tău, de-al doilea, are de gând să tragă?

— N-am ştiut… L-am văzut doar în camion lângă mitralieră, eu le ziceam ruşilor în limba lor ce zicea un ofiţer român, că ruşii, ca să dovedească că ai noştri sunt vânduţi, au chemat de la statul-major şi un ofiţer. De-al nostrum. Nici asta nu i-am spus-o lui ăsta de stă la Oti.

— Şi-atunci de ce dracu n-ai zis ce-ai văzut, Gligore, se aspreşte vocea Todosiei şi dalta din nou sare pe capacul sicriului, aruncată cu furie de Blid.

— Pentru că atunci şi eu am crezut că Tavi vrea să fugă, am fost atât de prost că am crezut… Şi am mai crezut şi pentru că, de bucurie că ruşii mă socoteau prieten de-al lor şi ştiam că au să urmeze măriri, nici nu mai judecam ca un român, dacă vrei să ştii. Judecam ca ei ori poate mai rău decât ei. Că dacă unul ar fi zis că ăia nu vor să fugă, eu m-aş fi amestecat şi i-aş fi convins că numai fuga la duşman l-a făcut pe Purcărete Octavian să treacă apa cu ai săi. Pentru asta stau pe bălegar, Todosie, şi aş merita nici să nu te mai uiţi la mine, că n-am fost om atunci, am fost un nimenea, un vândut dacă vrei… Achim nu m-a pus niciodată la o asemenea pedeapsă, eu mi-am dat-o şi am lăsat să se înţeleagă că mi-ar fi dat-o el, ca să văd ce ascunde sau ce-a aflat despre mine. Că dacă el ar fi ştiut adevărul nu mai scăpăm de naganul lui. Dar el nu ştia, Todosie, el numai bănuia şi, pentru că nu putea dovedi nimic, mi-am văzut de pedeapsă şi pe el l-am lăsat să se înfrăţească cu Andronic, crezând că n-au să descopere niciodată ce ascundeam eu, că de popă mie nu-mi mai era frică. Şi popa era amestecat.

— Cum era amestecat?

— Aşa bine… Că Gaspar l-a dus de nas. Păi Gaspar a făcut ce-a făcut pentru preotul ăla român ca să aibă, la nevoie, dosar bun pentru vremile ce-au venit. Şi uite că au venit, şi Gaspar are biserica lui şi Andronic nu, Gaspar e la mai mare cinste decât Andronic. Îi fură enoriaşii şi-i trece pe ascuns la catolicism, că legile noastre sunt blânde cu el…

— Apăi asta s-o spui lui mutu', Gligore, lui să i-o minţăşti, nu mie! Că Andronic e un sfânt şi Gaspar la fel, altfel n-ar fi dat-o legată amândoi pe Lola aia, moaşa, de-au scris și ziarele ungureşti…

— Au scris ele, au scris, dar ce era dedesubt n-au scris, şi Gaspar a făcut cu Lola pe duşmanul ca să astupe şi gura satului, că el trăia cu ea pe două părţi, când era el bărbat, când era el femeie, că

doar nevastă Gaspar n-a avut niciodată. Doar vedeam cu ochii mei cum se stingea lumina la ei în chilie când muierea se strecura prin fundul curţii şi sărea gardul la el, că doar dacă treceam pe uliţă nu eram orb să nu văd şi nici fără minte să nu gândesc ce vedeam.

Asist la discuţie fără jenă, ca parte interesată şi nu mă minunez prea tare de destăinuirile lui Gligor. În sinea mea mă felicit. Aceeaşi felicitare i-o adresez şi lui Alexiu pentru graba cu care m-a reangajat, cu toate că în cumpănă stă nu numai priceperea mea, pe care n-o elimin din calcul, ci nevoia, în primul rând, pe care i-au impus-o alţii de a lăsa tulbure ceea ce eu vreau să limpezesc.

— Apăi atunci eşti chiar un porc, Gligore, înregistrez şoapta Todosiei şi, cu toate că mă aflu la o distanţă de ei de aproape optzeci de metri, cu puţină fantezie, pe care o adaug zgomotelor auzite, ghicesc că cei doi s-au aşezat pe prag.

Todosia nu ştie ce hotărâre să ia, iar Gligor, acum, după ce s-a descătuşat, se simte mai bine, dar în binele ăsta se află şi durerea că Todosia are să-l lase.

Trece timp destul, la un moment dat cred că s-a întâmplat ceva cu bateria, măresc frecvenţa şi constat că aparatul e bun, sub pragul unde şed cei doi, un şoricel s-a apucat să-şi mărească gaura în pământ.

— Gligore, se aude vocea femeii, mă apuc să-ţi fac oarece zeamă şi cartofi fierţi. Mai e în cratiţă un piept de pui şi un rest de slănină în gârliciul cuptorului. Poate mai trec ori poate nu mai vin. Ai făcut bine că mi-ai spus, da’ poate nu chiar aşa de bine, fătul meu. Binele tău mă costă pe mine, că ce-am aflat te miceşte, te face neînsemnat, mai nimuric cu mult decât te-am crezut. M-am întors la tine nu din milă, nici din oarece interes, am vrut să fiu lângă tine nu din milă. Nici din oarece interes, am vrut să fiu lângă tine, că te ştiu slab. Dară da, acuma nu mai eşti, că, dacă ţi-a stat în putere să te

spovedeşti şi să iei asupra ta canonul pe care ţi l-ai dat, tot în a ta putere stă să rămâi şi singur. Că nu meriţi să fii cu mine, Gligore, Adică să mă minţăşti şi pe mine şi pe tot satul, numai ca să-ţi simţi tu ruşinea aia a ta adăpostită în tine şi cuibărită la cald?! Şi în vremea asta eu mă perpeleam, nu ştiam ce să fac, eram ruptă în două, ca Lola, şi pe urmă am zis că şi ruperea asta a mea s-ar cuveni să fie numai una, că nu mai sunt tânără şi mă bate dumnezeu. Şi am purces la drum şi n-am ştiut de ce Traian râzând şi-a dat colopul pe spate şi m-a petrecut până în uliţă strigând după mine că patul, cămara, tinda şi toate ale mele mă aşteaptă, că la tine n-am să stau mult, că o să mă alunge de acolo duhurile rele de pe deal. Am crezut că părerea de rău vorbeşte în el. Uite că n-a fost aşa.

— Todosie, ţi-am cumpărat de la Macarie un material de bluză, de mătase, el l-a căpătat pe gratis de la Purcărete al lui Oti, mătase cum îţi place ţie, du-te, e sus pe dulap, anume l-am luat să fii frumoasa, chiar dacă frumuseţea n-o să fie pentru mine.

Se aud paşii Todosiei, sunt moi şi-i bănuiesc calzi pe faţa de pământ a casei. Inima îi bate tare, probabil a găsit ce a căutat. În faţa oglinzii şi-a aşezat pe ea mătasea furată de Pol de la Oti ori direct de la castel. N-am de unde şti.

— E frumos, Gligore, tare frumos, am să-l iau să-mi cos o rochie, e numai cât trebuie, că de la o vreme îmi fac rochiile mai scurte ca altădată, se zice că aşa se poartă. Da de rămas tot nu rămân, am ceva în partea asta stângă a trupului care îmi zice să plec, plecând poate mă mai întorc, dacă rămân acum e ca şi cum aş pleca de la tine pentru totdeauna.

35

Îmi scot aparatul din ureche şi-l ascund la loc ferit de lumină, în săculeţul din piele de căprioară, sub mâneca de la haină, în partea stângă. Oti trebăluieşte de zor, o aud în camera învecinată; paşii îi sunt mărunţi, semn că are pe ea fusta strâmtă şi pantofii decupaţi, cu tocurile foarte înalte. Simt o tristeţe nouă în ea, ca o trezire sau ca o pregătire de ceva dureros, nu-mi dau seama nici eu. Rochia albă e călcată de dimineaţă, în rochia asta vrea să-şi ducă pe ultimul drum, pentru a câta oară?, pe Orban al ei.

Stau şi mă întreb de ce Achim şi-a lăsat hainele militare şi le-a înlocuit cu cele civile. Intuiesc motivul. Sunt întâmplări în viaţă pe care nu-ţi vine să le crezi, ai fi în stare să-l baţi pe cel care ţi le povesteşte; viaţa însă e mai dură şi întâmplătorul mai frecvent în scurgerea ei alunecoasă. Acest întâmplător l-a întors pe Achim pe dos.

Numai degetele mele au simţit în jocul lor deformările cămăşii de alamă a glontelui, dar fără Gogu nu mi-aş fi dat seama că Tavi a fost omorât cu acelaşi nagan atârnat de Achim la centura de piele. Naganul nu e de vină şi am să încerc să-l conving pe Achim să rămână mai departe ce-a fost, poate de acum înainte să fie cu adevărat ceea ce n-a fost în stare până atunci.

— Nic, te deranjez?

E vocea lui Oti, se află lângă uşă, îmi cere părerea dacă poate intra sau nu, ea care n-a făcut-o până acum niciodată. Bătea o dată scurt în placajul ce astupa intrarea în cameră, şi năvălea peste mine cu privirile mioape, căutându-mă în toate părţile.

— Intră Oti, răspund eu şi îmi aprind o jumătate de ţigară; niciodată n-am fumat una întreagă, din economie prefer să le tai de la început şi să le rânduiesc cu grijă, să nu se scuture, în portţigaret.

Prin deschizătura uşii improvizate apare mai întâi un vârf de pantof, apoi triunghiul unei tăvi, şi abia la urmă capul acoperit de un păr violet. Ce-a apucat-o pe Oti? Mă ridic şi îi vin în întâmpinare.

Pe tavă stă o sticlă şi ceva de-ale gurii, poate şi-a încălcat consemnul şi mă gratulează, oferindu-mi şi mie, la acel ceas nepotrivit altădată, o gustare. Sticla de vin e plină de praf, are o formă ciudată, iar lângă cele câteva felii de pâine tăiate neuniform descopăr o conservă, fără nicio etichetă pe ea, pătată de rugină. Vinul e vechi, unguresc, naţionalitatea i-o dezvălui din şnurul cu cele trei culori prins cu ceară roşie de dopul sticlei. Nu observ niciun cuţit, nicio furculiţă, niciun pahar lângă bucatele aduse. Oti observă şi ea ceea ce am băgat de seamă eu cu câteva secunde înainte şi se loveşte cu mâna peste frunte. Se ridică şi înaintează spre uşa prin care a intrat. Fără să vreau, ochii îmi alunecă pe statura ei altfel acum decât cu o zi înainte. De vină să fie poate fusta strâmtă, decupată generos în spate printr-o tăietură adâncă, şi pantofii albi, cu tocurile înalte, ciorapii albi şi ei, de mătase, cu o dungă neagră la spate, întinşi perfect pe picioarele suple, ce se leagănă în mers ca o plutire. Se întoarce şi mă priveşte insistent, aşteptând probabil o remarcă din parte-mi. Mă grăbesc s-o fac:

— Oti, eşti încă atât de frumoasă!

Aştept măcar un zâmbet pe chipul ei. Nu bănuiam o reacţie contrară, după ce m-am încredinţat că intenţionat a uitat tacâmurile şi paharele, ca, întorcându-se din nou în bucătărie, să pot observa în amănunţime ceea ce până atunci, în credinţa ei, nu fusesem în stare.

— Nic, să ştii că n-am nevoie de complimente.

Îşi continuă gândul, reîntoarsă la masa improvizată, un taburet cu stofa mâncată pe margini, poate tocmai de aceea nobleţea ieşindu-i în relief prin curbura celor patru gheare de alamă, suport pentru rest, lucrătură de o gândită fineţe, aparţinând altui secol. Am transpirat în creştet, unde transpir întotdeauna când ceva nu-mi iese cum trebuie în relaţiile cu femeile. Ar fi fost incomparabil mai folositoare, pentru mine, tăcerea,

de care dau dovadă de obicei. Dacă aş fi tăcut, poate remarca ei ar fi rămas intactă în mintea-i preocupată, de bună seamă, cu altceva, altfel nu mi-ar fi zis imediat ce s-a aşezat pe o lădiţă oarecare, murdară de praf, neţinând cont de albeaţa propriei fuste:

— Nic, o femeie recunoaşte cu greu, dar recunoaşte până la urmă adevărul, mai ales în faţa oamenilor de un anumit calibru. Calibrul tău îmi indică să fiu sinceră. Ţi-am povestit de Alioşa, de fuga noastră, de conserva care ne-a salvat viaţa, a mea poate mai puţin importantă decât a lui. Ajuns în America şi devenind ceea ce, de fapt, ar fi trebuit să fie şi în ţara lui, mi-a asigurat şi transportul şi o viaţă tihnită cu el-sau lângă el, mă rog, ai să-ţi dai imediat seama de ce utilizez cele două posibilităţi. Ne hotărâserăm să plecăm din Norvegia împreună, aurul furat de mine, şi din pricina căruia sufăr şi acum cumplit de hemoroizi, ne deschidea drumul. Poate nu numai el, ci evenimentul în sine; ziarele au scris pe larg despre noi. Am avut paşapoarte în regulă şi am ajuns la gară la timp.

Numai că în gară s-a întâmplat ceva. Mi-am adus aminte că îmi uitasem la hotel conserva furată de la Serghei. Cum puteam să las, Nic, o conservă care mi-a salvat viaţa? I-am spus lui Alioşa că mă întorc, până la plecarea trenului mai era încă destul timp. A dat semne de nervozitate, a zis că mă însoţeşte, până la urmă l-am lămurit că e treaba mea, de amintirile ce mă interesează e bine să mă ocup eu. Am plecat cu o birjă şi în câteva minute am ajuns la hotel. Numai că ia conserva de unde nu-i, cameristele făcuseră curat şi aruncaseră cutia ruginită la gunoi. Nici n-am vrut sa aud de plecare fără ea. Mi-au găsit-o până la urmă, dar timpul n-a aşteptat nici el, s-a scurs şi când m-am reîntors în gară trenul plecase. Alioşa nu m-a aşteptat, a plecat şi el. Sigur, când ţi-am amintit că am ţinut morţiş să mă întorc acasă, nu ţi-am povestit acest

amănunt, îmi era şi jenă şi mai ales mândria din mine m-a determinat să nu-ţi spun că venirea aici a fost urmarea unei deziluzii, poate în ochii tăi fără prea mare importanţă, dar în ai mei… Te întrebi probabil, în sinea ta, Nic, de ce nu m-am grăbit să iau al doilea tren sau de ce n-am telegrafiat la prima staţie să anunţ că sunt gata, cu un alt mijloc de transport, să ajung garnitura din urmă. Nu, Nic, n-am făcut nimic. Calmă, m-am aşezat pe o bancă, pe peron, era iarnă şi am stat toată noaptea acolo, neînţelegând un lucru pe care nu-l înţeleg nici acum. Sunt pe lumea asta trăiri care nu pot fi tălmăcite, Nic, tu ca poliţai sau curcan, mă rog, ce eşti şi ai fost, ai poate cheia frazării acelui sentiment nedefinit pentru mine, în acelaşi timp perfect formulat. Altfel n-aş fi refuzat să plec după omul pentru care îmi riscasem viaţa, deoarece a mea, singură, s-ar fi putut derula în continuare acolo, lângă Murmansk sau cum dracu' îi mai zice oraşului aflat la o distanţă de aproape o mie de kilometri de lagărul nostru. Numele lui era pomenit, poate, ca un reper omenesc în jungla albă, atât de neomenească, din care nu credeam că am să mai ies vreodată. Tu eşti un om fin, Nic, eu sunt convinsă că ai priceput exact de ce n-am plecat, care au fost valorile ce s-au răsturnat brusc în mine la aflarea veştii că nu m-a aşteptat. Nu i-am reproşat nimic. Nici nu-i reproşez. Vina am simţit-o în el atunci când, rostuindu-se, şi-a dat desigur seama că uneori, pentru o conservă, merită nu numai să-ţi rişti viaţa, dar să şi aştepţi o viaţă. Uite conserva, asta e. Nu mi-a trebuit America lui, nici banii lui. Puteam să-i am pe ai mei, poate chiar am aceşti bani care m-ar fi ferit şi de munca umilitoare de pe şantier. Dar oare spălarea podelelor e o treabă mai umilitoare decât toate umilirile la care m-am supus singură, ca să nu mai vorbesc de cele la care m-au obligat alţii? Nic, viaţa mea a fost o aventură, de la şase ani am fost vândută primului bărbat. Nici atunci n-am plâns şi

nici n-am ţipat, am privit doar tavanul alb cu ochii mai albi şi am înţeles că stă în puterea altora să mă aibă, dar stă numai în puterea mea să mă dau. Nic, am fost de totdeauna o mare doamnă. Mă crezi?

— Te cred, Oti.

— De ce-mi spui aşa direct că mă crezi… Mă crezi sincer?

— Sincer, Oti.

— Nic, eşti un pezevenchi. Tu vrei să mă scoţi din transă, oferindu-mi un răspuns simplu. Treaba ta. Nu deschizi tu conserva?

— De ce vrei s-o desfaci acum, Oti? Nu mă îndoiesc, e conserva de pe vremea aceea, pentru ea…

— Deschide-o, Nic, eu n-am putere, ruşii bagă la conserve o tablă, de poţi, pe patru din astea, să aşezi un vagon şi să faci drumul de la Moscova la Vladivostok.

Oti râde de comparaţie, râde menajându-şi pagoda buzei superioare ca să nu se vadă ce-i dedesubt; din nou şi-a mascat cu staniol dinţii lipsă.

— E şprot, Nic, e conserva de care ţi-am amintit că i-am dat-o lui Orban şi celorlalţi doi, numai că în capul meu confuzia este de scuzat, şi atunci, în noaptea aceea, primisem o conservă de la Cumal.

Oti priveşte undeva, dincolo de perete. Descifrez unduindu-se sub pleoapele ei coroanele tundrei şi valurile de fulgi de zăpadă stârnite de furtunile iernilor polare. O clipă doar. Privirile i s-au limpezit. Conserva e bună, o miros ca orice poliţai ce nu vrea să se otrăvească cu mâna lui. E ulei gros în ea, ulei de măsline, brumăriu din cauza afumăturii şprotului, dar peştele împrăştie o mireasmă ademenitoare, iar vinul desfundat de Oti îi întregeşte gustul cu un buchet pe care nu l-am mai întâlnit vreodată.

Mâncăm şi bem în tăcere, mai mult eu beau şi mănânc, ei îi stă prima îmbucătură undeva între

maxilare, o tot poartă dintr-o parte în alta, ca să facă loc vinului să se scurgă mai uşor.

— Nu mi-a plăcut să fiu înşelată, Nic, minţită da, eu totdeauna am făcut o mare deosebire între una şi alta. Oare, într-adevăr, să existe deosebirea asta?

Încerc să dau o semnificaţie acestui prânz frugal, încerc şi nu pot, aşa cum Oti nu-şi poate defini hotărârea luată în gara de unde Alioşa a plecat fără s-o aştepte să se întoarcă de la hotel cu conserva. Acum mâncăm conserva pentru care ea şi-a ratat poate viaţa sau ceva mai preţios decât ea. De ce a ţinut cu tot dinadinsul s-o aducă acum, avea prilejuri s-o deschidă înainte, de ce a făcut-o tocmai cu, mine? Mă învinovăţeşte de ceva, e limpede, în capul ei mă aflu şi eu în trenul care are s-o lase din nou singură şi a nimănui, cu un paşaport, de data asta, încă nerezolvat. Mă opresc din mâncat. Nu-mi condamn liniştea interioară, dar nici nu vreau s-o supralicitez. E cert, Oti m-a văzut într-un fel şi acum la despărţire mă crede altfel, poate cu incomparabile mai puţine calităţi decât cele presupuse la prima întâlnire.

N-am anunţat-o că a doua zi voi părăsi satul, nu i-am amintit de bucuria că am fost reangajat şi mă feresc să-i dau vreun argument verbal din care să tragă concluzia cât sunt de laş. Or, poate nici nu sunt laş, răspund unei comenzi sociale în care mă integrez, unei societăţi pe care am vrut s-o schimb pe vremea studenţiei şi care m-a îngenuncheat într-atât, încât mă bucur că mă recunoaşte ca pe unul de-al ei. Poate nici raportul promis lui Achim n-am să-l fac. Ar fi inutil, şi pentru el, şi pentru mai-marii mei şi ai lui.

Mă uit din nou la Oti şi mi-e ruşine de neruşinea mea. Ea simte că mă judec, deşi n-are de unde să ştie că termenii mei sunt atât de duri, dar conştiinţa atât de slabă, încât este incapabilă să se supere pe ei. Nu, termenii cu care mă osândesc nu mă afectează sau nu încă; poate mi-au lăsat un răgaz,

lucid ca să pot lua o hotărâre, urmând ca mai apoi să mă recheme la acea judecată intimă de care nimeni n-a scăpat. Dacă aş fi un om de valoarea lui Oti aş umple paginile ziarelor internaţionale cu ce-am aflat în acest amărât de sat. Dar oare ce folos pot aduce mărturiile mele întregului în care m-am hotărât să rămân nu ca un cetăţean oarecare, epurat de evenimente, ci ca un reangajat să le slujească?

— Nic, tu din toate faci filosofie. Nu trebuie, Nic, viaţa e aşa cum e, cât e, pe urmă nu mai e.

Îmi vine s-o întreb dacă Orban a înşelat-o sau a minţit-o, dar nu vreau s-o fac. Răspunsul are să mi se dezvăluie singur, atât cât a mai rămas din el nedezvăluit.

— Nic, să terminăm sticla, eu n-am pui, sarmale şi pancove, cu care să omenesc oamenii pentru un parastas întârziat oricum, Acesta e parastasul meu pentru Orban. Pentru el am desfăcut vinul şi…

Deci nu pentru mine, îmi zic oarecum bucuros că eram scos din competiţia judecăţilor ei, a desfăcut conserva, şi vinul galben ca ceara.

Beau atingându-mi la început doar buzele de marginea paharului. Oti mă vede şi îmi surâde cu aceeaşi reticenţă a buzei de sus, uşor răsfrântă spre înalt.

— De ce nu bei, Nic? Ce ţi-a făcut Orban?

—Ţie ce ţi-a făcut, Oti? întreb eu şi golesc paharul, neglijând sau fiindu-mi indiferent sensul pe care îl acordă ea gestului dintr-o bucată, cum se zice, când bei paharul până la fund.

— Am să mă stabilesc la Viena, Nic, ara să reîntineresc, ai să vezi. Să nu mă crezi tâmpită sau aiurea, zice ea, învârtindu-şi un deget ca un burghiu în tâmplă, cum crede prietenul tău care trăieşte ca un mort, deoarece n-a avut de-a face decât cu ei. Dacă aş fi avut alt destin, aş fi putut onora cea mai distinsă familie. N-a fost să fie aşa şi nu mă plâng, eu nu m-am plâns niciodată. Bătrâneţea e o stare pe care eu n-o am, iar ce am nu se vinde şi nu se cumpără, cu toate că am

împărţit-o cu atâţia. A fost numai a mea, de fiecare dată a fost numai a mea, pentru asta i-am şi avut şi nu m-a avut nimeni. Pentru că nimeni nu s-a ridicat la înţelegerea sufletului meu. Poate tu, Nic, ai fi putut-o face, dar pentru asta trebuia să am o altă vârstă şi tu o altă meserie.

36

„FIULE!

Macarie a venit la mine să-mi spună că maşina te aştepta la gară, o maşină fără ferestre, neagră, în care te-ai urcat grăbit, tu şi cu prietenul tău. Ştiu că n-ai dorit să pleci chiar aşa de iute. Arestarea, pentru că eu aşa o numesc, avea un scop bine definit, dar în acest scop intra şi dorinţa ta ascunsă de a ne părărsi, de a fi ridicat ori transportat, pur şi simplu. Poale e mai bine că s-a întâmplat aşa, că n-ai asistat la tragedia care s-a petrecut.''

Mă aflu în anticamera colonelului Leonte, aştept de mai bine de o oră, e în şedinţă, dar în acest răgaz am citit scrisoarea părintelui Andronic de câteva ori. A citit-o cineva şi înaintea mea, plicul era deschis, iar câteva fraze au fost subliniate cu roşu, semn că cel care parcursese rândurile nu făcea un secret din violarea unei scrisori adresate mie. E adevărat, Andronic, necunoscându-mi adresa, a trimis plicul pe numele meu, dar indicând generic instituţia în care am lucrat şi în care mă pregătesc să trudesc în continuare. „Eu sunt mai liberă ca voi, întotdeauna am fost mai liberă. “ Sunt cuvintele încercuite de cineva, dar ele aparţin lui Oti, au fost ultimele ei cuvinte. Presupuneam întâmplări neplăcute, de aceea, atunci când Gogu mi-a transmis mesajul lui Prodan, de a mă duce grabnic la gară, am înţeles că acolo îmi era scăparea. Scăparea de ce? „Nic, eu sunt mai liberă

ca voi, întotdeauna am fost mai liberă”, îmi sună în urechi cuvintele ei, deoarece am lăuntric convingerea că mie mi-au fost spuse. Aş vrea, pentru a nu ştiu câta oară, să parcurg rândurile aplecate spre dreapta, un scris citeţ, dar nervos, la prima lectură descifrat cu greu din pricina câtorva litere pe care preotul le-a grafiat în greacă.

Totul mi se învălmăşeşte în cap, mintea e incapabilă să mai absoarbă cu calm o poveste pe care o ştiu şi care nu-mi mai poate ascunde nimic. Recompun în dosul pleoapelor întâmplarea şi înainte de a încerca să-i judec cauzele, chipul ei, al lui Oti, îmi răsare mereu în faţa ochilor închişi, iar şoapta ei îmi sună în ureche: „Nic, asta e viaţa, să nu-ţi pară rău.”

„Gherghina, împreună cu Hirean, învăţătorul, Macarie de la gară şi Anton al Rozaliei şi-au dus morţii noaptea, nici nu m-au chemat la slujbă. Fiule, când am aflat, am ridicat doar din umeri, oarecum mulţumit, ce rost mai aveau slujbele, când Achim n-ar fi vrut să se afle, pentru nimic în lume, că a dus la locul de veci capul modelat de colegul dumitale, însoţit de cântecele şi vorbele mele de veşnică pomenire.”

Las din nou scrisoarea la o parte, o vâr în plic şi plicul în buzunar. Îmi închipui ce-a simţit Oti când s-a văzut singură, ajutată doar de Blid Gligor, când carul tras de o singură vacă s-a oprit în dreptul podului umblător ce stătea nemişcat la malul celălalt. În partea cealaltă nu era numai podul ancorat de Traian, ci şi mulţimea de oameni din sat, în frunte cu Hirean, care agitau o lozincă cu un scris lăbărţat, dar categoric: „Fasciştii n-au ce căuta în cimitir lângă eroi şi oameni cinstiţi. “

Dacă aş fi fost acolo, aş fi putut să le strig oamenilor ceea ce, la urma-urmei, ar fi putut la fel de bine să le spună şi Andronic, doar şi el avea cunoştinţă de întâmplările petrecute, altfel nu mi-ar fi relatat cu amănunte fapte deduse de mine doar din semnele meseriei mele, mai ales din acel fir de

păr, inconfundabil, doar l-am măsurat în toate felurile cu altul, găsit pe perna pe care Oti, după ceasurile ei de trudă, îşi odihnea capul obosit. Era acelaşi păr, al ei, deci ea îi făcuse seama lui Orban, cu propria-i mână. Înţeleg mai bine acum de ce Andronic, într-o zi, plecând de la poarta lui, mi-a zis că Oti e o „sfântă". Am pus superlativul creştinesc pe seama unei excitaţii de moment. Nu, nu era aşa, preotul a ştiut, în felul lui, ce zice. Nu cu exactitate, deoarece nici Andronic, nici eu nu bănuim, cum s-a întâmplat, cu toate astea preotul a fost acela care după ce i-a unit sumar, prin voinţa lui dumnezeu, i-a şoptit la ureche lui Oti că Orban a înşelat-o, nu lumeşte, altfel. Informaţia i-o dăduse Gaspar. Cât aş da să ştiu măcar parte din discuţia dintre cei doi în timp ce urcau malul, după ce-au trecut apa la prag. N-am să aflu niciodată. Pentru asta m-am şi ferit, în ziua când am băut amândoi pentru pomana lui Orban, s-o determin să-mi dezvăluie lucruri în parte neştiute de mine. Intuiesc oamenii. Ştiu până unde să întind coarda. La fel de bine, când e cazul să mă opresc. Dacă ar fi dorit, mi-ar fi spus-o singură. Niciodată însă n-am insistat să-i deschid baierele sufletului, a făcut-o din proprie iniţiativă, alteori am încercat chiar să-i temperez zelul de a se auto- inculpa în trăiri ce ulterior i-ar fi putut face necazuri. Ştia oare c-am s-o înşel chiar eu, prin plecarea mea precipitată, că micul privilegiu fluturat pe la nas, prin telefonul lui Alexiu, că am să fi reangajat, lucra în mine cu mai multă forţă decât a destăinuire ce aparţinea, în fapt, unei epoci faţă de care, pentru alţii, eu nu mai puteam repara nimic? Am să scriu cândva despre tot ce s-a petrecut atunci, numai asta îmi poate fi salvarea, numai astfel mă pot minimal reabilita în sufletul celor ce-au ştiut-o pe femeia ciudată şi atât de apropiată sufletului meu. Parcă o văd îmbrăcată în alb, ascultând insultele celor de dincolo de mal, încercând cu calmul şi experienţa ei în tăceri, să ia

o hotărâre care s-o scape din situaţia imposibilă în care intrase.

Puteau s-o lase să-l îngroape în cimitirul unde se afla osuarul de sub coamă, dar Hirean socotea că Orban nu merita nici atât, un soldat, în orice uniformă ar fi îmbrăcat, după moarte nu e decât un fost combatant, numai că, în ochii lui, Orban fusese altceva! De unde la el credinţa asta? În încercarea lui de a-şi reabilita prietenii, credea că o doză în plus de duritate faţă de un fost fascist nu strica deloc. Stau şi eu şi mă întreb cu ce anume o putuse înşela Orban, încât s-o determine la un gest definitiv. E limpede că l-a împuşcat cu propriul lui pistol, deoarece, în hârtiile sale, Gogu a menţionat că glontele care a percutat ceafa şi s-a oprit sub sinus a fost tras dintr-un pistol Beretta, găsit lângă cadavrul celui ucis. L-a ucis şi-a aruncat pistolul lângă el.

„A fost un mare patriot, Nic.“

Pentru cine a fost Orban patriot? Pentru care dintre, tabere? Iarăşi n-am să aflu. Cert este că între cei trei, Golgoţiu, Sofronea, şi fascistul, incriminat şi după moarte de Hirean, existaseră legături. Orban, prin Oti, folosise aceste legături pentru cei de sus? Nu cred că simpla informaţie şoptită la urechea ei, după cununie, de părintele Andronic ar fi fost hotărâtoare pentru un gest suprem. Atunci ce-a determinat-o? I-a urât pe Cumalii cu care avusese de-a face atât de mult, încât ajutorul lui Orban dat lor s-o fi scos din minţi? O pistă posibilă este, probabil, şi asta. Sau poate în prima clipă după căsătorie să-şi fi reamintit de îmbrăţişările lui, în care Orban chema numele celeilalte? Nu cred. Orban i-a înşelat bunele intenţii, aşa cum Alioşa le va înşela mai târziu pentru că n-a avut cutezanţa sufleteasca s-o aştepte cu conserva care le-a salvat la amândoi viaţa.

Traian, podarul, uitase să lege luntrea de podul plutitor. Barca se unduia la mal, în apropierea

coborâşului spre apă. Cred că atunci i-a trecut lui Oti prin minte gândul de a se duce la Viena. Ajutată de Blid Gligor, a dat jos din car sicriul cu rămăşiţele nu prea grele ale lui Orban şi le-a urcat în barca agăţată de un pociumb. Apoi s-a urcat şi ea lângă sicriu. Dezlegând funia, s-a lăsat, împreună cu mortul şi cu barca, în voia curentului molcom, la vale. Uitase că la niciun kilometru depărtare pragul era ridicat cu aproape doi metri deasupra albiei şi că apa în cădere săpase în prundiş un şanţ adânc, în care şuvoaiele grele şi nămoloase se învolburau sălbatic. Le auzisem baterea încă din tren şi a trebuit să treacă un oarecare timp până să mă obişnuiesc noaptea, înainte de somn, cu forfota lor.

„Eu mi-am depus actele, sunt ca şi plecată, iar el n-are nevoie de aprobarea voastră, îl iau cu mine la Viena. Că eu sunt mai liberă ca voi, eu întotdeauna am fost mai liberă, aşa să ştiţi.”

Ar fi putut să se salveze, învolburarea râului ar fi putut-o scoate la suprafaţă, oamenii intuind pericolul; fugiseră spre vad. Dar la suprafaţă n-a ieşit decât barca goală, coşciugul şi Oti, cu toate căutările, n-au mai fost găsiţi, deşi plutonierul Prodan a făcut tot ce omeneşte a fost posibil.

Andronic nu mi-a scris un rând despre norii de deasupra colinei. Nici dacă între timp fulgerările aprige, observate de mine înainte de plecare, şi-au îndreptat şi spra acea parte de deal picăturile binefăcătoare. Aş putea să dau un telefon să mă interesez. N-o fac şi nici n-am să încerc până în clipa când am să aşez în raportul meu intim, întâmplările acelei perioade petrecute de mine în sat despre alte vremi.

— Să-ţi fie plutirea uşoară, Oti! În lumea umbrelor, unde te afli, ştiu că tu, în înţelesul dat termenului care le-a îndemnat la atâtea, n-ai înşelat pe nimeni. Alţii doar şi, fără voia mea, poate şi eu m-am bucurat când am plecat. Prin asta te-am înşelat, asta n-am să-mi iert, bucuria. Şi plecarea,

mai ales ea. Ar fi trebuit să am puterea să te apăr. Atât cât puteam. Ca om şi, poate, nu numai ca om, în sensul precar acordat astăzi acestui cuvânt. Mi-a fost mai frică de teama din mine, de viitorul meu, în el incluzându-se şi soarta viitorului tău. Deoarece, rămânând, aş fi fost obligat să aflu totul, inclusiv să-mi delimitez sentimentele. Oti, de-acolo, din universul tău, poate mă înţelegi mai bine, şi ai să mă poţi ierta mai uşor. În fiecare individ zace o doză de incorectitudine conspirativă. O ştie doar cel ce se află în posesia ei şi alter-egoul său. Mi-a fost teamă că acestei judecăţi superioare voiai să mă supui tu. N-am vrut. M-am ferit de ea. Dar cel mai tare m-am ferit de adevărul global, pentru că, neîndoios, există şi unul de acest fel privind evenimentele petrecute în sat.

Se pare că sunt un caracter slab, incapabil la anii mei să mă adaptez la alte condiţii, şi la fel de neputincios să iau în piept amărâta asta de viaţă, de care ţin, sunt convins că ai înţeles acest lucru, cu dinţii. Mi-a fost jenă că într-o bună zi ai să mă întrebi în ce categorie intră idealul meu, al tău fiindu-mi, din propriile tale povestiri, mai mult decât limpede. N-aş fi ştiut să-ţi răspund, draga mea Oti. Dacă ai fi avut măcar curajul ca această alcătuire de cuvinte, capabilă să stârnească nu numai o dezvăluire adâncă, dar şi o stare sufletească, s-o rostesc la fel de simplu cum o fac în mine acum, aş fi fost, sunt sigur, şi nu numai în ochii tăi, alt om. Nu mă dispreţui, draga mea, nu merit. Oamenii se cuvin a fi clasificaţi nu după tiparul celorlalţi, din acest motiv obligaţi să adere sau să-şi respingă propria lor geografie spirituală. Am înţeles că toată întreprinderea mea, pornită ca o necesitate din pasiunea de criminalist, nu e privită cu ochi buni. Indivizii n-au nevoie de adevăr, consideră chiar că existenţa lui este dăunătoare. M-am pliat acestei credinţe. Altfel nu

m-aş afla în această antecameră, aşteptând un verdict.

Trec pe lângă mine ofiţeri şi subofiţeri, unii îmbrăcaţi militar, alţii civili şi-i simt cum îmi ocolesc cu îndărătnicie privirile. Mulţi mă ştiu, altora le-am fost superior. Numai unul se opreşte din drumul său spre cabinetul care duce la Leonte. La început căutăturile lui nu-mi spun nimic, apoi zâmbetul larg descoperind nişte lopeţi de dinţi, ce nu pot fi uitaţi cu uşurinţă, îmi reaminteşte, nu fără a fi de-a dreptul stupefiat, că nu e altul decât un fost pungaş prins cândva de mine, întâmplător, în timp ce mă aflam într-un tren. Iată-l ajuns la un grad la care eu am râvnit poate o viaţă şi l-am cerşit uneori pe tăcute, dorind să se înţeleagă că îl şi merit. Nu-i mai ştiu numele maiorului balaoacheş, cu un început de dublă bărbie, pricinuită de gulerul de la veston, prea fest pe gâtul tuciuriu. Mă fac că nu-l recunosc şi pentru asta mă uit la gazeta de perete unde sunt afişate câteva fotografii de soldaţi morţi în luptă cu „duşmanii societăţii”.

— Meştere, mi se adresează el, apropiindu-se un pas şi continuând să râdă, nu atât pentru că ar avea motiv, motivul stă în deprindere. Purcărete n-a fost arestat, aşa cum ţi s-a transmis în rahatiil ăla de sat unde te-ai ascuns.

Mă prefac a nu înţelege despre cine vorbeşte şi nici nu dau semne că aş fi curios că-i aud mărturisirea. Se simte dator să continue, ignorând dezinteresul meu.

— S-a primit o anonimă cum că ar fi băiatul ieşit din găoacea unui boier. Acu, mata, care vii de acolo, poate şti mai bine ca mine.

Fostul bişniţar mă scuipă cu gradele lui de maior în creştet şi intră la Leonte, fără ca măcar să bată la uşă.

— Bună, Bilică, răzbate din interior o voce cunoscută şi nu mă îndoiesc că cel care arunca salutul subaltern nu putea fi altul decât colonelul.

„Vezi, dragă Oti, cum e făcută lumea? Ar trebui să mă irite până la nebunie, până la a pune mâna pe pistol, această întoarcere cu trei sute şaizeci de grade a unei ordini pentru care eu am fost educat îndelung şi cu temeinicie. La ce bun? La ce bun dacă proaspătul maior, care scrie cu literă mare în mijlocul propoziţiurţii, a ajuns mai departe decât mine? Poate acum îmi înţelegi şi mai bine sufocarea lăuntrică, nesiguranţa şi plecarea atât de pripită cu o maşină venită la timp ca să mă scape de răspunderea ce începea să mă sperie. Vor domni peste noi, Oti, şi conştientizarea acestei dominări ce-mi apasă umerii şi cugetul în această clipă porneşte de la siguranţa cu care Bilică a tropăit în cabinetul care pentru mine însemna un altar. Sunt mai tari, Oti. Şi în faţa celor trei nu rămâne decât dreptul la obedienţa îndelungată al celor slabi. Şi unul din aceştia sunt eu. Nu-mi lua în nume de rău tardiva şi, în fond, neauzita de nimeni, recunoaştere.

Tu eşti acolo la tine, cum ai zis, mai liberă decât am fost eu vreodată, eu sunt aici, încorsetat în principii demodate. Voi reuşi oare să supravieţuiesc noii înţelegeri a vieţii?“

Aud uşa dublă din interior cum se freacă în balamale. Urechile mele fine percep şi fără minusculul aparat paşii aducători de veşti. Numai Alexiu poate fi, deoarece, dacă Leonte a avut o voce atât de măgulitoare pentru Bilică, nici într-un caz pe mine n-are vreme să mă întâmpine personal. Ar fi făcut-o, de altfel, şi până atunci. I-ar fi stat în putinţă. Văd ivărul lunecând încet la cea de-a doua uşă capitonată. În rama ei, de un roşu sângeriu, apare figura zâmbitoare a căpitanului. Îşi şterge transpiraţia de sub cozoroc şi-mi strânge mâna dând din cap.

Uşa capitonată a colonelului Leonte se deschide şi apare Alexiu zâmbitor. Îşi şterge transpiraţia de sub cozoroc şi-mi strânge mâna dând din cap.

— Meştere… Uite, pentru început… Pe strada Şucarina a fost găsit cadavrul unei tinere ţigănci.

Strada Şucarina, îmi zic, îngheţând. O ţigancă cu capul tăiat… Doamne, Dumnezeule…